МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ІМ. Ю.М. ПОТЕБНІ
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

А. П. Макаренко
Т. О. Меліхова
Є. В. Меліхов

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА МІКРОРІВНІ

**Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми
«Облік, аналіз, контроль в управлінні підприємством»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 7 від 28.01.2025 р.

Запоріжжя
2025

УДК 336.22:657(075.8)
М 151

Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Меліхов Є. В. Податкове планування на мікрорівні : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік, аналіз, контроль в управлінні підприємством». Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 273 с.

У навчальному посібнику систематизовано методологічні аспекти теорії та практики податкового планування на мікрорівні відповідно до чинного законодавства.

Послідовність та логічність викладення матеріалу у навчальному посібнику розкривають в повному обсязі теоретико-методичні засади з дисципліни «Податкове планування на мікрорівні». Надані завдання практичних та самостійних робіт спрямовані на: поглиблення знань теоретичних основ та набуття практичного досвіду щодо податкового планування на підприємствах; здійснення відповідних розрахунків щодо ефективності оподаткування підприємств; використання необхідних методів щодо мінімізації податкових ризиків; оптимальне та ефективне податкове планування на підприємствах.

За кожною темою у посібнику наведено теоретичний матеріал, питання для самоконтролю, тести, практичні приклади з рішеннями та вправи для самостійного виконання. Рекомендовано для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності 071 «Облік і оподаткування» та інших.

Рецензенти:

В. В. Бобиль д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування Українського державного університету науки і технологій (м. Дніпро).

Є. В. Міщук д.е.н., доцент, професор кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування Криворізького національного університету.

Відповідальний за випуск

Т. О. Меліхова, д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту

УДК 336.22:657(075.8)
М151

© ІННІ ім.Ю.М. Потебні ЗНУ.
Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Меліхов Є.В., 2025

ЗМІСТ

ВСТУП 6
Тема 1. Податкове планування – складова податкового менеджменту 7
1.1 Податкове планування – складова податкового менеджменту 7
1.2 Управління оподаткуванням 8
1.3 Органи державної податкової служби України 9
1.4 Податкове регулювання 21
1.5 Форми реалізації податкової політики 24
1.6 Податкове планування на мікрорівні 25
1.7 Альтернативність податкового планування 28
1.8 Контрольні питання 31
1.9 Тести для самоконтролю 31
1.10 Практичні завдання 33
1.11 Вправи для самостійної роботи 35
1.12 Теми рефератів 36
Тема 2. Методи податкового планування 37
2.1 Суть, завдання та способи податкового планування 37
2.2 Методи податкового планування 38
2.3 Принципи податкового планування 42
2.4 Функції податкового планування 46
2.5 Податковий аналіз 47
2.6 Контрольні питання 49
2.7 Тести для самоконтролю 50
2.8 Практичні завдання 57
2.9 Вправи для самостійної роботи 64
2.10 Теми рефератів 65
Тема 3. Податкове планування суб'єктами господарювання 66
3.1 Планування податків та зборів на підприємстві 66
3.2 Оптимізація податкових платежів підприємства 69
3.3 Складання бюджетів нарахування та сплати податків підприємства 76
3.4 Варіанти зменшення податків та зборів підприємства 77
3.5 Критерії оптимізації податків підприємства в рамках податкового планування 78
3.6 Податкове консультування 81
3.7 Контрольні питання 83
3.8 Тести для самоконтролю 83
3.9 Практичні завдання 87
3.10 Вправи для самостійної роботи 92
Тема 4. Ризики у податковому плануванні 96
4.1 Види ризиків у податковому плануванні 96
4.2 Методи зниження ризиків у податковому плануванні 100

4.3 Ризики податкового планування суб'єктів господарювання 103
4.4 Групи ризиків зовнішнього середовища, пов'язані з податковим плануванням 105
4.5 Контрольні питання 108
4.6 Тести для самоконтролю 108
4.7 Практичні завдання 111
4.8 Вправи для самостійної роботи 114
Тема 5. Планування податків та зборів 115
5.1. Планування податку на прибуток 115
5.2. Планування єдиного соціального внеску підприємств 119
5.3. Планування податку на додану вартість підприємств 119
5.4. Управління розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами 121
5.5 Контрольні питання 123
5.6 Тести для самоконтролю 123
5.7 Практичні завдання 125
5.8 Вправи для самостійної роботи 135
Тема 6. Оцінювання впливу податкового навантаження на фінансову безпеку підприємства 142
6.1 Методика загального аналізу розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами 142
6.2 Методика аналізу податкового навантаження господарської діяльності підприємств 145
6.3 Методика аналізу ПДВ 154
6.4 Методика аналізу податку на прибуток 158
6.5 Методика аналізу транспортного податку 162
6.6 Методика аналізу податку на землю 163
6.7 Контрольні питання 166
6.8 Тести для самоконтролю 166
6.9 Практичні завдання 169
6.10 Вправи для самостійної роботи 176
Тема 7. Міжнародне податкове планування 180
7.1 Основи міжнародного податкового планування 180
7.2 Сутність міжнародного податкового планування 181
7.3 Види міжнародного податкового планування 182
7.4 Міжнародні договори щодо подвійного оподаткування 185
7.5 Використання в міжнародному податковому плануванні офшорів 188
7.6 Співробітництво України з міжнародними організаціями 190
7.7 Трансферне ціноутворення 195
7.8 Контрольні питання 199
7.9 Тести для самоконтролю 200
7.10 Практичні завдання 204
7.11 Вправи для самостійної роботи 213

Тема 8. Ефективність податкового планування 215
8.1 Шляхи оптимізації податкового планування державою та підприємством 215
8.2 Ефективність оподаткування 223
8.3 Ефективність податкового планування 225
8.4 Ефективність податкового планування податку на прибуток 232
8.5 Порівняння загальної та спрощеної системи оподаткування для вибору ефективної системи оподаткування 236
8.6 Вибір ефективної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах 241
8.7 Контрольні питання 243
8.8 Тести для самоконтролю 244
8.9 Практичні завдання 247
8.10 Вправи для самостійної роботи 257
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА 266
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 267

ВСТУП

Дисципліна «Податкове планування на мікрорівні» забезпечує підготовку майбутнього фахівця з обліку та оподаткування. Здійснення ефективного податкового планування на мікрорівні є актуальним завданням для всіх підприємств так як більшість з них є великими платниками податків або суб'єктами малого підприємництва, оскільки контролюючі органи приділяють особливу увагу щодо правильності нарахування та сплати податків.

Враховуючи те, що оптимізація розрахунків з бюджетом за податками на підприємстві обмежена чинними нормами Податкового кодексу України, який постійно змінюється та часто трактується неоднозначно навіть податковими органами, то проведення податкового планування виявляє багато різних проблем та питань у практиці податкового обліку підприємств.

Метою дисципліни є формування системи фундаментальних знань у здобувачів з питань податкового планування на мікрорівні як невід'ємної складової оптимізації податкового обліку на підприємстві.

Завданням дисципліни є вивчення теоретичних та методичних основ податкового планування, обґрунтування ролі облікової політики в податковому плануванні, мінімізація податкових ризиків, проведення розрахунків оптимізації податків.

Дисципліна повинна дати достатні фундаментальні знання майбутнім спеціалістам з податкового планування на підприємствах металургійної, машинобудівельної, будівельної, інших галузей промисловості та методику розрахунків оптимізації податків.

Знати:

- теоретичні, методичні і практичні підходи щодо податкового планування та оптимізації податкових розрахунків;
- методику сучасних методів податкового планування у відповідності зі стратегічними цілями підприємства;
- підходи до консультування власників, менеджменту підприємства та інших користувачів інформації у сфері податкового планування;
- методику проведення наукових досліджень з метою вирішення актуальних завдань податкового планування на мікрорівні.

Вміти:

- розвивати та підвищувати свій загальнокультурний і професійний рівень, самостійно освоювати нові методи роботи та знання щодо комплексного бачення сучасних проблем податкового планування на мікрорівні;
- обґрунтовувати вибір оптимальної системи оподаткування діяльності суб'єкта господарювання на підставі діючого податкового законодавства;
- обґрунтовувати вибір і порядок застосування управлінських інформаційних технологій для податкового планування в системі прийняття управлінських рішень з метою їх оптимізації;
- готувати й обґрунтовувати висновки задля консультування власників, менеджменту суб'єкта господарювання та інших користувачів інформації у сфері податкового планування на мікрорівні;
- здійснювати інформаційне та методичне забезпечення податкового планування на підприємстві.

Тема 1. Податкове планування – складова податкового менеджменту

1.1 Податкове планування – складова податкового менеджменту
1.2 Управління оподаткуванням
1.3 Органи державної податкової служби України
1.4 Податкове регулювання
1.5 Форми реалізації податкової політики
1.6 Податкове планування на мікрорівні
1.7 Альтернативність податкового планування
1.8 Контрольні питання
1.9 Тести для самоконтролю
1.10 Практичні завдання
1.11 Вправи для самостійної роботи
1.12 Теми рефератів

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок із з податкового планування як складової податкового менеджменту

Основні терміни і поняття: податкове планування, державне податкове планування, корпоративне податкове планування, управління оподаткуванням, принципи податкового законодавства, структура, завдання та функції Державної податкової служби України, податкове регулювання, форми реалізації податкової політики, документальне оформлення податкового планування на підприємстві, умови альтернативності податкового планування

1.1 Податкове планування – складова податкового менеджменту

Податкове планування – це важливий функціональний елемент податкового менеджменту. За допомогою планування встановлюються основні напрями зусиль і ухвалення рішень, які забезпечують досягнення мети. Під час реалізації цієї функції управління слід не лише передбачити результат, якого необхідно досягти в процесі управління податковими потоками, але і має бути визначений найефективніший спосіб його досягнення. При управлінні будь-якими соціально-економічними процесами планування завжди супроводжується прогнозуванням, основою якого слугують узагальнення і аналіз наявної інформації з подальшим моделюванням можливих результатів розвитку подій.

Податкове планування – це заснований на прогнозних параметрах процес визначення державою та суб'єктом господарювання найбільш ефективних напрямів руху і оптимізації обсягу, складу та структури вхідних і вихідних податкових потоків на майбутній рік або перспективу. Мета і завдання податкового планування на макро- і мікрорівнях відрізняються. Держава прагне запланувати якомога більше податкових доходів для бюджету і позабюджетних фондів, а підприємство – намітити вже в процесі планування шляхи і методи зниження податкових зобов'язань.

Мета державного податкового планування полягає в оптимальному за обсягом, складом і структурою фінансовому забезпеченні витратних повноважень органів влади всіх рівнів у межах реалізації концепції державної економічної, фінансової, соціальної та податкової політики.

Метою корпоративного податкового планування є оптимізація податкових потоків підприємства в межах реалізації його економічної, фінансової та податкової політики.

1.2 Управління оподаткуванням

Управління оподаткуванням як важлива сфера науково-практичних досліджень і методичних дій є частиною загальної теорії і практики управління. Воно базується на фундаментальному пізнанні політичних, економічних, юридичних та інших наук, збагачених сучасною вітчизняною та зарубіжною практикою. Це сукупність методів, прийомів і засобів інформаційного забезпечення, за допомогою яких органи влади й управління (включно з державною податковою службою всіх рівнів) надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії у разі суттєвих змін в економіці та політиці.

Поняття *«управління оподаткуванням»* можна розглядати у двох аспектах:

—по-перше, як систему органів управління (законодавчих і виконавчих). До їх обов'язків відносять процедурне забезпечення проходження податкової концепції на наступний плановий період, її розгляд і обговорення та затвердження в установленому порядку;

— по-друге, як сукупність норм і правил, які регламентують дії у сфері оподаткування, а також визначають міру відповідальності за порушення податкового законодавства. Управління оподаткуванням – найбільш соціально виражена сфера управлінських дій.

Згідно ПКУ податкове регулювання як прояв регулювальної функції податків знайшло відображення в системі принципів побудови системи оподаткування. Із одинадцяті принципів шість (податкова достатність, невідворотність настання визначеної законом відповідальності, соціальна справедливість, економічність оподаткування, нейтральність оподаткування, рівномірність та зручність сплати) пов’язані з податковим регулюванням.

Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

1. Загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є;
2. Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

3. Невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

4. Презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

5. Податкова достатність – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

6. Соціальна справедливість – установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

7. Економічність оподаткування – установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

8. Нейтральність оподаткування – установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

9. Стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніш як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

10. Рівномірність та зручність сплати – установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

11. Єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

1.3 Органи державної податкової служби України

Державна податкова служба України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за податки в Україні. Вона була заснована у 2019 році в результаті розділення Державної фіскальної служби на Державну податкову службу та Державну митну службу. Діяльність служби керується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів.

Головним органом управління оподаткуванням є державна податкова служба України (далі – ДПС). Вищою її ланкою є апарат управління державної податкової служби України. Структура апарата управління державної податкової служби України наведена на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 – Структура апарата управління Державної податкової служби України

Нижчою її ланкою є Головні та Міжрегіональні управління державної податкової служби. Головні управління ДПС поділяються за адміністративно-територіальним устроєм та відповідають за міста державного значення та області України, а саме: м. Київ, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська,

Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська (територіально їй також підпорядковуються Автономна Республіка Крим та м. Севастополь), Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська.

На зміну Офісу великих платників податків ДФС прийшли міжрегіональні управління державної податкової служби, які забезпечує реалізацію повноважень ДПС у взаємовідносинах з великими та іншими платниками та здійснює їх податкове супроводження. Існує 5 міжрегіональних управлінь ДПС: Центральне, Східне, Західне, Південне та Північне. Організаційна структура Головного управління ДПС у Запорізькій області наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Організаційна структура Головного управління ДПС у Запорізькій області

№	Назва структурного підрозділу
1	2
	Керівництво
	Начальник
	Перший заступник начальника
1	**Управління організації роботи**
	Відділ організації та планування роботи
	Відділ моніторингу та контролю
	Відділ організації документування і роботи з документами
	Сектор розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації
2	**Управління оподаткування юридичних осіб**
	Відділ аналітичної роботи
	Відділ контролю за відшкодуванням ПДВ
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб інших галузей
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі оптової торгівлі непродовольчими товарами
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі оптової торгівлі продовольчими товарами
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі роздрібної торгівлі
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі сільського господарства
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі виробництва непродовольчих товарів
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі будівництва
	Відділ податків і зборів з юридичних осіб у галузі транспорту та надання інших видів послуг
	Сектор податків і зборів з юридичних осіб у галузі виробництва продовольчих товарів
3	**Управління правового забезпечення**
	Відділ правового супроводження діяльності, інформаційно - аналітичної роботи, супроводження судових спорів із загальних питань
	Відділ супроводження судових спорів за результатами позапланових перевірок
	Відділ супроводження судових спорів за результатами планових перевірок
	Відділ супроводження судових спорів за результатами перевірок ризикових платників
	Відділ супроводження судових спорів за позовами до платників податків,

	нарахування майнових податків, ЄСВ
	Відділ супроводження судових спорів за результатами фактичних перевірок

Продовження таблиці 1.1

1	2
	Відділ супроводження судових спорів за результатами адміністрування ПДВ
4	**Управління податкового аудиту**
	Відділ планових перевірок
	Відділ перевірок платників основних галузей економіки, перевірок у сфері матеріального виробництва
	Відділ перевірок у сфері торгівлі, послуг
	Відділ перевірок інших галузей економіки
	Відділ позапланових перевірок ризикових платників
	Відділ перевірок з питань відшкодування ПДВ
	Відділ аналізу податкової інформації
	Відділ фактичних перевірок
	Відділ перевірок фінансових операцій
	Сектор якості перевірок
	Відділ координації, звітності та аналізу
5	**Відділ запобігання фінансовим операціям, пов'язаним з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом**
6	**Управління контролю за підакцизними товарами**
	Відділ контролю за виробництвом та обігом спирту, спиртовмісної продукції, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах
	Відділ контролю за виробництвом та обігом пального
	Відділ обслуговування акцизних складів та податкових постів
	Відділ ліцензування торгівлі підакцизними товарами та зберігання пального
	Відділ адміністрування акцизного податку
	Сектор контролю за обігом марок акцизного податку.
7	**Управління фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку**
	Відділ бухгалтерського обліку та звітності, бюджетування
	Відділ оплати праці
	Сектор обліку єдиного внеску
8	**Управління персоналу**
	Відділ кадрового адміністрування
	Відділ розвитку персоналу
	Сектор ведення військового обліку та забезпечення службовими посвідченнями
9	**Управління податкових сервісів**
	Відділ обліку платників, об'єктів оподаткування, ведення реєстрів
	Відділ реєстрації за окремими видами податків, розгляду звернень державних органів
	Відділ ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків
	Відділ податкових сервісів
	Сектор організації роботи ЦОП та надання адміністративних послуг
10	**Управління по роботі з податковим боргом**
	Відділ моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення
	Відділ організації стягнення боргу та роботи з безхазяйним майном
	Відділ погашення боргу з фізичних осіб та заборгованості з ЄСВ
	Відділ супроводження судових спорів щодо банкрутства та стягнення заборгованості

11	**Сектор з питань запобігання та виявлення корупції**
12	**Відділ охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації**

Продовження таблиці 1.1

1	2
13	**Управління інфраструктури та господарського забезпечення**
	Відділ матеріально-технічного забезпечення
	Відділ експлуатації майна, зв'язку та транспортного забезпечення
14	**Управління з питань виявлення та опрацювання податкових ризиків**
	Відділ прогнозу, аналізу та звітності, роботи з ризиками
	Відділ моніторингу операцій та ризиків
15	**Управління економічного аналізу**
	Відділ організації та моніторингу виконання показників доходів, прогнозування та аналізу доходів місцевих бюджетів
	Відділ обліку платежів та зведеної звітності
	Відділ контролю обліково - звітних показників
16	**Управління інформаційних технологій**
	Відділ супроводження інформаційних систем
	Відділ адміністрування баз даних
	Відділ технічної підтримки та електронного документообігу
	Сектор адміністраторів безпеки та адміністрування служби каталогів
17	**Сектор реєстрації користувачів**
18	**Відділ трансфертного ціноутворення**
	Сектор контрольованих операцій
19	**Управління оподаткування фізичних осіб**
	Відділ адміністрування податку на доходи фізичних осіб
	Відділ адміністрування податків з громадян та осіб, які провадять незалежну професійну діяльність
	Відділ адміністрування податків і зборів з фізичних осіб – підприємців
	Відділ адміністрування єдиного внеску
	Відділ адміністрування податку на майно та місцевих зборів з фізичних осіб
	Відділ координації та інформаційно-аналітичного забезпечення
	Сектор розгляду звернень платників податків
	Відділ планових перевірок оподаткування фізичних осіб
	Відділ позапланових перевірок оподаткування фізичних осіб
	Відділ перевірок податкових агентів
	Запорізький відділ податків і зборів з фізичних осіб та проведення камеральних перевірок
	Бердянський сектор податків і зборів з фізичних осіб та проведення камеральних перевірок
	Пологівський сектор податків і зборів з фізичних осіб та проведення камеральних перевірок
	Василівський сектор податків і зборів з фізичних осіб та проведення камеральних перевірок
	Мелітопольський сектор податків і зборів з фізичних осіб та проведення камеральних перевірок
20	**Відділ інформаційної взаємодії**
21	**Запорізька державна податкова інспекція**
22	**Бердянська державна податкова інспекція**

23	**Пологівська державна податкова інспекція**
24	**Василівська державна податкова інспекція**
25	**Мелітопольська державна податкова**

Основні завдання ДПС:

1) реалізація державної податкової політики, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування:

– державної податкової політики;

– здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів;

– державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального;

– державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску;

– державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону.

Контролюючі органи виконують такі функції:

1) вносить в установленому порядку на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, наказів Мінфіну, а також подає Міністрові фінансів на погодження позицію щодо проєктів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади;

2) розробляє проєкти законів України, проєкти актів Президента України, Кабінету Міністрів України, проєкти наказів Мінфіну та пропозиції щодо інших нормативно-правових актів з питань, що належать до сфери діяльності ДПС, та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

3) розробляє та подає пропозиції щодо форм податкових декларацій (розрахунків), звітності та інших документів;

4) здійснює контроль за дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

5) здійснює контроль за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість;

6) здійснює податковий контроль за встановленням відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки»;

6^{-1}) здійснює податковий контроль за контрольованими іноземними компаніями;

7) здійснює реєстрацію та веде облік платників податків, платників єдиного внеску, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням, проводить диференціацію платників податків;

8) забезпечує достовірність та повноту ведення обліку платників податків (платників єдиного внеску), об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням;

9) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, інших реєстрів, банків і баз даних, ведення яких покладено законодавством на ДПС, а також реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;

10) здійснює контроль за дотриманням виконавчими комітетами сільських, селищних рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету;

11) забезпечує ведення обліку податків, зборів, платежів та єдиного внеску;

12) здійснює адміністрування податків, зборів, платежів, єдиного внеску, у тому числі проводить відповідно до законодавства перевірки та звірки платників податків (платників єдиного внеску);

13) контролює своєчасність подання платниками податків (платниками єдиного внеску) передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску;

14) застосовує до платників податків (платників єдиного внеску) передбачені законом фінансові (штрафні) санкції (штрафи) за порушення вимог податкового законодавства чи законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

15) складає стосовно платників податків – фізичних осіб та посадових осіб платників податків – юридичних осіб протоколи про адміністративні правопорушення та виносить постанови у справах про адміністративні правопорушення у порядку, встановленому законом;

16) застосовує до банків, інших фінансових установ, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей, які не подали відповідним контролюючим органам ДПС в установлений законом строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків/електронних гаманців платників податків чи розпочали здійснення видаткових операцій за рахунком/електронним гаманцем платника податків до отримання повідомлення відповідного територіального органу ДПС про взяття рахунка/електронного гаманця на облік у ДПС, фінансові (штрафні) санкції (штрафи) в установленому Податковим кодексом України розмірі;

18) здійснює погашення податкового боргу, стягнення недоїмки із сплати єдиного внеску та інших платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи;

18^{-1}) забезпечує ведення та оприлюднення Реєстру керівників платників податків - боржників;

19) організовує роботу та здійснює контроль за проведенням роботи з розстрочення, відстрочення та реструктуризації грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також недоїмки із сплати єдиного внеску;

20) приймає рішення про розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також про перенесення строків сплати розстрочених, відстрочених сум або їх частки, повідомляє Мінфіну про прийняті рішення та здійснює їх погодження з Мінфіном у випадках та порядку, визначених законодавством;

21) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, списання безнадійного податкового боргу та недоїмки із сплати єдиного внеску;

22) організовує роботу та здійснює контроль за застосуванням арешту майна платника податків та/або зупинення видаткових операцій на його рахунках/електронних гаманцях у банку, іншій фінансовій установі, небанківському надавачу платіжних послуг/емітенті електронних грошей;

23) організовує роботу з виявлення, обліку, зберігання, оцінки, розпорядження безхазяйним майном, а також іншим майном, що переходить у власність держави, та з обліку, попередньої оцінки, зберігання майна, вилученого та конфіскованого за порушення податкового законодавства;

24) забезпечує стягнення сум простроченої заборгованості суб'єктів господарювання перед державою (Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою) за кредитами (позиками), залученими державою (Автономною Республікою Крим, обласною радою чи міською територіальною громадою) або під державні (місцеві) гарантії, а також за кредитами з бюджету (включаючи плату за користування такими кредитами (позиками) та пеню) в порядку, визначеному Податковим кодексом України та іншими законами, включаючи погашення такої заборгованості за рахунок майна цього суб'єкта господарювання;

25) організовує роботу та здійснює контроль за застосуванням до платників податків (платників єдиного внеску) процедур банкрутства відповідно до законодавства з питань банкрутства;

26) звертається до суду у випадках, передбачених законом;

27) здійснює ліцензування діяльності суб'єктів господарювання з виробництва спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах, з оптової торгівлі спиртом, оптової та роздрібної торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами і рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, та контроль за таким виробництвом та обігом; здійснює ліцензування діяльності суб'єктів господарювання з виробництва пального, з оптової, роздрібної торгівлі та зберігання пального і контроль за таким виробництвом та обігом;

28) організовує роботу, пов'язану із замовленням марок акцизного податку, їх зберіганням, продажем, відбором зразків з метою проведення експертизи щодо їх автентичності та здійсненням контролю за наявністю таких марок на пляшках (упаковках) з алкогольними напоями і пачках (упаковках) тютюнових виробів, ємностях (упаковках) з рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, під час їх транспортування, зберігання і реалізації;

29) здійснює контроль за виробництвом, обігом та реалізацією підакцизних товарів, за їх цільовим використанням, забезпечує міжгалузеву координацію у цій сфері;

30) здійснює прийняття декларацій про максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари (продукцію), встановлені виробником або імпортером, та узагальнення відомостей, зазначених у таких деклараціях, для організації роботи та контролю за повнотою обчислення і сплати акцизного податку;

31) здійснює заходи щодо запобігання та виявлення порушень вимог законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального;

32) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять роздрібну торгівлю тютюновими виробами, тютюном, промисловими замінниками тютюну та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, вимог законодавства щодо максимальних роздрібних цін на такі вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких виробів;

33) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять оптову або роздрібну торгівлю алкогольними напоями, вимог законодавства щодо мінімальних оптово-відпускних або роздрібних цін на такі напої;

34) проводить роботу, пов'язану з посиленням боротьби з незаконним виробництвом, переміщенням, обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального та інших підакцизних товарів (продукції);

35) організовує реєстрацію та облік реєстраторів розрахункових операцій, що застосовуються для реєстрації розрахункових операцій за товари (послуги), реєстрацію розрахункових книжок, книг обліку розрахункових операцій;

36) проводить контрольні розрахункові операції до початку перевірки платника податків щодо дотримання ним порядку проведення розрахункових операцій та застосування реєстраторів розрахункових операцій;

37) здійснює контроль за дотриманням встановлених законом строків проведення розрахунків в іноземній валюті, за додержанням порядку приймання готівки для виконання платіжних операцій (крім приймання готівки банками), порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;

42) вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму у випадках та межах повноважень, передбачених законом;

50) підтверджує статус податкового резидента України;

51) організовує та здійснює взаємодію та обмін інформацією з компетентними органами іноземної юрисдикції (держави, території) згідно із законодавством, міжнародними договорами України, у тому числі автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки для податкових цілей відповідно до Загального стандарту звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки, який включає коментарі до нього (Common Standard on Reporting and Due Diligence for Financial Account Information (CRS), схваленого Радою Організації економічного співробітництва та розвитку 15 липня 2014 р., звітами у розрізі країн міжнародних груп компаній (CbC) та автоматичний обмін інформацією відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил і застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA), здійснює міжнародне співробітництво у податковій сфері;

52) вносить пропозиції та розробляє проєкти міжнародних договорів України з питань оподаткування, укладає в установленому порядку міжнародні договори відповідно до наданих повноважень; забезпечує виконання зобов'язань за міжнародними договорами України з питань, що належать до компетенції ДПС;

53) здійснює контроль та забезпечує надання допомоги у стягненні податкового боргу в міжнародних правовідносинах за запитами компетентних органів іноземних держав;

54) забезпечує виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, з питань, що належать до компетенції ДПС;

55) здійснює управління податковими ризиками в межах повноважень, визначених Податковим кодексом України;

56) здійснює перегляд рішень територіальних органів ДПС у встановленому законодавством порядку;

57) виконує функції з управління об’єктами державної власності, що належать до сфери її управління;

58) погоджує рішення НКЦПФР щодо встановлення ознак фіктивності емітента цінних паперів, а також щодо встановлення порядку визначення емітента цінних паперів таким, що відповідає ознакам фіктивності;

59) здійснює сервісне обслуговування платників податків (платників єдиного внеску), зокрема надає адміністративні послуги;

60) забезпечує розвиток, впровадження та технічне супроводження інформаційно-комунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, організовує впровадження електронних сервісів для суб’єктів господарювання, забезпечує функціонування електронного кабінету;

61) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з органами державної влади та отримує інформацію, документи і матеріали від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, зокрема від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів);

62) забезпечує надання кваліфікованих електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації;

63) забезпечує взаємодію інформаційних систем ДПС та Держмитслужби в режимі реального часу в установленому порядку;

64) бере участь у проведенні аналізу надходжень податків, зборів, платежів, визначених Податковим кодексом України, Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування», вивченні впливу макроекономічних показників і змін законодавства на надходження податків, зборів, платежів, розробленні пропозицій щодо збільшення їх обсягу та зменшення втрат бюджету;

65) здійснює моніторинг виконання показників розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами, затверджених фінансовими планами державних підприємств, господарських організацій, у статутному капіталі яких є корпоративні права, що належать державі, їх дочірніми підприємствами;

66) подає Мінфіну пропозиції до Бюджетної декларації та проєкту закону про Державний бюджет України на відповідний рік та їх реалізації, а також прогнозних надходжень єдиного внеску;

67) складає звітність щодо стану розрахунків платників податків із бюджетом та сплати єдиного внеску, а також інших показників роботи за напрямами діяльності ДПС;

68) інформує органи державної влади про стан розрахунків платників з бюджетами та сплати єдиного внеску;

69) здійснює прийом громадян, розгляд звернень (запитів) громадян, платників податків (платників єдиного внеску), органів державної влади, правоохоронних органів, органів судової влади та інших суб’єктів права на звернення з питань, пов’язаних із діяльністю ДПС, та запитів на отримання публічної інформації;

70) надає індивідуальні податкові консультації, інформаційно-довідкові послуги з питань податкового законодавства та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

71) надає Мінфіну пропозиції щодо необхідності підготовки узагальнюючих податкових консультацій;

72) подає Мінфіну узагальнену практику застосування законодавства з питань оподаткування, законодавства з питань сплати єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

73) формує інформаційну політику ДПС та її територіальних органів, інформує суспільство про показники роботи, напрями та підсумки діяльності ДПС у порядку та способи, передбачені законодавством;

74) оприлюднює на офіційному веб-сайті ДПС акти та інші офіційні документи та інформацію з питань, що належать до її компетенції, зокрема інформацію, яка підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства;

76) організовує у медіа роз'яснювальну роботу, пов'язану із застосуванням законодавства з питань, що належать до компетенції ДПС;

77) забезпечує оприлюднення (оновлення) наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних на офіційному веб-порталі ДПС та єдиному державному веб-порталі відкритих даних, в установленому законодавством порядку;

78) співпрацює з інститутами громадянського суспільства, забезпечує проведення консультацій з громадськістю, зокрема через громадську раду, з питань реалізації державної податкової політики;

79) провадить дослідження і експертну діяльність у податковій сфері;

80) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, є засновником державних підприємств, навчальних закладів та науково-дослідних установ;

82) здійснює прогнозування та планування видатків на матеріально-технічне забезпечення і розвиток діяльності ДПС;

83) здійснює відомчий контроль за додержанням вимог законодавства, виконанням службових, посадових обов'язків в апараті ДПС, її територіальних органах, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери її управління;

84) здійснює внутрішній аудит, спрямований на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у ДПС, її територіальних органах, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери її управління;

84^{-1}) інформує органи місцевого самоврядування про стан розрахунків з місцевими бюджетами;

84^{-2}) здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати частини чистого прибутку (доходу) до бюджету державними та комунальними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями,

а також господарськими товариствами, у статутному капіталі яких є державна та/або комунальна власність;

84-3) здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати до бюджету дивідендів на державну частку господарськими товариствами, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, а також господарськими товариствами, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких перебувають у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків;

84-4) подає органам місцевого самоврядування звітність, визначену підпунктом 12.3.3 пункту 12.3 статті 12 Податкового кодексу України, у тому числі щодо платників податків;

84-5) здійснює заходи щодо забезпечення виконання прийнятих в установленому законом порядку рішень про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до платників податків;

84-6) здійснює контроль за своєчасністю та повнотою сплати авансових внесків з податку на прибуток підприємств платниками податку, які провадять діяльність з торгівлі валютними цінностями у готівковій формі;

84-7) здійснює комплаєнс у межах повноважень, визначених Податковим кодексом України;

85) здійснює інші повноваження, визначені законом.

1.4 Податкове регулювання

Однією з головних частин податкового менеджменту є податкове регулювання. Воно являє собою комплекс практичних дій щодо розробки загальної структури дохідної частини бюджету держави, досягнення оптимальності податкових платежів. На державному рівні під податковим регулюванням розуміють якісні зміни податкової політики та здійснення таких податкових заходів, які дають змогу досягти повноти та своєчасності виконання бюджетів усіх рівнів. На рівні підприємства податкова тактика – це дії підприємства щодо прийняття оперативних рішень, пов'язаних зі змінами в законодавчій базі, а також реагування на зміни умов господарювання або системи оподаткування.

Податкове регулювання має свої особливості, які відрізняють його від регулювання господарської діяльності. Основною вимогою до податкового регулювання є здійснення економічної діяльності та виваженості його проведення.

Податкове регулювання є наймобільнішою частиною податкового менеджменту. Його стрижнем є система економічних та організаційних заходів оперативного втручання в хід регулювання податкових обов'язків, причому особлива увага приділяється економічним методам.

Податковий менеджмент, як і податкова політика, базується на чинній законодавчій базі держави – Податковому кодексі України, законах про податки тощо. Податкове регулювання являє собою найскладнішу частину в загальній системі податкових правовідносин, тому що воно стикається з

інтересами не тільки платників податків, а й різних рівнів управління (наприклад, при розгляді повноважень в стягненні та розподілі податків на державному та місцевому рівнях).

Мета, завдання та зміст податкового регулювання визначаються регулюючою функцією податків, тобто цей процес необхідний і від нього залежить стан не тільки податкової політики, а й економічний стан держави. Значення цього складного елементу податкового менеджменту зростає ще й у зв'язку з тим, що воно дає змогу зменшити суперечності з фіскальною функцією податків. Велике значення мають конкретні методи, якими здійснюється податкове регулювання. Вони визначаються різними чинниками, насамперед метою податкового регулювання, його завданням, типом податків, суб'єктом оподаткування тощо. Серед методів, які застосовуються, найпоширенішими є такі:

- інвестиційні податкові кредити;
- податкові канікули;
- податкова амністія;
- відстрочка сплати податку;
- укладання угод між державами щодо уникнення подвійного оподаткування.

Конкретне податкове регулювання здійснюється різними способами, які умовно поділяються на дві групи:

- надання пільг щодо оподаткування;
- застосування різних штрафних санкцій.

Необхідність податкового регулювання через систему пільг і санкцій пояснюється динамічним характером процесів відтворення. В економічній ситуації, яка склалася в державі, коли приймається той чи інший податковий закон упродовж дуже короткого часу, податкове регулювання може відігравати суттєву роль. Адже ситуація, яка складається на початок фінансового року, може бути зовсім іншою в кінці року. Для врахування усіх змін, що впливають або можуть вплинути на економічний стан підприємства, і потрібне відповідне податкове регулювання.

Найефективнішим напрямом податкового регулювання є надання пільг. Воно являє собою частину загальної податкової політики держави і найімовірніші можливості скоротити податкові платежі для підприємства. Податкові пільги встановлюються чинним законодавством по кожному податку.

Сутність податкового регулювання полягає в досягненні відносної рівноваги між головними функціями податків: фіскальною та регулюючою, тобто в досягненні найсприятливішого паритету. Це залежить передусім від градації податкових ставок. Процес оптимізації податкових ставок складний. Він починається з оптимізації державних витрат, встановлення співвідношення з можливостями реальної економіки. При визначенні загального валового продукту та державного бюджету враховують різні чинники (дефіцит бюджету, інфляцію, грошову готівку та її кількість тощо).

При визначенні методів податкового регулювання потрібен розрахунок соціальних наслідків проведення цього регулювання. Це дасть можливість державним органам прийняти більш обґрунтоване управлінське рішення і вийти на створення раціональнішої податкової системи, а також своєчасно вносити необхідні корективи.

Податкове регулювання виконує не тільки поточні завдання, а може брати участь у майбутньому плануванні як окремих податків, так і цілих напрямів діяльності. Однією з найважливіших проблем для економіки України є розширення інвестиційної діяльності та залучення інвестицій із-за кордону. Для цього потрібно створити відповідний інвестиційний клімат, і насамперед податковий. Ефективним методом є надання інвестиційного податкового кредиту, що дає можливість оперативно керувати і визначати інвестиційний клімат країни.

Насамперед визначаються суб'єкти надання податкового кредиту. З урахуванням інтересів країни він надається тим іноземним підприємствам і кредиторам, які орієнтовані на найважливіші соціальні та економічні програми держави. Велике значення мають також довгострокові державні гарантії для підприємств-інвесторів. Ці гарантії повинні не тільки забезпечувати недоторканність інвестицій та їх повернення, а також створювати умови для розвитку цього напряму діяльності та адекватно реагувати на різні зовнішні чинники (інфляцію, зміну політичної ситуації, ринкової кон'юнктури тощо).

Важливим напрямом проведення інвестиційної державної політики має бути орієнтація її на середній та малий бізнес. При цьому постає проблема надання податкового інвестиційного кредиту. Підприємства малого та середнього бізнесу перебувають здебільшого у підпорядкуванні та податковій підзвітності місцевим органам самоврядування, які, як звичайно, отримують недостатні податкові надходження у свої бюджети. Тому виникає проблема з наданням податкових інвестиційних кредитів цими фіскальними органами.

У країнах з розвиненою ринковою системою надання податкового інвестиційного кредиту є одним із найважливіших методів податкового регулювання.

Суттєвим методом податкового регулювання виступає також податкове регулювання лізингових операцій. Ті підприємства, які займаються лізинговими операціями, можуть звільнятися від оподаткування, наприклад, своїх доходів, прибутку, отриманого від проведення цих операцій. Від сплати податку на додану вартість можуть звільнятися операції, пов'язані з наданням лізингових послуг. Якщо підприємство здійснює операції, пов'язані з міжнародним фінансовим лізингом, то йому можуть надаватися пільги при сплаті мита або інших податків.

Розрізняють податкове регулювання на макро- та макрорівні.

Завдання податкового регулювання на макрорівні:

- регулювання попиту та пропозиції;
- формування раціонального співвідношення між накопиченням та споживанням;

- вплив на темпи інфляційних процесів;
- формування раціональної галузевої структури;
- стимулювання інвестиційних процесів;
- підтримка інноваційної діяльності;
- насичення ринку соціально значущими товарами та послугами;
- прискорений розвиток депресивних регіонів.

Податкове регулювання на макрорівні проявляється через зміну податкового навантаження та повинно відповідати наступним критеріям:

– забезпечення зацікавленості в розвитку підприємницької ініціативи населення;

– збільшення обсягів діяльності й розвиток конкурентного середовища;

– стимулювання раціонального використання ресурсів;

– забезпечення економічної зацікавленості підприємств в інноваційному розвитку;

– стимулювання зростання обсягів виробництва товарів, у збільшенні споживання яких держава не зацікавлена.

1.5 Форми реалізації податкової політики

Форми реалізації податкової політики:

1. *Розрахунок поточних податкових платежів* – це визначення сум податкових зобов'язань і графіка їх погашення (податкового календаря) у поточному податковому періоді при певному, заздалегідь обраному (але далеко не завжди економічно доцільному) варіанті здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства. Розрахунок поточних податкових платежів відображає пасивний підхід до організації податкової політики підприємства, що полягає у фіксації очікуваних податкових наслідків роботи підприємства.

2. *Бюджетування податкових платежів* – система планових розрахунків з використанням взаємозалежних бюджетів підприємства, спрямована на визначення планової суми податкових платежів, що підлягають сплаті в майбутніх податкових періодах. На відміну від розрахунку поточних податкових платежів, бюджетування дозволяє розраховувати податкові зобов'язання платника не тільки на поточний, але й на наступні податкові періоди.

Загальним для цих двох форм організації податкової політики підприємства є те, що обидві вони базуються на вже обраному варіанті здійснення господарської діяльності, тобто фіксують податкові наслідки реалізації запланованих господарських операцій і не припускають податкової оптимізації.

3. *Податкове планування* – цілеспрямована діяльність платника, орієнтована на максимальне використання всіх нюансів існуючого законодавства з метою досягнення найвищого фінансового результату шляхом законної оптимізації господарської діяльності підприємства з боку її

податкових наслідків. На відміну від перших двох форм реалізації податкової політики підприємства, податкове планування засноване на активному використанні засобів податкової політики підприємства, що дозволяє обрати найбільш доцільний у конкретних умовах варіант господарської діяльності, з погляду його податкових наслідків і кінцевого фінансового результату. Інакше кажучи, податкове планування припускає використання оптимізації податкової політики підприємства й досягнення найкращого результату із всіх можливих альтернатив.

1.6 Податкове планування на мікрорівні

Податкове планування на підприємстві – це складний інтеграційний процес, організація якого повинна базуватися на системному підході до управління податками з використанням результатів різних економічних та фінансових методів.

В умовах високих податкових ставок неправильне або недостатнє врахування податкового фактора може привести, з одного боку, до дуже несприятливих наслідків (іноді навіть викликати банкрутство підприємства), з іншого боку, правильне використання передбачених податковим законодавством пільг і альтернатив може забезпечити не тільки збереженість отриманих фінансових накопичень, але і можливість фінансування розширення діяльності і нових інвестицій за рахунок економії на податках.

Необхідність податкового планування закладена в самій суті податкового законодавства, так чинне українське законодавство передбачає конкретні податкові режими для різних ситуацій, допускає різноманітні методи для обчислення податкової бази і пропонує платникам податків різноманітні податкові пільги.

Оскільки кінцевою метою податкового планування є не тільки оптимізація податків, скільки підвищення фінансової стійкості підприємства, то завданнями податкового планування на мікрорівні можна назвати:

- збереження оборотних коштів;
- підвищення загальної ефективності господарської діяльності;
- запобігання негативних наслідків прийнятих управлінських рішень;
- контроль за ефективністю схем мінімізації оподаткування.

Застосовуючи податкове планування підприємство має змогу отримати:

– рекомендовану структуру ведення бізнесу;

– оптимальну податкову систему (оптимізація податків, мінімізація податкових зобов'язань);

– рекомендовану схему взаємин з діловими партнерами;

– спеціальні методи оптимізації податкових зобов'язань;

– рекомендації щодо ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві.

Податкове планування умовно можна поділити на два етапи: стратегічне планування і поточне планування.

Стратегічне планування здійснюється, як правило, засновниками підприємства та включає: вибір основних напрямків діяльності та формування пакету документів, необхідних для державної реєстрації; вибір місця реєстрації; вибір організаційно-правової форми господарювання; визначення складу засновників та часток статутного капіталу; розробка стратегії розвитку підприємства.

Керівництво процесом податкового планування здійснює рада директорів та вищий управлінський персонал, який визначає його стратегічні напрямки та приймає рішення по стратегічному плануванню.

Поточне планування є прерогативою функціональних підрозділів підприємства (бухгалтерії, фінансового відділу, планово-економічного та юридичного відділів), та передбачає:

– формування податкового поля з метою аналізу податкових пільг (на основі такого аналізу формується план їх використання за обраними податками);

– дотримання правил взаємовідносин платника податків з податковими органами; знання прав, обов'язків та відповідальності платника податків;

– розробку з врахуванням вже сформованого податкового поля системи договірних взаємовідносин підприємства, тобто використання оптимальних форм договорів при прогнозуванні і визначенні оподатковуваного доходу та показників фінансово-господарської діяльності підприємства для мінімізації оподатковуваної бази за окремими податками або платежами;

– аналіз можливих форм угод, які плануються в комерційній діяльності (купівля-продаж, посередницька діяльність, оренда тощо) з точки зору мінімізації сукупних податкових платежів і отримання максимального прибутку;

– складання журналу типових господарських операцій для ведення фінансового і податкового обліку;

– прийняття рішень по найбільш раціональному розміщенню активів і прибутку, так як правильне розміщення прибутку і капіталу іноді дозволяє отримати додаткові податкові пільги, а в окремих випадках – забезпечити повернення частини сплачених податків;

– реорганізацію підприємства з метою зниження оподаткування;

– аналіз різних податкових ситуацій; планування належного податкового обліку і контролю за правильністю обчислення і сплати податків, оцінка ризику здійснення податкових правопорушень

– оцінку ефективності податкового планування на підприємстві.

Так, бухгалтерська служба здійснює розрахунки варіантів відображення операцій в бухгалтерському обліку, використовуючи норми діючого законодавства, норми і правила бухгалтерського обліку, здійснює розрахунок сум різних податків, які підлягають сплаті до бюджету, формулює процедури, які потребують юридичного обґрунтування та узгодження з контрагентом або узгодження договорів.

Фінансовий відділ надає інформацію по фактичним умовам діяльності і результатам, які планується одержати, здійснює розрахунки варіантів фінансового забезпечення угод та контрактів за рахунок як власних так і залучених коштів а також організує управлінський облік.

Юридична служба аналізує угоди та контракти з точки зору правової захищеності, готує документи, необхідні для їх виконання.

Плановий відділ узгоджує планові розрахунки за різними напрямками діяльності підприємства та формує єдиний стратегічний податковий план.

Основним завданням податкового плану є мінімізація податкових платежів шляхом використання всіх особливостей податкового законодавства та врахування всіх законних податкових пільг.

На практиці всі зазначені етапи податкового планування можуть функціонувати спільно або відокремлено один від одного, в залежності від того, створюється підприємство чи вже функціонує та враховуватися при моделюванні податкового навантаження суб'єкта господарювання на оптимальному для нього рівні в залежності від етапів розвитку підприємства і завдань, які стоять перед ним.

Документальне оформлення податкового планування знаходить відображення в:

– податковому календарі, який використовують для контролю за своєчасністю і правильністю сплати податків;
– наказі про облікову політику;
– посадових інструкціях для учасників податкового планування;
– внутрішніх правилах (стандартах) податкового планування на підприємстві.

Слід зазначити, що існує ряд основоположних принципів податкового планування, які визначають загальний підхід до визначення завдань планування та шляхів їх досягнення.

Принцип законності, який передбачає, що всі дії в напрямку планування податкових платежів та забезпечення оптимізації оподаткування слід здійснювати в рамках чинного законодавства. Схема податкового планування повинна бути продумана до найменших дрібниць з метою виключення можливостей ухилення від сплати податків незаконними способами, оскільки це буде мати негативні наслідки для підприємства.

Принцип обережного підходу до використання в податковому плануванні прогалин податкового законодавства та закордонного досвіду. Даний принцип передбачає використання в податковому плануванні окремих юридичних прогалин в законодавстві, а також можливості трактування норм податкового права на користь платника податків. Однак такий підхід може мати скоріше виключний характер і не може бути рекомендований до використання, так як вимагає високої кваліфікації суб'єктів податкового планування та пов'язаний з певним ризиком. Аргументація використання того чи іншого методу оподаткування повинна бути простою, доступною та ґрунтуватися на відповідних статтях законодавства. Не рекомендується повною мірою

наслідувати практику закордонного податкового планування, так як при виборі варіантів податкового планування слід враховувати вимоги антимонопольного, митного, валютного та іншого законодавства, відповідні норми якого в різних країнах зовсім не ідентичні.

Принцип комплексного розрахунку економії і втрат, який передбачає аналіз не тільки всіх суттєвих аспектів відповідних операцій, а також діяльність підприємства в цілому. Результати податкового планування потрібно оцінювати не тільки сумами зменшених податків та отриманих вигод, але і з точки зору зменшення можливих збитків та витрат, які були б неминучими при здійсненні господарської діяльності без врахування існуючих особливостей оподаткування. Всебічний аналіз повинен бути здійснений по можливим наслідкам впровадження конкретного методу податкового планування з точки зору всієї сукупності податків.

Врахування основних напрямків розвитку податкової, бюджетної та інвестиційної політики держави в цілому та підприємства зокрема. Оскільки податкове планування операцій між окремими філіями юридичної особи, може знизити податкові платежі до бюджетів різних рівнів, то таке скорочення податкових надходжень може викликати зацікавленість контролюючих органів. Тому податкове планування повинно мати комплексний характер, здійснюватись послідовно та систематично.

Принцип правильного документального оформлення операцій. Недбалість в оформленні облікових документів або взагалі їх відсутність можуть бути формальною підставою для перекваліфікації податковими органами сутності всієї господарської операції, і як наслідок, привести до застосування більш обтяжливого для підприємства порядку оподаткування.

Принцип разового характеру операцій. Численне проведення однотипних операцій, результатом яких є значна податкова економія викличе підвищену увагу з боку контролюючих органів. Наслідком цього може стати оскарження податковими органами результатів таких операцій або їх реальної направленості, особливо, якщо мова йде про укладені угоди з одним і тим самим контрагентом, відображення операцій в одному і тому самому звітному періоді тощо.

Отже, податкове планування, яке ґрунтується на суворому дотриманні податкового законодавства, дозволяє мінімізувати всю сукупність податкових платежів і зобов’язань, суттєво знижує ризики неправильного обчислення податків і, відповідно, захищає підприємство від можливих суттєвих збитків, пов’язаних із застосуванням штрафних санкцій. Податкове планування певною мірою дозволяє підвищити фінансову стійкість підприємства, а також підвищити культуру управління фінансами суб’єкта господарювання.

1.7 Альтернативність податкового планування

Умови, що забезпечують альтернативність податкового планування:

1. При створенні господарського суб'єкта господарювання:

- можливість вибору організаційно-правової форми господарювання;
- реєстрація в офшорних (вільних економічних) зонах;
- використання альтернативних систем оподатковування.

2. У процесі господарської діяльності:

- вибір партнера з різним податковим статусом;
- можливість досягнення результату за допомогою різних форм господарських операцій;
- альтернативність формування облікової політики підприємства;
- зміна видів діяльності й асортиментів товарів (робіт, послуг);
- вибір форм оплати працівників;
- альтернативність умов господарських договорів;
- альтернативність податкових режимів зовнішньоекономічної діяльності;
- використання альтернативних систем оподатковування.

Основні обставини альтернативності податкових наслідків різних варіантів здійснення господарської діяльності:

- *податковий статус партнера.* Та сама операція може мати різні податкові наслідки для платника залежно від того, хто саме виступає її іншою стороною. Так, здійснення операції з партнером - неплатником ПДВ позбавляє підприємство, зареєстроване як платник ПДВ, права на податковий кредит; операція зі пов'язаними особами вимагає застосування звичайних цін при формуванні витрат і доходу; придбання товару в платників єдиного податку або продаж товару з оплатою бюджетними коштами спричиняють особливі правила податкового обліку. Особливі умови оподатковування передбачені чинним законодавством для операцій з нерезидентами (у тому числі й з нерезидентами, зареєстрованими в офшорних зонах), неприбутковими організаціями, сільгосптоваровиробниками, а також з фізичними особами (у тому числі й громадянами-підприємцями). Тому одна лише зміна податкового статусу партнера може привести до істотної зміни суми податкових платежів, що сплачуються підприємством;
- *форма здійснення господарської операції.* Як ми вже відзначали, що діє цивільне й господарське законодавство дозволяють досягти того самого кінцевого результату за допомогою різних за своїм характером господарських операцій. Так, альтернативою безкоштовної передачі майна може бути продаж за 0,01 грн. або передача в безкоштовне користування. У кожному із цих варіантів податкові наслідки для обох партнерів будуть зовсім різними, хоча у всіх випадках контрагент зможе використати отримане майно. У випадку продажу товару як альтернативні варіанти можуть розглядатися форми здійснення розрахунків: продаж за готівку, безготівковий розрахунок з негайною оплатою, на умовах товарного кредиту, розстрочки, з використанням різних схем посередницьких операцій (договори комісії, доручення, агентські угоди). При кожному з перерахованих варіантів існує певна специфіка з погляду моментів виникнення доходу й податкових зобов'язань (податкових зобов'язань з єдиного податку – у випадку використання спрощеної системи оподатковування) у продавця, і відповідно, витрат і податкових зобов'язань – у

покупця;

- *облікова політика підприємства.* Незважаючи на те, що податковий облік відділений від бухгалтерського, існують деякі ситуації, коли обраний варіант ведення бухгалтерського обліку (регламентовані НП(С)БО методи ведення обліку – альтернативні, причому вибір конкретного варіанта здійснюється самим підприємством) прямо або опосередковано впливає на суму податкових платежів звітного періоду. Це, зокрема, відноситься до обраного методу вибуття запасів, до обраного методу амортизації та форм оплати праці (різні варіанти обліку запасів, амортизації, заробітної плати спричиняють різні витрати, а тому різний податок на прибуток);

- *види діяльності й асортименти товарів (робіт, послуг).* Чинне законодавство передбачає істотні розходження в оподатковуванні залежно від здійснюваних суб'єктом господарювання видів діяльності. Так, для деяких видів установлені спеціальні ставки податків, що відрізняються від базових (наприклад, для лікарських засобів ставка ПДВ не 20%, а 7%). Крім того, існує серйозна специфіка по видах діяльності (наприклад, для сільгоспвиробників) встановлені інші терміни сплати. Перелік податків, що стягують із платника, залежить від виду здійснюваної їм діяльності, тому зміни виду діяльності треба враховувати при податковому плануванні;

- *форма здійснення виплат працівникам.* Як відомо, виплати, здійснювані на користь фізичних осіб, мають різний режим оподатковування. Тому, сама сума, виплачена фізичній особі залежно від її характеру й документального підтвердження, приведе до різних податкових наслідків як для юридичної особи, що здійснює таку виплату (з погляду можливості віднесення до витрат і необхідності нарахування й утримання податку на доходи фізичних осіб і військового збору, та нарахування єдиного соціального внеску), так і для одержувача. При цьому альтернативність відбувається не тільки при встановленні характеру виплати, але й при виборі форми відносин із працівниками (трудові або цивільно-правові). Причому й перше, і друге може бути здійснено самим підприємством за домовленістю з фізичною особою;

- *умови господарських договорів.* Одним з істотних моментів, що визначають оподатковування окремих господарських операцій, є умови, що зазначаються в господарських договорах і встановлені за домовленістю сторін. Звичайно, у першу чергу, розмір податкових платежів буде залежати від цінових параметрів угоди. Особливе значення встановлення ціни має в операціях, що припускають використання складних схем із залученням декількох партнерів. Саме за допомогою даного інструмента на практиці вирішується завдання скорочення сукупних податкових платежів по угоді за рахунок акумулювання кінцевого результату в партнера, що має найбільш ліберальний режим оподатковування. Крім цінових умов договору, для податкових результатів немаловажне значення мають такі умови, як форма й строки здійснення платежів, а також строки поставки (виконання робіт, надання послуг) за договором. Ці умови впливають на момент виникнення податкових зобов'язань залежно від застосовуваних партнерами видів обліку;

- *податкові режими зовнішньоекономічної діяльності.* Зовнішньоекономічна діяльність у сучасному оподатковуванні являє собою сферу особливих умов оподатковування, причому на кінцеві податкові результати вплине не тільки обраний режим здійснення зовнішньоторговельної операції (експорт, поставка товарів (послуг) нерезиденту на митній території України, переробка давальницької сировини нерезидента або нерезидентом, зовнішньоекономічний бартер, імпорт, тимчасовий ввіз, зовнішньоекономічні операції з використанням різних посередницьких схем, інвестування й ін.), але й наявність двосторонніх угод про усунення подвійного оподатковування або багатобічних (як правило, у рамках різних міжнародних альянсів) договорів податкового характеру.

І нарешті, на стадії припинення суб'єкта господарювання альтернативність податкових наслідків визначається можливістю різних варіантів здійснення цієї процедури: ліквідація (у тому числі з використанням процедури банкрутства), злиття, поглинання, продаж активів і ін.

Завданням податкового планування є в остаточному підсумку вибір того варіанта здійснення господарської діяльності, що з обліком його податкових наслідків найбільшою мірою відповідає меті підприємства.

Податкове планування, за суттю, являє собою підсистему внутрішньо-фірмового планування й керування, тому в його основу покладені загальні принципи, властиві будь-якому виду планування на підприємстві. До них ставляться принципи: системності, безперервності, гнучкості, точності й участі (колегіальності).

1.8 Контрольні питання

1. Дайте визначення категорії «податкове планування».
2 Дайте визначення категорії «податковий менеджмент».
3 Охарактеризуйте систему органів управління оподаткуванням в Україні.
4 Якими чинниками викликана необхідність вдосконалення управління оподаткуванням?
5 У чому полягає мета державного податкового планування?
6 Що є метою корпоративного податкового планування?
7 Зазначити структуру системи органів Державної податкової служби України.
8 Охарактеризуйте позитивні та негативні сторони у діяльності державної податкової служби України.
9 Охарактеризуйте негативні риси, притаманні податковому законодавству України.
10 Назвіть принципи правового регулювання податкових відносин.
11 Яке основне завдання податкового планування?
12 Які фактори впливають на якість планування?

1.9 Тести для самоконтролю

1. Основним завданням податкового планування є:

а) пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;
б) необхідність економічно обґрунтованого забезпечення якісних і кількісних параметрів бюджетних завдань і перспективних програм соціально-економічного розвитку країни, виходячи із розробленої і прийнятої у законодавчому порядку соціально-економічної доктрини;
в) зміцнення доходної бази бюджету за рахунок удосконалення системи оподаткування і зміцнення контролю за повнотою сплати податків.

2. Між загальнодержавним податковим плануванням і корпоративним податковим плануванням:
а) не існує органічного взаємозв'язку, внаслідок протилежності їх економічних інтересів;
б) існує органічний взаємозв'язок, тому що загальна стратегія у них одна - створення стійкого економічного базису у рамках країни в цілому;
в) інше.

3. Мета загальнодержавного податкового планування полягає:
а) в оптимальному за обсягом, складом і структурою фінансовому забезпеченні витратних повноважень органів влади всіх рівнів у межах реалізації концепції державної економічної, фінансової, соціальної та податкової політики;
б) у мобілізації фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого і соціального розвитку, збільшенні власного капіталу суб'єкта підприємницької діяльності;
в) у визначенні обсягів фінансових ресурсів у розрізі платників податків для їх централізації у загальнодержавному фонді - бюджеті.

4. Метою корпоративного податкового планування є:
а) оптимальне за обсягом, складом і структурою фінансове забезпечення витратних повноважень органів влади всіх рівнів у межах реалізації концепції державної економічної, фінансової, соціальної та податкової політики;
б) оптимізація податкових потоків підприємства в межах реалізації його економічної, фінансової та податкової політики;
в) визначення обсягів фінансових ресурсів у розрізі платників податків для їх централізації у загальнодержавному фонді - бюджеті.

5. У процесі загальнодержавного податкового планування беруть участь:
а) тільки спеціалізовані органи;
б) всі зацікавлені органи у розробці реальних податкових планів та підприємства;
в) тільки підприємства.

6. Заснований на прогнозних параметрах процес визначення державою та суб'єктом господарювання найбільш ефективних напрямів руху і оптимізації обсягу, складу та структури вхідних і вихідних податкових потоків на майбутній рік або перспективу це:
а) податкове планування;
б) податкові принципи;
в) податкове регулювання.

7. Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

а) нейтральність оподаткування;
б) обачність;
в) конфіденційність.

8. У процесі корпоративного податкового планування беруть участь:

а) тільки спеціалізовані органи;
б) всі зацікавлені органи у розробці реальних податкових планів та підприємства;
в) тільки підприємства.

9. Що не входить до принципів податкового законодавства України:

а) загальність оподаткування;
б) соціальна справедливість;
в) послідовність.

10. Що не входить до принципів податкового законодавства України:

а) безперервність;
б) рівність усіх платників перед законом;
в) невідворотність настання визначеної законом відповідальності.

1.10 Практичні завдання

Завдання 1.

Чи підлягають оподаткуванню та чи вважаються іноземними доходами грошові перекази, отримані громадянами України за кордону на поточні та карткові рахунки?

Рішення.

Дохід, отриманий з джерел за межами України, включає будь-які доходи, які резиденти отримують від своєї діяльності за межами митної території України, включаючи дивіденди, дохід від продажу інвестиційних активів, корпоративних прав, цінних паперів тощо (пп. 14.1.55 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу).

Згідно з п. 163.1 ст. 163 Податкового кодексу (далі - Кодекс), об'єктом оподаткування для резидентів є іноземні доходи - доходи, отримані з джерел за межами України.

Загальний річний оподатковуваний дохід складається з суми місячних оподатковуваних доходів та іноземних доходів.

Пункт 171.2 ст. 171 Кодексу визначає, що платник податку відповідає за нарахування, утримання та сплату податку з іноземних доходів.

Стаття 168 Кодексу встановлює порядок нарахування, утримання та сплати податку. Згідно з пп. 168.2.1 п. 168.2, платник податку, який отримує доходи від особи, що не є податковим агентом, та іноземні доходи, зобов'язаний включити суму таких доходів до загального річного

оподатковуваного доходу та подати до 1 травня податкову декларацію за результатами звітного податкового року, а також сплатити податок з таких доходів.

Крім того, пп. 170.11.1 п. 170.1 ст. 170 Податкового кодексу встановлює, що якщо джерело виплат будь-яких оподатковуваних доходів є іноземним, сума такого доходу включається до загального річного оподатковуваного доходу платника податку, який зобов'язаний подати до 1 травня року, що настає за звітним, річну податкову декларацію, та оподатковується за ставками, визначеними в п. 167.1 ст. 167 Кодексу, тобто 15 та 17 %.

Згідно з п. 164.4 ст. 164 Податкового кодексу, доходи, отримані у вигляді валютних цінностей або інших активів (вартість яких виражено в іноземній валюті або міжнародних розрахункових одиницях), перераховуються у гривні за валютним курсом Нацбанку України, що діє на момент нарахування (отримання) таких доходів.

Водночас, абзацом першим пп. 170.11.2 п. 170.11 ст. 170 Кодексу встановлено, що якщо згідно з нормами міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, платник податку може зменшити суму річного податкового зобов'язання на суму податків, сплачених за кордоном, він визначає суму такого зменшення за зазначеними підставами у річній податковій декларації.

При цьому особою, відповідальною за нарахування, утримання та сплату податку з іноземних доходів, є платник податку (пп. "б" п. 171.2 ст. 171 Кодексу).

Завдання 2.

Сформувати диференціацію заходів з податкового планування, поділяючи на певні рівні відповідно до рівня податкових виплат підприємства у відношенні до прибутку.

Рішення.

Диференціація заходів з податкового планування залежить від рівня податкових виплат підприємства у відсотках до прибутку (ПБ). Податок, який буде нарахований за звітний період, тис. грн, позначається як ПН, а сума оптимального прибутку підприємства за звітний період, тис. грн., позначається як П.

Якщо ПБ становить 10–15%, то необхідність податкового планування мінімальна і разові заходи. Характеристики цього рівня включають чітке ведення бухгалтерського обліку, внутрішнього документообороту, застосування простих пільг, використання послуг професійного бухгалтера та разові консультації зовнішнього податкового консультанта.

При рівні ПБ 20–40% необхідність податкового планування стає періодичною та постійною. Податкове планування повинно стати частиною загальної системи фінансового управління і контролю. Підприємство повинно підготувати спеціальні контрактні схеми типових, великих і довгострокових

контрактів. Потрібна наявність спеціально підготовленого персоналу, контроль і керівництво з боку фінансового директора, обслуговування спеціалізованою компанією.

Для рівня податкового планування 45–60% необхідність податкового планування стає життєвою необхідністю. Податкове планування є важливим елементом стратегічного плану дій підприємства та його поточної щоденної діяльності за всіма зовнішніми і внутрішніми напрямками. Виникає потреба у наявності спеціально підготовленого персоналу і організації тісної взаємодії зі всіма підрозділами підприємства, а також контроль зі сторони правління. Необхідна постійна робота із зовнішніми податковими консультантами і наявність податкового адвоката. Спеціальна програма розвитку, обов'язковий податковий аналіз і експертиза всіх організаційних, юридичних і фінансових заходів, а також інновацій податкових консультантів.

Якщо рівень податкового планування перевищує 60%, то податкове планування не зможе допомогти. Це означає, що підприємству потрібно змінити сферу діяльності або податкову юрисдикцію.

1.11 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Необхідно заповнити таблицю 1.7: вказати на яких принципах ґрунтується Податкове законодавство України:

Таблиця 1.7 – Принципи податкового законодавства та їх сутність

Принцип	Сутність

Вправа 2.

Які існують основні обставини альтернативності податкових наслідків різних варіантів здійснення господарської діяльності? Необхідно заповнити таблицю 1.8.

Таблиця 1.8 – Обставини альтернативності податкових наслідків та їх сутність

Обставини	Сутність

Вправа 3.

Яку альтернативність податкового планування забезпечують зазначені у таблиці умови? Необхідно заповнити таблицю 1.9.

Таблиця 1.9 – Альтернативність податкового планування за різних умов

Умови	Можливість/альтернативність
1. При створенні господарського суб'єкта господарювання:	
2. У процесі господарської діяльності:	

Вправа 4.

Скласти організаційну структуру Головного управління ДПС однієї з наступних областей відповідно до варіанту.

Таблиця 1.10 – Перелік областей для складання їх організаційної структури Головного управління ДПС згідно з варіантом

Варіант	Область	Варіант	Область
1	Вінницька	13	Київська
2	Волинська	14	Кіровоградська
3	Дніпропетровська	15	Луганська
4	Донецька	16	Львівська
5	Житомирська	17	Миколаївська
6	Закарпатська	18	Одеська
7	Івано-Франківська	19	Полтавська
8	Херсонська	20	Рівненська
9	Хмельницька	21	Сумська
10	Черкаська	22	Тернопільська
11	Чернівецька	23	Харківська
12	Чернігівська		

1.12 Теми рефератів.

1. Погляд вчених на поняття і сутність податкового планування.
2. Критерії оптимальності в податковому плануванні.
3. Види й етапи податкового планування.
4. Світовий досвід в податковому плануванні.

Тема 2. Методи податкового планування

2.1 Суть, завдання та способи податкового планування
2.2 Методи податкового планування
2.3 Принципи податкового планування
2.4 Функції податкового планування
2.5 Податковий аналіз
2.6 Контрольні питання
2.7 Тести для самоконтролю
2.8 Практичні завдання
2.9 Вправи для самостійної роботи
2.10 Теми рефератів

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок із методів податкового планування

Основні терміни і поняття: нормативний метод, статистичний балансовий метод, метод економіко-математичного моделювання, розрахунково-аналітичний метод, варіаційно-порівняльний аналіз, метод розподілу відхилень, поточний податковий контроль, попередня податкова експертиза

2.1 Суть, завдання та способи податкового планування

Ефективність системи податкового планування перш за все залежить від визначення змісту, сутності, завдань та способів податкового планування.

Податкове планування – це система планування податкових платежів, що спрямована на стабільний розвиток діяльності підприємства з метою оптимізації податкових зобов'язань, що забезпечать збільшення прибутку та підвищить фінансову безпеку підприємства. Основними поняттями податкового планування є оптимізація і зменшення податків.

Змістом податкового планування є: зменшення податкових зобов'язань підприємства; регулювання процесу управління підприємством; формування податкової політики підприємства; вибір найоптимальнішого рівня податкових зобов'язань.

Сутність податкового планування полягає у законному способі досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань і найвищого рівня доходів підприємства.

Об'єктом податкового планування є процес нарахування та сплати податків.

Суб'єктом податкового планування є підприємство, що організовує систему податкового планування.

Предметом податкового планування є податки підприємства за даними податкового обліку та податкової звітності.

Мета податкового планування – зменшення рівня податкового навантаження з метою максимізації чистого прибутку та підвищення фінансової безпеки підприємства.

Основними завданнями податкового планування є:

- максимізація прибутку за рахунок зменшення податків;
- зменшення рівня податкового навантаження і сум податкових зобов'язань підприємства через аналіз факторів впливу на них;
- вибір найоптимальнішого варіанту сплати податкових зобов'язань;
- розробка бюджету податкових платежів.

Способи податкового планування розглядаються у двох напрямках, а саме як:

— способи, що зменшують податкове навантаження (податкові пільги, спрощена система оподаткування);

– способи, що збільшують прибуток підприємства (інтелектуальне змагання між податківцями і працівниками відділу податкового планування підприємств, податкова оптимізація (поточна і перспективна), альтернативний варіант оподаткування та систематизація податкового планування).

У загальному вигляді реалізація податкового планування полягає у складанні податкових планів, кожен з яких включає як мінімум чотири ключових пункти:

1) календар платника за кожним видом податків;

2) перелік заходів з оптимізації податкових потоків, уповноважених виконавців, часові параметри реалізації оптимізаційних заходів, ресурси та інструментарій, необхідні для виконання зазначених заходів;

3) графік податкових виплат за кожним видом податків з урахуванням заходів з оптимізації податкового портфелю;

4) перелік заходів з інформатизації та підвищення компетентності уповноважених та відповідальних за податкове планування осіб.

2.2 Методи податкового планування

У податковому плануванні застосовується група методів, які дозволяють спрогнозувати, розрахувати податкові платежі за альтернативними варіантами здійснення господарської діяльності й вибрати з наявних альтернатив оптимальний варіант оподаткування.

Методами податкового планування суб'єктів господарювання виступають прийоми та способи, що застосовують в процесі мінімізації та оптимізації податкових та інших зобов'язань підприємства перед бюджетами різних рівнів та позабюджетними фондами.

Існують різні погляди на методи податкового планування, які можна об'єднати в три групи: загальні методи, стандартні методи та спеціальні методи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Методи корпоративного податкового планування

Загальні методи	Формування облікової політики Формування договірної політики Використання системи пільг та звільнень від оподаткування за окремими податками і платежами
Спеціальні методи	Метод заміни відносин Метод розподілу відносин Метод прямого скорочення об'єкту оподаткування Метод трансфертного ціноутворення Метод відстрочення податкового платежу Застосування спеціальних режимів оподаткування
Стандартні методи	Метод прямого рахунку Розрахунково-аналітичний метод Метод оптимізації планових рішень Метод мікробалансів Метод графоаналітичних залежностей Економіко-математичне моделювання Бюджетування

Методами, які найбільш часто застосовують на практиці є: нормативний, статистичний балансовий, економіко-математичне моделювання, розрахунково-аналітичний, варіаційно-порівняльний аналіз, розподіл відхилень, поточний податковий контроль, попередня податкова експертиза.

Нормативний метод у податковому плануванні використовується на стадії розрахунку податкового тягаря підприємства, плануванні податкових платежів й дає змогу визначити суми податкових платежів на підставі чинних ставок і бази оподаткування.

Статистичний балансовий метод – на основі балансів ряду комерційних підприємств визначаються опосередковані величини параметрів, які можуть бути використані для порівняння чи для побудови розрахункової економічної моделі. Відхилення в ту чи іншу сторону показників конкретної організації від середньостатистичних характеризують позитивну чи негативну динаміку його діяльності.

Розрахунково-аналітичний метод полягає в тому, що планові показники розраховуються на основі аналізу фактичних фінансових показників, які беруться за базу, та індексів їх зміни у плановому періоді.

Метод економіко-математичного моделювання ґрунтується на математичній побудові й описі моделі досліджуваного об'єкта, яким у податковому плануванні виступають альтернативні варіанти оподаткування.

Варіаційно-порівняльний аналіз (довгострокове стратегічне податкове планування) передбачає аналіз нових проектів діяльності підприємства в цілому. У відповідності з цим методом проводиться порівняння різних варіантів діяльності підприємства з метою визначення їх податкової ефективності: на короткій період діяльності (при постійних значеннях податкових ставок) і на тривалі періоди (при різних варіантах очікуваних змін у законодавстві та ставках).

Поточний податковий контроль (короткострокове оперативне податкове планування) передбачає контроль за податковими платежами при періодичному

складанні прогнозів їх зміг спостереження у відповідності з прогнозами реальних платежів податків за ті ж періоди. У випадку суттєвих розбіжностей між прогнозами і реальними платежами з'ясовують причини розбіжностей і розробляються пропозиції щодо їх усунення. Базою при застосуванні цього методу виступають нормативні податкові документи, обговорення даних питань державною фіскальною службою, придбана література по податках.

Попередня податкова експертиза (середньострокове перспективне податкове планування) передбачає експертизу нових проектів і найважливіших управлінських рішень. Цей метод передбачає наявність на підприємстві ґрунтовної інформаційно-аналітичної бази: не лише тексти нормативних документів, а і коментарії до них провідних юристів і бухгалтерів, аудиторів, матеріалів державних органів, рішень судів за податковими спорам матеріалів по податках з періодики, проектів податкового законодавства.

Відповідно до цих методів будується економіко-математична модель розрахунку суми прибутку або витрат з урахуванням впливу податкових платежів за альтернативними варіантами оподаткування й обирається варіант із оптимальними показниками. Застосовується на етапі визначення податкового тягаря підприємства, розрахунку податкових платежів за варіантами податкового планування й вибору варіанту податкового планування з оптимальними показниками.

В сучасних умовах підприємці все частіше стали шукати можливостей мінімізувати податки. Легальними способами здійснити мінімізацію податків неможливо їх можна тільки оптимізувати. Тому пропонується під час податкового планування застосовувати методи податкової оптимізації, такі як: метод відстрочки податкового платежу, метод прямого скорочення об'єкта оподаткування та метод бюджетування.

Метод відстрочки податкового платежу заснований на можливості переносити момент виникнення об'єкта оподаткування на наступний календарний період. Відповідно до чинного законодавства, термін сплати більшості податків тісно пов'язаний з моментом виникнення об'єкта оподаткування та календарним періодом. Використовуючи метод відстрочки податкового платежу можна змінити термін сплати податку (або його частини) на наступний, що дозволить істотно заощадити оборотні кошти.

Метод прямого скорочення об'єкта оподаткування має на меті зниження розміру об'єкта, що підлягає оподаткуванню, або заміну цього об'єкта іншим, оподатковуваним більш низьким податком або не оподатковуваним податком зовсім. Об'єктом можуть бути як господарські операції, так і оподатковуване податками майно, причому це скорочення не повинно надати негативного впливу на господарську діяльність підприємця.

Метод бюджетування – полягає в складанні графіку нарахування та сплати податкових платежів, для недопущення несвоєчасності нарахування та сплати податків і подання податкової звітності, а також попередження керівництва, на яку дату необхідна наявність грошових коштів на поточному рахунку.

Метод внутрішнього контролю – має на меті контроль за нарахуванням та сплатою податків, дотриманням термінів подання податкової звітності та перерахування податкових платежів.

Також на практиці додатково використовуються наступні методи податкового планування:

1) Метод заміни відносин. Як правило, та сама господарська мета (придбання майна, одержання доходу й ін.) може бути досягнута декількома альтернативними шляхами. Чинне законодавство практично не обмежує господарюючого суб'єкта у виборі форми й окремих умов угоди, виборі контрагента й ін. Підприємець вправі самостійно вибирати будь-який варіант, беручи до уваги ефективність операції як у чисто економічному плані, так і з погляду оподатковування. Цей метод полягає в тому, що операція, що має більше тверде оподатковування, заміняється іншою операцією, що дозволяє досягти цю ж або максимально близьку мету, і при цьому застосувати більше пільговий порядок оподатковування. Як приклад можна привести заміну операції безкоштовної передачі (дарування) товарів одним підприємством іншому операцією поставки за ціною 1 грн. (зниження податкових зобов'язань за ПДВ за умови, що партнери не є пов'язаними особами).

2) Метод поділу відносин. Базується він на методі заміни, але заміняється певна частина операцій, або, одна господарська операція заміняється декількома іншими, що дозволяє знизити загальну суму податкових зобов'язань. Так, з метою зменшення ЄСВ за договором підряду з фізичною особою на виконання робіт з матеріалів підрядника може бути замінений двома договорами: договором надання послуг і договором купівлі-продажу матеріалів.

3) Метод прямого скорочення об'єкта оподатковування реалізується шляхом зменшення бази оподатковування. Прикладом застосування даного методу може бути продаж ТМЦ за заниженою ціною (за ціною нижче ціни придбання), що дозволяє знизити податкові зобов'язання продавця за податком на прибуток та ПДВ.

4) Метод делегування податків підприємству-сателіту. Полягає в передачі об'єкта оподатковування іншому суб'єктові підприємницької діяльності, пов'язаному із платником податків. Цей метод пов’язаний, як правило, з розміщенням видів діяльності з високими податками на інших підприємствах, контрольованих платником.

5) Метод відстрочки податкового платежу базується на використанні елементів інших методів, і його використання дозволяє перенести момент виникнення об'єкта оподатковування на наступний податковий період. Як приклад застосування такого методу може бути наведене використання договору комісії із залученням посередника замість укладання договору поставки, що дозволяє відстрочити момент збільшення доходу у продавця.

6) Метод офшора. Суть методу складається в переносі об'єкта оподатковування (окремих операцій, видів діяльності, майна) під юрисдикцію з більше м'яким режимом оподатковування. Широко застосовується не тільки в зовнішньоекономічній діяльності, але й на територіях з особливими умовами оподатковування.

7) Метод пільгового підприємства – один із широко застосовуваних методів податкової оптимізації, що полягає в переносі об'єктів оподатковування або видів діяльності під пільговий режим оподатковування, пов'язаний з особливим податковим статусом деяких суб'єктів підприємницької діяльності (суб'єктів малого підприємництва, що застосовують спрощену систему оподатковування, сільгосптоварвиробників, підприємств громадських організацій інвалідів).

8) Метод використання облікової політики. Базується на взаємозалежності податкового й бухгалтерського обліку й полягає в тому, що за допомогою зміни облікової політики можуть бути змінені розміри податкових баз. Так, правильний вибір методу амортизації основних засобів та методу вибуття запасів дозволяє збільшити витрати та зменшити податок на прибуток.

9) Метод мікробалансів полягає у створенні бухгалтерської моделі господарсько-фінансової ситуації шляхом складання бухгалтерських кореспонденцій і визначення на їх основі варіанту податкового планування з оптимальними показниками.

2.3 Принципи податкового планування

В основу методичного підходу до управління податками на підприємстві мають бути покладені основні принципи податкового планування, врахування яких створює можливість розробки і практичного застосування ефективних схем зменшення податкових відрахувань.

Принципами податкового планування є об’єктивно існуючі базові положення, властиві податковому плануванню, які спрямовано на досягнення його мети й вирішення завдань, що стоять перед ним.

На основі зазначених принципів з використанням дієвих засобів мінімізації податкових платежів і відбувається податкове планування, яке дозволяє спрогнозувати, розрахувати податкові платежі за альтернативними варіантами обліку господарської діяльності і вибрати серед наявних альтернатив оптимальний варіант оподаткування (рис 2.1).

Для ефективного податкового планування слід застосовувати сукупність принципів, а саме:

Принцип законності – передбачає суворе дотримання чинного податкового законодавства. Цей принцип є основним для податкового планування, оскільки система оподатковування в будь-якій країні, у тому числі й в Україні, врегульована чинним законодавством. Саме використання даного принципу дозволяє розмежувати податкове планування й відхилення від оподатковування. Відповідно до нього всі методи, прийоми й засоби податкового планування, а також їх документальний супровід повинні перебувати винятково в правовому полі, тобто строго відповідати чинному законодавству.

Принцип альтернативності (багатоваріантності) – розглядається як результат дії набору факторів та умов, а саме: цілей, які визначає підприємство в указаному відрізку часу, а також певних економічних, правових і

організаційно-контрольних заходів держави в галузі оподаткування. Відповідно до даного принципу обґрунтування вибору найкращого варіанта заходів щодо оптимізації оподатковування повинне здійснюватися на альтернативній основі за різними варіантами організації господарської діяльності або оформлення господарської операції. Так, при необхідності використання легкового автомобіля й при відсутності можливості його придбання альтернативними варіантами можуть бути – придбання транспортних послуг на стороні, оренда автомобіля в працівника підприємства, сторонньої фізичної особи або в громадянина-підприємця або використання автомобіля співробітника з виплатою компенсації або на безкоштовній основі. Для того щоб вибрати найбільш прийнятний з погляду фінансового результату варіант, необхідно оцінити податкові наслідки кожного з них і порівняти отримані результати. Альтернативність податкового планування складається з багатоваріантності шляхів досягнення мети господарської діяльності у рамках чинного законодавства і є одним з його ключових принципів.

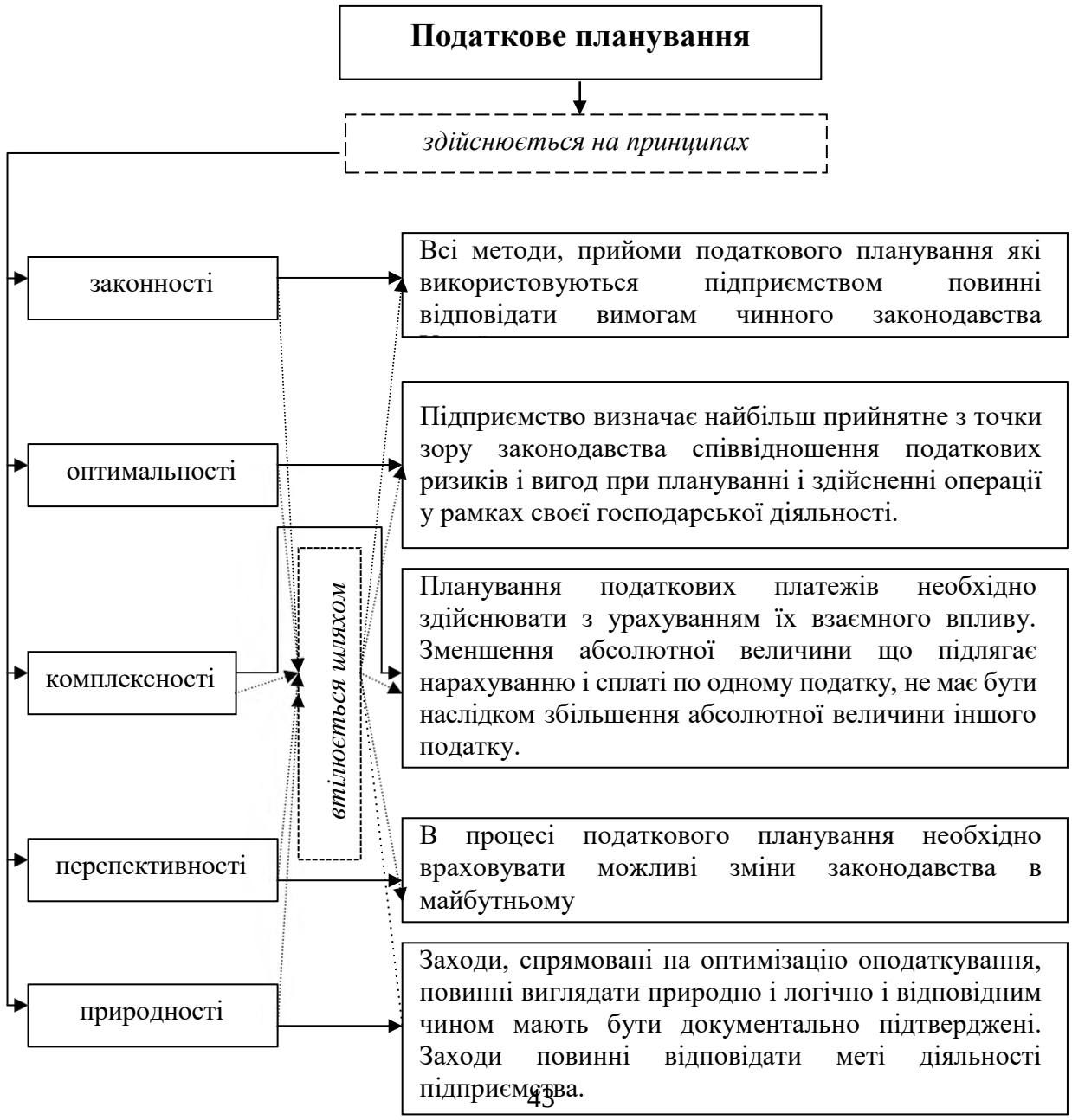

Рисунок 2.1 – Принципи податкового планування та способи їх втілення

Принцип ефективності – розроблення найбільш ефективних господарських рішень, які можуть впливати на оптимізацію податкових платежів.

Принцип оперативності – передбачає швидке реагування платника податку на зміни у законодавстві по оподаткуванню.

Принцип взаємодії – передбачає визначення та врахування взаємодії між виробничою діяльністю, виробничою програмою та податковою системою підприємства при виборі податкової політики підприємства.

Принцип плановості – розроблення прогнозів та планів майбутніх податкових платежів по підприємству в цілому.

Принцип своєчасності передбачає забезпечення своєчасності обміну інформацією між структурними підрозділами, що беруть участь в процесі оподаткуванням.

Принцип повноти полягає у відображенні у повному обсязі всіх операцій, пов’язаних з оподаткуванням виходячи із норм податкового законодавства.

Принцип сталості передбачає постійне застосування обраних методів податкової політики.

Принцип документованості полягає у суцільному документуванні всіх операцій, пов’язаних з оподаткуванням, чіткому відображенні в документах змісту операції та цифрових показників.

Принцип періодичності передбачає розподіл процесу оподаткування на звітні періоди, виявлення результатів цього процесу за певний період.

Принцип конфіденційності – передбачає необхідність збереження в таємниці інформації щодо схем оптимізації податкових платежів.

Принцип відповідальності передбачає відповідальність всіх суб’єктів реалізації податкової політики за вчиненні дії.

Принцип комплексності – планування всіх податкових платежів потрібно здійснювати в комплексі з урахуванням їх взаємного впливу. Навіть у тому випадку, коли предметом податкового планування є платежі за конкретним податком або збором (локальні схеми оптимізації), реальну ефективність запропонованих заходів можна оцінити тільки з урахуванням відповідних змін інших податків і зборів. Пов'язано це з тим, що різні податки й збори мають загальні елементи об'єктів оподатковування й податкових баз, причому самі податкові платежі можуть включатися в об'єкт оподатковування за іншими податками і зборами. Так, у випадку використання довгострокового страхування життя працівників підприємства як засобу податкового планування виплат за оплатою праці, необхідно враховувати не тільки утримання ПДФО, але й його вплив на розмір ЄСВ й на формування витрат підприємства. По суті, даний принцип є проявом системності оподатковування як економічної категорії;

Принцип обачності – при двоякому застосуванні норми законодавства до однієї операції вибір норми, застосування якої призведе до найменших податкових ризиків.

Принцип дієвості полягає у визначенні впливу впровадження податкової політики на її результати.

Принцип сумісності передбачає врахування принципів та методів формування облікової політики підприємства.

Принцип оптимальності (оптимального співвідношення ризику й вигід) – передбачає пошук і використання найбільш ефективних господарських рішень, що дозволяють зменшити базу оподаткування. Основний зміст даного принципу полягає в тому, що кінцевим результатом податкового планування повинен бути той варіант організації господарської діяльності, що є оптимальним в існуючих умовах. При цьому критерії оптимальності й можливих обмежень визначаються метою й можливостями конкретного підприємства в конкретний момент часу. Оптимальний в одному податковому періоді варіант може бути відкинутий в іншому, причому не тільки у зв'язку зі зміною законодавства, але й за суб'єктивними причинами: зміна пріоритетів діяльності підприємства, особливості кон'юнктури ринку, механізму взаємодії з партнерами й ін.

Принцип цілеспрямованості визначає необхідність диференційованого підходу до управління сплатою податків на основі впливу на різні елементи бази оподаткування, тобто на ціну продукції, собівартість і прибуток підприємства.

Принцип сукупного розрахунку податкової економії та збитків передбачає необхідність визначення наслідків від застосування конкретного методу оптимізації податків.

Згідно з принципом перспективності, у процесі податкового планування слід ураховувати можливі зміни законодавства в майбутньому.

Принцип природності передбачає, що будь-який засіб податкового планування за своїм змістом має відповідати формі, мати логічний і природний вигляд, відповідати цілям діяльності підприємства. Ці ж вимоги пред'являються й до документального забезпечення конкретних оптимізаційних схем. Невиконання цього принципу викликає обґрунтовані підозри контролюючих органів і збільшує ризик податкових перевірок.

Принцип системності означає, що, з одного боку, цілі й завдання податкового планування мають бути підпорядковані загальним цілям підприємства, а, з іншого, будь-яке управлінське рішення слід розглядати з погляду податкових наслідків.

Принцип безперервності полягає в тому, що процес податкового планування має здійснюватися безупинно, при цьому раніше розроблені податкові плани слід постійно аналізувати й коригувати залежно від змін законодавства. Принцип безперервності є взаємозалежним із принципом гнучкості, який використовує механізм адаптації планових величин до змінних умов.

Принцип послідовності полягає в тому, що обрані інструменти податкового планування повинні формувати схему оптимізації, притаманну конкретному підприємству, що ґрунтується на дотриманні його типових господарських операцій .

Принцип поміркованості передбачає отримання максимальної вигоди з мінімальними витратами за дотримання законності нарахування і сплати податків.

Принцип збалансованості припускає проведення системи серйозних планово-прогнозних розрахунків, орієнтованих на збереження фінансової стійкості підприємства.

Принцип перспективності. Відповідно до нього в процесі податкового планування необхідно враховувати можливі зміни законодавства в майбутньому. Безумовно, динамічний, а часом і непередбачений характер українського податкового законодавства не дозволяє з 100-% ймовірністю спрогнозувати всі можливі зміни, однак при оцінці податкових наслідків господарських альтернатив їх варто враховувати.

На основі зазначених принципів з використанням дієвих засобів мінімізації податкових платежів і відбувається податкове планування, яке дозволяє спрогнозувати, розрахувати податкові платежі за альтернативними варіантами обліку господарської діяльності і вибрати серед наявних альтернатив оптимальний варіант оподаткування.

2.4 Функції податкового планування

Суть податкового планування можна розкрити через розгляд його функцій.

Види податкового планування зображено на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Види податкового планування

Згідно з розкритою вище інформацією, виділяють наступні функції податкового планування підприємства (рисунок 2.3):

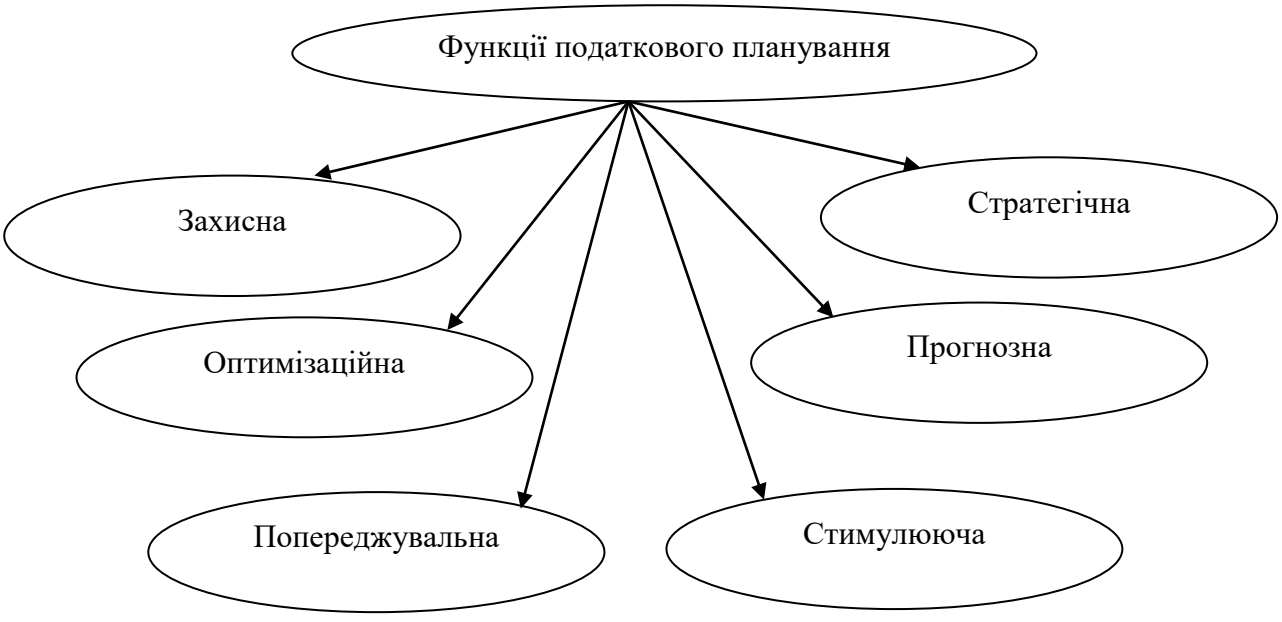

Рисунок 2.3 – Функції податкового планування

1. Захисна – полягає в захисті інтересів підприємства щодо оподаткування у судових та контролюючих органах;

2. Оптимізаційна – полягає в розробці пропозицій для керівництва з питань виробу оптимальних варіантів оподаткування;

3. Попереджувальна – попередження можливості здійснення зловживань щодо виявлення різного роду порушення оподаткування;

4. Прогнозна – включає в себе розробку перспективного плану нарахування та сплати податків і координації розвитку підприємства на майбутнє на підставі аналізу діяльності підприємства;

5. Стратегічна – полягає в розробці зручного для підприємства варіанту ведення податкового обліку та складання податкової звітності;

6. Стимулювання – включає в себе інформування щодо комплексу заходів які націлені на досягнення цілей підприємства щодо зменшення податкового навантаження та підвищення ефективності його діяльності.

Функції податкового планування полягають, насамперед, у вивченні законодавчих нормативних актів, які регламентують порядок організації й функціонування податкової системи на основі обраної податкової політики підприємства.

2.5 Податковий аналіз

Завдання податкового аналізу полягає в об'єднанні наявної інформації в систему знань щодо її використання. Податковий аналіз, виступаючи споживачем інформаційних даних, повинен виявити переваги і недоліки діючої системи інформації, сприяти її застосуванню для досягнення цілей організації, дозволяючи при цьому досягати цілей кожної з існуючих в організації систем обліку.

При цьому аналізі слід приділити увагу таким складовим, як факторному аналізу податкових платежів, аналізу структури і динаміки податкових платежів, аналізу податкового навантаження підприємства, аналізу податкової заборгованості підприємства.

Розглянемо більш докладно ці складові.

І. Факторний аналіз податкових платежів. Робота з факторною моделлю, в податковому аналізі дозволить виділити внутрішні (залежні від підприємства) і зовнішні (закладені в податковому законодавстві) фактори, що забезпечують оптимізацію оподаткування підприємства, більш високий рівень податкового планування і прогнозування [4].

Вивчення процесів оподаткування підприємства базується на методі економічного аналізу, як загальному підході до дослідження з метою управління будь яким об'єктом. Складовими рисами діалектики його основи: є єдність аналізу і синтезу, вивчення економічних явищ у взаємозв'язку, розвитку, динаміці, що дозволяють повною мірою зрозуміти логіку функціонування системи оподаткування на мікрорівні, врахувати тенденції її розвитку, пізнати основні напрями вдосконалення податкової політики як на корпоративному, так і державному рівні управління податками.

ІІ. Аналіз структури і динаміки податкових платежів. При цьому аналізі необхідно розрахувати структуру сум податків і зборів за кожен рік досліджуваного періоду. Аналіз структури податкових платежів підприємства слід проводити за питомими видами джерел сплати податкових коштів:

1) непрямі податки: податок на додану вартість, акцизний податок, митні збори;

2) податки і збори, що включаються у витрати виробництва та обігу: плата за користування надрами, плата за землю, збір за спеціальне використання води екологічний податок і ін.;

3) податки і збори, що сплачуються з фінансового результату;

4) податок на прибуток підприємств;

5) загальна сума податків і зборів, сплачена підприємством.

Аналіз структури динаміки податкових платежів:

– дозволить виявити платежі, які мають найбільшу питому вагу в загальній сукупності податків;

– дозволить проаналізувати зміни, що відбулися за період у співвідношеннях питомих ваг податків;

– дозволить попередньо визначити причини динаміки податкової структури; виявити ті податки, у динаміці яких відбулися найбільш значущі зміни; визначити причини, що викликали їх.

ІІІ. Аналіз податкового навантаження підприємства. Податкове навантаження являє собою не тільки кількісну, але і якісну характеристику впливу податкової системи на господарюючий суб'єкт [4].

Отже, особливої уваги потребує такий інструмент економічної політики держави, як податкове навантаження, оскільки його в Україні є важливим чинником щодо визначення ефективності бізнесу для власників та подальшого розвитку економіки. Для зменшення рівня податкового навантаження, необхідно у середньостроковій перспективі вжити таких заходів:

1. Покращити систему електронного адміністрування податків і зборів, забезпечення її прозорості.

2. Удосконалити систему електронного адміністрування за всіма податками для суб’єктів господарювання.

3. Зменшити ставки єдиного соціального внеску, податку на прибуток.

4. Стимулювати залучення інвестицій до пріоритетних галузей економіки та впроваджувати інноваційні процеси в діяльності підприємств, що в свою чергу призведе до збільшення доходів, ВВП та зменшення податкового навантаження.

Для цього можуть бути використані такі методи:

– зменшення бази оподаткування: маніпулювання цінами та витратами і формування відповідної облікової політики;

– зменшення ставок податків: організація окремого обліку реалізації товарів, що оподатковуються за різними ставками;

– використання пільг та податкових канікул: використання передбачених законодавством пільг, можлива зміна діяльності для використання пільг та преференцій;

– зміна порядку та термінів сплати нарахованих податків: зміна договірних умов, створення й використання резервів, зміна строків сплати податків;

– скорочення переліку сплачених податків звітного періоду;

– використання спеціального податкового режиму підприємством: спрощена система оподаткування, обліку та звітності;

– прогнозування економічних показників та наслідків запровадження плану обсягів податкових надходжень.

2.6 Контрольні питання

1. Пригадайте сутність статистичного та економіко-математичного методів, що використовуються в податковому плануванні.
2. Дайте порівняльну характеристику методів, які використовуються при податковому плануванні.
3. Розкрийте зміст та можливості застосування методу попередньої податкової експертизи.
4. Охарактеризуйте застосування економіко-математичне моделювання у податковому плануванні.
5. Дайте характеристику господарських ситуацій, для вирішення яких можна застосовувати поточний податковий контроль.
6. У чому полягає зміст та можливості застосування методу бюджетування в податкової оптимізації.
7. Що таке метод делегування податків підприємству-сателіту та які існують можливості для його застосування в податковому плануванні?
8. Які існують принципи податкового планування?
9. Зазначте функції податкового планування та розкажіть про їх особливості.
10. Які додаткові методи податкового планування ви знаєте?

2.7 Тести для самоконтролю

1. Система планування податкових платежів, що спрямована на стабільний розвиток діяльності підприємства з метою оптимізації податкових зобов'язань, що забезпечать збільшення прибутку та підвищить фінансову безпеку підприємства це:

а) податкове планування;
б) облікова політика підприємства;
в) процес нарахування та сплати податків.

2. Процес нарахування та сплати податків це:

а) суб'єкт податкового планування;

б) об’єкт податкового планування;
в) предмет податкового планування.

3. Підприємство, що організовує систему податкового планування це:
а) суб’єкт податкового планування;
б) об’єкт податкового планування;
в) предмет податкового планування.

4. Податки підприємства за даними податкового обліку та податкової звітності є:
а) суб’єктом податкового планування;
б) об’єктом податкового планування;
в) предметом податкового планування.

5. Зменшення рівня податкового навантаження з метою максимізації чистого прибутку та підвищення фінансової безпеки підприємства це:
а) мета податкового планування;
б) завдання податкового планування;
в) предмет податкового планування.

6. Не відноситься до завдань податкового планування:
а) максимізація прибутку за рахунок зменшення податків;
б) зменшення рівня податкового навантаження і сум податкових зобов’язань підприємства через аналіз факторів впливу на них;
в) сплата податків в повному обсязі за звітний період.

7. Не відноситься до завдань податкового планування:
а) мінімізація прибутку за рахунок зменшення податків;
б) зменшення рівня податкового навантаження і сум податкових зобов’язань підприємства через аналіз факторів впливу на них;
в) розробка бюджету податкових платежів.

8. Не відноситься до завдань податкового планування:
а) максимізація прибутку за рахунок зменшення податків;
б) збільшення рівня податкового навантаження і сум податкових зобов’язань підприємства через аналіз факторів впливу на них;
в) розробка бюджету податкових платежів.

9. Не відноситься до завдань податкового планування:
а) максимізація прибутку за рахунок зменшення податків;
б) вибір найоптимальнішого варіанту сплати податкових зобов’язань;
в) розробка графіку вибіркової сплати податків.

10. До способів податкового планування відносяться:
а) способи, що зменшують податкове навантаження;
б) способи, що зменшують прибуток підприємства;
в) способи, що не включають альтернативний варіант оподаткування.

11. До способів податкового планування відносяться:
а) способи, що не враховують податкове навантаження;

б) способи, що збільшують прибуток підприємства;
в) способи, що не включають альтернативний варіант оподаткування.

12. Не є методом податкового планування:
а) статистичний;
б) нормативний;
в) групування.

13. Не є методом податкового планування:
а) документування;
б) балансовий;
в) економіко-математичного моделювання.

14. Не є методом податкового планування:
а) розрахунково-аналітичний;
б) подвійного запису з обліку податків;
в) варіаційно-порівняльного аналізу.

15. Методом податкового планування є:
а) розподіл відхилень;
б) інвестиційний;
в) лізинговий.

16. Який метод податкової оптимізації заснований на можливості переносити момент виникнення об'єкта оподаткування на наступний календарний період:
а) метод відстрочки податкового платежу;
б) метод прямого скорочення об'єкта оподаткування;
в) метод бюджетування.

17. Який метод податкової оптимізації має на меті зниження розміру об'єкта, що підлягає оподаткуванню, або заміну цього об'єкта іншим, оподатковуваним більш низьким податком або не оподатковуваним податком зовсім:
а) метод відстрочки податкового платежу;
б) метод прямого скорочення об'єкта оподаткування;
в) метод бюджетування.

18. Який метод податкової оптимізації полягає в складанні графіку нарахування та сплати податкових платежів, для недопущення несвоєчасності нарахування та сплати податків і подання податкової звітності, а також попередження керівництва, на яку дату необхідна наявність грошових коштів на поточному рахунку:
а) метод відстрочки податкового платежу;
б) метод прямого скорочення об'єкта оподаткування;
в) метод бюджетування.

19. Який метод податкової оптимізації має на меті контроль за нарахуванням та сплатою податків, дотриманням термінів подання податкової звітності та перерахування податкових платежів:

а) метод відстрочки податкового платежу;
б) метод внутрішнього контролю;
в) метод бюджетування.

20. Який принцип полягає в тому, що процес податкового планування має здійснюватися безупинно, при цьому раніше розроблені податкові плани слід постійно аналізувати й коригувати залежно від змін законодавства:
а) безперервності;
б) системності;
в) природності.

21. Який принцип означає, що, з одного боку, цілі й завдання податкового планування мають бути підпорядковані загальним цілям підприємства, а, з іншого, будь-яке управлінське рішення слід розглядати з погляду податкових наслідків:
а) безперервності;
б) системності;
в) природності.

22. Який принцип передбачає, що будь-який засіб податкового планування за своїм змістом має відповідати формі, мати логічний і природний вигляд, відповідати цілям діяльності підприємства:
а) безперервності;
б) системності;
в) природності.

23. Згідно з яким принципом, у процесі податкового планування слід ураховувати можливі зміни законодавства в майбутньому:
а) перспективності;
б) сукупного розрахунку податкової економії та збитків;
в) цілеспрямованості.

24. Який принцип передбачає необхідність визначення наслідків від застосування конкретного методу оптимізації податків:
а) перспективності;
б) сукупного розрахунку податкової економії та збитків;
в) цілеспрямованості.

25. Який принцип визначає необхідність диференційованого підходу до управління сплатою податків на основі впливу на різні елементи бази оподаткування, тобто на ціну продукції, собівартість і прибуток підприємства:
а) перспективності;
б) сукупного розрахунку податкової економії та збитків;
в) цілеспрямованості.

26. Який принцип передбачає пошук і використання найбільш ефективних господарських рішень, що дозволяють зменшити базу оподаткування:

а) оптимальності;
б) сумісності;
в) дієвості.

27. Який принцип передбачає врахування принципів та методів формування облікової політики підприємства:

а) оптимальності;
б) сумісності;
в) дієвості.

28. Який принцип полягає у визначенні впливу впровадження податкової політики на її результати:

а) оптимальності;
б) сумісності;
в) дієвості.

29. Який принцип зазначає, що планування всіх податкових платежів потрібно здійснювати в комплексі з урахуванням їх взаємного впливу:

а) обачності;
б) комплексності;
в) відповідальності.

30. Який принцип зазначає, що при двоякому застосуванні норми законодавства до однієї операції вибір норми, застосування якої призведе до найменших податкових ризиків:

а) обачності;
б) комплексності;
в) відповідальності.

31. Який принцип передбачає відповідальність всіх суб'єктів реалізації податкової політики за вчиненні дії:

а) обачності;
б) комплексності;
в) відповідальності.

32. Який принцип передбачає необхідність збереження в таємниці інформації щодо схем оптимізації податкових платежів:

а) конфіденційності;
б) періодичності;
в) документованості.

33. Який принцип передбачає розподіл процесу оподаткування на звітні періоди, виявлення результатів цього процесу за певний період:

а) конфіденційності;
б) періодичності;
в) документованості.

34. Який принцип полягає у суцільному документуванні всіх операцій, пов'язаних з оподаткуванням, чіткому відображенні в документах змісту операції та цифрових показників:

а) конфіденційності;
б) періодичності;
в) документованості.

35. Який принцип полягає у відображенні у повному обсязі всіх операцій, пов'язаних з оподаткуванням виходячи із норм податкового законодавства:

а) повноти;
б) своєчасності;
в) плановості.

36. Який принцип передбачає забезпечення своєчасності обміну інформацією між структурними підрозділами, що беруть участь в процесі оподаткуванням:

а) повноти;
б) своєчасності;
в) плановості.

37. Який принцип полягає у розробці прогнозів та планів майбутніх податкових платежів по підприємству в цілому:

а) повноти;
б) своєчасності;
в) плановості.

38. Який принцип передбачає визначення та врахування взаємодії між виробничою діяльністю, виробничою програмою та податковою системою підприємства при виборі податкової політики підприємства:

а) взаємодії;
б) оперативності;
в) ефективності.

39. Який принцип передбачає швидке реагування платника податку на зміни у законодавстві по оподаткуванню:

а) взаємодії;
б) оперативності;
в) ефективності.

40. Який принцип передбачає розроблення найбільш ефективних господарських рішень, які можуть впливати на оптимізацію податкових платежів:

а) взаємодії;
б) оперативності;
в) ефективності.

41. Який принцип розглядається як результат дії набору факторів та умов, а саме: цілей, які визначає підприємство в указаному відрізку часу, а також певних економічних, правових і організаційно-контрольних заходів держави в галузі оподаткування:

а) альтернативності;
б) законності;

в) поміркованості.

42. Який принцип передбачає суворе дотримання чинного податкового законодавства:

а) альтернативності;
б) законності;
в) поміркованості.

43. Який принцип передбачає отримання максимальної вигоди з мінімальними витратами за дотримання законності нарахування і сплати податків:

а) альтернативності;
б) законності;
в) поміркованості.

44. Який принцип припускає проведення системи серйозних планово-прогнозних розрахунків, орієнтованих на збереження фінансової стійкості підприємства:

а) послідовності;
б) збалансованості;
в) перспективності.

45. Відповідно до якого принципу в процесі податкового планування необхідно враховувати можливі зміни законодавства в майбутньому:

а) послідовності;
б) збалансованості;
в) перспективності.

46. Який принцип полягає в тому, що обрані інструменти податкового планування повинні формувати схему оптимізації, притаманну конкретному підприємству, що ґрунтується на дотриманні його типових господарських операцій:

а) послідовності;
б) збалансованості;
в) перспективності.

47. Яка функція податкового планування включає в себе інформування щодо комплексу заходів які націлені на досягнення цілей підприємства щодо зменшення податкового навантаження та підвищення ефективності його діяльності:

а) стратегічна;
б) стимулювання;
в) прогнозна.

48. Яка функція податкового планування полягає в розробці зручного для підприємства варіанту ведення податкового обліку та складання податкової звітності:

а) стратегічна;
б) стимулювання;

в) прогнозна.

49. Яка функція податкового планування включає в себе розробку перспективного плану нарахування та сплати податків і координації розвитку підприємства на майбутнє на підставі аналізу діяльності підприємства:

а) стратегічна;
б) стимулювання;
в) прогнозна.

50. Яка функція податкового планування включає в себе попередження можливості здійснення зловживань щодо виявлення різного роду порушення оподаткування:

а) попереджувальна;
б) оптимізаційна;
в) захисна.

51. Яка функція податкового планування полягає в розробці пропозицій для керівництва з питань виробу оптимальних варіантів оподаткування:

а) попереджувальна;
б) оптимізаційна;
в) захисна.

52. Яка функція податкового планування полягає в захисті інтересів підприємства щодо оподаткування у судових та контролюючих органах:

а) попереджувальна;
б) оптимізаційна;
в) захисна.

2.8 Практичні завдання

Завдання 1.

Засновник підприємства вирішив подарувати підприємству кошти в розмірі 2000 грн.

Створити бухгалтерську модель господарсько-фінансової ситуації шляхом складання бухгалтерських кореспонденцій і визначення на їх основі варіанту податкового планування з оптимальними показниками.

Здійснити цей метод у такому порядку:

1) виділити групу господарських операцій, які мають безпосереднє відношення до варіанту податкового планування;

2) за обраними господарськими операціями скласти бухгалтерські кореспонденції;

3) на підставі бухгалтерських кореспонденцій розрахувати мікробаланс і визначається підсумкова сума прибутку;

4) зіставити альтернативні варіанти податкового планування й обрати

варіант з оптимальними показниками.

Застосувати матрично-балансовий метод:

- баланс підприємства записати у вигляді матриці;
- потім послідовно підібрати та записати в матрицю показники господарських операцій по альтернативних варіантах податкового планування;
- обрати варіант з оптимальними показниками.

Зробити висновки. Данні з позначкою * збільшити на номер залікової знижки. Розрахунки здійснити з урахуванням податкових ставок на теперішній час.

Рішення.

Метод мікробалансів використовується на заключній стадії податкового планування, коли відома сума податкових платежів за кожним варіантом.

Розглядаються два варіанти оформлення цієї операції.

1. Фінансова допомога надана на безповоротній основі.

Безповоротна фінансова допомога – це сума коштів, передана платнику податків згідно з договорами дарування, іншими подібними договорами або без укладення таких договорів (ПКУ). Сума безповоротної фінансової допомоги, отримана платником податку у звітному податковому періоді, включається до складу доходів та оподатковується за умови, що допомога надається юридичній особі. Особливості оподаткування залежать від системи оподаткування (загальна чи спрощена) та здійснюються відповідно до НП(С)БО 15 та ПКУ. Якщо фінансова допомога надається фізичній особі від юридичної, то ця сума визнається додатковим благом та оподатковується ПДФО та військовим збором.

2. Внесок до статутного фонду підприємства, який не підпадає під оподаткування податком на прибуток.

Визначимо за допомогою методу мікробалансів оптимальний варіант.

Варіант 1

1) виділяється група господарських операцій, які мають відношення до розглянутого варіанта оподаткування, за якими складаються кореспонденції:

Таблиця 2.2 – Відображення в обліку операцій, які мають безпосереднє відношення до першого варіанту податкового планування

Зміст операції	Д-т	К-т	Сума
Зарахування коштів на поточний рахунок	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	718 «Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів»	2000
Нарахування податку на прибуток	98 «Податок на прибуток»	641 «Розрахунки за податками»	360
Сплата податку на прибуток	641 «Розрахунки за податками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	360
Списання на фінансовий результат:			
Доходів	718 «Дохід від безоплатно одержаних	79 «Фінансові результати»	2000

	оборотних активів»		
Витрат	79 «Фінансові результати»	98 «Податок на прибуток»	360
Відображено прибуток	79 «Фінансові результати»	441 «Прибуток нерозподілений»	1640

2) складається мікробаланс:

Актив: Поточні рахунки в національній валюті – 1640 грн.
Пасив: Прибуток нерозподілений – 1640 грн.

Варіант 2

1) виділяється група господарських операцій, які мають відношення до розглянутого варіанта оподаткування, за якими складаються кореспонденції:

Таблиця 2.3 – Відображення в обліку операцій, які мають безпосереднє відношення до другого варіанту податкового планування

Зміст операції	Д-т	К-т	Сума
Відображено розмір статутного капіталу	46 «Неоплачений капітал»	401 «Статутний капітал»	2000
Зарахування коштів на поточний рахунок	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	46 «Неоплачений капітал»	2000

2) складається мікробаланс:

Актив: Поточні рахунки в національній валюті – 2000 грн.
Пасив: Статутний капітал – 2000 грн.

Таким чином на підставі складеного мікробалансу можна зробити висновок, що для підприємства більше вигідний другий варіант оформлення операції.

Застосування матрично-балансового методу ґрунтується на тому, що баланс підприємства записується у вигляді матриці, потім послідовно підбираються й записуються в матрицю показники господарських операцій по альтернативних варіантах податкового планування й вибирається варіант з оптимальними показниками. Застосовується на стадії вибору варіанту податкового планування з оптимальними показниками. Дію цього методу можна продемонструвати за даними прикладу, наведеного для методу мікробалансів (табл. 2.4 - 2.5).

Таблиця 2.4 – Матричний баланс, який відноситься до першого варіанту податкового планування

	Д/К	31	441	64	718	79	98	всього
	31				2000			2000
	441							
А1=	64	360						360
	718					2000		2000
	79		1640				360	2000
	98			360				360
		360	1640	360	2000	2000	360	6720

Так у першому варіанті оформлення операції в матричній формі оборотна (шахова) відомість набере такого вигляду:

Таблиця 2.5 – Матричний баланс, який відноситься до другого варіанту податкового планування

	Д/К	31	40	46	
	31			2000	2000
	40				
А2=	46		2000		
			2000		

Завдання 2.

Підприємець на 3-й групі виявив 25.01.2024, що занизив своє податкове зобов’язання за підсумками І кварталу 2022 року – вказав у декларації дохід 20000,00 гривень і суму єдиного податку 1000,00 гривень (на той момент діяла ставка 5%), а повинен був вказати дохід 30000,00 гривень і відповідно податок 1500,00 гривень. Отже, недоплата з єдиного податку – 500,00 гривень.

Знайти суми пені за всі періоди дії різних розмірів облікової ставки Нацбанку. Припустимо, що діяли наступні ставки: З 01.04.2022 по 31.12.2022: 10%; з 01.01.2023 по 31.12.2023: 12%; з 01.01.2024 по 25.01.2024: 14%. Розрахувати штраф за умови, що помилку виявлено самостійно, а не контролюючим органом. Зробити висновки.

Рішення.

ФОП повинен уточнити дані декларації за І квартал 2022 року і вказати суму штрафу та пені.

Якщо податкові зобов’язання не сплачено вчасно, на суму податкового боргу нараховують пеню. Обчислює її за затвердженою формулою платник податків самостійно або контролюючий орган, якщо заборгованість виявлено в ході перевірки чи у випадках, не пов'язаних із перевірками.

Якщо платник податку нараховує пеню самостійно, це потрібно робити починаючи з 91-го дня за останнім днем сплати відповідного податкового зобов'язання. Це правило також діє при виправленні помилок у декларації протягом 90 днів від граничної дати сплати задекларованого в ній податку.

А якщо пеню нараховує контролюючий орган, то її розмір буде більшим, адже обчислювати її будуть з 1-го робочого дня, який настає за останнім днем граничного строку сплати податкового зобов'язання, зазначеного в податковому повідомленні-рішенні (пп. 129.1.1 ПКУ).

Для ЄСВ прописано свій порядок нарахування пені. Відстрочення в 90 днів на нарахування пені з ЄСВ не поширюється.

Мова йде саме про пеню, а не про штраф при самовиправленні за заниження податкових зобов’язань (останній нараховується за п. 50.1 ПКУ у розмірі 3% – при виправленні помилки, що привела до недоплати за допомогою уточнюючого розрахунку, 5% – якщо виправляють через поточну декларацію).

Закінчується нарахування пені в день, коли гроші надходять на рахунок Держказначейства чи державного цільового фонду, куди сплачують податки та

збори (пп. 129.3.1 ПКУ).

Пеня нараховується на суму податкового боргу разом зі штрафними санкціями (за наявності) за кожен календарний день прострочення сплати (п. 129.4 ПКУ).

У разі якщо платник податків не сплачує узгоджену суму грошового зобов'язання (крім випадків, передбачених пунктом 126.2 цієї статті) протягом строків, визначених цим Кодексом, такий платник податків притягується до відповідальності у вигляді штрафу у таких розмірах (п. 126.1 ПКУ):

- при затримці до 30 календарних днів включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, – у розмірі 10 відсотків погашеної суми податкового боргу;
- при затримці більше 30 календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, – у розмірі 20 відсотків погашеної суми податкового боргу.

За несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування податків передбачено адміністративний штраф від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ) (тобто від 85 грн. до 170 грн.). За повторне протягом року порушення - від 10 до 15 НМДГ (тобто від 170 грн. до 255 грн.) (ст. 163-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Нарахування проводиться за кожен день із розрахунку 120% річної облікової ставки НБУ, що діє на кожен такий день, якщо пеня пов’язана із грошовим зобов’язанням, яке визначає контролюючий орган (абз. 1 ст. 129.4 ПКУ).

Якщо ж розраховується пеня на суму податкового зобов’язання, визначеного платником податків або податковим агентом, – після спливу 90 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку сплати податку. Для розрахунку використовується 100% річних облікової ставки Нацбанку, що діє на кожний такий день (абз. 2 ст. 129.4 ПКУ).

Для розрахунку пені використовують ставку НБУ на кожен календарний день прострочення сплати грошового зобов’язання, включаючи день його погашення.

Обчислюється пеня за всіма податками, які сплачують згідно із ПКУ. Формули розрахунку в наказі, яким прийнято Порядок № 422, немає, але з нього випливає, що вона залишилася незмінною (затверджена вже нечинною Інструкцією № 953), де:

$$Y = (\Sigma \times Кдні \div 1{,}2(або\ 1) \times UНБУ) \div R \qquad (2.1)$$

Y – сума пені, нарахована на суму заниженого податкового зобов’язання (округлюється до другого знака після коми);

Σ – погашення податкового боргу – фактично погашена сума податкового боргу (недоплати);

Кдні – кількість календарних днів, на яку затримали сплату податкового зобов’язання;

UНБУ – облікові ставки НБУ, що діють у період, за який нараховується пеня;

1,2 – коефіцієнт, який застосовується для обчислення пені з розрахунку 120% річних облікової ставки НБУ і не застосовується, якщо для розрахунку

береться 100% річних облікової ставки НБУ;

R – кількість днів у календарному році.

При погашенні податкового боргу кошти в першу чергу зараховують у рахунок погашення заборгованості. Коли борг погашено повністю, гроші зараховують у рахунок погашення штрафів і тільки після цього – в рахунок пені.

Хоча за несплату пені законодавством відповідальності не передбачено, потрібно зважити, що пеня, нарахована на суму заборгованості, також вважається податковим боргом. А отже, збільшує вашу заборгованість.

Виходячи з вище вказаного робимо наступні розрахунки.

Штраф у разі подання окремої уточнюючої декларації – 3% тобто 500,00 грн. × 3% = 15 грн.

Сума боргу для розрахунку пені – 500,00 + 15 = 515 грн.

Якщо помилку виявлено самостійно, при визначенні узгодженого податкового зобов'язання пеня починає нараховуватися з 91-го дня прострочення. Останній день сплати ЄП за І квартал 2022 року – 20 травня. Тож пеня нараховується з 19.08.2022 і до 25.01.2024 (день погашення боргу).

З 01.01.2017 року при розрахунку пені застосовуються облікові ставки Нацбанку, що діяли на кожен день прострочення. За умовами задачі маємо 3 ставки: З 01.04.2022 по 31.12.2022: 10%; з 01.01.2023 по 31.12.2023: 12%; з 01.01.2024 по 25.01.2024: 14%.

Далі використовується формула з різними ставками НБУ і з урахуванням кількості днів у період дії відповідної ставки. Для розрахунку береться 100% облікової ставки НБУ, адже суму податку до сплати визначає ФОП.

Обчислимо перший період із ставкою 10%:

515 * 0,10 * (135/365) = 18,82 грн.

Аналогічно знаходимо суми пені за всі періоди дії різних розмірів облікової ставки Нацбанку (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Розрахунок суми пені за всі періоди

Дата початку	Дата закінчення	Кількість днів	Загальна сума боргу, грн.	Облікова ставка Нацбанку, %	Пеня, грн.
19.08.22	31.12.22	135	515	10	18,82
01.01.23	31.12.23	365	515	12	61,80
01.01.24	25.01.24	25	515	14	4,86
Разом		525			85,48

Загальна сума до сплати дорівнює: 85,48+15+500 = 600,48 грн

Завдання 3

Необхідно використати у податковій роботі теорію ігор прогнозування (планування) обсягів майбутніх податкових надходжень в умовах, коли уряд держави може притримуватись або стимулюючої, або стримувальної політики, а платники - теж можуть займати дві стратегії:

1. Добросовісно сплачувати всі податки, збори та платежі;
2. Уникати сплати податків.

На основі емпіричних досліджень за попередні роки сформувати платіжну матрицю (табл. 2.6), проаналізувати отримані чотири ситуації:

- якщо уряд буде дотримуватися стимулюючої політики, зменшуючи розміри та кількість податків, а платники будуть добросовісно їх сплачувати *(варіант БС),* бюджет отримає 23650 тис. грн.;
- якщо уряд не змінить політики, а платники будуть старатися уникати сплати податків *(варіант БД),* обсяги бюджетних надходжень становитимуть 20600 тис. грн.;
- якщо уряд буде обирати стримувальну політику і платники будуть добросовісно платити податки *(варіант АС),* податкові надходження становитимуть 28400 тис. грн.;
- якщо ж за такої політики платники податків уникатимуть сплати податків *(варіант АД),* бюджет отримає 14550 тис. грн.

Розрахувати середній дохід бюджету при стратегії С і Д. Зробити висновки. Метою задачі є максимізація середньої величини надходжень до бюджету, враховуючи непередбачуваність поведінки платників податків.

Рішення.

Теорія ігор і теорія масового обслуговування **відноситься до статистичних методів прийняття рішень в плануванні податкових надходжень.** Цим методам необхідно приділяти особливу увагу в роботі контролюючих органів щодо прогнозування поступлень в бюджет, тому зупинимося на них детальніше. Однією із складових частин розділу математики є *теорія ігор,* положення якої можуть бути використані для вирішення завдань типу: «що буде, якщо...», моделюючи ситуації, котрі виникають в результаті прийняття ряду управлінських рішень ще до реалізації їх на конкретному об'єкті. У випадку одержання незадовільних результатів ці рішення відхиляються. Методи антагоністичних ігор дають можливість виявити слабкі місця у взаємовідносинах платників з фіскальною службою.

Формалізуючи конфліктні ситуації математично, їх можна представити як гру двох, трьох і більше гравців, кожний з яких переслідує ціль максимізації своєї вигоди за рахунок іншого.

Вирішення подібних завдань вимагає визначення у формулюванні їх умов:

- встановлення кількості гравців і правил гри;
- виявлення можливих стратегій гравців;
- визначення можливих виграшів.

Таблиця 2.7 – Матриця бюджетних доходів (тис. грн.)

	Стратегії	**Платники податків**		***Min по рядках***
		Сплачувати податки ***(С)***	Уникати сплати податків ***(Д)***	
Уряд	Стримувальна ***(А)***	28 400	14 550	14 550
	Стимулююча ***(Б)***	23 650	20 600	20 600
Max по стовпцях		28 400	20 600	-

Із матриці видно, що бюджет ніколи не отримає надходження менше

14550 тис. грн. Але якщо стратегія уряду співпаде з вибором стратегії платників, то дохід бюджету може становити 28400 чи 23650 тис. грн. Для максимізації бюджетних надходжень доцільно обґрунтувати оптимальну змішану стратегію уряду, яка б, незалежно від обраної стратегії платників, давала рівновеликий дохід в бюджет. Для цього позначимо частоту застосування урядом стратегії А через *x,* тоді частота застосування ним стратегії Б дорівнюватиме *(1-x).*

Якщо уряд використовує оптимальну змішану стратегію, то і при стратегії С і при стратегії Д бюджет повинен отримувати однаково великий середній дохід:

$28400x + 23650 (1 - x) = 14550x + 20600 (1 - x)$.

Розкриємо дужки і визначимо х:

$28400x + 23650 - 23650x = 14550x + 20600 - 26000x$;

$28400x - 23650x - 14500x + 20600x = 20600 - 23650$;

$10800x = -3050$;

$x = -0,282407$; $1-x = 1,282407$.

Якщо платники податків будуть притримуватися стратегії С, **то** середній дохід бюджету складе:

$28400 \times (-0,282407) + 26650 \times 1,282407 = 22308,6$ тис. грн.

При стратегії Д середній дохід бюджету складе:

$14550 \times (-0,282407) + 20600 \times 1,282407 = 22308,6$ тис. грн.

Середній дохід, який отримує держава при реалізації оптимальної стратегії, називається ціною гри.

Висновок. Для забезпечення середнього бюджетного доходу в розмірі 22308,6 тис. грн. урядові необхідно на 28% (- 0,282407 × 100) послабити фіскальний тиск на платників і приблизно в такому ж розмірі через податкову систему стимулювати їх діяльність.

З однієї сторони, це може інтерпретуватися як зменшення на 28% ставок окремих податків, з іншої, як збільшення на цю величину податкових пільг. Проте беззаперечним залишається той факт, що результати, отримані від застосування теорії ігор, вказують на напрямок реформування системи оподаткування.

Можна виділити і такий напрямок застосування даних методів, як дослідження ступеня лояльності податкових законів до платників, прогнозування росту і спаду виробництва і, як наслідок, зміни обсягу податкових надходжень.

2.9 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Необхідно використати у податковій роботі теорію ігор прогнозування (планування) обсягів майбутніх податкових надходжень в умовах, коли уряд держави може притримуватись або стимулюючої, або стримувальної політики, а платники - теж можуть займати дві стратегії:

1. Добросовісно сплачувати всі податки, збори та платежі;
2. Уникати сплати податків.

На основі емпіричних досліджень за попередні роки сформувати платіжну матрицю (таблиця 2.7), проаналізувати отримані чотири ситуації:

- якщо уряд буде дотримуватися стимулюючої політики, зменшуючи розміри та кількість податків, а платники будуть добросовісно їх сплачувати *(варіант БС),* бюджет отримає 23650* тис. грн.;
- якщо уряд не змінить політики, а платники будуть старатися уникати сплати податків *(варіант БД),* обсяги бюджетних надходжень становитимуть 20600* тис. грн.;
- якщо уряд буде обирати стримувальну політику і платники будуть добросовісно платити податки *(варіант АС),* податкові надходження становитимуть 28400* тис. грн.;
- якщо ж за такої політики платники податків уникатимуть сплати податків *(варіант АД),* бюджет отримає 14550* тис. грн.

Розрахувати середній дохід бюджету при стратегії С і Д. Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на номер залікової знижки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 2.8 – Матриця бюджетних доходів (тис. грн.)

	Стратегії	**Платники податків**		***Min по рядках***
		Сплачувати податки ***(С)***	Уникати сплати податків ***(Д)***	
Уряд	Стримувальна ***(А)***			
	Стимулююча ***(Б)***			
Max по стовпцях				

Метою задачі є максимізація середньої величини надходжень до бюджету, враховуючи непередбачуваність поведінки платників податків.

Вправа 2.

Підприємець на 3-й групі виявив 25.01.2022, що занизив своє податкове зобов'язання за підсумками І кварталу 2022 року – вказав у декларації дохід 6 000,00* гривень і суму єдиного податку 300,00 гривень (на той момент діяла ставка 5%), а повинен був вказати дохід 9 000,00* гривень і відповідно податок 450,00 гривень. Отже, недоплата з єдиного податку – 150,00 гривень.

ФОП повинен уточнити дані декларації за І квартал 2022 року і вказати суму штрафу та пені.

Знайти суми пені за всі періоди дії різних розмірів облікової ставки Нацбанку. Розрахувати штраф. Зробити 2 варіанти розрахунків:

- за умови, що помилку виявлено самостійно;
- за умови, що помилку виявлено контролюючим органом.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на номер залікової знижки. Визначити переваги та недоліки результатів податкового планування для досліджених варіантів. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 3.

Засновник підприємства вирішив подарувати підприємству кошти в розмірі 2000* грн.

Створити бухгалтерську модель господарсько-фінансової ситуації шляхом складання бухгалтерських кореспонденцій і визначення на їх основі варіанту податкового планування з оптимальними показниками.

Здійснити цей метод у такому порядку:

5) виділити групу господарських операцій, які мають безпосереднє відношення до варіанту податкового планування;
6) за обраними господарськими операціями скласти бухгалтерські кореспонденції;
7) на підставі бухгалтерських кореспонденцій розрахувати мікробаланс і визначається підсумкова сума прибутку;
8) зіставити альтернативні варіанти податкового планування й обрати варіант з оптимальними показниками.

Застосувати матрично-балансовий метод:

- баланс підприємства записати у вигляді матриці;
- потім послідовно підібрати та записати в матрицю показники господарських операцій по альтернативних варіантах податкового планування;
- обрати варіант з оптимальними показниками.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на номер залікової знижки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

2.10 Теми рефератів

1. Аналіз наукових поглядів щодо категорії «податкове планування».
2. Аналіз наукових поглядів щодо принципів податкового планування.
3. Аналіз наукових поглядів щодо функцій податкового планування.

Тема 3. Податкове планування суб'єктами господарювання

3.1 Планування податків та зборів на підприємстві
3.2 Оптимізація податкових платежів підприємства
3.3 Складання бюджетів нарахування та сплати податків підприємства
3.4 Варіанти зменшення податків та зборів підприємства
3.5 Критерії оптимізації податків підприємства в рамках податкового планування
3.6 Податкове консультування
3.7 Контрольні питання
3.8 Тести для самоконтролю
3.9 Практичні завдання
3.10 Вправи для самостійної роботи

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок із планування податків та зборів на підприємстві

Основні терміни і поняття: стратегічне податкове планування, поточне податкове планування, оперативне податкове планування, податкова оптимізація, мінімізація оподаткування, ухилення від сплати податків, обхід податків, податковий бюджет підприємства, податкове консультування

3.1 Планування податків та зборів на підприємстві

Сучасна організація податкового планування на підприємствах України, окрім своєї вузькопрактичної спрямованості на зниження податкових платежів характеризується надмірно високою роллю бухгалтерії підприємства в цій сфері планування та відстороненням від цього процесу економічних і фінансових служб. Останні або зовсім не беруть участі в плануванні податків, або зводять свої функції до збору статистичної інформації, причому постфактум.

Термін «податкове планування» поширений у спеціальній літературі, присвяченій податковій проблематиці, проте розуміють його по-різному:

- мінімізація податкового тягаря через фінансове планування, включаючи інвестиції з відстроченням сплати податків, придбання неоподатковуваних податками цінних паперів і використання різних податкових благ;
- систематичний аналіз різних податкових альтернатив, спрямований на мінімізацію податкових зобов'язань у поточному і майбутніх періодах;
- діяльність платника податків, спрямована на мінімізацію його податкових зобов'язань;
- створення системи договорів і комбінації різних форм оподаткування з метою максимального зниження податків та мінімізації в рамках чинного законодавства відповідальності, а також збереження накопичених капіталів;
- цілеспрямовані правові дії платника податків, спрямовані на мінімізацію податкових платежів.

Планування податкових платежів залежно від рівня управління наведено на рисунку 3.1.

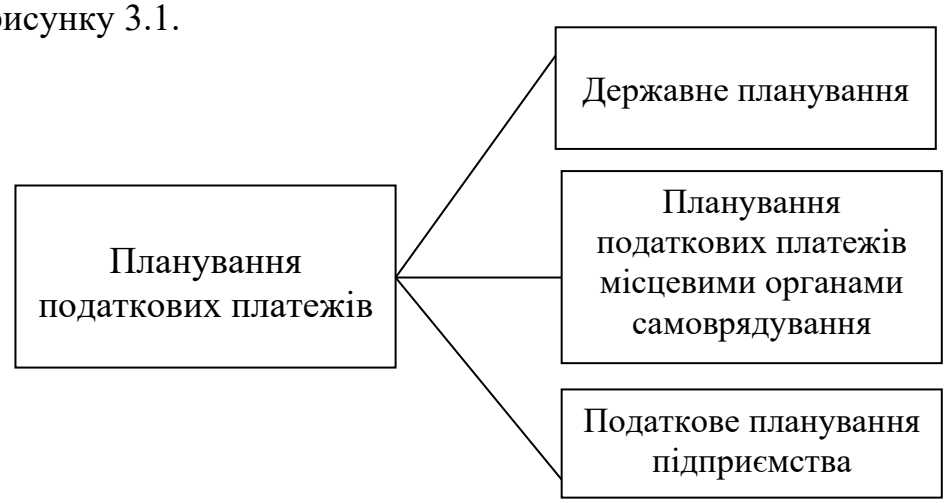

Рисунок 3.1 – Планування податкових платежів підприємства

Податкове планування підприємства має примусовий характер. Воно відбувається згідно з тією законодавчою базою, яка існує в державі, у тому числі й з підзаконними актами, які затверджуються на державному та місцевому рівнях. Існує різниця в мотивації розрахунку податкових платежів. Якщо на державному та регіональному рівнях загальна сума податкових платежів розраховується на підставі витратної частини бюджету, то на рівні підприємства податки сплачуються незалежно від бюджету підприємства, тобто від його витрат та прибутків (наприклад, непрямі податки). Тому планування податкових платежів на рівні підприємства має свої особливості. Якщо підприємство виступає як суб'єкт господарювання і має можливість вибору напрямів діяльності, обсягів виробництва (виконання робіт, надання послуг), інших параметрів, у нього є більше можливостей для маневрування при визначенні своєї податкової політики, у тому числі при плануванні її на майбутнє.

На підприємстві виділяють три рівні планування (рисунок 3.2), кожен з яких має свою мету, завдання та форми реалізації.

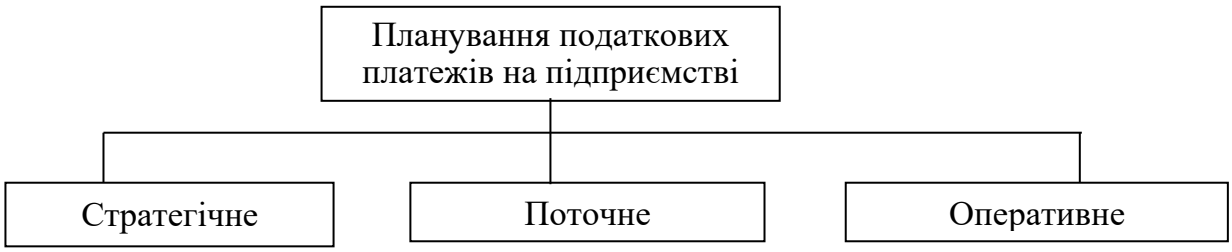

Рисунок 3.2 – Рівні планування податкових платежів на підприємстві

Стратегічне (майбутнє, чи прогнозне) податкове планування. Воно здійснюється на період від одного року й більше (як правило, на період не більший ніж три роки). Його мета – визначення податкової стратегії на майбутній період як складової загальної частини фінансової стратегії. Розробка

цього плану здійснюється на підставі загальної економічної стратегії підприємства і його мети. Головне завдання стратегічного планування – це підвищення добробуту власників підприємства за рахунок збільшення отриманих доходів та прибутку і зменшення податкових платежів, які є частиною загальних витрат підприємства.

Поточне планування. Цей вид планування базується на розробленій стратегії податкових платежів, загальній економічній стратегії підприємства на поточний період і розробляється по окремих видах діяльності підприємства. Період розробки цих планів податкових платежів - до одного року з розбивкою по кварталах. При плануванні враховується:

- чинне законодавство про податки в Україні;
- завдання підприємства на період до одного року;
- податкова політика підприємства на період до одного року;
- можливі зміни напрямів діяльності підприємства, його диверсифікація тощо.

На цьому етапі розглядається план податкових платежів як по всім податкам підприємства, так і по кожному податку. Крім плану податкових платежів, розробляється податковий календар як по всіх податках, так і по кожному окремо. У календарі зазначається кінцевий термін сплати податків і відповідна звітність. Він дає змогу упорядкувати сплату податків за строками.

Завершальним етапом поточного планування податкових платежів є визначення ефективності податкової політики за певний період за допомогою загальних і часткових показників. Для цього використовується та ж методика, що і при визначенні ефективності податкової політики при стратегічному плануванні.

Оперативне планування. Його сутність полягає в розробці короткострокових планових податкових платежів (на період до одного місяця). При оперативному плануванні враховуються всі умови, що й при стратегічному та поточному плануванні. Особлива увага приділяється постійним змінам, які відбуваються в законодавчій базі, – порядку сплати податків, методикам розрахунку податкових платежів, ставок та інших елементів нормативної бази.

Важливим елементом податкового планування є розрахунок оптимальності податкових платежів на фінансовий рік. Для цього досліджуються рух фінансових потоків підприємства за звітний період, оцінюються ресурсний потенціал, економічна стратегія підприємства, а також проводиться моніторинг податкового законодавства. Оптимізація податкових платежів є не тільки частиною податкового менеджменту, а й частиною планової роботи менеджера.

При визначенні оптимальності податкових платежів важливо постійно відстежувати зміни, які відбуваються у податковому законодавстві, – від висвітлення їх у пресі до використання послуг різних консалтингових підприємств та фірм.

Завершується процес розробки оптимальних розмірів податкових платежів визначенням ефективності розробленої політики. При цьому особливе

місце відводиться аналізу податкових платежів за ряд років, порівнянню їх та визначенню найсприятливішого з урахуванням конкретних умов і напрямів діяльності.

3.2 Оптимізація податкових платежів підприємства

Оптимізація податкових платежів передбачає вибір таких податкових систем і платежів, які б задовольняли підприємство з погляду отримання доходів, необхідних для розширення виробництва, знаходження працівників, зацікавлених у результатах своєї праці, та давали б можливість зменшити втрати від ризику господарської діяльності.

З урахуванням нестабільного законодавства в Україні, суперечностей у нормативній базі, волюнтаризму контролюючих органів оптимізація податкової політики відіграє дуже важливу роль.

Податкове планування (tax planning) – це проведення активної податкової політики, яка спрямована на мінімізацію негативного впливу оподаткування методами, що не суперечать законодавству.

Податкова оптимізація включає сукупність законних методів і засобів, які дозволяють обрати з числа усіх можливих варіантів розвитку той, що забезпечить найбільш ефективне використання фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суб'єкта оподаткування.

Головна мета оптимізації – збільшення доходів юридичної або фізичної особи, яка здійснює підприємницьку діяльність.

Розробка оптимальних податкових платежів дає змогу розробити ефективну податкову політику. Але при цьому потрібно дотримуватись певних *принципів*:

1. Базування оптимізації оподаткування на чинній законодавчій базі.
2. Визначення напрямів розробки податкової політики, можливості та обґрунтування різних її видів залежно від реального економічного стану.
3. Розробка найефективніших господарчих рішень, які можуть впливати на оптимізацію податкових платежів.
4. Визначення можливостей впливу на окремі податки, на елементи податкової системи з метою їх оптимізації.
5. Визначення та врахування взаємодії між виробничою діяльністю, виробничою програмою та податковою системою підприємства при виборі податкової політики підприємства.
6. Розробка прогнозів і планів майбутніх податкових платежів підприємства в цілому.

Оптимізація податкової політики вирішує особливі завдання, а саме:

1. Проведення оптимізації передусім за рахунок мінімізації податкових відрахувань підприємства.
2. Використання регіональних особливостей оподаткування підприємства.
3. Планування податкової політики по окремих етапах.
4. Вибір найприйнятнішої податкової політики підприємства, яка дає

змогу збільшити ефективність підприємства в цілому та його фінансово-господарського стану.

5. Широке застосування оптимізації податкової політики. Вона може використовуватись як на рівні невеликих підприємств, так і для великих підприємств та інших фірм.

6. Використання при розробці оптимального плану податкових платежів усіх пільг, передбачених чинним законодавством.

7. Визначення можливостей диверсифікації виробництва та її впливу на зменшення податкового тягаря підприємства.

8. Можливість вибору різних варіантів впливу на зменшення бази оподаткування.

Мінімізація оподаткування – сукупність незаконних заходів, спрямованих на зменшення бази оподаткування**.**

Умовно схеми мінімізації податкових зобов'язань можна розділити на дві категорії:

До першої категорії відносяться схеми, що засновані на прогалинах законодавства або з використанням різних систем оподаткування, що застосовуються у національному законодавстві, з різним фіскальним навантаженням. Ліквідування схем першої групи можливо на рівні внесення відповідних змін до законодавства.

Друга категорія схем мінімізації податкових зобов'язань пов'язана з прямим порушенням норм законодавства – ухиленням від оподаткування за рахунок підробки документів, невідображення у податкових деклараціях податкових зобов'язань, використанні підставних («фіктивних») юридичних або фізичних осіб. Схеми мінімізації податків другої категорії знаходяться у площині адміністрування податків, що обумовлює необхідність удосконалення механізмів саме адміністрування.

Базовим елементом такого роду схем є залучення суб'єктів господарювання, що виконують функцію перенесення об'єкта оподаткування на інших суб'єктів господарської діяльності з відмінними від загальних (більш сприятливими) ставками оподаткування.

Механізмами запровадження оптимізації податкового навантаження можуть виступати:

1) заниження ціни реалізації;

2) використання «транзитних» підприємств з метою збільшення ціни покупки;

3) придбання сумнівних з точки зору фактичного надання і використання у господарській діяльності послуг (маркетинг, мерчандайзинг, інформаційні, консультативні, юридичні, права використання товарних знаків тощо);

4) залучення запозичених ресурсів під завищений процент;

5) здійснення нетипового експорту;

6) продаж товарів через платників єдиного податку;

7) операції з нематеріальними активами;

8) перерахування коштів на «фіктивне» підприємство з подальшим

банкрутством останнього і віднесенням заборгованості до складу витрат;

9) проведення свідомо збиткових операцій, які є нетиповими для основної діяльності (в том числі з використанням товарного кредиту).

У зв'язку з небажанням сплачувати податки в повному обсязі, а також через відсутність можливості перенесення об'єкта оподаткування на нерезидентів або суб'єктів господарювання, що сплачують податки за заниженими ставками, підприємці вдаються до різноманітних схем мінімізації податкових платежів, направлених на перенесення об'єкта оподаткування на підприємства всередині країни, які його нівелюють простим недекларуванням і відповідною несплатою податків до бюджету.

Використання таких «фіктивних» підприємств, прямо або через транзитні підприємства, можна віднести до другої категорії схем мінімізації податкових зобов'язань, пов'язаних з ухиленням від оподаткування.

Ухилення від сплати податків (tax avasion), під цим терміном мається на увазі незаконне використання підприємством чи фізичною особою податкових пільг, несвоєчасна сплата податків, приховування доходів, не надання або несвоєчасне надання документів, необхідних для своєчасного обчислення та сплати податків

Обхід податків (tax avoidance) – використовується термін у випадку, якщо підприємство чи фізична особа не є платником податку, або його діяльність не підлягає оподаткуванню, або його доходи не обкладаються податками. Підприємство при цьому може використовувати такі незаконні способи, як відсутність реєстрації обліку об'єктів оподаткування.

Важливою складовою податкового планування є *регулювання бази оподаткування*. З цих позицій усі податки *поділяються на чотири групи:*

– податки, об'єктом оподаткування яких є виручка, тобто податки, які включаються до ціни товару (акцизний податок, ПДВ, мито). При цьому вони зменшують об’єкт оподаткування, ставки та базу оподаткування, але це може призвести до збільшення обсягу податків у витратах, хоча ефект зменшення оподаткування досягається;

– податки, об'єктом оподаткування яких є прибуток або доход (податок на прибуток, ПДФО, єдиний податок 3 групи). При цьому зменшують ставку податку та базу оподаткування;

– податки, що включаються до складу витрат (ЄСВ, земельний податок, рентна плата, екологічний податок, тощо). Їх зменшення призводить до зниження витрат та збільшення податку на прибуток. Ефект від мінімізації таких податків є, але він частково втрачається через збільшення податку на прибуток;

– податки у вигляді штрафних санкцій, які не включаються до складу витрат.

Оптимізація податкових платежів на підприємстві відрізняється за змістом від їх мінімізації. Мінімізація передбачає розробку різних заходів щодо сплати податків, може здійснюватись як на незаконних, так і на законних підставах. Мінімізація податкових платежів на незаконних підставах,

наприклад, за рахунок приховування та скорочення бази оподатковування (коли показується не вся виручка, або знижується заробітна плата працівників і діє так звана «чорна каса», або взагалі підприємство не показує прибуток) надалі, коли ці порушення будуть викриті, може призвести до збільшення платежів у вигляді штрафів, пені. Коли підприємство ставить за мету мінімізувати податкові платежі на законних підставах, то це може призвести до скорочення обсягів виробництва, а в кінцевому підсумку і до призупинення діяльності підприємства. Бажання скоротити податки (наприклад, податок на додану вартість) призводить до скорочення обсягів, бажання зменшити податок на прибуток – до того, що підприємство відмовляється від розширення своєї діяльності, від стимулювання праці робітників.

В умовах ринкової економіки підприємство має можливість самостійно розрахувати розмір податкових платежів на підставі чинного законодавства та податкової бази підприємства. Насамперед це стосується підприємств малого бізнесу (які можуть вибрати або звичайну систему оподаткування, або спрощену) та сільськогосподарських підприємств. Для вибору оптимального варіанта податкових платежів розробляють кілька варіантів і вибирають найефективніший шляхом порівняння. Крім того, підприємство самостійно визначає свою базу оподаткування, може її зменшувати і таким чином знизити розмір сплачуваних податків. Особлива увага приділяється передусім тим варіантам, де найменший розмір податку.

Використання регіональних особливостей можливе тільки після досконалого аналізу та вивчення особливостей чинного законодавства. При плануванні відбувається зменшення ставок по окремим податкам залежно від напряму розвитку регіону, мети та завдання, які стоять перед керівництвом регіону. Якщо підприємство має відносини із суб’єктами інших держав, то досконало вивчається та аналізується податкова система тієї країни, її особливості. На підставі цього визначаються можливості застосування знижених норм оподаткування, пільг тощо. Особливу увагу потрібно приділяти двостороннім угодам, які укладаються між державами, для уникнення подвійного оподаткування. Треба також мати на увазі, що в деяких країнах існують особливі умови оподаткування для підприємств різних організаційних форм в залежності від країни реєстрації платника податку (тобто від того, резидент це підприємство чи нерезидент).

Кінцева мета податкового планування – оптимізація податків. Отже, податкове планування визначає строк, на який розробляється оптимальний варіант сплати податків.

У сучасних умовах підприємство може вибирати таку податкову політику, яка якнайбільше задовольняє його, у тому числі і податкову систему. Але в цьому разі необхідно звертати увагу на зміни в чинному законодавстві, які вносяться дуже часто, іноді мають кардинальний характер і суттєво впливають на податкову політику підприємства.

Розробка оптимального плану може відбуватися на підприємстві як по окремому податку, так і по всім податкам. Якщо цей розрахунок виконується

щодо середнього або великого підприємства, то розробка здійснюється по всій системі податків та обов'язкових платежів. Залежно від галузі національної економіки або напрямів діяльності обчислюються їх кількість та оптимальний розмір.

Певні види діяльності мають пільги щодо окремих податків. Виходячи з оптимізаційного плану податкових платежів, у деяких випадках підприємство визначає і напрями своєї подальшої діяльності, а іноді й можливість «виживання» в реальних умовах.

Особливого значення оптимізація податкових платежів набуває для підприємств малого бізнесу, головна мета яких – отримання і збільшення прибутку для розширення виробництва, збільшення обсягів діяльності та підвищення оплати праці. В умовах ринкової економіки, коли ціни на виготовлену продукцію усереднюються і скорочуються можливості різних маневрів, зменшення загальних витрат підприємства можна досягти за рахунок зниження податкових платежів.

При розробці оптимального плану податків розглядаються різні напрями:

1. Визначення доцільності застосування спрощеної або будь-якої іншої системи оподаткування для конкретного підприємства в умовах, які створилися.

2. Розрахунок різних варіантів напрямів виробничої діяльності може супроводжуватись розрахунком розмірів податкових платежів. При цьому визначається доцільність обраних напрямів діяльності та можлива їх зміна з урахуванням мінімізації податкових виплат.

3. Визначення можливостей зменшення податкових платежів за рахунок прямих і непрямих податків та застосування різних пільг щодо них.

4. Визначення можливості регіональної диверсифікації, розширення сфери та напрямів діяльності, застосування тих, які дають можливість зменшення загальної суми податкових платежів.

5. Розробка прогнозів податкових платежів на майбутнє. Планування оптимізації оподаткування неможливе без вирішення проблеми планування фінансових ризиків і моделювання в межах чинного законодавства розмірів і часу податкових виплат.

Для цього усі можливі ситуації класифікуються за групами та рівнями. Визначають чотири рівні:

1. Наслідки фінансово-господарської діяльності підприємства, які не оподатковуються, тобто мають пільги щодо оподаткування в рамках чинного законодавства України.

2. Види діяльності, пов'язані зі сплатою найменших податкових платежів.

3. Види діяльності, пов'язані з найменшими податковими відрахуваннями.

4. Заборона дій, тобто ризиків, які вступають у суперечність з чинним податковим законодавством і можуть призвести до негативних наслідків – адміністративних або інших покарань, штрафів і погіршення фінансового стану підприємства в цілому.

У подальшому досліджують ризики підприємства і зіставляють з ними відповідні податкові виплати. При цьому розраховуються та моделюються різні варіанти, обчислюються податкові платежі в тих чи інших варіантах, а також робиться прогноз-модель податкових платежів при іншому податковому законодавстві, тобто визначається, які б переваги отримало підприємство.

Важливим моментом оптимізації оподаткування підприємства є використання системи планування податкових платежів і надходжень на майбутні періоди. З цією метою проводиться моделювання баз оподаткування податків (зборів), що сплачуються підприємством. Моделювання здійснюється за кожним окремим податком (збором) (рисунок 3.3).

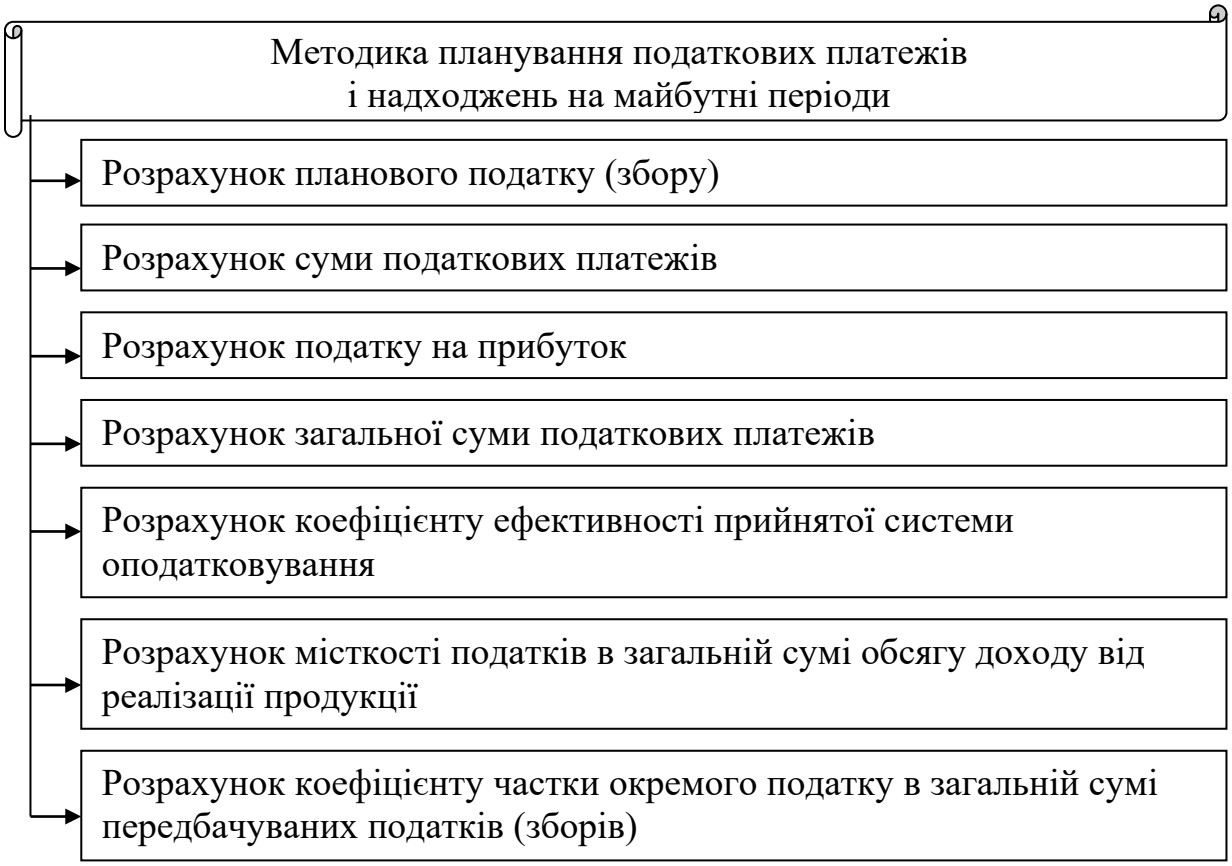

Рисунок 3.3 – Методика планування податкових платежів і надходжень на майбутні періоди

Спочатку виконується розрахунок податків (зборів), пов'язаних з фондом оплати праці, а саме ЄСВ. При цьому розрахунок планового податку (збору) повинен здійснюватися за наступною формулою:

$$П_{фоп} = \frac{Ф_{оп} \times К_{фоп}}{100}, \qquad (3.1)$$

де $П_{фоп}$ – сума податкових платежів, пов'язаних з фондом оплати праці за відповідний період часу;

$Ф_{оп}$ – фонд оплати праці за відповідний період часу;

$К_{фоп}$ – ставка податку (збору), пов'язаного з фондом оплати праці.

При моделюванні оптимального розміру податкових платежів необхідно «прорахувати» варіанти зменшення або збільшення бази оподаткування (тобто фонду оплати праці) і порівняти з даними податкових платежів, що виходять зі зменшеної чи збільшеної бази оподаткування.

Після цього здійснюється розрахунок суми податкових платежів, що входять у ціну реалізованої продукції (ПДВ, акцизний податок тощо). Розмір суми податкових платежів розраховується за формулою:

$$П_{вп} = \frac{Д \times К_{ст}}{100}, \qquad (3.2)$$

де $П_{вп}$ – планова сума податків (зборів), що входять у вартість продукції (робіт, послуг);

$Д$ – доход від реалізації продукції (робіт, послуг);

$К_{сп}$ – ставка податку (збору), що входить у вартість продукції (робіт, послуг).

Розрахунок валового прибуток здійснюється за наступною формулою:

$$ВП_{пр} = \frac{Ч_{пр} \times 100}{100 - К_{пр}}, \qquad (3.3)$$

де $В П_{пр}$ – валовий прибуток (плановий);

$Ч_{пр}$ – чистий прибуток (плановий);

$К_{пр}$ – ставка податку на прибуток.

Розрахунок податку на прибуток розраховується за наступною формулою:

$$П_{пр} = В П_{пр} - Ч П_{пр} \qquad (3.4)$$

де $П_{пр}$ – податок на прибуток (плановий);

або

$$П_{пр} = (В П_{пр} \times К П_{пр}) \div 100 \qquad (3.5)$$

Після визначення розмірів планових податків (зборів) за визначений період, розраховують загальну суму податкових платежів за наступною формулою:

$$П_{заг} = П_{фоп} + \sum П_{вп} + П_{пр}, \qquad (3.6)$$

де $П_{заг}$ – загальна сума планових податків (зборів) на період, що розраховується;

$П_{фоп}$ – сума планових податків (зборів), пов'язаних з фондом оплати праці;

$\sum П_{вп}$ – сума планових податків (зборів), що входять у вартість продукції (робіт, послуг);

$П_{пр}$ – сума планового податку на прибуток.

Для оптимізації податкових платежів здійснюють зіставлення різних варіантів розрахунку сум податків (зборів).

Оптимізація податків (зборів) за допомогою варіювання баз оподаткування здійснюється шляхом зменшення тієї бази оподаткування, що обкладається більш високою ставкою податку (збору).

При моделюванні ефективності обраної податкової політики розраховуються як загальні, так і окремі оціночні показники.

Одним з показників, що характеризують ефективність податкової політики, є коефіцієнт ефективності прийнятої системи оподатковування, що розраховується за наступною формулою:

$$К_{еф} = \frac{Ч_{пр}}{П_{заг}}, \qquad (3.7)$$

де $К_{еф}$ – коефіцієнт ефективності системи оподаткування;

$Ч_{пр}$ – чистий прибуток (плановий);

$П_{заг}$ – загальна сума планових податків (зборів).

Ефективність обраної податкової політики характеризується також показником місткості податків в загальній сумі обсягу доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), що розраховується за наступною формулою:

$$К_{опп} = \frac{П_{заг}}{Д_{рп}}, \qquad (3.8)$$

де $К_{опп}$ – коефіцієнт місткості податків в доході від реалізації продукції;

$П_{заг}$ – загальна сума планових податків (зборів);

$Д_{рп}$ – доход від реалізації продукції (робіт, послуг) за визначений, планований період.

Для оптимізації оподатковування за окремими податками (зборами) розраховується частка окремого податку (збору) у загальній сумі планових податків (зборів) за наступною формулою:

$$К_{оп} = \frac{П_{фон}^{або} П_{вп}^{або} П_{пр}}{\sum П_{заг}}, \qquad (3.9)$$

де $К_{оп}$ – коефіцієнт частки окремого податку в загальній сумі планових податків (зборів).

3.3 Складання бюджетів нарахування та сплати податків підприємства

Податковий бюджет підприємства – це оптимізоване на альтернативній основі підсумкове узагальнення податкових доходів (економії на податках), витрат підприємства (на організацію податкового планування, оптимізацію і самоконтроль) з метою отримання максимально можливого прибутку та його ефективного використання.

Бюджетування податків є одночасно системою і процесом. Процес бюджетування податків спрямований на плановий розрахунок податкових платежів, які підлягають сплаті підприємством у майбутніх періодах на основі показників бюджетів підприємства.

Бюджет податків, як правило, складається фахівцями з оподаткування відділу бюджетування (планового відділу) підприємства за безпосередньої взаємодії з усіма підрозділами підприємства з використанням показників операційних бюджетів підприємства.

Система бюджетування податків підприємства складається з бюджетів окремих податків, які сплачуються підприємством, і генерального (зведеного) бюджету податків, у якому відображаються планові показники всіх податкових платежів підприємства. При цьому у підприємств, які застосовують загальну систему оподаткування, бюджет податку на прибуток ґрунтується на показниках бюджетів податків, які включаються до витрат підприємства (податок на землю, рентна плата, екологічний податок та ін.) й ПДВ, а бюджет ПДВ – будується на даних про доходи бюджету податку на прибуток.

У процесі податкового бюджетування підприємства можуть складати окремі бюджети в розрізі кожного із сплачуваних податків або бюджети за групами податків (наприклад, окремо бюджет податків, які відносяться до складу витрат, окремо бюджет непрямих податків тощо). Для великих компаній холдингового типу доцільно складати податкові бюджети кожної структури та загальний податковий бюджет всієї консолідованої групи в цілому. Рішення щодо формування податкового бюджету ухвалюється з урахуванням специфіки діяльності і розміру підприємства.

Система бюджетів підприємства, що застосовує спрощену систему оподаткування (єдиний податок) може містити в собі бюджети: єдиного податку; ЄСВ; транспортного податку; податку на додану вартість (для платників ПДВ); екологічного податку тощо.

На основі бюджетів окремих податків складається генеральний (зведений) бюджет податків, дані якого включаються до бюджету адміністративних витрат і використовуються при складанні фінансових бюджетів підприємства .

Результатом бюджетування податків є також податковий платіжний календар, у якому вказуються суми планових податкових платежів із граничними строками їх сплати.

Після одержання фактичних даних про податкові платежі підприємства за звітний період аналізують відхилення прогнозних показників від фактичних, які можуть бути обумовлені дією внутрішніх і зовнішніх факторів.

До внутрішніх факторів можна віднести зміну прогнозних даних, на підставі яких складалися бюджети податків, податкової політики підприємства (наприклад, запровадження на підприємстві заходів податкового планування), що спричиняє зміну прогнозних даних бюджетів податків. До зовнішніх факторів, насамперед, слід зарахувати зміну порядку оподаткування в періоді, що також впливає на відхилення показників бюджетів податків. Результати виявлених відхилень уважно аналізують і враховують при складані бюджетів податків на майбутні періоди.

3.4 Варіанти зменшення податків та зборів підприємства

Можливі варіанти дій платника податків, що дозволяють зменшити його податкові платежі:

– *обхід (запобігання) податків* – запобігання одержання доходів у формах, які є об’єктом оподаткування. Цей варіант припускає вибір підприємства такого виду або форми діяльності, при якій він або не є суб'єктом оподатковування, або одержує винятково неоподатковувані доходи, або його діяльність не підлягає оподатковуванню. Обхід податків може здійснюватися як з порушенням законодавства (ухилення від сплати податків), так і винятково законними методами (оптимізація оподатковування в рамках податкового планування);

– *ухилення від сплати податків*, являє собою податкове правопорушення з використанням заборонених законодавством прийомів. Найбільш типовими способами ухилення від сплати податків є: здійснення підприємницької діяльності без реєстрації; не ведення податкового обліку; неправомірне використання платниками податкових пільг; несвоєчасна або неповна сплата податків; утаювання доходів; ненадання або неповне надання документів, необхідних для своєчасного нарахування й сплати податків;

– *оптимізація податкових платежів* у рамках податкового планування. При цьому варіанті, платниками податків проводиться активна податкова політика, спрямована на мінімізацію негативного впливу оподатковування методами, які не суперечать законодавству.

Таким чином, існує чіткий критерій розмежування оптимізації в рамках податкового планування й ухилення від сплати податків – відповідність застосовуваних методів і інструментів чинному законодавству. І якщо оптимальний (з погляду платника податків) варіант здійснення господарської діяльності не пов'язаний з податковими правопорушеннями, така оптимізація не може бути класифікована як ухилення від оподатковування.

Використання оптимізаційних підходів у податковому плануванні вимагає чіткого визначення критеріїв і обмежень податкової оптимізації. У кожному конкретному випадку критерії оптимальності варіанта здійснення господарської діяльності й тих обмежень, у рамках яких повинен перебувати оптимальний варіант, визначаються самим платником. Єдиним загальним обмеженням при будь-яких критеріях оптимальності є чітке дотримання норм законодавства.

3.5 Критерії оптимізації податків підприємства в рамках податкового планування

Критеріями оптимізації в рамках податкового планування є:

1) *Мінімум податкових платежів суб'єкта господарювання протягом податкового періоду.* Саме такий підхід відповідає розглянутому вище терміну «мінімізація оподатковування». Він дійсно має право на існування, однак без введення додаткових обмежень позбавлений економічного змісту. Так, зниження податкових платежів підприємства по податку на прибуток може

бути досягнуте шляхом збільшення адміністративних витрат або нарахування заробітної плати та ЄСВ при тій же величині доходу. При мінімізації податкових платежів за ПДВ одним з варіантів може служити скорочення об'єму оподатковуваних операцій з поставки товарів (робіт, послуг). Разом з тим і в першому, і в другому випадку кінцеві фінансові результати, заради яких здійснюється підприємницька діяльність, будуть погіршуватися, тому в результаті таких заходів отримують мінімум податкових платежів, але такий варіант не є оптимальним для підприємства.

Тому мінімум податкових платежів дійсно може бути критерієм податкової оптимізації, але тільки при встановленні додаткових обмежень, до числа яких можна віднести досягнення запланованого рівня кінцевого фінансового результату - чистого прибутку або чистого доходу (для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності). Замість показника чистого прибутку можуть бути використані показники ефективності діяльності, зокрема рентабельність діяльності підприємства, або, в окремих випадках, – забезпечення запланованого об'єму продажів. При такому підході кращим (оптимальним) буде варіант організації господарської діяльності, коли той самий кінцевий результат досягається при мінімальному рівні податкових платежів.

Недоліком такого критерію оптимальності є те, що цільовою функцією є не поліпшення фінансових показників підприємства, а скорочення однієї із груп його витрат – податкових платежів. Тому зазначений варіант податкової оптимізації не розглядається в якості найбільш перспективного. Однак на практиці він може використовуватися для вирішення поточних завдань податкового планування окремих господарських операцій в умовах обмеженості фінансових ресурсів, а також для оцінки доцільності застосування альтернативних систем оподатковування (спрощеної системи й фіксованого податку).

2) Мінімум податкових платежів за весь період функціонування підприємства (проектний підхід). Відмінність цього критерію від попередніх полягає в тому, що розрахункова сума податкових платежів визначається не за конкретний звітний (податковий) період, а за весь період діяльності (або за інший досить тривалий період, за очікуваний період застосування спрощеної системи). При цьому як обмеження, за аналогією з першим критерієм, може бути використаний певний рівень (абсолютного або відносний) фінансового результату за відповідний період часу. У зв'язку з тим, що в такому варіанті оптимізації розглядається значна кількість або, принаймні, кілька податкових періодів, як обмеження може бути застосоване гранично припустиме співвідношення «податкові платежі – фінансовий результат» у кожному з податкових періодів діяльності підприємства.

Недоліком проектного підходу до мінімізації оподатковування, крім перерахованих вище, є те, що сума податкових платежів обчислюється виходячи з умов оподатковування, що діють у момент розрахунку, що дає певну похибку, якщо враховувати динамічність українського податкового

законодавства. Втім, незважаючи на це, такий підхід все-таки використається на практиці в податковому плануванні на етапі створення суб'єкта господарювання.

3) Мінімум податкового навантаження або податкового тягаря (відношення суми податкових зобов'язань по всіх податках і зборах до доходу, бухгалтерського прибутку підприємства або доданої вартості).

Даний якісний критеріальний показник має безперечні переваги перед абсолютними показниками податкових платежів. По-перше, він дозволяє погодити в єдиному критерії результуючий показник діяльності підприємства з податковими витратами, що відповідають такому результату. По-друге, у цьому випадку на вибір оптимального варіанта не впливає зміна масштабів діяльності, які далеко не завжди залежать від підприємства.

Як обмеження в цьому випадку може бути застосований мінімально припустимий рівень чистого прибутку, доходу або об'єму продажів (що забезпечує збереження конкурентних позицій підприємства при відносному зменшенні податкових платежів).

Необхідно особливо відзначити, що при використанні критерію податкового навантаження (податкового тягаря) оптимальному варіанту не завжди буде відповідати найменша сума податкових зобов'язань. Найкращим може виявитися варіант організації господарської діяльності, при якому податкові зобов'язання збільшуються в порівнянні з базовим варіантом, але темпи їхнього росту не перевищують темпу росту результуючого фінансового показника, що використовується в знаменнику формули розрахунку податкового навантаження (доход, прибуток або додана вартість).

4) Забезпечення рівномірності формування податкових зобов'язань відповідно до наявних фінансових ресурсів (логістичний підхід, заснований на фінансових потоках). Використання такого критерію пов'язане з розходженням у характері формування, з одного боку, податкових платежів, які сплачуються згідно з законодавством у встановлені терміни, а з іншого боку – доходу й витрат підприємства, дата виникнення яких залежить не від норм податкового законодавства, а від умов господарських договорів, кон'юнктури ринку й інших обставин (як зовнішніх, так і внутрішньовиробничих).

У результаті в платника виникає необхідність акумулювати засоби для сплати податків до певної дати. При даному критерії оптимальності обмеженням може виступати фіксована на дату сплати податків і зборів кількісна величина, що характеризує потік власних засобів підприємства як результуючих потоків доходів і витрат, або запланований рівень чистого прибутку протягом податкових періодів, в яких здійснюють податкове планування.

5) Максимум кожного з наведених вище показників, що відображають фінансовий результат. При цьому обмеженням може виступати гранична сума податків, що сплачують, або, що представляється більше коректним, гранично припустима (з погляду підприємства) величина податкового навантаження. Даний підхід відповідає оптимізації фінансового стану підприємства, а

податкові фактори розглядаються винятково як обмеження. Проте використання такої постановки оптимізаційного завдання все-таки відповідає розумінню податкового планування й податкової оптимізації, а, з погляду реалізації господарської мети підприємства, саме зазначений варіант є найбільш прийнятним і доцільним.

Розрахунки фінансових показників і податкових зобов'язань здійснюються окремо для кожного альтернативного варіанта. Ті варіанти організації господарської діяльності, які не відповідають встановленому рівню обмежень, відкидаються, а що залишилися сортуються за критеріальною ознакою. Найкращий за обраним критерієм варіант із цієї групи і є оптимальним. Наступні за рейтингом варіанти розглядаються як запасні у випадку неможливості реалізації оптимального.

6) Збільшення податкових платежів на одиницю приросту фінансового результату. Оптимальний варіант у цьому випадку відповідає мінімуму критеріального показника. Цей критерій відрізняється від податкового навантаження тим, що як у чисельнику, так і в знаменнику формули знаходяться відносні показники. Обмеженням при такому підході може служити гранично припустимий мінімальний рівень чистого прибутку, доходу або рентабельності діяльності підприємства.

Використання багатокритеріальної оптимізації із застосуванням у якості одного із критеріїв мінімуму ризиків, пов'язаних з податковим плануванням, на практиці ускладнено внаслідок відсутності відпрацьованої методики кількісної оцінки цієї групи ризиків. Тому особливого значення набуває якісна (експертна) оцінка, що вимагає чіткого розуміння видів і сутності ризиків у податковому плануванні.

3.6 Податкове консультування

Більшість сучасних науковців визначає роль *податкового консультування*, обмежуючись визначенням його як інструменту, що попереджає правопорушення у сфері податкового законодавства, зниження ризиків недоотримання коштів до бюджету від сплати податків, та чинником, що сприяє усуненню деформацій у застосуванні податкових процедур, забезпеченню прав платників податків на інформування та сприяння у виконанні податкових зобов’язань.

У широкому розумінні зміст податкового консультування може зводитися до:

- надання консультаційних послуг як організаціям, так і фізичним особам щодо застосування податкового законодавства;
- вироблення необхідних рекомендацій щодо формування податкової бази, видів податків та зборів, складу витрат, що відносяться на собівартість, для цілей оподаткування, використання податкових пільг;
- роз’яснення прав та обов’язків платників податків, порядку оскарження дій податкових органів та їх посадових осіб;

– розроблення планів та варіантів оптимізації оподаткування стосовно специфіки діяльності організацій або фізичних осіб;

– здійснення моніторингу змін та доповнень, які вносяться до законів та інших нормативно-правових актів у сфері оподаткування.

Податковим консалтинговим послугам притаманні свої специфічні властивості, суть яких зводиться до наступного: *професійна орієнтація* – відокремленість діяльності податкових консультантів від інших видів діяльності, вузька спеціалізація та спрямованість податкових послуг; *диференціація платності* – наявність широкого спектру цінових пропозицій у розрізі послуг, напрямів, методів, що застосовуватимуться у наданні податкової послуги; *відокремлена відомчість* – наявність відокремлених інституцій, підрозділів усередині інституцій податкового консультування, що розмежовує види консультаційних послуг; *дуальність кінцевої мети* – з одного боку, метою є отримання прибутку інститутом податкового консалтингу, з іншого – допомога: по-перше, клієнту – у виконанні податкових зобов'язань, по-друге, державі – в інформаційній опосередкованій підтримці процесу адміністрування податків та ефективності податкової системи країни

Податкове консультування як професійний вид діяльності можна здійснювати у такій послідовності:

Етап 1. Підготовчий (інформаційний) – формування бази первинної та вторинної інформації, визначення обсягу робіт, здійснення вибору критеріїв оцінки, методів, способів та інструментів оцінки проблеми; розроблення програми податкової послуги. У результаті реалізації етапу – формування групи консультантів, визначення відповідальних, розроблення плану, укладення договору на консультування.

Етап 2. Діагностика проблеми – глибока ґрунтовна діагностика проблеми із визначенням альтернативних варіантів та можливих змін. У результаті реалізації етапу шляхом визначення значущої інформаційної бази здійснюється розроблення якісних ефективних альтернатив.

Етап 3. Планування змін та перспектив – розроблення плану втілення змін та надання рекомендацій клієнту для прийняття остаточного рішення. У результаті реалізації етапу – розроблення стратегії та тактики змін.

Етап 4. Впровадження рекомендацій – здійснення заходів, спрямованих на розв'язання проблеми, відповідно до плану-графіку. У результаті реалізації етапу – втілення та реалізація змін.

Етап 5. Заключний (звітний) – оцінка ефективності змін, аналіз масштабів відхилень, розроблення коригувальних заходів. У результаті реалізації етапу – формування консультантом звіту.

Найбільш поширеними моделями податкового консультування є такі:

1. Експертна, коли клієнт має забезпечити консультанта усією необхідною інформацією, а роль консультанта зводиться до інформування та роз'яснення клієнту суті норм, правил і процедур щодо відповідного питання, що діють у податковому законодавстві. Інструментами можуть бути усні та письмові консультації в режимі «питання – відповідь», у формі дискусії,

обговорення проблем; письмові огляди літератури, законодавства; експрес-аналіз ситуацій; структурування задач, пошук рішень, аналіз альтернатив; розроблення рекомендацій.

2. Процесна, коли клієнт активно взаємодіє з консультантом у рамках заходів і процедур, запропонованих консультантом, висловлює свої ідеї, міркування, пропозиції, спільно з консультантом здійснює аналіз проблем і приймає рішення на всіх етапах проекту. Інструменти – організація процесу пошуку рішень і аналізу альтернатив без суджень, оцінок та коментарів як без консультанта, так і з ним; організація та проведення ділових інноваційних тренінгів як без консультанта, так і з ним; втручання консультанта в управління

3. Проєктна, консультант тільки пропонує і виробляє рішення; допомога клієнту полягає в аналізі та визначенні його проблем, передачі теоретичних і практичних знань. консультації; спільні дискусії.

4. Навчальна, коли роль клієнта полягає у формуванні запиту на навчання, усвідомленні вибору цілей, програми та форми навчання, формуванні навчальних груп; роль консультанта зводиться до надання як теоретичної, так і практичної інформації з відповідної проблематики. Інструменти – використання стандартних програм, які вибирає клієнт; адаптована програма; спеціально сформована цільова група; проведення тренінгів із навчальною групою; навчання методикам вирішення проблем

3.7 Контрольні питання

1. Що є критеріями оптимізації в рамках податкового планування?
2. У чому полягає сутність податкового бюджету підприємства?
3. Які показники характеризують ефективність податкової політики?
4. Розкрийте особливості методики планування податкових платежів і надходжень на майбутні періоди.
5. Які напрями розглядаються при розробці оптимального плану податків.
6. У чому полягає сутність податкового планування щодо регулювання бази оподаткування?
7. У якому випадку використовується термін «обхід податків»?
8. Що розуміють під терміном «ухилення від сплати податків»?
9. На які дві категорії можна умовно розділити схеми мінімізації податкових зобов'язань?
10. Які завдання вирішує оптимізація податкової політики?
11. Яких принципів необхідно дотримуватися при розробці оптимальних податкових платежів для ефективної податкової політики?
12. У чому полягає головна мета оптимізації?
13. Що таке мінімізація оподаткування?
14. Які методи і засоби включає податкова оптимізація?
15. У чому полягає сутність оперативного планування?
16. Яким чином здійснюється стратегічне (майбутнє, чи прогнозне) податкове планування?
17. Надайте визначення поточного планування.
18. Зазначте рівні планування податкових платежів на підприємстві.

19. Що розуміють під терміном «податкове планування»?

3.8 Тести для самоконтролю

1. Оптимізоване на альтернативній основі підсумкове узагальнення податкових доходів (економії на податках), витрат підприємства (на організацію податкового планування, оптимізацію і самоконтроль) з метою отримання максимально можливого прибутку та його ефективного використання це:

а) податковий бюджет підприємства;
б) бюджет чистого прибутку;
в) бюджет руху грошових коштів.

2. Який термін використовується у випадку, якщо підприємство чи фізична особа не є платником, або його діяльність не підлягає оподаткуванню, або його доходи не обкладаються податками. Підприємство при цьому може використовувати такі незаконні способи, як відсутність реєстрації обліку об'єктів оподаткування:

а) ухилення від сплати податків;
б) обхід податків;
в) податкове планування.

3. Під яким терміном мається на увазі незаконне використання підприємством чи фізичною особою податкових пільг, несвоєчасна сплата податків, приховування доходів, непредставлення або несвоєчасне представлення документів, необхідних для своєчасного обчислення та сплати податків:

а) ухилення від сплати податків;
б) обхід податків;
в) податкове планування.

4. Механізмами запровадження оптимізації податкового навантаження можуть виступати:

а) завищення ціни реалізації;
б) використання «транзитних» підприємств з метою зменшення ціни покупки;
в) придбання сумнівних з точки зору фактичного надання і використання у господарській діяльності послуг (маркетинг, мерчандайзинг, інформаційні, консультативні, юридичні, права використання товарних знаків тощо).

5. Механізмами запровадження оптимізації податкового навантаження можуть виступати:

а) продаж товарів через платників єдиного податку;
б) здійснення нетипового імпорту;
в) залучення запозичення ресурсів під занижений процент.

6. Механізмами запровадження оптимізації податкового навантаження можуть виступати:

а) операції з матеріальними активами;

б) перерахування коштів на «фіктивне» підприємство з подальшим банкрутством останнього і віднесенням заборгованості до складу витрат;
в) проведення свідомо збиткових операцій, які є нетиповими для основної діяльності (в том числі з використанням товарного кредиту).

7. Які завдання не вирішує оптимізація податкової політики:
а) використання регіональних особливостей оподаткування підприємства;
б) планування податкової політики по окремих етапах;
в) оптимізації податкової політики не може використовуватись як на рівні невеликих підприємств, так і для великих підприємств та інших**.**

8. Яких принципів потрібно дотримуватись для розробки оптимальних податкових платежів та ефективної податкової політики:
а) оптимізація оподаткування без врахування чинної законодавчої бази;
б) визначення напрямів розробки податкової політики, можливості та обґрунтування різних її видів залежно від реального економічного стану;
в) розробка найефективніших господарчих рішень, які не можуть впливати на оптимізацію податкових платежів.

9. Яких принципів не потрібно дотримуватись для розробки оптимальних податкових платежів та ефективної податкової політики:
а) відсутність взаємодії між виробничою діяльністю, виробничою програмою та податковою системою підприємства при виборі податкової політики підприємства;
б) визначення можливостей впливу на окремі податки, на елементи податкової системи з метою їх оптимізації;
в) розробка прогнозів і планів майбутніх податкових платежів підприємства в цілому.

10. Збільшення доходів юридичної або фізичної особи, яка здійснює підприємницьку діяльність це:
а) головна мета раціоналізації ;
б) головна мета мінімізації;
в) головна мета оптимізації.

11. Сукупність незаконних заходів, спрямованих на зменшення бази оподаткування це:
а) раціоналізації оподаткування;
б) мінімізація оподаткування;
в) оптимізація оподаткування.

12. Сукупність законних методів і засобів, які дозволяють обрати з числа усіх можливих варіантів розвитку той, що забезпечить найбільш ефективне використання фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суб'єкта оподаткування це:
а) податкова оптимізація;
б) податкова мінімізація;
в) податкова раціоналізація.

13. Проведення активної податкової політики, яка спрямована на мінімізацію негативного впливу оподаткування методами, що не суперечать законодавству це:
а) податкове планування;

б) податкове бюджетування;
в) податкове регулювання.

14. Зазначте податкове планування, сутність якого полягає в розробці короткострокових планових податкових платежів (на період до одного місяця). Коли особлива увага приділяється постійним змінам, які відбуваються в законодавчій базі, – порядку сплати податків, методикам розрахунку податкових платежів, ставок та інших елементів нормативної бази:

а) поточне податкове планування;
б) оперативне податкове планування;
в) довгострокове податкове планування.

15. Зазначте вид податкового планування, який базується на розробленій стратегії податкових платежів, загальній економічній стратегії підприємства на поточний період і розробляється по окремих видах діяльності підприємства. Період розробки цих планів податкових платежів - до одного року з розбивкою по кварталах:

а) поточне податкове планування;
б) оперативне податкове планування;
в) стратегічне податкове планування.

16. При поточному планування враховується:

а) завдання підприємства на період до одного місяця;
б) податкова політика підприємства на період більше року;
в) можливі зміни напрямів діяльності підприємства, його диверсифікація тощо.

17. Зазначте податкове планування, яке здійснюється на період від одного року й більше (як правило, на період не більший ніж три роки). Головне завдання даного виду планування – це підвищення добробуту власників підприємства за рахунок збільшення отриманих доходів та прибутку і зменшення податкових платежів, які є частиною загальних витрат:

а) поточне податкове планування;
б) оперативне податкове планування;
в) стратегічне податкове планування.

18. Які на підприємстві виділяють три рівні планування податкових платежів:

а) поточне, оперативне, стратегічне;
б) оперативне, автономне, консервативне;
в) стратегічне, інвестиційне,довгострокове.

19. Які на підприємстві виділяють три рівні планування податкових платежів:

а) поточне, оперативне, стратегічне;
б) оперативне, автономне, консервативне;
в) стратегічне, інвестиційне,довгострокове.

20. Податки, об'єктом оподаткування яких є виручка, тобто податки, які включаються до ціни товару це:

а) акцизний податок, ПДВ, мито;

б) податок на прибуток, ПДФО, єдиний податок 3 групи;
в) ЄСВ, земельний податок, рентна плата, екологічний податок, тощо.

21. Податки, об'єктом оподаткування яких є прибуток або дохід це:

а) акцизний податок, ПДВ, мито;
б) податок на прибуток, ПДФО, єдиний податок 3 групи;
в) ЄСВ, земельний податок, рентна плата, екологічний податок, тощо.

22. Зазначте податки, що включаються до складу витрат, їх зменшення призводить до зниження витрат та збільшення податку на прибуток:

а) акцизний податок, ПДВ, мито;
б) податок на прибуток, ПДФО, єдиний податок 3 групи;
в) ЄСВ, земельний податок, рентна плата, екологічний податок, тощо.

23. Податки, які не включаються до складу витрат це:

а) акцизний податок, ПДВ, мито;
б) штрафні санкції;
в) ЄСВ, земельний податок, рентна плата, екологічний податок, тощо.

3.9 Практичні завдання

Завдання 1.

Доход від реалізації на підприємстві становить у 2019р. – 100000 грн., 2020р. – 150000 грн., 2021р. – 160000 грн., 2022р. – 200000 грн., 2023 р. – 800000грн., а витрати – 36000 грн., 78600 грн., 96800 грн., 120000 грн., 380000 грн. відповідно. Підприємством придбані транспортні засоби у 2020 р. на суму 34000 грн., у 2022р. – 1100000 грн., у 2023 р. – 2800000 грн.

Розрахувати та спрогнозувати податок на прибуток. На підставі даних придбання транспортних засобів розрахувати та спрогнозувати транспортний податок.

Рішення.

Таблиця 3.1 – Розрахунок та прогноз сплати транспортного податку та податку на прибуток на 2023 р.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Доход від реалізації	100000	150000	160000	200000	800000
Витрати	36000	78600	96800	120000	380000
Прибуток	64000	71400	63200	80000	420000
Податок на прибуток (18%)	11520	12852	11376	14400	75600
Чистий прибуток	52480	58548	51824	65600	344400
Придбані транспортні засоби		34000		1100000	2800000
Транспортний податок	0	25000	-	25000	25000

В 2023 році, як і раніше, обов’язок сплати податку залежить від віку автомобіля і його середньоринкової вартості.

До об'єкта оподаткування належатимуть легкові авто, у яких (пп. 267.2.1 ПКУ):

- від дати випуску минуло не більше 5 років;
- вартість яких становить понад 375 розмірів МЗП, встановленої законом на 1 січня (в 2023 році – це 6700 грн. × 375 = 2 512 500 грн.)

Середньоринкова вартість визначається за методикою, затвердженою КМУ, станом на 1 січня податкового (звітного) року виходячи з: марки, моделі, року випуску, об'єму циліндрів двигуна, типу пального.

Крім цього, щороку до 1 лютого податкового (звітного) року, Мінекономіки на своєму офіційному веб-сайті розміщуватиме вже готовий перелік легкових автомобілів, які є об'єктами оподаткування даним податком.

Ставка податку залишилася незмінною – 25 000 грн. за календарний рік за кожний такий автомобіль (п. 267.4 ПКУ).

Завдання 2.

Керівництво підприємства розглядає контракт з іноземними покупцями. Підприємство закуповує автомобілі за 6 млн. грн., продає за 18 млн. грн., включаючи ПДВ. Необхідно підрахувати вигідність цієї господарської операції.

Рішення.

На експорт кінцевої продукції (у країни за межами СНД) ПДВ не поширюється. Але здійснюється повернення ПДВ за придбану сировину та комплектуючі виробництва після отримання оплати від закордонного покупця.

Таблиця 3. 2 – Порівняльний аналіз реалізації одного автомобіля в Україні і закордоном, тис грн.

Показник	Реалізація в межах України	Реалізація за кордоном
Встановлена ціна	15000	18000
ПДВ 20% (податкове зобов'язання)	3000	0
Ціна збуту	18000	18000
Ціна закупівлі без ПДВ	6000	6000
ПДВ (податковий кредит)	1200	1200
Закупівельна ціна	7200	7200
Прибуток до оподаткування	9000	12000
Податок на прибуток 18%	1620	2160
ПДВ сплачено до бюджету	1800	(1200) (відшкодування з бюджету)
Чистий прибуток від операції	7380	9840

Звільнення від ПДВ збільшило прибуток від операції більш ніж на 2460 грн.

Завдання 3.

Підприємством було затверджено і виконано рішення про закупівлю двох приміщень. Після кількох місяців їх використання, керівництво з'ясувало, що друге приміщення використовується лише на 50%. Визначити чи приносить здача в оренду 100 кв.м активів, що не використовуються, податкові переваги. Керівництво не хоче продавати друге приміщення, а намагається знайти можливі варіанти більш раціонального його використання і, принаймні, покрити (або зменшити) суму виплачуваного за нього податку:

– підприємство готове віддати частково використовуване приміщення 100 кв.м в оренду, яке воно використовує лише на 50%;

– для залучення орендарів підприємство готове запропонувати умови на 30% вигідніше, ніж пропонує лізингова компанія;

Розглянути варіанти оренди без права на придбання основних засобів та оренду з правом придбання.

Рішення.

Таблиця 3.3 – Спрощений звіт про прибутки і збитки для двох варіантів, тис грн.

Показники	Поточне становище	Оренда (без права на придбання)	Оренда (з правом на придбання)
Ціна продажу без ПДВ	525000	525000	525000
Орендна плата		5762	5762
Собівартість	179000	179000	179000
Знос	24000	24000	12000
Прибуток	322000	327762	339762
Витрати що не включаються до собівартості.	150000	150000	150000
Податок на майно 1,5 % (100 кв. × мін.з/п (8000) ×1,5%)	12000	12000	12000
Прибуток до оподаткування	160000	165762	177762
Податок на прибуток 18%	28800	29837,16	31996,16
Чистий прибуток після сплати податку	131200	135924,84	145765,84
Разом податки	40800	41837,16	43996,16

Поточне положення призводить до найменшої суми податку.

Завдання 4.

Періодично здійснюється переоцінка основних засобів підприємством з урахуванням інфляції. Така переоцінка підвищує вартість основних засобів і призводить до більш високих податків на майно. Порівняти результати операцій компанії до і після переоцінки (коефіцієнт переоцінки 2).

Рішення.

Таблиця 3.4 – Результати операцій компанії до і після переоцінки, тис. грн.

Показники	Поточне становище	Після переоцінки
Ціна продажу без ПДВ	525000	525000
Собівартість	179000	179000
Знос	24000	48000
Прибуток:	322000	298000
Витрати, що не включаються до собівартості	150000	150000
Податок на майно 1,5 %	4800	9600
Прибуток до сплати податку на прибуток	167200	138400
Податок на прибуток 18 %	30096	24912
Чистий прибуток після сплати податку	137104	113488

Отже, за даними таблиці 3.4 після переоцінки на підприємстві відбудуться наступні зміни:

- собівартість збільшилася, так як збільшилася амортизація.
- збільшення собівартості призводить до зниження прибутку та податку на прибуток.
- податок на майно збільшився пропорційно коефіцієнту переоцінки.
- істотно знизився чистий прибуток.

Таким чином, більш висока оцінка активів дає велику амортизацію, більш низькі оподатковувані доходи і скорочує виплати податків на прибуток, але в той же час, більш висока оцінка активів призводить до збільшення податку на майно та виплати податків на майно.

Завдання 5.

Фонд оплати праці за відповідний період часу на підприємстві складає 80000 грн., ЄСВ – 22%. Дохід від реалізації становить з ПДВ 160000 грн. Ставка ПДВ – 20%. Чистий плановий прибуток 50000 грн. Ставка податку на прибуток 18%.

Розрахувати:

- планову суму податкових платежів (ЄСВ), пов'язаних з фондом оплати праці за відповідний період часу;
- суми податкових платежів, що входять у ціну реалізованої продукції, а саме ПДВ;
- суму планового податку на прибуток;
- загальну суму планових податкових платежів.

Рішення.

1. Розраховуємо планову суму податкових платежів (ЄСВ), пов'язаних з фондом оплати праці за відповідний період часу.

Планова сума ЄСВ становить:

$$П_{фоп} = \frac{80000 \times 22}{100} = 17600 грн.$$

2. Розраховуємо суми податкових платежів, що входять у ціну реалізованої продукції, а саме ПДВ.

$$П_{вп} = \frac{160000 \times 20}{100} = 32000$$

3. Розраховуємо планову суму податку на прибуток.

Валовий прибуток становить:

$$П_{пр} = \frac{50000 \times 100}{100 - 18} = 60975{,}61 \text{ грн.}$$

Плановий податок на прибуток становить:

$$60975{,}61\text{-}50000 = 10975{,}61 \text{грн.}$$

4. Розраховуємо загальну суму податкових платежів.

$$П_{заг} = 17600 + 32000 + 10975{,}61 = 60575{,}61$$

Завдання 6.

Чистий прибуток (плановий) становить на підприємстві 50000 грн. Загальна сума планових податків (зборів) 60575,61 грн.

Розрахувати коефіцієнт ефективності прийнятої системи оподатковування.

Рішення.

Коефіцієнт ефективності системи оподаткування дорівнює:

$$50000 \div 60575{,}61 = 0{,}83$$

Завдання 7.

На підприємстві загальна сума планових податків (зборів) становить 60575,61 грн., а доход від реалізації продукції (робіт, послуг) за визначений, планований період 160000 грн.

Розрахувати ефективність обраної податкової політики за допомогою показника місткості податків в загальній сумі обсягу доходу від реалізації продукції (робіт, послуг).

Рішення.

$К_{опп} = 60575{,}61 \div 160000 = 0{,}38$

Завдання 8.

Планова сума ЄСВ, пов'язаного з фондом оплати праці за відповідний період часу на підприємстві становить 17600 грн., планова сума ПДВ, що входить у вартість продукції (робіт, послуг) 32000 грн., планова сума податку на прибуток 10975,61 грн.

Розрахувати частку окремого податку (збору) у загальній сумі планових податків (зборів) для моделювання оптимізації оподатковування за окремими податками (зборами).

Рішення.

$$П_{заг} = 17600 + 32000 + 10975,61 = 60575,61 \text{ грн.}$$

коефіцієнт частки ЄСВ в загальній сумі планових податків (зборів) дорівнює:

$$17600 \div 60575,61 = 0,29$$

коефіцієнт частки ПДВ в загальній сумі планових податків (зборів) дорівнює:

$$32000 \div 60575,61 = 0,53$$

коефіцієнт частки податку на прибуток в загальній сумі планових податків (зборів) дорівнює:

$$10975,61 \div 60575,61 = 0,18$$

3.10 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Доход від реалізації на підприємстві становить у 2019р. – 100000* грн., 2020р. – 150000* грн., 2021р. – 160000* грн., 2022р. – 200000* грн., 2023 р. – 800000*грн., а витрати – 36000* грн., 78600* грн., 96800* грн., 120000* грн., 380000* грн. відповідно. Підприємством придбані транспортні засоби у 2020р. на суму 34000* грн., у 2022р. – 1100000* грн., у 2023 р. – 2800000* грн. Розрахувати та спрогнозувати податок на прибуток. На підставі даних придбання транспортних засобів розрахувати та спрогнозувати транспортний податок.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи. Зробити висновки.

Таблиця 3.5 – Розрахунок та прогноз сплати транспортного податку та податку на прибуток на 2023 р.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Доход від реалізації	100000*	150000*	160000*	200000*	800000*
Витрати	36000*	78600*	96800*	120000*	380000*
Прибуток					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток					
Придбані транспортні засоби		34000*		1100000*	2800000
Транспортний податок					

Вправа 2.

Керівництво підприємства розглядає контракт з іноземними покупцями. Підприємство закуповує автомобілі за 12 млн. грн.*., продає за 36 млн. грн.*, включаючи ПДВ. Необхідно підрахувати вигідність цієї господарської операції.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи. Зробити висновки.

Таблиця 3.6 – Порівняльний аналіз реалізації одного автомобіля в Україні та закордоном, тис грн.

Показник	Реалізація а Україні	Реалізація за кордоном
Встановлена ціна		
ПДВ 20% (податкове зобов'язання)		
Ціна збуту		
Ціна закупівлі без ПДВ		
ПДВ (податковий кредит)		
Закупівельна ціна		
Прибуток до оподаткування		
Податок на прибуток 18%		
ПДВ сплачено до бюджету		
Чистий прибуток від операції		

Вправа 3.

Підприємством було затверджено і виконано рішення про закупівлю двох приміщень. Після кількох місяців їх використання, керівництво з'ясувало, що друге приміщення використовується лише на 50%. Визначити чи приносить здача в оренду 100 кв.м не використовуваних активів податкові переваги. Керівництво не хоче продавати друге приміщення, а намагається знайти можливі варіанти більш раціонального його використання і, принаймні, покрити (або зменшити) суму виплачуваного за нього податку:

– підприємство готове віддати частково використовуване приміщення 100 кв.м в оренду, яке воно використовує лише на 50%;

– для залучення орендарів підприємство готове запропонувати умови на 30% вигідніше, ніж пропонує лізингова компанія.

Розглянути варіанти оренди без права на придбання основних засобів та оренду з правом придбання.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи. Зробити висновки.

Таблиця 3.7 – Спрощений звіт про прибутки і збитки для двох варіантів, тис грн.

Показник	Поточне становище	Оренда (без права на придбання)	Оренда (з правом на придбання)
1	2	3	4

Ціна продажу без ПДВ*	525000	525000	525000
Орендна плата*		5762	5762
Собівартість*	179000	179000	179000
Знос *	24000	24000	12000
Прибуток			
Витрати що не включаються до собівартості*	150000	150000	150000
Податок на майно 1,5 % (100 кв. × мін.з/п (3200) ×1,5%)			
Прибуток до оподаткування			
Податок на прибуток 18%			
Чистий прибуток після сплати податку			
Разом податки			

Вправа 4.

Періодично здійснюється переоцінка основних активів підприємством з урахуванням інфляції. Така переоцінка підвищує вартість активів і призводить до більш високих податків на майно. Порівняти результати операцій компанії до і після переоцінки (коефіцієнт переоцінки 1,8).

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Таблиця 3.8 – Результати операцій компанії до і після переоцінки, тис грн.

Показник	Поточне становище	Після переоцінки
Ціна продажу без ПДВ*	725000	725000
Собівартість*	(279000)	(279000)
Знос *	(44000)	(80000)
Прибуток		
Витрати, що не включаються до собівартості*	15000	15000
Податок на майно 1,5 %		
Прибуток до сплати податку на прибуток		
Податок на прибуток 18 %		
Чистий прибуток після сплати податку		

Вправа 5.

Фонд оплати праці за відповідний період часу на підприємстві складає 80000* грн., ЄСВ – 22%. Дохід від реалізації становить з ПДВ 160000* грн. Ставка ПДВ – 20%. Чистий плановий прибуток 50000* грн. Ставка податку на прибуток 18%.

Розрахувати:

- планову суму податкових платежів (ЄСВ), пов'язаних з фондом оплати праці за відповідний період часу;
- суми податкових платежів, що входять у ціну реалізованої продукції, а саме ПДВ;
- суму планового податку на прибуток;
- загальну суму планових податкових платежів.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 6.

Чистий прибуток (плановий) становить на підприємстві 50000* грн. Загальна сума планових податків (зборів) 60575,61* грн. Розрахувати коефіцієнт ефективності прийнятої системи оподатковування.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 7.

На підприємстві загальна сума планових податків (зборів) становить 60575,61* грн., а доход від реалізації продукції (робіт, послуг) за визначений, планований період 160000* грн. Розрахувати ефективність обраної податкової політики за допомогою показника місткості податків в загальній сумі обсягу доходу від реалізації продукції (робіт, послуг).

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 8.

Планова сума ЄСВ, пов'язаного з фондом оплати праці за відповідний період часу на підприємстві становить 17600* грн., планова сума ПДВ, що входить у вартість продукції (робіт, послуг) 32000* грн., планова сума податку на прибуток 10975,61* грн.

Розрахувати частку окремого податку (збору) у загальній сумі планових податків (зборів) для моделювання оптимізації оподатковування за окремими податками (зборами).

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Тема 4. Ризики у податковому плануванні

4.1 Види ризиків у податковому плануванні
4.2 Методи зниження ризиків у податковому плануванні
4.3 Ризики податкового планування суб'єктів господарювання
4.4 Групи ризиків зовнішнього середовища, пов'язані з податковим плануванням
4.5 Контрольні питання
4.6 Тести для самоконтролю
4.7 Практичні завдання
4.8 Вправи для самостійної роботи

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок стосовно ризиків у податковому плануванні

Основні терміни і поняття: ризики у податковому плануванні, джерело ризику, фактори ризику, види податкових ризиків, прийоми для зниження ступеня ризику, зовнішні та внутрішні ризики податкового планування

4.1 Види ризиків у податковому плануванні

Ризик у податковому плануванні являє собою можливість настання в процесі або в результаті реалізації заходів податкового планування яких-небудь подій, що мають негативні наслідки для платника податків. В остаточному підсумку ця група ризиків підлягає вартісній оцінці, тобто виражається в конкретних грошових сумах можливих втрат з певною ймовірністю їх настання. Однак виходячи з характеру цих ризиків їх не можна однозначно віднести до фінансових.

Ризик розглядають з трьох напрямків:

– по-перше, як міру очікуваної несприятливості в діяльності, що визначається ймовірністю невдач та ступенем несприятливих наслідків при цьому;

– по-друге, як дію, що загрожує суб'єкту втратою;

– по третє, як ситуацію вибору між двома можливими варіантами дії: менш приваблива, але більш надійна, та більш приваблива, але менш надійна (такий ризик пов'язаний з можливими несприятливими наслідками).

Кожний економічний об'єкт здійснює фінансово-господарську діяльність, що призводить до виникнення усвідомленого або неусвідомленого ним зобов'язання щодо сплати податків, створюючи при цьому податкові ризики.

Під податковими ризиками розуміється різновид фінансових ризиків, що характеризують можливість непередбачених фінансових втрат платника, пов'язаних із введенням нових видів податків, збільшенням податкових ставок за діючими податками, скасуванням податкових пільг або «податкових канікул», що використовуються підприємством, зміною порядку й строків внесення податкових платежів.

Для того, щоб максимально зменшити податковий ризик підприємства, податкова система повинна мати такі характеристики:

– стабільність – здатність системи протягом тривалого часу не змінювати своїх характеристик;

– стійкість – можливість системи витримувати вплив різних факторів без суттєвих змін;

– гарантоспроможність – властивість системи, що дозволяє її учасникам довіряти їй.

Поділяють осіб по відношенню до ризику на:

Противники ризику, особа, яка при даному очікуваному доході віддає перевагу гарантованим результатам діяльності, визначеним податковим зобов'язанням згідно законодавчих норм (особи, що не схильна до ризику).

Нейтральних (байдужий) до ризику – особа байдужа до вибору між гарантованим і ризиковим результатом.

Схильних до ризику – особа, яка надає перевагу ризиковому результату відносно гарантованого.

Джерело ризику – фактори (явища, процеси), які спричиняються невизначеністю та конфліктністю.

Фактори ризику – обставини, при яких причини ризику проявляються і призводять до ризикових ситуацій, що спричиняють невизначеність подальшого розвитку об'єкта ризику після прийняття рішення суб'єктом ризику.

Фактори, у свою чергу, поділяються на об'єктивні й суб'єктивні.

Об'єктивні фактори – фактори, які не залежать від суб'єкта господарювання (зовнішні): законодавча база, соціально-економічні, політичні, ринкові та інші фактори.

Суб'єктивні фактори – фактори, які безпосередньо залежать від суб'єкта господарювання: рівень дотримання законодавчо встановлених норм, вибір типу контрактів та контрагентів, ступінь податкової довіри, тощо.

Ризиковою ситуацією є подія, обумовлена причинами і факторами ризику, яка може привести до негативних або позитивних наслідків для органів державної фіскальної служби.

Функції податкового ризику – інноваційна, регулятивна, захисна та аналітична.

Для ризику притаманні ймовірність та невизначеність.

Ймовірність – це можливість або неможливість настання того чи іншого явища, зокрема ризику та відповідно отримання або не отримання відповідного результату.

Невизначеність – це фундаментальна характеристика недостатнього забезпечення знаннями процесу прийняття економічного рішення щодо певної проблемної ситуації, тобто це невірогідність (наявність фіктивних даних), неоднозначність (нечіткість, неточність), невідомість (часткова або повна відсутність інформації про певну проблемну ситуацію).

Причинами виникненням невизначеності є:

– недетермінованість процесів і, як наслідок, відсутність можливості повного прогнозування даних;

– відсутність повної інформації або її суб’єктивного аналізу при плануванні контрольно-перевірочного заходу та відпрацюванні поведінки (об’єкта) суб’єкта господарювання;

– вплив суб’єктивних факторів на результати проведених досліджень (рівень кваліфікації працівників, які проводять аналіз, величина тимчасового простору аналізованого періоду, оцінка, тощо).

Визначальною є група чинників психологічного характеру. Завжди об'єктивно існує прагнення з боку платника обійти податки. Це пов'язано, зокрема, із властивим людині матеріальним інстинктом, який реалізується через корисливий інтерес у процесі розподілу створеного продукту. Тим більше, що платник є безпосереднім учасником виробничого процесу і прагне отримати те, що заробив. Матеріальний інстинкт підсилюється наявністю елементу опору примусовому процесу оподаткування. Навіть якщо зовні суб'єкт здається покірним і законослухняним, зокрема у питаннях сплати податків, підсвідомо він намагається протистояти примусовому стягненню податків. Щоб зменшити цей чинник ризику, в державі вживаються заходи із суспільного виховання у платників податків почуття громадського обов'язку щодо сплати податків. Це питання набуває особливої актуальності в Україні, де характерними є низька податкова культура і свідомість платників податків. На відміну від психологічних, інші чинники можуть мати тимчасовий характер. Дія одного або сукупності чинників призводить до виникнення певних видів податкових ризиків (рисунок 4.1).

Рисунок 4.1 – Види податкових ризиків

Ризик прогнозування та планування податкових надходжень є наслідком недосконалості цього процесу. Так, якщо план податкових надходжень буде завищений і нереальний, то можуть виникнути труднощі з виконанням бюджету і мобілізацією необхідних для покриття запланованих видатків коштів. Та негативні наслідки цього процесу можуть торкнутися також і платників, оскільки може бути посилено податковий контроль.

Ризик уникнення оподаткування зумовлено насамперед психологією платника. Його підсилюють причини нормативно-правового характеру. Платник намагається використовувати недосконаліть законодавства, подвійне (неоднозначне) тлумачення тих чи інших положень на свою користь. Цей ризик процвітає в умовах великої кількості податкових пільг, коли платники намагаються штучно обґрунтувати підстави для їх застосування.

Причини нормативно-правового характеру призводять також до ризику порушення податкового законодавства.

Недоліки організаційно-правового характеру спричиняють ризик адміністрування. Недостатній рівень обліково-аналітичної роботи, недосконала організація контрольної діяльності, низька кваліфікація податківців зменшують ефективність управління податковим боргом, результативність податкового контролю. У результаті суми податкового боргу списуються, багато порушень залишаються невиявленими. Отже, зростає ризик бюджетних втрат. Зрозуміло, що наявність цієї групи чинників певною мірою вигідна платнику, оскільки це знижує ризик втрат, пов'язаних із податковим контролем.

Витрати, пов'язані з оптимізацією оподаткування, можуть мати різний характер. За умови здійснення законної мінімізації – це витрати на податкові консультації і власне на організацію податкових схем, урахування податкових пільг, участь посередників, відкриття офшорних зон тощо. За умови протиправної мінімізації – витрати спрямовуються на фірми-одноденки, організацію протиправних схем, зокрема отримання готівки за фіктивними угодами, хабар тощо.

Ризик податковою контролю виникає у зв'язку з можливими втратами через стягнення фінансових штрафів та адміністративних санкцій, передбачених за правопорушення податкового законодавства. У законослухняного платника податків ризики податкового контролю досить невеликі і скоріше зводяться до можливості появи і виявлення податковими органами випадкових помилок податкового обліку. У платника податків, що починає активні дії щодо мінімізації податків, ці ризики істотно зростають, оскільки в своєму прагненні зменшити податковий тягар платник може вийти за межі дозволеного. Отже, вживання заходів щодо зменшення ризику податкового тягаря може призвести до зростання ризику податкового контролю. У результаті загальні ризики мінімізації податків можна оцінити як сукупність можливих прямих збитків платника податків від податкового контролю, включаючи стягнення недоїмок і штрафів, а також можливі майбутні витрати на врегулювання негативної ситуації. У цьому разі оцінюються ризики

звичайного податкового контролю, тобто контролю з боку територіальних фіскальних органів у межах їхньої звичайної діяльності.

Ризики карного переслідування. Істотні фінансові втрати можуть виникнути у платників податків і в межах карного переслідування за здійснення правопорушень, передбачених статтями Кримінального кодексу України. Карне переслідування автоматично означає витрати на кваліфікований супровід. Навіть якщо справу буде вирішено на користь платника, можуть бути значними негативні наслідки, зокрема це призводить до зниження іміджу підприємства та пов'язаних із цим негараздів. Ці ризики прямо стосуються не лише платників, що ухиляються від сплати податків, а й цілком законослухняних підприємств – платників податків з великими фінансовими показниками.

4.2 Методи зниження ризиків у податковому плануванні

Управління податковими ризиками сьогодні – один з видів професійної діяльності, що динамічно розвивається. У штаті багатьох західних фірм є особлива посада – менеджер з ризику (ризик-менеджер), до чиїх обов'язків входить забезпечення зниження усіх видів ризику. Ризик-менеджер поряд з відповідними фахівцями бере участь у прийнятті ризикованих рішень (наприклад, видача кредиту чи вибір об'єкта інвестування) і шукає способи того, як уникнути небажаних ризиків. Ці дії називаються системою управління ризиками.

У зв'язку з тим, що в ринковій економіці господарські ризики неминучі, перше правило в управлінні ризиком говорить: «Не уникати ризиків, а передбачати їх, прагнучи знизити до якомога низького рівня». Політика ризику – це сукупність заходів, спрямованих на зниження небезпеки помилки вже в момент ухвалення рішення і скорочення можливих негативних наслідків такого рішення на інших стадіях функціонування підприємства. Процес управління податковими ризиками включає певні економіко-організаційні етапи:

- виявлення передбачуваного податкового ризику;
- оцінка податкового ризику;
- оцінка результатів;
- вибір методу управління податковим ризиком;
- застосування обраних методів.

Оцінюючи податковий ризик, що в змозі прийняти на себе фірма, підприємець насамперед виходить із профілю її діяльності, з наявності необхідних ресурсів для реалізації програми фінансування можливих наслідків ризику, прагне врахувати ставлення до ризику партнерів по бізнесу і побудувати свої дії так, щоб якнайкраще сприяти досягненню основної мети діяльності підприємства.

Ступінь припустимого податкового ризику визначається з урахуванням таких параметрів, як розмір основних фондів, обсяг виробництва, рівень рентабельності і ін. Чим більший капітал має підприємство, тим воно менш чутливе до податкового ризику і тим сміливіше підприємець може приймати

рішення в ризикових ситуаціях. Комплексний підхід до управління податковим ризиком дає можливість підприємству ефективніше використовувати ресурси і розподіляти відповідальність, поліпшувати результати роботи підприємства та забезпечувати його безпеку від дії ризику.

Створення ефективної системи управління податковими ризиками побічно сприяє і збільшенню вартості підприємства, оскільки відсутність негативних несподіванок підвищує довіру інвесторів. Все це вимагає вироблення стратегії, побудованої на управлінні податковими ризиками. Це, не означає їх повне усунення, оскільки деякі ризики принципово не можуть бути усунені. Проте всі податкові ризики повинні бути своєчасно ідентифіковані і оцінені і надалі враховуватися при ухваленні управлінських рішень.

Основними принципами податкової політики в цих умовах мають бути:

– дотримання вимог податкового законодавства;

– зважений підхід до податкових ризиків, які можуть виникнути при вирішенні питань, недостатньо висвітлених в чинному законодавстві;

– достатній ступінь професійного консерватизму стосовно оподаткування операцій при неоднозначному тлумаченні чинного законодавства;

– оптимізація оподаткування – розробка комплексу заходів, спрямованих в межах чинного законодавства на оптимізацію сплачуваних податків і зниження податкових ризиків, що припускають баланс рівня податкового навантаження і утримання податкових ризиків в допустимих межах.

Зниження ступеня ризику – це скорочення вірогідності втрат та обсягу витрат.

Прийоми для зниження ступеня ризику:

– *диверсифікація* є процесом розподілу капіталу між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою.

– *лімітація* – це встановлення ліміту, тобто граничних сум операцій, які є ризиковими в системі оподаткування. Лімітація є важливим прийомом зниження ступеня ризику і застосовується підприємствами у разі наявності значних портфельних ризиків.

– *самострахування* (резервування) означає, що підприємство вважає за краще підстраховатися самому, ніж купувати страховку в страховій компанії, тим самим економлячи на витратах капіталу по страхуванню.

– *страхування* полягає в тому, що інвестор готовий відмовитися від частини доходів, щоб уникнути ризиків, тобто він готовий заплатити за зниження ступеня ризику до нуля шляхом придбання страховки. Підприємство захоче застрахуватися так, щоб забезпечити якнайповніше відшкодування будь-яких фінансових втрат (капіталу, доходів), які вона може понести.

– *пошук гаранта,* якщо гаранта можна зацікавити унікальними послугами, політичною підтримкою, безвідмовної благодійністю.

– *локалізація ризику* використовують в тих випадках, коли вдається досить чітко і конкретно виокремити й ідентифікувати джерела ризику.

– *дисипація (розподіл) ризику* – розподіл загального ризику шляхом об'єднання з іншими учасниками, зацікавленими в успіху спільної справи.

– *стратегічне планування* як засіб компенсації ризику дає ефект, якщо процес розробки стратегії охоплює всі сфери діяльності підприємства.

– *прогнозування зовнішньої економічної обстановки* полягає в періодичній розробці сценаріїв розвитку та оцінці майбутнього стану середовища господарювання для даного підприємства, у прогнозуванні поведінки можливих партнерів чи дій конкурентів, змін у секторах і сегментах ринку, на яких підприємство виступає продавцем або покупцем і, нарешті, в регіональному та загальноекономічному прогнозуванні.

– *моніторинг соціально-економічної та нормативно-правового середовища* здійснюється через інформатизацію підприємства, проведення власних прогнозно-аналітичних досліджень, замовлення відповідних послуг консультаційних фірм і окремих консультантів.

– *створення системи резервів*, а саме на підприємстві створюються страхові запаси сировини, матеріалів і комплектуючих, резервні фонди грошових коштів, формуються плани їх розгортання в кризових ситуаціях, не задіються вільні потужності, встановлюються як би про запас нові контакти і зв'язки.

– *активний цілеспрямований маркетинг,* а саме: сегментація ринку, оцінка його ємності; організація рекламної кампанії, включаючи всебічне інформування потенційних споживачів та інвесторів про найбільш сприятливих властивості продукції та підприємства в цілому; аналіз поведінки конкурентів, вироблення стратегії конкурентної боротьби, розробка політики і заходів управління витратами.

Серед спеціальних прийомів, що найбільш зменшують негативний структурований вплив податкових ризиків є:

– вдосконалення організаційної структури підприємства (налагодження системи документообігу, внутрішнього контролю, ретельна аудиторська перевірка, максимальне залучення податкової служби компанії в процес ухвалення управлінських рішень);

– акцент на підтвердження економічної обґрунтованості операцій при вдосконаленні системи документування господарських операцій компанії; ініціація судової суперечки (за відсутності практики, що склалася).

До основних методів управління ризиком, які можна використовувати як незалежно, так і в комплексі, належать:

– ухилення від ризику – відмова від операцій, пов'язаних з ризиком. Однак уникнення ризику веде до можливого зменшення прибутку у разі відмови, а значить виникнення інших видів ризику;

– управління ризиком – своєчасне виявлення менеджментом підприємства процесів, що можуть призвести до можливих втрат;

– поглинання (сприйняття) ризику – визнання втрат і їх пряме чи непряме фінансування за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел;

– передача ризику іншій особі (страховику, консалтинговій фірмі тощо);

– розподіл ризику між контрагентами.

Управління будь-яким процесом, в тому числі і економічними ризиками, складається з певних етапів. В управлінні ризиками можна виділити наступні:

– комплектація. На даному етапі оцінюється можливість виникнення всієї сукупності ризиків, незважаючи на ступінь впливу їх на діяльність підприємств;

– ідентифікація. Встановлюються всі можливі параметри можливого ризику;

– перевірка. Вирішення питання про доцільність здійснення обраного напряму діяльності;

– якісний та кількісний аналіз ризику з визначенням ступеня ризику та його впливу на діяльність підприємства;

– зниження ступеня ризику. Пошук та розробка механізмів зменшення ступеня конкретного виду ризику;

– планування реагування на випадок реалізації ризику;

– контроль реалізації ризику;

– реагування. Здійснення раніше намічених дій у випадку реалізації ризику;

– перспективний аналіз.

Одним із важливих етапів управління ризиком є його оцінка. Методи оцінки ризику поділяють на якісні та кількісні. Якісна оцінка, зводиться до визначення сфери можливих ризиків, визначення чинників, що на них впливають та попередньої оцінки їх небезпеки у разі реалізації. При якісній оцінці ризиків важливо не тільки порівняти доходи із можливими втратами, а й проаналізувати можливі наслідки після реалізації ризику. Основним завданням якісної оцінки ризиків є прийняття рішення про реалізацію чи відмову від господарської операції, а у разі прийняття рішення про здійснення – визначення числового значення ступеня ризику, тобто кількісної оцінки.

Кількісні методи оцінки ризиків об’єднують у чотири групи, а саме:

– експертні – дають змогу визначити рівень ризику в тому разі, коли відсутня необхідна інформація для здійснення розрахунків або порівняння, ґрунтуються на опитуванні кваліфікованих спеціалістів з наступною статистично-математичною обробкою результатів цього опитування;

– економіко-статистичні – застосовуються лише за наявності достатньо великого обсягу статистичної інформації для отримання точної кількісної величини рівня ризику;

– розрахунково-аналітичні – призначені для розрахунку відносно точного кількісного вираження рівня ризику на основі внутрішньої інформаційної бази самого підприємства;

– аналогові – дають змогу оцінити рівень ризику за окремими операціями на основі порівняння з аналогічними.

4.3 Ризики податкового планування суб’єктів господарювання

Факторами, які спричиняють виникнення ризиків податкового планування суб'єктів господарювання, переважно є недоліки нормативно-правового, соціально-економічного та організаційно-управлінського характеру. Свою платоспроможність підприємство контролює. Усі організаційно-управлінські фактори ризиків податкового планування на підприємстві є частково контрольованими, явними, постійними, прямого впливу та складними. Зовнішнім фактором є лише непередбачуваність дій контрагентів, а інші – внутрішніми.

У Податковому кодексі України визначено, що ризик – це ймовірність недекларування (неповного декларування) платником податків податкових зобов'язань, невиконання іншого законодавства, контроль за яким покладено на органи фіскальної служби. Тобто для представників податкових органів ризик перш за все полягає у ненаповнені бюджету.

Характеристики ризиків податкового планування суб'єктів господарювання:

– *всеохоплюваність* ризиків полягає в тому, що ризики притаманні будь-якій сфері підприємницької діяльності, у тому числі і процесам податкового планування на підприємстві. У господарсько-фінансовій діяльності підприємств не буває безризикових ситуацій. Навіть відмова від певних ризикових дій, у тому числі і від реалізації концепції податкового планування, призводить до ризику втрати вигоди. З позицій податкового планування така вигода проявляється у зменшенні сум податків, зборів та інших платежів підприємства.

– *невизначеність* ризиків означає недостатнє забезпечення інформацією процесу податкового планування. При невизначеності працівники підприємства змушені приймати рішення щодо оптимізації податкових платежів в умовах неповного інформаційного забезпечення, а це може стати причиною ризику. Невизначеність у сфері оподаткування проявляється у постійних змінах податкового законодавства, його нестабільності, суперечливості багатьох його положень, що зумовлює різне, здебільшого протилежне, трактування нормативних документів представниками фіскальних служб та підприємствами.

– *імовірність* ризиків проявляється в тому, що несподівана та неочікувана ситуація може як настати, так і не настати. Ця характеристика ризику є принциповою, оскільки заздалегідь сплановані, визначені та оцінені господарські операції не вважаються ризиковими. Однак внаслідок впливу непередбачуваних факторів заплановані результати можуть не збігатися з реальними. У податковому плануванні непередбачуваними факторами, які впливають на заплановані результати зменшення податкового навантаження на підприємство, можуть бути підвищення ставок податків, скорочення термінів їх сплати та інші зміни порядку оподаткування суб'єктів господарювання.

– *альтернативність* ризиків є невід'ємною складовою проблеми управління суб'єктом господарювання за умов невизначеності і означає прийняття рішення працівниками економічних служб підприємства на основі вибору між декількома варіантами, що зумовлює різні ризики для кожного із варіантів. Слід зазначити, що відмова прийняти певне рішення з декількох

можливих також може бути ризиковою. У податковому плануванні ця характеристика означає різні рівні ризиковості кожної із багатоваріантних схем мінімізації податків. Оптимальним рішенням буде вибір схеми податкового планування, у якій буде мінімум податків при мінімумі ризику.

– *конфліктність,* яка проявляється у розбіжності прагнень, засобів досягнення поставленої мети за умов нетотожності інтересів зацікавлених сторін, стає причиною виникнення ризиків податкового планування суб'єктів господарювання. Типовий конфлікт можна охарактеризувати трьома основними складовими: зацікавлені сторони; можливі варіанти стратегій зацікавлених сторін; інтереси конфліктних сторін.

Як відомо, учасниками податкових правовідносин, тобто зацікавленими сторонами є: держава, яка формує та ухвалює податкове законодавство, регулює механізм оподаткування; податкові органи, які контролюють виконання норм податкового законодавства; платники податків, які виконують визначені податковим законодавством зобов'язання. Очевидним є те, що інтереси держави в особі фіскальних органів полягають у максимальному наповненні бюджету податками та зборами, які повинні сплачувати підприємства. Зовсім іншими, навіть можна підкреслити, протилежними є інтереси платників податків – це мінімізація податкових платежів, яка досягається шляхом реалізації податкового планування і дає змогу законними способами зменшувати податкове навантаження на підприємство. Тому протилежність інтересів суб'єктів податкових правовідносин спричиняє конфлікти у сфері оподаткування, які є характерною ознакою ризиків податкового планування суб'єктів господарювання.

Ризики податкового планування суб'єктів господарювання можна визначити як спричинену невизначеністю та конфліктністю податкової сфери імовірність виникнення негативних наслідків в процесі прийняття альтернативних управлінських рішень щодо реалізації податкової політики підприємства, спрямованої на мінімізацію податкових платежів.

Об'єктами ризиків податкового планування на підприємстві є власне самі підприємства, що реалізують концепцію мінімізації податкових платежів методами податкового планування.

Суб'єктами ризиків податкового планування на підприємстві є керівники, фахівці з податкового планування та інші особи, які уповноважені приймати рішення щодо податкових платежів підприємства.

Факторами (чинниками), які спричиняють виникнення ризиків податкового планування суб'єктів підприємництва, є недоліки нормативно-правового, соціально-економічного та організаційно-управлінського характеру. Ці фактори у відповідний спосіб можна класифікувати за різними ознаками та охарактеризувати відповідно до цих ознак.

4.4 Групи ризиків зовнішнього середовища, пов'язані з податковим плануванням

До ризиків зовнішнього середовища, пов'язаних з податковим плануванням, відносяться чотири групи ризиків.

1. Фінансові ризики являють собою фінансові втрати підприємства внаслідок реалізації заходів податкового планування у вигляді можливого донарахування сум податків і застосування фінансових (штрафних) санкцій, а також пов'язаних з реалізацією оптимізаційних схем інші види фінансових ризиків (інвестиційні, процентні, кредитні й т.п.).

2. Ризики податкового законодавства містять у собі дві підгрупи.

Перша – це ті ризики, які класифікуються як податкові й пов’язані зі зміною норм законодавчих і нормативних актів, що регулюють умови оподатковування й податкового адміністрування.

Друга – це ризики, пов'язані з неоднозначним трактуванням норм регуляторних актів і внутрішньою суперечливістю податкового законодавства (що має саме безпосереднє відношення до податкового планування).

3. Комерційні ризики в податковому плануванні обумовлені можливою реакцією партнерів за господарськими операціями на зміну форми їх здійснення, податкового статусу платника або інших істотних умов господарської операції, передбачених схемою оптимізації. У випадку якщо умови для партнера погіршуються, імовірним результатом може стати втрата господарських зв'язків (з одночасним виникненням ризиків, характерних для взаємодії з новими комерційними партнерами) або прямі втрати виторгу в результаті зміни цінових параметрів угоди.

4. Ризики податкового контролю, як і ризики законодавства, містять у собі дві підгрупи. Перша з них пов'язана зі збільшенням імовірності контрольно-перевірочних заходів органами фіскальної служби, Пенсійного або фондів соціального страхування. Сама по собі податкова перевірка означає порушення нормального режиму функціонування підприємства з нервуванням, втратою часу керівництва й бухгалтерів, а також з непродуктивними витратами, що знижує ефективність заходів податкового планування. Для зниження ймовірності виникнення ризиків цієї групи підприємству варто звернути особливу увагу на ті фактори ризику, які контролюються органами фіскальної служби відповідно до Порядку розподілу платників податків по категоріях уваги і їх супроводу, а також на згаданий вище рівень податкового навантаження. Контроль за цими показниками з метою недопущення перевищення граничних їх рівнів дозволяє деякою мірою знизити ризик податкових перевірок.

Внутрішні ризики податкового планування також можуть бути підрозділені на чотири групи.

До першої групи ставляться ресурсні ризики, які являють собою ймовірні втрати в результаті невідповідності ресурсного забезпечення підприємства вимогам конкретних заходів податкового планування. Так, якщо буде потреба заміни партнера за господарською операцією можливі втрати обумовлені менш вигідними умовами угоди. Крім того, ризики цієї групи можуть виникати внаслідок недостатнього рівня кваліфікації пов'язаного з податковим

плануванням персоналу підприємства (можливі втрати можуть бути обумовлені необхідністю оплати дорогих послуг податкових консультантів або аудиторських фірм або прямими фінансовими втратами внаслідок допущених професійних помилок). Ще однієї складової системи ресурсного забезпечення податкового планування є його інформаційне забезпечення, збої в якому можуть привести як до прямого збитку для платника, так і непрямим втратам.

Друга група містить у собі ризики організаційного характеру. Це ті ризики, які пов'язані з організацією практичної реалізації заходів податкового планування. Так, непередбачені втрати можуть бути пов'язані із залученням засновників для створення структури-сателіта з більше низьким рівнем оподатковування.

Соціальні ризики в податковому плануванні (третя група) пов'язані з можливістю виникнення конфліктних ситуацій у колективі підприємства внаслідок прояву різнонаправлених інтересів різних соціальних груп при реалізації намічених заходів податкового планування. Особливо висока ймовірність виникнення таких ризиків у випадку, якщо предметом податкового планування є податки й збори, пов'язані з оплатою праці. Так, з метою зменшення витрат підприємства, зменшують виплати працівникам з оплати праці, а тому зменшується нарахування ЄСВ, що приведе в подальшому при виході на пенсію цих працівників до зменшення розміру нарахованої пенсії, а проявом таких ризиків є втрати, зв'язані зі зниженням продуктивності праці цих працівників, так як знизиться їх зацікавленість у результатах праці.

Четвертою групою внутрішніх ризиків у податковому плануванні є ризики психологічного характеру. Ці ризики обумовлені психологією фахівців, зайнятих податковим плануванням. У осіб, безпосередньо пов'язаних із практичною реалізацією інструментів податкового планування, може виникнути неадекватне сприйняття господарської операції та невірно оформлення первинними документами, що істотно підсилює ризик визнання конкретної угоди недійсної.

Основні етапи антикризового управління підприємством:

На першому етапі діагностують фінансово-економічний стан підприємства для отримання об’єктивної оцінки стану підприємства.

Другий етап полягає у визначенні мети, завдань антикризового управління та визначення осіб, які ввійдуть в антикризову команду.

На третьому етапі оцінюють наявні обмеження процесу антикризового управління для об’єктивної оцінки можливостей підприємства щодо протистояння кризовому процесу.

Четвертий етап полягає у виборі антикризової стратегії та розробленні антикризової програми для фінансової стабілізації підприємства в поточному періоді та забезпечення його економічного розвитку у довготерміновому періоді.

На п’ятому етапі реалізують антикризову програму, контролюють її виконання, виявляють відхилення та вносять відповідні коригування у програму для своєчасного та якісного виконання запланованих заходів,

ідентифікації і нейтралізації ризиків та загроз, виявлення і використання додаткових можливостей та шансів.

4.5 Контрольні питання

1. Які чотири групи ризиків, пов'язаних з податковим плануванням, відносяться до ризиків зовнішнього середовища?
2. Надайте характеристики ризиків податкового планування суб’єктів господарювання.
3. Наведіть визначення ризику за Податковим кодексом України.
4. Які існують методи оцінки ризику?
5. Які етапи можна виділити в управлінні ризиками?
6. Назвіть спеціальні прийоми, що найбільш зменшують негативний структурований вплив податкових ризиків.
7. Розкрийте зміст прийомів для зниження ступеня ризику.
8. У чому полягає сутність зниження ступеня ризику?
9. Розкрийте основні принципи податкової політики.
10. Які недоліки організаційно-правового характеру спричиняють ризик адміністрування?
11. Який характер можуть мати витрати, пов'язані з оптимізацією оподаткування?
12. Що є причинами виникненням невизначеності?
13. У чому полягає сутність ймовірності та невизначеності, які притаманні для ризику?
14. У чому полягають функції податкового ризику?
15. Що є ризиковою ситуацією?
16. Розкрийте об’єктивні та суб’єктивні фактори ризику.
17. Що таке фактор ризику?
18. Що є джерелом ризику?
19. Хто такий противник ризику?
20. Які характеристики повинна мати податкова система для того, щоб максимально зменшити податковий ризик підприємства?
21. Що розуміють під податковими ризиками?
22. З яких трьох напрямків розглядають ризик?

4.6 Тести для самоконтролю

1. Ризики, що характеризують можливість непередбачених фінансових втрат платника, пов'язаних із введенням нових видів податків, збільшенням податкових ставок за діючими податками, скасуванням податкових пільг або «податкових канікул», що використовуються підприємством, зміною порядку й строків внесення податкових платежів це:

а) податкові ризики;
б) інвестиційні ризики;
в) кредитні ризики.

2. Для того, щоб максимально зменшити податковий ризик підприємства, податкова система повинна мати таку із характеристик:

а) мінливість;
б) стабільність;
в) індивідуальність.

3. Для того, щоб максимально зменшити податковий ризик підприємства, податкова система повинна мати таку із характеристик:

а) мінливість;
б) нефіксованість;
в) стійкість.

4. Для того, щоб максимально зменшити податковий ризик підприємства, податкова система повинна мати так у із характеристик:

а) гарантоспроможність;
б) нефіксованість;
в) коливання.

5. Обставини, при яких причини ризику проявляються і призводять до ризикових ситуацій, що спричиняють невизначеність подальшого розвитку об'єкта ризику після прийняття рішення суб'єктом ризику це:

а) фактори ризику;
б) методи ризику;
в) функції ризику.

6. Фактори ризику поділяються на:

а) незалежні;
б) об'єктивні;
в) відокремлені.

7. Фактори ризику поділяються на:

а) незалежні;
б) автономні;
в) суб'єктивні.

8. Фактори, які не залежать від суб'єкта господарювання (зовнішні): законодавча база, соціально-економічні, політичні, ринкові та інші фактори:

а) суб'єктивні;
б) об'єктивні;
в) незалежні.

9. Фактори, які безпосередньо залежать від суб'єкта господарювання: рівень дотримання законодавчо встановлених норм, вибір типу контрактів та контрагентів, ступінь податкової довіри, тощо:

а) суб'єктивні;
б) об'єктивні;
в) незалежні.

10. Види податкових ризиків для платників не включають:

а) ризик зменшення інвестицій;

б) ризик податкового контролю;
в) ризик мінімізації податків.

11. Види податкових ризиків для платників не включають:
а) ризик збільшення податкового тягаря;
б) ризик податкового контролю;
в) ризик уникнення оподаткування.

12. Види податкових ризиків для платників не включають:
а) ризик збільшення податкового тягаря;
б) ризик порушення законодавства;
в) ризик карного переслідування.

13. Такі економіко-організаційні етапи, як виявлення передбачуваного податкового ризику, оцінка податкового ризику, оцінка результатів, вибір методу управління податковим ризиком, застосування обраних методів відносяться до:
а) процесу управління податковими ризиками;
б) прийомів щодо зниження ступеня ризику;
в) основних принципів податкової політики.

14. До спеціальних прийомів, що найбільш зменшують негативний структурований вплив податкових ризиків не відноситься:
а) вдосконалення організаційної структури підприємства (налагодження системи документообігу, внутрішнього контролю, ретельна аудиторська перевірка, максимальне залучення податкової служби компанії в процес ухвалення управлінських рішень);
б) акцент на підтвердження економічної обґрунтованості операцій при вдосконаленні системи документування господарських операцій компанії; ініціація судової суперечки (за відсутності практики, що склалася);
в) мінімізація доходів з метою зниження розміру виплат за податками за звітний період.

15. До основних методів управління ризиком, які можна використовувати як незалежно, так і в комплексі, не належать:
а) розбіжності прагнень та засобів щодо досягнення поставленої мети за умов нетотожності інтересів зацікавлених сторін;
б) розподіл ризику між контрагентами;
в) передача ризику іншій особі (страховику, консалтинговій фірмі тощо).

16. Поглинання (сприйняття) ризику - визнання втрат і їх пряме чи непряме фінансування за рахунок внутрішніх або зовнішніх джерел це один із:
а) процесів управління податковими ризиками;
б) прийомів щодо зниження ступеня ризику;
в) основних методів управління ризиком.

17. Яке визначення характеризує такий етап управління економічними ризиками, як «комплектація»:
а) етап, на якому оцінюється можливість виникнення всієї сукупності ризиків, незважаючи на ступінь впливу їх на діяльність підприємств;

б) етап, на якому встановлюються всі можливі параметри можливого ризику;
в) етап вирішення питання про доцільність здійснення обраного напряму діяльності.

18. Яке визначення характеризує такий етап управління економічними ризиками, як «реагування»:

а) етап, на якому здійснюється якісний та кількісний аналіз ризику з визначенням ступеня ризику та його впливу на діяльність підприємства;
б) етап здійснення раніше намічених дій у випадку реалізації ризику;
в) етап, на якому відбувається пошук та розробка механізмів зменшення ступеня конкретного виду ризику.

19. До ризиків зовнішнього середовища, пов'язаних з податковим плануванням, відносяться чотири групи ризиків:

а) фінансові ризики, ризики податкового законодавства, комерційні ризики, ризики адміністративного контролю;
б) управлінські ризики, ризики податкового законодавства, комерційні ризики, ризики податкового контролю;
в) фінансові ризики, ризики податкового законодавства, комерційні ризики, ризики податкового контролю.

20. Внутрішні ризики податкового планування можуть бути підрозділені на наступні чотири групи:

а) ресурсні ризики, ризики організаційного характеру, соціальні ризики, ризики психологічного характеру;
б) ресурсні ризики, ризики організаційного характеру, суспільні ризики, ризики психологічного характеру;
в) фінансові ризики, ризики організаційного характеру, соціальні ризики, ризики комерційного характеру.

21. До характеристик ризиків податкового планування суб’єктів господарювання відносяться:

а) стабільність, всеохоплюваність, невизначеність, імовірність, альтернативність;
б) всеохоплюваність, невизначеність, імовірність, альтернативність, конфліктність;
в) всеохоплюваність, визначеність, імовірність, альтернативність, конфліктність.

22. Недоліки нормативно-правового, соціально-економічного та організаційно-управлінського характеру це:

а) фактори (чинники), які спричиняють виникнення ризиків податкового планування суб’єктів підприємництва;
б) процеси управління податковими ризиками;
в) групи ризиків зовнішнього середовища, пов’язані з податковим плануванням.

4.7 Практичні завдання

Завдання 1.

Проаналізуємо ТОВ «Глобус» на можливість податкових перевірок, за

допомогою спеціальних методик. Основна сфера діяльності ТОВ «Глобус» – торгівля будівельними матеріалами. Середнє навантаження для даної галузі – 3,8%. В 2023 році ТОВ «Глобус» сплатило податків на суму 1484,26 тис. грн., виручка організації склала 37861,15 тис. грн. Визначити податкове навантаження підприємства, враховуючи середнє навантаження для галузі підприємства. Зробити висновки.

Рішення.

Так як, до розрахунку беруться сплачені, а не нараховані податки, то потрібно проводити звірки з контролюючими органами, щоб були враховані всі аспекти при розрахунку критерію.

В 2023 році ТОВ «Глобус» сплатили податків на суму 1484,26 тис. грн., виручка організації склала 37861,15 тис. грн., отже

Податкове навантаження = Сплачено податків ÷ Виручка × 100% =

1484,26 ÷ 37861,15 × 100% = 3,9%

Основна сфера діяльності - торгівля будівельними матеріалами. Середнє навантаження для даної галузі – 3,8%.

Виходить, що, навантаження вище середнього, це означає, що виїзна перевірка не загрожує фірмі.

Зменшення навантаження може бути викликано і цілком законними обставинами. Наприклад, організація виходить на ринок з новим товаром, призначаючи мінімальну націнку на нього, або реалізує залежаний товар з великими знижками. Причину завжди можна знайти, але для початку слід самим перевірити своє податкове навантаження.

Завдання 2.

За підсумками 2023 року ТОВ «Глобус» отримала збиток у зв'язку з чим, податкова інспекція попросила надати пояснення у довільній формі. Проаналізуємо ТОВ «Глобус» на можливість податкових перевірок. Вказати причину збитковості та надати пояснення. Зробити висновки.

Рішення.

Проаналізувавши структуру своїх витрат, ТОВ «Глобус» було складено відповідь: «Наша організація в 2023 році розвивала новий напрямок продажів. Для того щоб завоювати нішу на ринку, нами була проведена велика організаційна робота з пошуку клієнтів в зв'язку з чим, було збільшено штат співробітників, що спричинило збільшення витрат на оплату праці, транспортні витрати, орендну плату, були залучені кредитні кошти в зв'язку з чим, з'явилися витрати на сплату відсотків».

Податковий інспектор взяв пояснення і в план перевірок на 2024 рік ТОВ «Глобус» не включив.

На думку контролюючих органів, збиток у фінансовій діяльності без виражених протягом кількох календарних років тенденцій до його погашення або зменшення – це найбільш вірогідна ознака спотворення показників діяльності, з метою заниження податків.

Очевидно, що при відкритті бізнесу збитки можливі, але працювати з ними можна тільки до тих пір, поки підприємство виходить на заплановані оберти.

В даний час частка збиткових підприємств у загальній кількості юридичних осіб досить велика. Тому одним із методів роботи контролюючих органів з такими організаціями на даний момент є запит довідок для з'ясування причин збитковості. При відборі кандидатів на перевірки додатковим аргументом є наявність не відповідностей критеріям.

Завдання 3.

Сума відрахувань з ПДВ ТОВ «Глобус» за 9 міс. складає 810 тис. грн. Всього нараховано ПДВ ТОВ «Глобус» на суму 890 тис. грн.

Розрахувати частку відрахувань з ПДВ ТОВ «Глобус» за 9 міс.

Виходячи з прогнозу суми виручки на 4 кв., порахувати передбачуваний ПДВ щодо нарахування в 4-му кварталі – 297 тис. грн.

Проаналізуємо ТОВ «Глобус» на можливість податкових перевірок за умови, що частка відрахувань з ПДВ від суми нарахованого податку дорівнює або перевищує 89 % за 12 місяців. Зробити пояснення та висновки.

Рішення.

При розрахунку частки відрахувань за 9 місяців 2023 року ТОВ «Глобус» отримали 91%:

Частка відрахувань за 9 міс. = Сума відрахувань по ПДВ за 9 міс. ÷ Всього перераховано перелічені ПДВ = 810 тис. грн. ÷ 890 тис. грн. × 100% = 91%

Керівництво фірми, не бажаючи привертати до себе увагу контролюючих органів, вирішило, що рівень відрахувань за рік повинен відповідати нормі, тобто бути не більше 89%. Виходячи з прогнозу суми виручки на 4 кв., порахували передбачуваний ПДВ до нарахування в 4-му кварталі - 297 тис. грн. в т. ч. має виконуватися умова:

Частка відрахувань за 12 міс. = (810 тис. грн. + сума відрахувань по ПДВ за 4 кв.) ÷ (890 тис. грн. + 297 тис. грн.) × 100% ≤ 89%

Сума вирахувань з ПДВ за 4 кв. ≤ 0,89 × (890 тис. грн. + 297 тис. грн.) -

-810 тис. грн. = 246 тис. грн.

Отже, відрахування за 4 кв. 2023 року повинні бути меншими 246 тис. грн. Для дотримання цієї умови знайшли можливість одну з великих покупок перенести на 1 кв. 2024 року.

Критерій розраховується на підставі даних Декларацій з ПДВ, і являє собою відношення загальної суми ПДВ, що підлягає вирахуванню до суми нарахованого ПДВ помножене на 100%. Результат не повинен бути більше 89%

На сьогодні рівень у 89% не залежить від сфери діяльності, хоча зрозуміло, що в оптовій торгівлі ПДВ по відрахуванню вище, а в сфері послуг – нижче цієї межі.

Незалежно від сфери діяльності великі відрахування можуть бути викликані наступним рядом причин: покупкою і введенням в експлуатацію дорогого обладнання, збільшенням запасів ТМЦ, оплатою дорогих послуг.

Частково цей показник може бути спланований, але потрібно це робити, і якою мірою – залежить від конкретної ситуації. Додатковим орієнтиром може служити розрахунок середньої частки відрахувань з ПДВ по вашому регіону.

З великою ймовірністю цю частку можна назвати безпечною для підприємства, оскільки вона дозволяє залишатися на достатньому рівні серед переважної більшості.

4.8 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Проаналізувати ТОВ «Глобус» на можливість податкових перевірок. Основна сфера діяльності ТОВ «Глобус» – торгівля будівельними матеріалами. Середнє навантаження для даної галузі – 3,8%.

В 2023 році ТОВ «Глобус» сплатило податків на суму 2884,26* тис. грн., виручка організації склала 64861,15* тис. грн.

Зробити висновки.

До сум із позначкою * додати 3 останні цифри залікової книжки. Визначити податкове навантаження підприємства, враховуючи середнє навантаження для галузі підприємства. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 2.

За підсумками 2023 року ТОВ «Глобус» отримала збиток у зв'язку з чим, податкова інспекція попросила надати пояснення у довільній формі.

Проаналізувати ТОВ «Глобус» на можливість податкових перевірок. Вказати причину збитковості та надати пояснення.

Зробити висновки.

Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 3.

Сума відрахувань з ПДВ ТОВ «Глобус» за 9 міс. складає 1610* тис. грн. Всього нараховано ПДВ ТОВ «Глобус» на суму 1890* тис. грн.

Розрахувати частку відрахувань з ПДВ ТОВ «Глобус» за 9 міс.

Виходячи з прогнозу суми виручки на 4 кв., порахувати передбачуваний ПДВ щодо нарахування в 4-му кварталі – 497* тис. грн.

Проаналізувати ТОВ «Глобус» на можливість податкових перевірок за

умови, що частка відрахувань з ПДВ від суми нарахованого податку дорівнює або перевищує 89 % за 12 місяців. Зробити пояснення та висновки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

До сум із позначкою * додати 3 останні цифри залікової книжки.

Тема 5. Планування податків та зборів

5.1. Планування податку на прибуток
5.2. Планування єдиного соціального внеску підприємств
5.3. Планування податку на додану вартість підприємств
5.4. Управління розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами
5.5 Контрольні питання
5.6 Тести для самоконтролю
5.7 Практичні завдання
5.8 Вправи для самостійної роботи

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок із планування податків та зборів

Основні терміни і поняття: вклад (депозит), вкладна (депозитна) операція, довгостроковий депозит, короткостроковий депозит, вклад (депозит) на вимогу, вклад (депозит) строковий, ощадний сертифікат банку, справедлива вартість, амортизована собівартість, ефективна ставка відсотка

5.1. Планування податку на прибуток

На сьогодні фінансова безпека підприємства залежить від здатності: витримати рівень податкового навантаження, контролювати та управляти податками, забезпечити правильне ведення податкового обліку та звітності. У сучасних умовах податкове планування розглядається як зменшення платежів, тоді як потрібно підвищувати рівень фінансової безпеки. Фінансова безпека підприємств значною мірою пов'язана з вибором правильної податкової політики, наявністю якісного внутрішнього контролю, залученням до співпраці аудиторських фірм, відсутністю фінансових санкцій.

Для планування податку на прибуток застосуємо методи, які включають в себе розрахунок запланованої питомої ваги витрат у доході за даними податкового обліку, що визначається за формулою:

$$ПНП_{пв_п} = \frac{\sum Вп_п}{\sum Дп_п}, \qquad (5.1)$$

де $ПНП_{пв_п}$ – запланована питома вага витрат у доході за даними податкового обліку;

$\sum Вп_п$ – запланована сума витрат підприємства за даними податкового обліку;

$\sum Дп_п$ – запланована сума доходу підприємства за даними податкового обліку.

Формула планування питомої ваги витрат у доході підприємства за даними податкового обліку показує, що переважає на підприємстві – доход чи витрати,

це дає змогу підприємству прогнозувати його діяльність.

З метою з'ясування частки, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які планує сплачувати підприємство, використовується наступна формула:

$$ПВ_{ппп} = \frac{\sum ПНП_п}{\sum П_п}, \quad (5.2)$$

де $ПВ_{ппп}$ – запланована частка податку на прибуток серед усіх податків;

$\sum ПНП_п$ – сума податку на прибуток, яку планує отримати підприємство у наступному періоді;

$\sum П_п$ – сума всіх податків, що планує підприємство сплатити у наступному періоді.

Наведена формула показує питому вагу податку на прибуток підприємств у загальному обсязі сплачених податків підприємства на наступний період, що дає змогу спланувати податкову політику підприємства на майбутнє.

Важливим для планування податку на прибуток є його динаміка за періодами діяльності підприємства, визначена в грошовому виразі:

$$Д_{\sum ппп} = \sum ПНП_п - \sum ПНП_з, \quad (5.3)$$

де $Д_{\sum ппп}$ – динаміка податку на прибуток за періодами в грошовому виразі;

$\sum ПНП_п$ – сума податку на прибуток в плановому періоді;

$\sum ПНП_з$ – сума податку на прибуток у звітному періоді.

Також розраховується динаміку податку на прибуток за періодами у відсотках:

$$Д_{\%ппп} = \frac{\sum ПНП_п}{\sum ПНП_з} \cdot 100\%, \quad (5.4)$$

де $Д_{\%ппп}$ – динаміка податку на прибуток за періодами, %.

Динаміка податку на прибуток, визначена за цими формулами, надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення податку в плановому періоді.

Для детальнішого планування стану податку на прибуток пропонуємо розрахунок впливу факторів на планування розміру податку на прибуток, яка полягає в поетапній заміні базових даних підприємства на планові дані за допомогою прийому ланцюгової підстановки:

$$\sum ПНП_0 = \left(\sum Д_0 - \sum В_0\right) \cdot С_0, \quad (5.5)$$

$$\sum ПНП_{\sum Д_п} = \left(\sum Д_1 - \sum B_0\right) \cdot C_0, \quad (5.6)$$

$$\sum ПНП_{\sum B_п} = \left(\sum Д_0 - \sum B_1\right) \cdot C_0, \quad (5.7)$$

$$\sum ПНП_{C_п} = \left(\sum Д_0 - \sum B_0\right) \cdot C_1, \quad (5.8)$$

$$\sum ПНП_1 = \left(\sum Д_1 - \sum B_1\right) \cdot C_1, \quad (5.9)$$

де $\sum ПНП_0, \sum ПНП_1$ – сума податку на прибуток підприємства у базовому та плановому періодах відповідно;

$\sum Д_0, \sum Д_1$ – загальна сума доходу підприємства в базовому та плановому періодах відповідно;

$\sum B_0, \sum B_1$ – загальна сума витрат підприємства в базовому та плановому періодах відповідно;

C_0, C_1 – ставка податку на прибуток (у частках одиниці) у базовому та плановому періодах відповідно.

У цьому випадку визначити зміни податку на прибуток можна за рахунок:

$$\Delta\sum ПНП_{\sum Д_п} = \sum ПНП_{\sum Д_п} - \sum ПНП_0, \quad (5.10)$$

$$\Delta\sum ПНП_{\sum B_п} = \sum ПНП_{\sum B_п} - \sum ПНП_0, \quad (5.11)$$

$$\Delta\sum ПНП_{C_п} = \sum ПНП_{C_п} - \sum ПНП_0, \quad (5.12)$$

$$\sum ПНП = \sum ПНП_1 - \sum ПНП_0 \quad (5.13)$$

де $\Delta\sum ПНП_{\sum Д_п}$ – зміни податку на прибуток за рахунок зміни доходу в плановому періоді;

$\Delta\sum ПНП_{\sum B_п}$ – зміни податку на прибуток за рахунок зміни витрат в плановому періоді;

$\Delta\sum ПНП_{C_п}$ – зміни податку на прибуток за рахунок зміни ставки податку на прибуток в плановому періоді;

$\sum ПНП$ – вплив факторів на планування розміру податку на прибуток підприємств.

За допомогою цих формул підприємство визначає вплив факторів на суму податку на прибуток, а саме за рахунок якого фактора очікується зменшення або збільшення податку на прибуток в плановому періоді.

Ефективність планування податку на прибуток підприємства значною мірою залежить від наявності тимчасових і постійних різниць, тому необхідно розрахувати показник відхилення між податковим і бухгалтерським податком на прибуток в плановому періоді в грошовому виразі:

$$ВПНП_{\sum пбо_п} = \sum ПНП_{по_п} - \sum ПНП_{бо_п}, \quad (5.14)$$

де $ВПНП_{\sum пбо_п}$ – відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток в плановому періоді в грошовому виразі;

$\sum ПНП_{по_п}, \sum ПНП_{бо_п}$ – сума податку на прибуток підприємств за даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді.

Для детальнішого планування необхідно порівняти доходи та витрати в податковому та бухгалтерському обліку в сумі:

$$Д_{\sum пбо} = \sum Д_{по_п} - \sum Д_{бо_п}, \tag{5.15}$$

$$В_{\sum пбо} = \sum В_{по_п} - \sum В_{бо_п}, \tag{5.16}$$

де $Д_{\sum пбо}$ – різниця доходу між даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, грн.;

$В_{\sum пбо}$ – різниця витрат між даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, грн.;

$\sum Д_{по_п}, \sum Д_{бо_п}$ – сума доходу за даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, грн.;

$\sum В_{по_п}, \sum В_{бо_п}$ – сума витрат за даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, грн.

Також розрахуємо показник відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток в плановому періоді у відсотках:

$$ВПНП_{\%пбо_п} = \frac{\sum ПНП_{по_п}}{\sum ПНП_{бо_п}} \cdot 100\%, \tag{5.17}$$

де $ВПНП_{\%пбо_п}$ – відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток в плановому періоді, %.

Для детальнішого планування необхідно порівняти доходи та витрати у податковому та бухгалтерському обліку у відсотках:

$$Д_{\%пбо_п} = \frac{\sum Д_{по_п}}{\sum Д_{бо_п}} \cdot 100\%, \tag{5.18}$$

$$В_{\%пбо_п} = \frac{\sum В_{по_п}}{\sum В_{бо_п}} \cdot 100\%, \tag{5.19}$$

де $Д_{\%пбо_п}$ – різниця доходу між даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, %;

$В_{\%пбо_п}$ – різниця витрат між даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, %.

Визначене відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток в плановому періоді в грошовому виразі та відсотках надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення при плануванні податку на прибуток підприємства на майбутнє.

5.2 Планування єдиного соціального внеску підприємств

Важливим моментом підвищення рівня фінансової безпеки підприємств є використання системи податкового планування ставки єдиного соціального внеску з фонду оплати праці. З цією метою проводиться розрахунок планового фонду оплати праці для кожної категорії працівників підприємства (робітників, загальновиробничого персоналу, адміністрації, працівникам збуту та ін.) для визначення бази оподаткування. Моделювання здійснюється за кожною окремою ставкою єдиного соціального внеску.

Методичний підхід до податкового планування єдиного соціального внеску підприємств полягає в наступному:

1. Сума єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді розраховується за наступною формулою:

$$П_{ЄСВ_{пл}} = \frac{ФОП_{пл} \cdot С_{ЄСВ_{пл}}}{100}, \quad (5.20)$$

де $П_{ЄСВ_{пл}}$ – сума єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді;

$ФОП_{пл}$ – фонд оплати праці в плановому періоді;

$ЄСВ_{ФОП_{пл}}$ – ставка єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді.

2. Ефект від застосування ставки єдиного соціального внеску з фонду оплати праці інвалідів ($П_{ЄСВ_{інв}}$), що додатково враховує економію від залучення до роботи на підприємство інвалідів замість звичайних робітників – розраховується за такою формулою:

$$Е_{ЄСВ_{інв}} = П_{ЄСВ_{інв}} - П_{ЄСВ_{зв}}, \quad (5.21)$$

де $Е_{ЄСВ_{інв}}$ – економія (перевитрати) від залучення до роботи на підприємство інвалідів.

При плануванні діяльності підприємств необхідно враховувати витрати на єдиний соціальний внесок за рахунок залучення до роботи інвалідів та робітників на дотаційні місця через центр зайнятості.

5.3 Планування податку на додану вартість підприємств

Фінансова безпека характеризує забезпеченість підприємства фінансовими

ресурсами. Якщо прогнозування фінансової складової безпеки підприємства можна здійснити на основі планування його фінансово-господарської діяльності за допомогою таких параметрів, як: платоспроможність, фінансова незалежність, прибутковість, ділова активність, конкурентний стан підприємства на ринку, то оцінювання фінансово-податкової безпеки підприємства здійснюється на підставі планування податків.

Для детальнішого планування стану розрахунків за податком на додану вартість підприємства визначимо питому вагу податкового кредиту в податковому зобов'язанні в плановому періоді за формулою:

$$ПДВ_{пв_п} = \frac{\sum ПК_п}{\sum ПЗ_п}, \qquad (5.22)$$

де $ПДВ_{пв_п}$ – запланована питома вага податкового кредиту в податковому зобов'язанні;

$\sum ПК_п$ – запланована сума податкового кредиту податку на додану вартість;

$\sum ПЗ_п$ – запланована сума податкового зобов'язання податку на додану вартість.

Планування питомої ваги податкового зобов'язання з податку на додану вартість у податковому кредиті показує, що очікується на підприємстві – перевага податкового кредиту чи податкового зобов'язання, це дає змогу підприємству прогнозувати свою діяльність.

З метою планування частки податку на додану вартість серед усіх податків, які сплачує підприємство, пропонується розрахунок:

$$ПВ_{пдв} = \frac{\sum ПДВ_п}{\sum П_п}, \qquad (5.23)$$

де $ПВ_{пдв}$ – запланована частка податку на додану вартість серед усіх податків;

$\sum ПДВ_п$ – сума ПДВ, що передбачає підприємство в плановому періоді;

$\sum П_п$ – сума всіх податків, що передбачає підприємство в плановому періоді.

Наведена формула показує питому вагу податку на додану вартість у загальному обсязі сплачених податків підприємства в плановому періоді, що дає змогу спрогнозувати податкову політику підприємства.

Важливим для планування податку на додану вартість є його динаміка за періодами діяльності підприємства на плановий період, яка визначена в грошовому виразі. Для цього треба розрахувати показник динаміки ПДВ за періодами в грошовому виразі:

$$Д_{\sum пдв} = \sum ПДВ_п - \sum ПДВ_з, \quad (5.24)$$

де $Д_{\sum пдв}$ – динаміка ПДВ за періодами в грошовому виразі;

$\sum ПДВ_п$ – сума податку на додану вартість в плановому періоді;

$\sum ПДВ_з$ – сума податку на додану вартість у звітному періоді.

Також пропонуємо розраховувати динаміку податку на додану вартість за періодами у відсотках, для цього треба розрахувати показник динаміки податку на додану вартість за періодами у відсотках:

$$Д_{\%пдв} = \frac{\sum ПДВ_п}{\sum ПДВ_з} \cdot 100\%, \quad (5.25)$$

де $Д_{\%пдв}$ – динаміка податку на додану вартість за періодами, %.

Динаміка податку на додану вартість, визначена за цими формулами, надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в сплаті податку підприємством.

5.4 Управління розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами

На сьогоднішній день все більшого значення набуває планування, як фінансово-господарської діяльності на підприємстві зокрема, так доходів і видатків державних і місцевих бюджетів у цілому. На даний момент у видах бюджетів підприємств відсутній бюджет податків і зборів, хоча існують бюджети: продажів, виробництва, прямих матеріальних витрат, виробничих накладних витрат, собівартості готової продукції, собівартості реалізованої продукції, витрат на збут, адміністративних витрат, капітальних інвестицій, коштів, балансу.

Бюджетування – процес планування майбутніх операцій підприємства і оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів.

Бюджет податків - плановий документ, що передбачає майбутню суму нарахування податків, зборів, мита у бюджет держави в розрізі кварталів на бюджетний період. Ціль його складання визначити необхідну суму коштів, призначену для перерахування в бюджет у запланованому періоді. Зразок бюджету сплати податків на 1 квартал наведено у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Бюджет сплати податків, грн.

Показники	Січень	Лютий	Березень	1-й квартал
ПДВ				
Податок на прибуток				
Податок на землю				
Разом податків				

Загальна схема управління розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами наведена на рисунку 5.1.

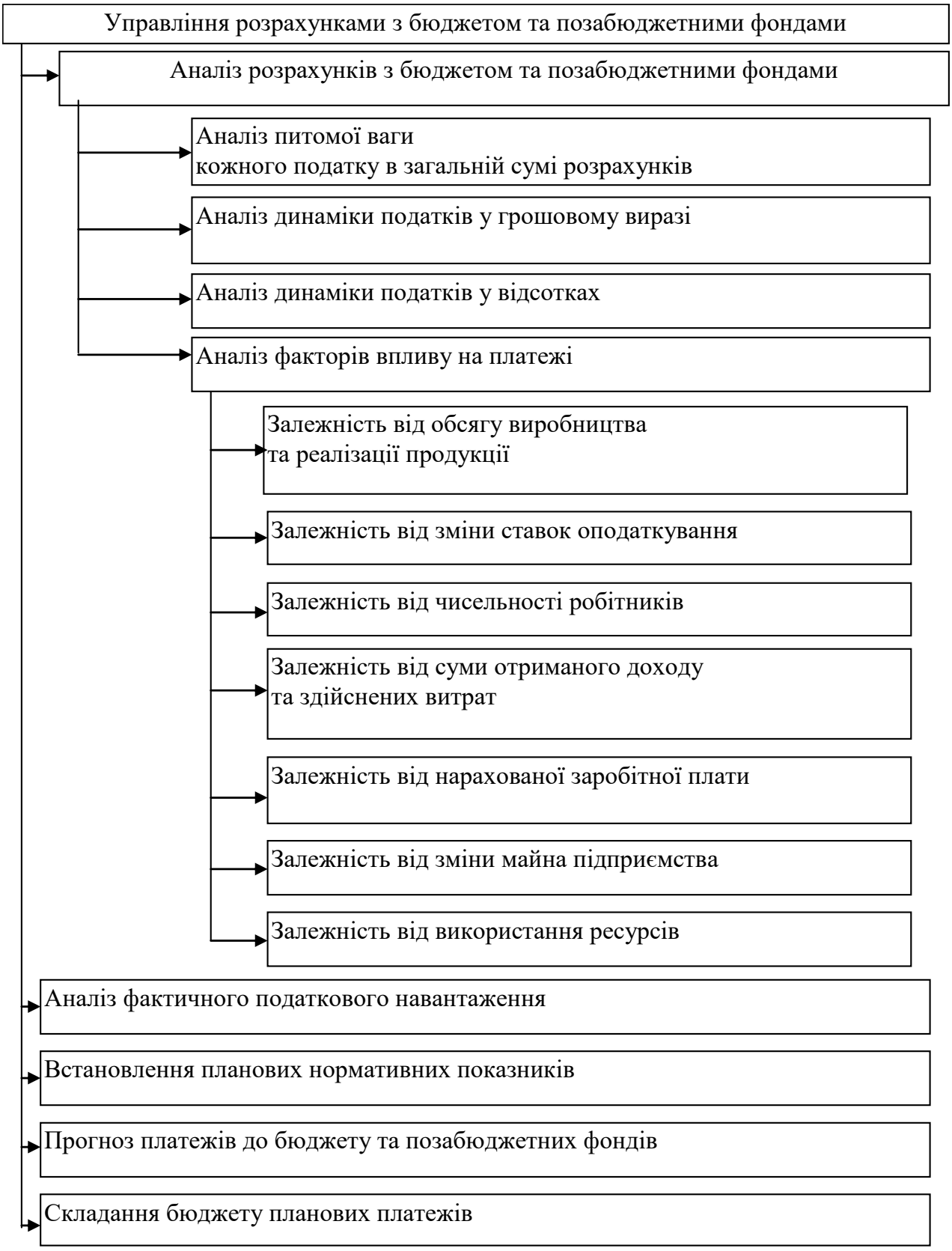

Рисунок 5.1 – Схема управління розрахунками з бюджетом та

позабюджетними фондами

5.5 Контрольні питання

1. Від чого на сьогодні залежить фінансова безпека підприємства?
2. Які методи застосовуються для планування податку на прибуток?
3. Як розрахувати частку, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які планує сплачувати підприємство?
4. Наведіть формулу, що показує питому вагу податку на прибуток підприємств у загальному обсязі сплачених податків підприємства на наступний період.
5. Яке значення має розрахунок динаміки податку на прибуток за періодами діяльності підприємства в грошовому виразі для його планування.
6. Розкрийте особливості розрахунку впливу факторів на планування розміру податку на прибуток за допомогою прийому ланцюгової підстановки.
7. Охарактеризуйте особливості використання системи податкового планування ставки єдиного соціального внеску з фонду оплати праці.
8. Розкрийте методичний підхід до податкового планування єдиного соціального внеску підприємств.
9. Які розрахунки необхідно зробити для планування податку на додану вартість?
10. Що таке бюджет податків?
11. Вкажіть основні елементи загальної схеми управління розрахунками з бюджетом та позабюджетними фондами.

5.6 Тести для самоконтролю

1. Від здатності підприємства витримати рівень податкового навантаження, контролювати та управляти податками, забезпечити правильне ведення податкового обліку та звітності:

а) залежить фінансова безпека;
б) автономність підприємства;
в) безперервність діяльності підприємства.

2. Застосування методів, які включають в себе розрахунок запланованої питомої ваги витрат у доході за даними податкового обліку необхідно для:

а) планування доходів;
б) планування податку на прибуток;
в) планування ЄСВ.

3. Розрахунок планового фонду оплати праці для кожної категорії працівників підприємства (робітників, загальновиробничого персоналу, адміністрації, працівників збуту та ін.) для визначення бази оподаткування проводиться з метою:

а) використання системи податкового планування ставки єдиного соціального внеску з фонду оплати праці;

б) планування податку на прибуток;
в) планування податку на додану вартість.

4. Плановий документ, що передбачає майбутню суму нарахування податків, зборів, мита у бюджет держави в розрізі кварталів на бюджетний період це:

а) податковий звіт;
б) податкова декларація;
в) бюджет податків.

5. При плануванні діяльності підприємств із залученням до роботи інвалідів та робітників на дотаційні місця через центр зайнятості необхідно враховувати:

а) витрати з податку на додану вартість;
б) витрати з податку на прибуток;
в) витрати на єдиний соціальний внесок.

6. Визначення питомої ваги податкового кредиту в податковому зобов'язанні в плановому періоді необхідно для:

а) планування податку з доходів фізичних осіб;
б) планування стану розрахунків за податком на додану вартість;
в) планування податку на прибуток.

7. Планування питомої ваги податкового зобов'язання з податку на додану вартість у податковому кредиті показує, що очікується на підприємстві:

а) перевага податкового кредиту чи податкового зобов'язання;
б) податкові канікули;
в) збільшення податку на прибуток.

8. Вкажіть складову, яка враховується при з'ясуванні частки податку на прибуток серед усіх податків, які планує сплачувати підприємство:

а) сума з ПДВ, що планує підприємство сплатити у наступному періоді;
б) сума податку на прибуток, яку планує отримати підприємство у наступному періоді;
в) запланована частка місцевих податків серед усіх податків.

9. Вкажіть складову, яка використовується при розрахунку суми єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді:

а) фонд оплати праці в плановому періоді;
б) сума податку на прибуток, яку планує отримати підприємство у наступному періоді;
в) запланована частка ПДФО серед усіх податків.

10. Вкажіть складову, яка використовується при розрахунку питомої ваги податкового кредиту в податковому зобов'язанні в плановому періоді:

а) сума доходів в плановому періоді;
б) сума податку на прибуток, яку планує отримати підприємство у наступному періоді;
в) запланована сума податкового зобов'язання податку на додану вартість.

11. Вкажіть складову, яка використовується для порівняння доходів та витрат у податковому та бухгалтерському обліку у відсотках:

а) різниця доходу між даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, %;

б) сума витрат за даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, %;

в) сума доходу за даними податкового та бухгалтерського обліку в плановому періоді, %.

12. Вкажіть складову, яка використовується при плануванні для розрахунку показника динаміки ПДВ в грошовому виразі за періодами діяльності підприємства:

а) динаміка доходів за періодами в грошовому виразі;

б) різниця міх доходами та ПДВ в плановому періоді в грошовому виразі;

в) сума податку на додану вартість у звітному періоді.

13. Ціль складання бюджету податків:

а) визначити динаміку доходів за періодами в грошовому виразі;

б) визначити необхідну суму коштів, призначену для перерахування в бюджет у запланованому періоді;

в) визначити необхідну суму коштів, призначену для отримання з бюджет у запланованому періоді.

5.7 Практичні завдання

Завдання 1.

На ВАТ «Бутком» у штаті працюють 273 робітника. Пропонується залучати до роботи на підприємстві більше найманих працівників-інвалідів (15 осіб). Зробити необхідні розрахунки у таблиці 5.2, порівняти нарахування на ФОП єдиного соціального внеску робітника та працівника-інваліда та створити діаграму.

Зробити висновки.

Рішення.

Оскільки на фонд заробітної плати найманих працівників-інвалідів йде нарахування 8,41% замість 22%, тобто економія витрат на єдиний соціальний внесок на кожному працівнику-інваліді складає 13,59%, то це веде до зменшення витрат на виробництво продукції. Порівняння нарахування на ФОП єдиного соціального внеску робітника та працівника-інваліда наведено у таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Порівняння нарахування на ФОП єдиного соціального внеску звичайного робітника та працівника-інваліда

Показники	Звичайний робітник, грн.	Працівник-інвалід, грн.	Економія витрат, грн.
1	2	3	4
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	8000	8000	0
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 1 робітнику	1760	672,8	-1087,2
Нарахована заробітна плата за місяць 15 робітникам	120000	120000	0
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 15 робітникам	26400	10092	-16308
Нарахована заробітна плата за рік 15 робітникам	1440000	1440000	0
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за рік 15 робітникам	316800	121104	-195696
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	12000	12000	0
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 1 робітнику	2640	1009,2	-1630,8
Нарахована заробітна плата за місяць 15 робітникам	180000	180000	0
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 15 робітникам	39600	15138	-24462
Нарахована заробітна плата за рік 15 робітникам	2160000	2160000	0
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за рік 15 робітникам	475200	181656	-293544

Тобто, з таблиці 5.2 видно, що з нарахованої заробітної плати 8000 грн. нарахування на ФОП єдиного соціального внеску для звичайних робітників було б 22% – 1760 грн., а для працівників-інвалідів 8,41% – 672,8 грн. Економія витрат при нарахуванні заробітної плати у розмірі 8000 грн. на кожному працівнику-інваліді складе 1087,2 грн. А при найманні 15 працівників-інвалідів економія на місяць складатиме 16308 грн., а на рік 195696 грн.

При нарахуванні заробітної плати у розмірі 12000 грн. Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску для звичайних робітників складає 22% – 2640 грн., а для працівників-інвалідів 8,41% – 1009,2 грн. Економія витрат при нарахуванні заробітної плати у розмірі 12000 грн. на кожному працівнику-інваліді складе 1630,8 грн., а при найманні 15 працівників-інвалідів економія на місяць складатиме 24462 грн., а на рік 293544 грн.

Завдання 2.

Підприємство планує проведення курсів, як імовірність залучення додаткових коштів. Для проведення курсів підвищення кваліфікації підприємство сформувала дві групи зі слухачів по 15 осіб у кожній на чотири місяці. Розрахувати планову калькуляцію на одного слухача за місяць, на всю групу за цей же період, а також на всю групу за чотири місяці по статтям.

На придбання необхідних посібників, брошур, канцелярських товарів установа планує витрачати на місяць суму в розмірі 65 грн. 25 коп.

Середня вартість за одну годину викладацького часу дорівнює 30 грн. 40 коп. Курси проводяться по 2 години чотири рази на тиждень протягом чотирьох місяців. Розрахувати заробітну плату викладача. Нарахування на заробітну плату єдиного соціального внеску складає 22%. На загальновиробничі витрати, а саме, оренду приміщення, опалення, освітлення заплановано на місяць 2960 грн. 00 коп. Розрахувати виробничу собівартість послуг.

Адміністративні витрати заплановані в розмірі – 229 грн. на місяць на 15 осіб. Від проведення курсів планується отримати прибуток у розмірі 35%. Розрахувати повну собівартість послуг та прибуток, вартість курсів. Здійснити планування ПДВ та податку на прибуток (18 %). Визначити вартість курсів з ПДВ. Зробити калькуляцію з урахуванням другої групи. Розрахувати додатковий дохід. Заповнити таблицю 5.4. Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки.

Рішення.

На придбання необхідних посібників, брошур, канцелярських товарів установа планує витрачати на місяць суму в розмірі 65 грн. 25 коп. Відповідно на одну особу піде 4 грн. 35 коп.(65,25÷15); за чотири місяці 261 грн. 00 коп. (62,25 × 4).

Тепер, що стосується заробітної плати викладачам. Підприємству вигідніше оплатити працю працівникам своєї установи, чим найняти стороннього педагога. З одного боку, це реальна можливість додаткового заробітку для свого колективу, з іншого боку, це позначиться і на ціні оплати за курси, тому що вона повинна бути доступної, що збільшує імовірність набору запланованої кількості осіб.

Середня вартість за одну годину викладацького часу дорівнює 30 грн. 40 коп. Курси проводяться по 2 години чотири рази на тиждень протягом чотирьох місяців. Отже, заробітна плата викладача складе: за одне заняття 60,80 грн. (30,40 × 2); за тиждень 243,20 грн. (60,80 × 4); за місяць 972,8 грн. (234,20 × 4); за чотири місяці 3891,20 грн. (972,80 × 4). Так як в групі 15 осіб, то заробітна плата на одну особу на місяць складе 64,85 грн. (972,80÷15).

Нарахування на заробітну плату єдиного соціального внеску складає 22%: за місяць на одну особу – 14 грн. 26 коп. $\left(\frac{64.85\times 22}{100}\right)$; за місяць на 15 осіб – 214 грн. 02 коп. $\left(\frac{972,80\times 22}{100}\right)$; за чотири місяці на 15 осіб – 856 грн. 06 коп. $\left(\frac{3891,20\times 22}{100}\right)$.

На загальновиробничі витрати, а саме, оренду приміщення, опалення, освітлення заплановано на місяць 2960 грн. 00 коп., та це відповідно дорівнює, за чотири місяці – 11840 грн. (2960 × 4); на одну особу за місяць – 197 грн. 33

коп. (2960 ÷ 15).

Таким чином, виробнича собівартість послуг складе 280 грн. 79 коп. (4,35 + 64,85 + 14,26 + 197,33). На 15 осіб на місяць – 4212 грн. 10 коп. (65,25+972,80+214,05+2960). На 15 осіб за чотири місяці – 16848 грн. 40 коп. (261+3891,20+856,20+11840).

Адміністративні витрати заплановані в розмірі – 229 грн. на місяць на 15 осіб. За чотири місяці – 916 грн. (229 × 4). На місяць на одну особу – 15 грн. 27 коп.(229 ÷ 15).

Нарахування на заробітну плату: за місяць на одну особу – 3 грн. 36 коп. $\left(\frac{15{,}27\times 22}{100}\right)$; за місяць на 15 осіб – 50 грн. 38 коп. $\left(\frac{229\times 22}{100}\right)$; за чотири місяці на 15 осіб – 201 грн. 52 коп. $\left(\frac{916\times 22}{100}\right)$.

Разом адміністративні витрати складають: за місяць на одну особу – 18 грн. 63 коп.(15,27 + 3,36); за місяць на 15 осіб – 279 грн. 38 коп. (229 + 50,38); за чотири місяці на 15 осіб – 1117 грн. 52 коп. (916+201,52).

Повна собівартість послуг складе: за місяць на одну особу – 299 грн. 42 коп.(280,79 + 18,63); за місяць на 15 осіб – 4491 грн. 48 коп. (4212,10+279,38); за чотири місяці на 15 осіб – 17965 грн. 92 коп. (16848,40+1117,52).

Від проведення курсів планується отримати прибуток у розмірі 35%. Отже, прибуток становитиме: 104 грн. 80 коп. (299,42 × 35 ÷ 100) на одну особу на місяць; на місяць на 15 осіб – 1572 грн. 02 коп. (4491,48 × 35 ÷ 100); за чотири місяці на 15 осіб – 6288,07 (17965,92 × 35 ÷ 100).

Таким чином, виходячи з планованої повної собівартості послуг і запланованої суми прибутку, вартість курсів дорівнює (таблиця 5.3): на місяць за одну особу – 404,23 грн. (299,43+104,80); на місяць на 15 осіб 6063,5 грн. (4491,48+1572,02); за 4 місяця на 15 осіб 24253,99 грн. (17965,92+6288,07).

Особливість податкового планування складається у тому, що при розрахунках прибутку та ціни необхідно врахувати податок на прибуток та податок на додану вартість. Податок на прибуток складає 18%: за місяць на одну особу – 18,86 грн. (104,80×0,18); за місяць на 15 осіб – 282,96 грн. (1572,02×0,18); за чотири місяці на 15 осіб – 1131,85 грн. (6288,07×0,18). Податок на додану вартість складе: за місяць на одну особу – 39,27 грн. (58,13−18,86); за місяць на 15 осіб – 588,79 грн. (871,75−282,96); за чотири місяці на 15 осіб – 2355,15 грн. (3487,00−1131,85). Отже, вартість курсів з ПДВ складе: за місяць на одну особу – 443,50 грн.; за місяць на 15 осіб – 6652,29 грн.; за чотири місяці на 15 осіб – 26609,14 грн.

Для другої групи калькуляція аналогічна. Це означає, що від проведення чотирьохмісячних курсів у складі двох груп очікуються наступні результати: 26609,14×2=53218,28 грн.

Таблиця 5.3 – Планування курсів підвищення кваліфікації

Найменування статті	На 1 особу у місяць, грн.	На 15 осіб на місяць, грн.	На 15 осіб за 4 місяця, грн.	Дві групи курсів за 4 місяця

1	2	3	4	5
Матеріали	4,35	65,25	261,00	522,00
Заробітна плата викладача	64,85	972,80	3891,20	7782,40

Продовження таблиці 5.3

1	2	3	4	5
Нарахування на зарплату	14,27	214,05	856,20	1712,40
Загальновиробничі витрати	197,33	2960,00	11840,00	23680,00
Виробнича собівартість	280,80	4212,10	16848,40	33696,80
Заробітна плата адміністративного сектору	15,27	229,00	916,00	1832,00
Нарахування на зарплату адміністративного сектору	3,36	50,38	201,52	403,04
Адміністративні витрати разом	18,63	279,38	1117,52	2235,04
Повна собівартість	299,43	4491,48	17965,92	35932,84
Прибуток 35%	104,80	1572,02	6288,07	12576,14
Податок на прибуток 18%	18,86	282,96	1131,85	2263,70
Вартість курсів без ПДВ	404,23	6063,50	24253,99	48507,98
Податок на додану вартість (ПЗ-ПК)	39,27	588,79	2355,15	4710,30
Податкове зобов’язання (ПЗ)	58,13	871,75	3487,00	6974,00
Податковий кредит (ПК)	18,86	282,96	1131,85	2263,70
Вартість курсів з ПДВ	443,50	6652,29	26609,14	53218,28

Отже, у результаті проведення курсів, підприємство отримає додаткові кошти 12576,14 грн., що можуть бути витрачені на статутні цілі підприємства. Якщо очікувані плани виправдаються, то такі курси можна проводити 2 рази в на протязі навчального року.

Завдання 3.

Підприємство планує випускати свою газету. При складанні планової калькуляції постійними витратами є витрати на матеріали, а інші витрати розраховуються прямо пропорційно до матеріальних. Калькуляція розраховується на одиницю продукції, на один тираж (1000 екземплярів) і на один місяць (4 тиражі – 4000 екземплярів).

На матеріали для випуску газети планується на місяць витратити 16000 грн. 00 коп. Заробітна плата персоналу, зайнятому у випуску газети планується в розмірі 32360 грн. 00 коп. на місяць. Нарахування на заробітну плату 22%. Розрахувати загальновиробничі витрати, виробничу собівартість робіт. Адміністративні витрати заплановані в розмірі на місяць – 12000 грн. Витрати на збут готової продукції 8124. Від випуску планується одержати прибуток у розмірі 35%.

Розрахувати повну собівартість робіт. Здійснити планування ПДВ та податку на прибуток. Заповнити таблицю 5.5. Розрахувати додатковий дохід. Зробити висновки.

Рішення.

На матеріали для випуску газети планується на місяць витратити 16000 грн. 00 коп. На одиницю продукції витрачено – 4 грн. 00 коп. (16000 ÷ 4000). На один тираж – 4000 грн. 00 коп. (4,00 × 1000). Заробітна плата персоналу, зайнятому у випуску газети планується в розмірі 12360 грн. 00 коп. на місяць.

Пропорційно до матеріальних витрат, заробітна плата складе: на одиницю продукції – 8,09грн $\left(\frac{32360\times 4,0}{16000}\right)$; на один тираж – 8090 грн. (8,09 × 1000).

Нарахування на заробітну плату: на одиницю продукції -1 грн. 78 коп. $\left(\frac{8,09\times 22}{100}\right)$; на один тираж – 1780 грн. (1,78 × 1000); на чотири тиражі – 7120 грн. (1,78 × 4000).

Загальновиробничі витрати на місяць на друк газети плануються в розмірі 2960 грн. 00 коп. Це відповідно дорівнює: на одиницю продукції – 0 грн. 74 коп. $\left(\frac{2960\times 4,0}{16000}\right)$; на один тираж – 740 грн. (0,74 × 1000).

Виробнича собівартість наших робіт складе: на одиницю продукції – 14,61 грн (4,00+8,09+1,78+0,74); на один тираж – 14610 грн (4000+8090+1780+740); на один місяць – 60440 грн (16000+32360+7120+2960).

Адміністративні витрати заплановані в розмірі: на місяць – 12000 грн.; на одиницю продукції – 3 грн. 00 коп. $\left(\frac{12000\times 4,0}{16000}\right)$; на один тираж – 3000 грн. (3 × 1000).

Нарахування на заробітну плату адміністративного персоналу: на місяць – 1640 грн. (12000×0,22); на одиницю продукції – 0 грн. 66 коп. (2640×4,0÷16000); на один тираж – 660 грн. (0,66 × 1000).

Адміністративні витрати за місяць складуть: на місяць – 14640 грн (12000+2640); на одиницю продукції – 3,66 грн (3,00+0,66); на один тираж – 3660 грн (3000+660).

Витрати на збут готової продукції: на місяць – 8124 грн.; на одиницю продукції – 2,031 грн $\left(\frac{8124\times 4,0}{16000}\right)$; на один тираж – 2031 грн. (2,031 × 1000).

Нарахування на заробітну плату працівників збуту: на місяць – 1787,28 грн (8124×0,22); на одиницю продукції – 0,447 грн (1787,28×4,0÷16000); на один тираж – 447 грн (0,447 × 1000).

Усього витрати на збут за місяць складуть: на місяць – 9911,28 грн (8124+1787,28); на одиницю продукції – 2,478 грн (2,031+0,447); на один тираж – 2478 грн (2031+447).

Повна собівартість робіт дорівнює: на одиницю продукції – 20,748 грн (14,61+3,66+2,478); на один тираж – 20748 грн (14610+3660+2478); на один місяць – 84991,28 грн (60440+14640+9911,28).

Від випуску планується одержати прибуток у розмірі 35%. Тому прибуток складе: на одиницю продукції – 7,2618 грн $\left(\frac{20,48\times 35}{100}\right)$; на один тираж

– 7261,8 грн (20748×0,35); на один місяць – 29747,948 грн (84991,28×0,35). Таким чином, виходячи з запланованої собівартості робіт і прибутку, вартість газети без ПДВ дорівнює – 28,0098 грн (20,748+7,2618). У результаті ціна газети з ПДВ: на одиницю продукції – 33 грн. 61 коп.; на один тираж – 28009,8 грн; на один місяць – 114739,228 грн (таблиця 5.4).

Таблиця 5.4 – Планування випуску газети

Найменування статті	На одиницю продукції, грн.	На 1тираж 1000штук, грн.	На місяць 4 тиражі 4000 штук, грн.
Матеріали	4,00	4000,00	16000,00
Заробітна плата персоналу зайнятому у виробництві	8,09	8090,00	32360,00
Нарахування на заробітну плату	1,78	1780,00	7120,00
Загальновиробничі витрати	0,74	740,00	2960,00
Виробнича собівартість	14,61	14610,00	60440,00
Адміністративні витрати з/п	3,00	3000,00	12000,00
Нарахування на заробітну плату	0,66	660,00	2640,00
Адміністративні витрати разом	3,66	3660,00	14640,00
Витрати на збут з/п	2,031	2031,00	8124,00
Нарахування на заробітну плату	0,447	447,00	1787,28
Витрати на збут разом	2,478	2478,00	9911,28
Повна собівартість	20,748	20748,00	84991,28
Прибуток 35%	7,2618	7261,80	29747,948
Податок на прибуток 18%	1,3071	1307,124	5354,629
Вартість газети без ПДВ	28,0098	28009,80	114739,228
Податок на додану вартість (ПЗ-ПК)	2,6229	2622,876	10365,371
Податкове зобов’язання (ПЗ)	3,93	3930,00	15720,00
Податковий кредит (ПК)	1,3071	1307,124	5354,629
Ціна газети з ПДВ	31,6327	31632,70	125104,60

Таким чином, відповідно до плану одержимо додаткові 7261,80 грн. за тираж та 29747,948 грн, які будуть спрямовані на потреби підприємства. Особливість податкового планування складається у тому, що при розрахунках прибутку та ціни необхідно врахувати податок на прибуток та податок на додану вартість. Податок на прибуток буде нараховано: на одиницю продукції – 1,3071 грн (7,2618×0,18); на один тираж – 1307,124 грн (7261,8×0,18); на один місяць – 5354,629 грн (29747,948×0,18). Податок на додану вартість визначається у розмірі: на одиницю продукції – 2,6229 грн (3,93−1,3071); один тираж – 2622,876 грн (3930−1307,124); на один місяць – 10365,371 грн (15720 - 5354,629).

Завдання 4.

Запланована сума витрат підприємства за даними податкового обліку складає 600000 грн., запланована сума доходу підприємства за даними

податкового обліку 2000000 грн. Розрахувати заплановану питому вагу витрат у доході за даними податкового обліку.

Рішення.

Запланована питома вага витрат у доході за даними податкового обліку становить:

$ПНП_{пв_п} = 600000 \div 2000000 = 0,3$

Завдання 5.

Сума податку на прибуток, яку планує отримати підприємство у наступному періоді - 100000 грн., сума всіх податків, що планує підприємство сплатити у наступному періоді – 480000 грн. Розрахувати заплановану частку податку на прибуток серед усіх податків.

Рішення.

Запланована частка податку на прибуток серед усіх податків становить:

$ПВ_{ппп} = 100000 \div 480000 = 0,21$

Завдання 6.

Сума податку на прибуток в плановому періоді – 120000 грн., сума податку на прибуток у звітному періоді – 80000 грн. Розрахувати:

- динаміку податку на прибуток за періодами в грошовому виразі;
- динаміку податку на прибуток за періодами у відсотках.

Рішення.

Динаміка податку на прибуток за періодами в грошовому виразі становить:

$Д_{\sum ппп} = 120000 - 80000 = 40000$ грн.

Динаміку податку на прибуток за періодами у відсотках становить:

$Д_{\%ппп} = 120000 \div 80000 \times 100\% = 150\ \%$

Завдання 7.

Загальна сума доходу підприємства в базовому та плановому періодах становить 150000 грн. та 180000 відповідно; загальна сума витрат підприємства в базовому та плановому періодах становить 75000 грн. та 90000 відповідно. Ставка податку на прибуток (у частках одиниці) у базовому та плановому періодах 18% відповідно. Визначити вплив факторів на суму податку на прибуток, а саме за рахунок якого фактора очікується зменшення або збільшення податку на прибуток в плановому періоді за допомогою прийому

ланцюгової підстановки. Визначити вплив наступних факторів: доход підприємства, витрати підприємства, ставка податку на прибуток (у частках одиниці). Визначити зміни податку на прибуток.

Рішення.

сума податку на прибуток підприємства у базовому періоді

$$\sum ПНП_0 = \left(\sum Д_0 - \sum B_0\right) \cdot C_0,$$

(150000 – 75000)×18% = 13500 грн. - базовий період;

вплив планового доходу та базових витрат на планування розміру податку на прибуток підприємств

$$\sum ПНП_{\sum Д_n} = \left(\sum Д_1 - \sum B_0\right) \cdot C_0,$$

(180000-75000)×18% = 18900 грн.

вплив базового доходу та планових витрат на планування розміру податку на прибуток підприємств

$$\sum ПНП_{\sum B_n} = \left(\sum Д_0 - \sum B_1\right) \cdot C_0,$$

(150000-90000)×18% = 10800 грн.

вплив базового доходу, базових витрат та планової ставки податку на прибуток на планування розміру податку на прибуток підприємств

$$\sum ПНП_{C_n} = \left(\sum Д_0 - \sum B_0\right) \cdot C_1,$$

(150000 – 75000)×18% = 13500 грн.

сума податку на прибуток підприємства у плановому періоді

$$\sum ПНП_1 = \left(\sum Д_1 - \sum B_1\right) \cdot C_1,$$

(180000 – 90000)×18% = 16200 грн.

зміни податку на прибуток за рахунок зміни доходу в плановому періоді;

$$\Delta \sum ПНП_{\sum Д_n} = \sum ПНП_{\sum Д_n} - \sum ПНП_0,$$

18900-13500=5400 грн.

зміни податку на прибуток за рахунок зміни витрат в плановому періоді;

$$\Delta \sum ПНП_{\sum B_n} = \sum ПНП_{\sum B_n} - \sum ПНП_0,$$

10800 - 13500= -2700 грн.

зміни податку на прибуток за рахунок зміни ставки податку на прибуток в плановому періоді

$$\Delta \sum ПНП_{C_n} = \sum ПНП_{C_n} - \sum ПНП_0,$$

13500 - 13500 = 0 грн.

вплив факторів на планування розміру податку на прибуток підприємств;

$$\sum ПНП = \sum ПНП_1 - \sum ПНП_0$$

16200-13500= 2700 грн.

Отримані результати дають можливість враховувати вплив різних факторів на планування розміру податку на прибуток.

Завдання 8.

Фонд оплати праці в звітному періоді – 170000 грн.. Ставка єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді становить 22 %.

У плановому періоді планується залучити до роботи на підприємство інвалідів замість звичайних робітників. При цьому фонд оплати праці в плановому періоді - 170000 грн., з яких 70000 – це заробітна плата працівників-інвалідів. Ставка єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді становить 22 %, а для працівників-інвалідів – 8,41%.

Розрахувати:

- суму єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в звітному періоді;
- суму єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді;
- економію від залучення до роботи на підприємство інвалідів замість звичайних робітників.

Рішення

Сума єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в звітному періоді становить:

170000×22% =37400 грн.

Сума єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді становить: (100000×22%)+ (70000×8,41) =22000+5887= 27887 грн.

Економію від залучення до роботи на підприємство інвалідів замість звичайних робітників.

27887-37400= - 9513 грн.

Завдання 9.

Дохід від реалізації без ПДВ за звітний та плановий періоди становлять 240000 грн. та 300000 грн. відповідно, витрати з придбання з ПДВ за звітний плановий періоди становлять 120000 грн. та 180000 грн. відповідно. Сума усіх податків за звітний та плановий періоди становлять 90000 грн. та 140000 грн. відповідно.

Розрахувати:

– заплановану питому вагу податкового кредиту в податковому зобов’язанні;

- заплановану частку податку на додану вартість серед усіх податків;
- динаміку ПДВ за періодами в грошовому виразі;
- динаміку податку на додану вартість за періодами, %.

Рішення.

Запланована питома вага податкового кредиту в податковому

зобов'язанні становить:

- 20000 ÷ 48000= 0,42 – звітний період
- 30000 ÷ 60000= 0,5 – плановий період
- запланована частка податку на додану вартість серед усіх податків;
  28000 ÷ 90000= 0,31 – звітний період
  30000 ÷ 140000= 0,21 – плановий період
- динаміка ПДВ за періодами в грошовому виразі;
  30000-28000=2000 грн.
- динаміка податку на додану вартість за періодами, %.
  30000 ÷ 28000×100%= 107,14%

Завдання 10.

На підприємстві планується сплата податків у наступному розмірі:

- ПДВ – 10000 грн. строк сплати скінчується 17.02.24 за 4 кв. 2023 р.,
- податок на прибуток - 8000 грн. за 2016 р. (строк сплати скінчується 10.03 2024р. за 2023 р.);
- екологічний податок за 4 кв. 2023 р. – 3000 грн. (строк сплати скінчується 17.02.24);
- транспортний податок 2000 грн. за 4 кв. 2023 р. (строк сплати закінчується 27.01.24);

Строк виплати на підприємстві заробітної плати скінчується 5 числа кожного місяця. Заробітна плата за грудень, січень, лютий складає по 100000 грн. Розрахувати ПДФО, ЄСВ, ВЗ та своєчасно сплатити. Скласти бюджет сплати податків відповідно до календаря бухгалтера та заповнити таблицю 5.5.

Таблиця 5.5 – Бюджет сплати податків, грн.

Показники	Січень	Лютий	Березень	1-й квартал
ПДВ		10000		10000
Податок на прибуток			8000	8000
Екологічний податок		3000		3000
Транспортний податок	2000			2000
ПДФО	18000	18000	18000	54000
ЄСВ	22000	22000	22000	66000
ВЗ	1500	1500	1500	4500
Разом податків	43500	54500	49500	147500

Бюджет сплати податків допомагає визначити необхідну суму коштів, призначену для перерахування в бюджет у запланованому періоді.

5.8 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

На ВАТ «Бутком» у штаті працюють 273 штатних робітника.

Пропонується залучати до роботи на підприємстві більше працівників-інвалідів (17 осіб). Зробити необхідні розрахунки у таблиці 5.6, порівняти нарахування на ФОП єдиного соціального внеску звичайного робітника та працівника-інваліда та створити діаграму.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 5.6 – Порівняння нарахування на ФОП єдиного соціального внеску звичайного робітника та працівника-інваліда

Показники	Звичайний робітник, грн.	Працівник-інвалід, грн.	Економія витрат, грн.
1	2	3	4
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	6000*	6000*	-
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 1 робітнику			
Нарахована заробітна плата за місяць 15 робітникам			
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 15 робітникам			
Нарахована заробітна плата за рік 15 робітникам			
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за рік 15 робітникам			
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	8000*	8000*	
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 1 робітнику			
Нарахована заробітна плата за місяць 15 робітникам			
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за місяць 15 робітникам			
Нарахована заробітна плата за рік 15 робітникам			
Нарахування на ФОП єдиного соціального внеску за рік 15 робітникам			

Вправа 2.

Підприємство планує проведення курсів, як імовірність залучення додаткових коштів. Для проведення курсів підвищення кваліфікації підприємство сформувала дві групи зі слухачів по 17 осіб у кожній на чотири місяці. Розрахувати планову калькуляцію на одного слухача за місяць, на всю групу за цей же період, а також на всю групу за чотири місяці по статтям.

На придбання необхідних посібників, брошур, канцелярських товарів установа планує витрачати на місяць суму в розмірі 85 грн. 25 коп.**

Середня вартість за одну годину викладацького часу дорівнює 22 грн. 40 коп.** Курси проводяться по 2 години чотири рази на тиждень протягом чотирьох місяців. Розрахувати заробітну плату викладача. Нарахування на заробітну плату єдиного соціального внеску складає 22%. На загальновиробничі витрати, а саме, оренду приміщення, опалення, освітлення

заплановано на місяць 2696* грн. 00 коп. Розрахувати виробничу собівартість послуг.

Адміністративні витрати заплановані в розмірі – 529* грн. на місяць на 17 осіб. Від проведення курсів планується отримати прибуток у розмірі 35%. Розрахувати повну собівартість послуг та прибуток, вартість курсів. Здійснити планування ПДВ та податку на прибуток (18 %).

Визначити вартість курсів з ПДВ. Зробити калькуляцію з урахуванням другої групи. Розрахувати додатковий дохід. Заповнити таблицю 5.7.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Данні з позначкою ** збільшити на 2 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування завдання.

Таблиця 5.7 – Планування курсів підвищення кваліфікації

Найменування статті	На 1 особу у місяць, грн.	На 17 осіб на місяць, грн.	На 17 осіб за 4 місяця, грн.	Дві групи курсів за 4 місяця
Матеріали				
Заробітна плата викладача				
Нарахування на зарплату				
Загальновиробничі витрати				
Виробнича собівартість				
Адміністративні витрати				
Повна собівартість				
Прибуток				
Податок на прибуток 18%				
Вартість курсів без ПДВ				
Податок на додану вартість (ПЗ-ПК)				
Податкове зобов'язання (ПЗ)				
Податковий кредит (ПК)				
Вартість курсів з ПДВ				

Вправа 3.

Підприємство планує випускати свою газету. При складанні планової калькуляції постійними витратами є витрати на матеріали, а інші витрати розраховуються прямо пропорційно до матеріальних. Калькуляція розраховується на одиницю продукції, на один тираж (2000 екземплярів) і на один місяць (4 тиражі – 8000 екземплярів).

На матеріали для випуску газети планується на місяць витратити 18000* грн. 00 коп. Заробітна плата персоналу, зайнятому у випуску газети планується в розмірі 22160* грн. 00 коп. на місяць. Нарахування на заробітну плату 22%. Розрахувати загальновиробничі витрати, виробничу собівартість робіт. Адміністративні витрати заплановані в розмірі на місяць – 4960* грн. Витрати

на збут готової продукції 13000*. Від випуску планується одержати прибуток у розмірі 35%.

Розрахувати повну собівартість робіт. Здійснити планування ПДВ та податку на прибуток. Заповнити таблицю 5.8.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Розрахувати додатковий дохід. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 5.8 – Планування випуску газети

Найменування статті	На одиницю продукції, грн.	На 1тираж 2000 штук, грн.	На місяць 4 тиражі 8000 штук, грн.
1	2	3	4
Матеріали			
Заробітна плата персоналу зайнятому у виробництві			
Нарахування на заробітну плату			
Загальновиробничі витрати			
Виробнича собівартість			
Адміністративні витрати			
Витрати на збут			
Повна собівартість			
Прибуток			
Податок на прибуток 18%			
Вартість газети без ПДВ			
Податок на додану вартість (ПЗ-ПК)			
Податкове зобов'язання (ПЗ)			
Податковий кредит (ПК)			
Ціна газети з ПДВ			

Вправа 4.

Запланована сума витрат підприємства за даними податкового обліку складає 600000* грн., запланована сума доходу підприємства за даними податкового обліку 2000000* грн.

Розрахувати заплановану питому вагу витрат у доході за даними податкового обліку.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 5.

Сума податку на прибуток, яку планує отримати підприємство у наступному періоді – 100000* грн., сума всіх податків, що планує підприємство сплатити у наступному періоді – 480000* грн.

Розрахувати заплановану частку податку на прибуток серед усіх податків.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 6.

Сума податку на прибуток в плановому періоді – 120000* грн., сума податку на прибуток у звітному періоді – 80000* грн.

Розрахувати:

- динаміку податку на прибуток за періодами в грошовому виразі;
- динаміку податку на прибуток за періодами у відсотках.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 7.

Загальна сума доходу підприємства в базовому та плановому періодах становить 150000* грн. та 180000* відповідно; загальна сума витрат підприємства в базовому та плановому періодах становить 75000* грн. та 90000* відповідно. Ставка податку на прибуток (у частках одиниці) у базовому та плановому періодах 18% відповідно.

Визначити вплив факторів на суму податку на прибуток, а саме за рахунок якого фактора очікується зменшення або збільшення податку на прибуток в плановому періоді за допомогою прийому ланцюгової підстановки. Визначити вплив наступних факторів: доход підприємства, витрати підприємства, ставка податку на прибуток (у частках одиниці). Визначити зміни податку на прибуток.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 8.

Фонд оплати праці в звітному періоді - 170000 грн.. Ставка єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді становить 22 %.

У плановому періоді планується залучити до роботи на підприємство інвалідів замість звичайних робітників. При цьому фонд оплати праці в плановому періоді – 170000* грн., з яких 70000* - це заробітна плата працівників-інвалідів. Ставка єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді становить 22 %, а для працівників-інвалідів - 8,41%. Розрахувати:

- суму єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в звітному періоді;
- суму єдиного соціального внеску з фонду оплати праці в плановому періоді;
- економію від залучення до роботи на підприємство інвалідів замість звичайних робітників.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 9.

Дохід від реалізації без ПДВ за звітний та плановий періоди становлять 240000* грн. та 300000* грн. відповідно, витрати з придбання з ПДВ за звітний плановий періоди становлять 120000* грн. та 180000* грн. відповідно. Сума усіх податків за звітний та плановий періоди становлять 90000* грн. та 140000* грн. відповідно.

Розрахувати:

– заплановану питому вагу податкового кредиту в податковому зобов'язанні;

- заплановану частку податку на додану вартість серед усіх податків;
- динаміку ПДВ за періодами в грошовому виразі;
- динаміку податку на додану вартість за періодами, %.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 10.

На підприємстві планується сплата податків у наступному розмірі:

- ПДВ – 10000* грн. строк сплати скінчується 17.02.24 за 4 кв. 2023 р.,
- податок на прибуток – 8000* грн. за 2016 р. (строк сплати скінчується 10.03 2024р. за 2023 р.);
- екологічний податок за 4 кв. 2023 р. – 3000* грн. (строк сплати скінчується 17.02.24);
- транспортний податок 2000* грн. за 4 кв. 2023 р. (строк сплати закінчується 27.01.24);

Строк виплати на підприємстві заробітної плати скінчується 5 числа кожного місяця. Заробітна плата за грудень, січень, лютий складає по 100000* грн. Розрахувати ПДФО, ЄСВ, ВЗ та своєчасно сплатити. Скласти бюджет сплати податків відповідно до календаря бухгалтера та заповнити таблицю 5.9.

Зробити висновки.

Таблиця 5.9 – Бюджет сплати податків, грн.

Показники	Січень	Лютий	Березень	1-й квартал
ПДВ				
Податок на прибуток				
Екологічний податок				
Транспортний податок				
ПДФО				
ЄСВ				
ВЗ				
Разом податків				

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Тема 6. Оцінювання впливу податкового навантаження на фінансову безпеку підприємства

6.1 Методика загального аналізу розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами
6.2 Методика аналізу податкового навантаження господарської діяльності підприємств
6.3 Методика аналізу ПДВ
6.4 Методика аналізу податку на прибуток
6.5 Методика аналізу транспортного податку
6.6 Методика аналізу податку на землю
6.7 Контрольні питання
6.8 Тести для самоконтролю
6.9 Практичні завдання
6.10 Вправи для самостійної роботи

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок із оцінювання впливу податкового навантаження на фінансову безпеку підприємства

Основні терміни і поняття: податкове навантаження, питома вага податкового кредиту в податковому зобов'язанні, частка податку на додану вартість серед всіх податків, фактори впливу на формування суми ПДВ, питома вага витрат у доході, питома вага податку на прибуток підприємства у загальному обсязі сплачених податків, фактори впливу на формування суми податку на прибуток, частка транспортного податку серед усіх податків, які сплачує підприємство, частка податку на землю серед усіх податків, які сплачує підприємство, фактори впливу на формування податку на землю

6.1 Методика загального аналізу розрахунків з бюджетом та позабюджетними фондами

Комплексне вивчення фіскального тиску на мікрорівні повинне проводитися як різновид моніторингового аналізу податкового навантаження на господарюючі суб'єкти, тобто в умовах підприємств, що представляють різні сектори економіки, різні галузі промисловості і сфери послуг на різних економічних територіях. Необхідність такого аналізу зумовлена тим, що підприємства є останнім (кінцевим) платником багатьох видів податків, наприклад на прибуток тощо. Саме підприємство може регулювати свою господарську діяльність відповідно до чинного податкового законодавства, і тому воно є тим об'єктом, якому адресована цільова економічна функція податків.

Для мікрорівня економіки, тобто для підприємств (особливо для корпоративної ланки), можна визначити таку систему показників рівня оподаткування (рис. 6.1), що дасть змогу своєчасно розрахувати платежі до

бюджету, провести аналіз податків, а також підготувати заходи до зниження його податкового навантаження.

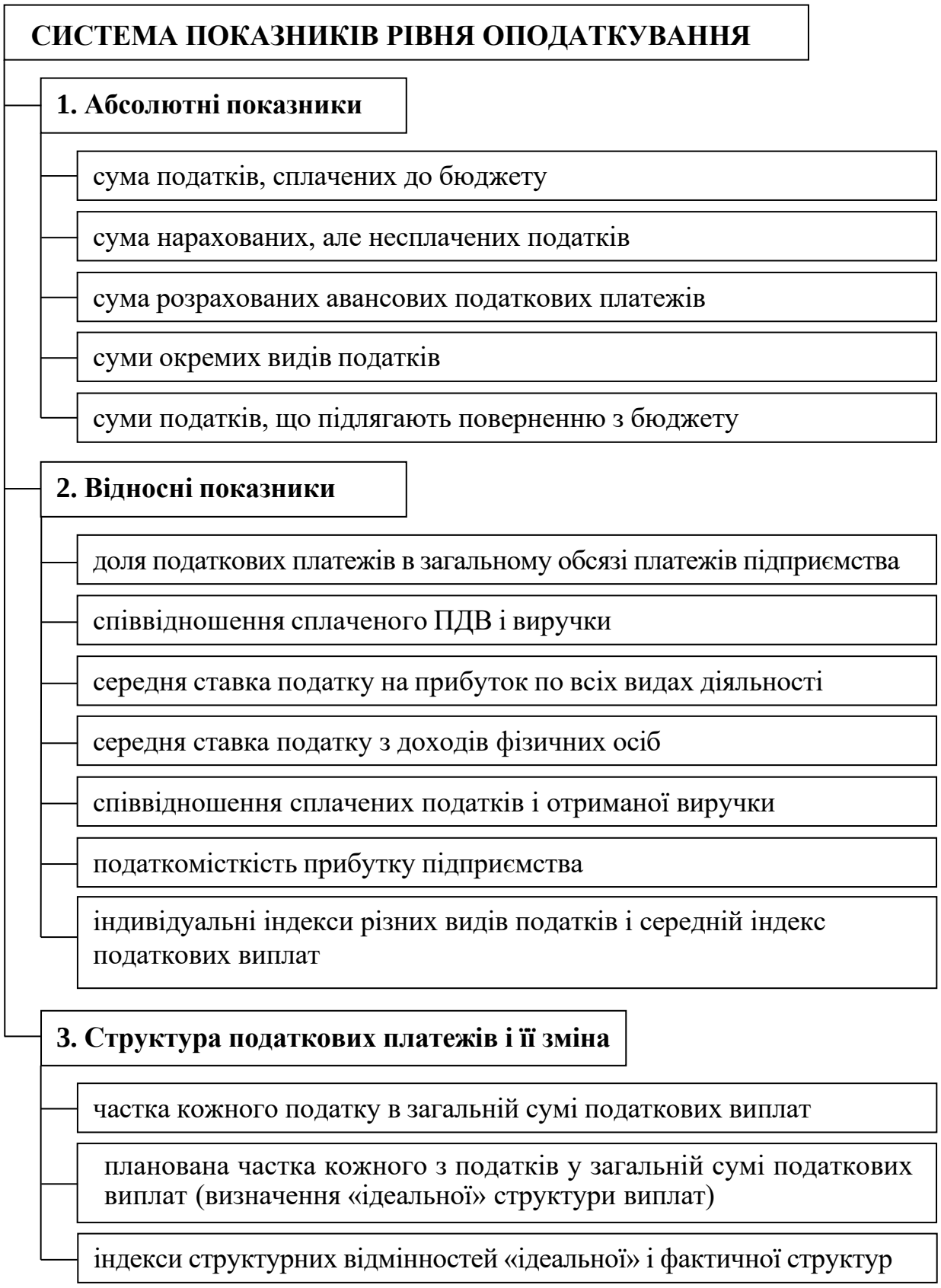

Рисунок 6.1 – Система показників рівня оподаткування

Слід зазначити деякі особливості вживання цієї системи показників на практиці. Абсолютні показники доцільно використовувати для податкового планування окремого підприємства в короткостроковому періоді.

Сума сплачених податків до бюджету покаже, який обсяг коштів був вилучений з обігу для сплати податків. Сума нарахованих за період, але ще не сплачених податків (що є або заборгованістю перед бюджетом, або ситуацією, коли термін сплати податку ще не настав), плюс оцінка сум податкових виплат на попередній період визначать для бухгалтерії суму грошових коштів, яку доведеться вилучити з грошового обігу майбутніх періодів, тобто імунодефіцит. Податкові виплати відрізняються від інших виплат, ще і тим, що мають бути проведені в певні терміни. Не можна, наприклад, як із постачальником, домовитися з податковими органами про відстрочення платежу, розстрочку або взаємозалік за наявності тимчасових труднощів з надходженням грошових коштів. Аналіз рівня обкладення на мікроекономічному рівні доповнюється розрахунком групи відносних показників оподаткування. На рівні окремих підприємств оцінка рівня оподаткування може доповнити характеристику ефективності господарської діяльності й істотно розширити можливості вживання принципів податкового планування.

З метою з'ясування частки податку, збору, внесків, мита серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів, які сплачує підприємство, використовується така формула:

$$ПВ_п = \frac{\sum П_з}{\sum П}, \tag{6.1}$$

де $ПВ_п$ – частка податку, збору, внесків, мита серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів;

$\sum П_з$ – сума кожного платежу (податку, збору, внесків, мита), сплаченого підприємством у звітному періоді;

$\sum П$ – сума всіх податків, зборів, внесків, мита, сплачених підприємством у звітному періоді.

Наведена формула показує питому вагу податку, збору, внесків, мита в загальному обсязі здійснених платежів до бюджету та позабюджетних фондів, що дає змогу обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Важливою для аналізу податку, збору, внесків, мита є їх динаміка за періодами діяльності підприємства, для цього треба розрахувати цей показник динаміки за періодами в грошовому виразі, яку можна розрахувати за формулою:

$$Д\sum П = \sum П_з - \sum П_п, \tag{6.2}$$

де $Д\sum П$ – динаміка податку, збору, внесків, мита за періодами в грошовому виразі, грн;

$\sum П_з$ – сума кожного податку, збору, внесків, мита у звітному періоді;

$\sum П_п$ – сума кожного податку, збору, внесків, мита у попередньому періоді.

Динаміка податку, збору, внесків, мита за періодами у відсотках розраховується за формулою:

$$Д\%П = \frac{\sum П_з}{\sum П_п} \cdot 100\%, \quad (6.3)$$

де $Д\%П$ – динаміка податку, збору, внесків, мита за періодами у відсотках.

Визначення динаміки податку, збору, внесків, мита за цими формулами надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в сплаті платежів до бюджету та позабюджетні фонди.

6.2 Методика аналізу податкового навантаження господарської діяльності підприємств

Податкове навантаження являє собою не тільки кількісну, але і якісну характеристику впливу податкової системи на господарюючий суб'єкт.

Від рівня податкового навантаження залежить економічна поведінка суб'єкта господарювання, його фінансове становище. Тому на перший план у податковому аналізі висувається отримання найбільш інформативних показників податкового тягаря, системи аналітичних показників, з яких складаються узагальнюючі показники податкового навантаження, що дають найточніші економічні оцінки і дозволяють отримати найраціональніше рішення.

Сукупне податкове навантаження підприємства – це відношення всіх нарахованих податкових платежів до виручки від продажу товарів (робіт, послуг) за звітний період, включаючи доходи від інших надходжень

Кожному підприємству властива своя специфіка, але при цьому можна визначити основні фактори, що впливають на розмір податкового навантаження. До таких факторів можна віднести:

– елементи договірної та облікової політики для цілей оподаткування;

– пільги і звільнення;

– основні напрямки розвитку бюджетної, податкової та інвестиційної політики держави, що впливають безпосередньо на елементи податків;

– отримання податкового кредиту, розстрочок і відстрочок по податках і зборах;

– розміщення бізнесу та органів управління господарюючих суб'єктів в офшорах, у тому числі у вільних економічних зонах, що діють на території України.

На мікроекономічному рівні показник податкового навантаження відображує частку сукупного доходу платника податку, який вилучається до бюджету. Показник розраховується як відношення суми всіх нарахованих податкових платежів суб'єкта господарювання до обсягу реалізації продукції (робіт, послуг).

Щоквартально підприємства аналізують Декларації з податку на прибуток та Декларації з ПДВ з метою визначення податкового навантаження згідно з Наказом ДПА України [3]. Податкове навантаження з податку на прибуток розраховується за формулою:

$$ПН = \frac{сума\ нарахованого\ податку\ на\ прибуток}{сума\ доходу} \times 100\%. \quad (6.4)$$

Податкове навантаження з ПДВ розраховується за формулою:

$$ПН = \frac{сума\ нарахованого\ ПДВ}{загальний\ обсяг\ поставки} \times 100\%. \quad (6.5)$$

Згідно Наказу державної податкової адміністрації [3], при обчисленні податкового навантаження нормативи показників мають бути не нижче від одиниці. У свою чергу, після подання підприємствами Декларацій з податку на прибуток та Декларацій з ПДВ податкові органі проводять такий самий аналіз податкового навантаження. Отримані дані податкові органи порівнюють із середньогалузевим податковим навантаженням з податку на прибуток, розрахованим за даними підприємств усіх регіонів України. Якщо буде розходження даних більше ніж на 1%, то такі підприємства потрапляють у план-графік проведення планових виїзних перевірок.

Для детальнішого аналізу платежів до бюджету та позабюджетних фондів підприємства використовується розрахунок рівня податкового навантаження платежів (податків, зборів, внесків, мита) звітного періоду відносно доходу підприємства:

$$ПН_з = \frac{\sum П_з}{\sum Д_з} \cdot 100\%, \quad (6.6)$$

де $ПН_з$ – рівень податкового навантаження платежів звітного періоду відносно доходу;

$\sum П_з$ – сума кожного платежу (податку, збору, внесків, мита), сплаченого підприємством у звітному періоді;

$\sum Д_з$ – сума доходу у звітному періоді.

Формула визначення податкового навантаження платежів до бюджету та позабюджетних фондів показує частку сплачених податків, зборів, внесків,

мита у доході підприємства звітного періоду, що дає змогу підприємству прогнозувати його діяльність.

Перспективним в аналізі податків, зборів, внесків, мита є визначення відхилення податкового навантаження, для цього розраховуємо показник змін податкового навантаження:

$$З_{пн} = ПН_з - ПН_п, \tag{6.7}$$

де $З_{пн}$ – зміна податкового навантаження;

$ПН_з$ – сума податкового навантаження у звітному періоді;

$ПН_п$ – сума податкового навантаження в попередньому періоді.

При плануванні податкового навантаження на наступний рік треба враховувати оптимальний його рівень, тобто застосувати більш високий середньогалузевий норматив або звітний його показник:

$$ПН_н = \begin{cases} ПН_з, \text{ якщо } ПН_з > К_н, \\ \\ К_н, \text{ якщо } ПН_з < К_н. \end{cases} \tag{6.8}$$

де $ПН_н$ – оптимальний показник податкового навантаження;

$К_н$ – середньогалузева або встановлена норма податкового навантаження.

Для ефективного управління сплатою підприємством податків, зборів, внесків, мита при укладанні договорів розраховується запланований розмір платежів до бюджету та позабюджетних фондів на наступний період:

$$П_н = \frac{\sum Д_н \cdot ПН_н}{100\%}, \tag{6.9}$$

де $П_н$ – платежі до бюджету та позабюджетних фондів на наступний період;

$\sum Д_н$ – сума доходу на наступний період згідно договорів;

$ПН_н$ – розмір податкового навантаження в наступному періоді.

Формула визначення податкового навантаження платежів до бюджету та позабюджетних фондів показує розмір податків, зборів, внесків, мита, які плануються сплатити в наступному періоді, відносно певних витрат.

Ретельний аналіз платежів до бюджету та позабюджетних фондів передбачає розрахунок податкового навантаження звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно чистої доданої вартості:

$$ПН_{ЧДВз} = \frac{\sum П_з}{\sum ЧДВ_з} \cdot 100\%, \tag{6.10}$$

де $ПН_{ЧДВз}$ – податкове навантаження звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно чистої доданої вартості;

$\sum П_з$ – сума податків, зборів, внесків, мита у звітному періоді, грн.;

$\sum ЧДВ_з$ – сума чистої доданої вартості підприємства у звітному періоді, грн.

При визначенні податкового навантаження платежів до бюджету та позабюджетних фондів видно частку сплачених податків, зборів, внесків, мита в чистій доданій вартості підприємства звітного періоду, яка включає валовий прибуток та витрати на оплату праці.

Також цікаво розрахувати податкове навантаження звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно валової доданої вартості:

$$ПН_{ВДВз} = \frac{\sum П_з}{\sum ВДВ_з} \cdot 100\%, \quad (6.11)$$

де $ПН_{ВДВз}$ – податкове навантаження звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно валової доданої вартості;

$\sum ВДВ_з$ – сума валової доданої вартості підприємства у звітному періоді, грн.

Податкове навантаження показує частку сплачених податків, зборів, внесків, мита у валової доданої вартості, яка включає валовий прибуток, витрати на оплату праці та амортизацію.

Новим підходом до аналізу платежів до бюджету та позабюджетних фондів підприємства є розрахунок податкового навантаження на працюючих підприємства звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно загальної чисельності працюючих:

$$ПН_{ЧПз} = \frac{\sum П_з}{\sum ЧП_з}, \quad (6.12)$$

де $ПН_{ЧПз}$ – податкове навантаження на працюючих підприємства звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно загальної чисельності працюючих;

$\sum ЧП_з$ – загальна чисельність працюючих підприємства у звітному періоді, осіб.

Податкове навантаження платежів до бюджету та позабюджетних фондів показує, скільки податків підприємства припадає на одного працівника підприємства.

При цьому необхідно також розрахувати податкове навантаження на робітників виробництва звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно чисельності робітників виробництва:

$$ПН_{ЧРз} = \frac{\sum П_з}{\sum ЧР_з}, \quad (6.13)$$

де $ПН_{ЧРз}$ – податкове навантаження на робітників виробництва звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно чисельності робочих;

$\sum ЧР_з$ – чисельність робітників виробництва на підприємстві у звітному періоді, осіб.

Розрахунок податкового навантаження платежів до бюджету та позабюджетних фондів показує, скільки податків підприємства припадає на одного робітника виробництва на підприємстві.

При проведенні аналізу податкового навантаження необхідно враховувати дію фактора часу, тобто зміни показників з урахуванням інфляції.

Для визначення податкового навантаження розраховується коефіцієнт податкового навантаження на одного працюючого на підприємстві для податків, зборів, внесків, мита та коефіцієнт податкового навантаження на одного робітника виробництва для податків, зборів, внесків, мита.

Коефіцієнт податкового навантаження на одного працюючого на підприємстві для податків, зборів, внесків, мита розраховується наступним чином:

$$Кпн_{чп} = \frac{I_п}{I_{чп}} \le 1, \tag{6.14}$$

якщо

$$I_п = \frac{П_2}{П_1}, \tag{6.15}$$

та

$$I_{чп} = \frac{ЧП_2}{ЧП_1}, \tag{6.16}$$

де $Кпн_{чп}$ – коефіцієнт податкового навантаження на одного працюючого на підприємстві відносно індексу загальної чисельності працюючих;

$I_п$ – індекс податків, зборів, внесків, мита, од.;

$I_{чп}$ – індекс загальної чисельності персоналу підприємства, од.;

$П_1, П_2$ – сума податків, зборів, внесків, мита в базовому та наступних періодах, грн.;

$ЧП_1, ЧП_2$ – загальна чисельність працюючих на підприємстві у базовому та нових періодах, осіб.

Коефіцієнт податкового навантаження на одного робітника виробництва для податків, зборів, внесків, мита розраховується за наступною формулою:

$$Кпн_{чр} = \frac{I_п}{I_{чр}} \le 1, \tag{6.17}$$

якщо

$$I_{чр} = \frac{ЧР_2}{ЧР_1}, \tag{6.18}$$

де $Кпн_{чр}$ – коефіцієнт податкового навантаження на робітників виробництва відносно індексу чисельності робітників виробництва;

$I_{чр}$ – індекс чисельність робітників виробництва, од.;

$ЧР_1, ЧР_2$ – чисельність робітників виробництва підприємства в базовому та наступних періодах, осіб.

Проведений аналіз надасть можливість визначити зміну податкового навантаження до певних витрат. Якщо показник перевищує 1, то податкове

навантаження в новому періоді порівняно з базисним збільшилося. Зменшення податкового навантаження спостерігається тоді, коли індекс податків менше, ніж індекс витрат, тобто $Кпн < 1$. Система показників податкового навантаження наведена в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1 – Система показників податкового навантаження

Показники	Податки	Витрати	Показники податкового навантаження
1	2	3	4
Показники абсолютного податкового навантаження:			
Податкове навантаження до чистої доданої вартості	$\sum П_з$	$\sum ЧДВ_з$	$ПН_{ЧДВз} = \frac{\sum П_з}{\sum ЧДВ_з} \times 100\%$
Податкове навантаження до валової доданої вартості	$\sum П_з$	$\sum ВДВ_з$	$ПН_{ВДВз} = \frac{\sum П_з}{\sum ВДВ_з} \times 100\%$
Податкове навантаження на одного працюючого на підприємстві (відносно загальної чисельності працюючих)	$\sum П_з$	$\sum ЧП_з$	$ПН_{ЧПз} = \frac{\sum П_з}{\sum ЧП_з}$
Податкове навантаження на одного робітника виробництва (відносно чисельності робітників виробництва)	$\sum П_з$	$\sum ЧР_з$	$ПН_{ЧРз} = \frac{\sum П_з}{\sum ЧР_з}$
Показники порівняльного податкового навантаження:			
Коефіцієнт податкового навантаження на одного працюючого на підприємстві (відносно індексу загальної чисельності працюючих)	$I_п = \frac{П_2}{П_1}$	$I_{чп} = \frac{ЧП_2}{ЧП_1}$	$Кпн_{чп} = \frac{I_п}{I_{чп}} \le 1$
Коефіцієнт податкового навантаження на одного робітника виробництва (відносно індексу чисельності робітників виробництва)	$I_п = \frac{П_2}{П_1}$	$I_{чр} = \frac{ЧР_2}{ЧР_1}$	$Кпн_{чр} = \frac{I_п}{I_{чр}} \le 1$

Ретельний аналіз заробітної плати передбачає розрахунок податкового навантаження на заробітну плату працівника та підприємства.

Податкове навантаження на заробітну плату працівника обчислюється за формулою:

$$ПН_{ЗПпр} = \frac{Пу_{вз} + Пу_{пдфо}}{Зпл} \times 100\%, \quad (6.19)$$

де Пу вз – утриманий військовий збір із заробітної плати з працівника, %;
Пу $_{ПДФО}$ – утриманий податок на доходи фізичних осіб з працівника, грн.;
З $_{ПЛ}$ – нарахована заробітна плата, грн.

При визначенні податкового навантаження платежів на заробітну плату видно частку утриманих податків та внесків із заробітної плати.

Податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства розраховується за формулою:

$$ПН_{ФОП} = \frac{Пн_{ЄСВ}}{Зпл} \times 100\%, \quad (6.20)$$

де Пн $_{ФОП}$ – податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства, %;

Пн $_{ЄСВ}$ – нарахований єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці, грн.

Податкове навантаження показує частку сплачених внесків із заробітної плати.

Загальне податкове навантаження на заробітну плату розраховується наступним чином:

$$ПН_{ЗПзаг} = \frac{Пу_{вз} + Пу_{пдфо} + Пн_{ЄСВ}}{Зпл} \times 100\%, \quad (6.21)$$

де Пн $_{ЗПзаг}$ – загальне податкове навантаження на заробітну плату ,%;

Пу $_{ЄСВ}$ – утриманий військовий збір із заробітної плати працівника, %;

Пу $_{ПДФО}$ – утриманий податок на доходи фізичних осіб із працівника, грн.;

Пн $_{ЄСВ}$ – нарахований єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці, грн.

Формула визначення податкового навантаження на заробітну плату показує розмір податків та внесків, які утримані та нараховані із заробітної плати в звітному періоді.

З метою з'ясування планової частки податку, збору, внесків, мита серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів, які планується сплатити підприємством у майбутньому, використовується така формула:

$$ПВ_{n_{план}} = \frac{\sum П_{план}}{\sum П_{звіт}}, \quad (6.22)$$

де $ПВ_{n_{план}}$ – частка податку, збору, внесків, мита серед усіх платежів до бюджету та позабюджетних фондів, що планується сплатити підприємством;

$\sum П_{план}$ – сума кожного платежу (податку, збору, внесків, мита), сплаченого підприємством у плановому періоді;

$\sum П_{звіт}$ – сума всіх податків, зборів, внесків, мита, сплачених підприємством у звітному періоді.

Наведена формула показує планової частки питомої ваги податку, збору, внесків, мита в загальному обсязі здійснених платежів до бюджету та позабюджетних фондів, що дає змогу обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Важливою для аналізу податку, збору, внесків, мита є їх динаміка за періодами діяльності підприємства, визначена в грошовому виразі, яку можна розрахувати за формулою:

$$Д\sum П = \sum П_{план} - \sum П_{звіт}, \quad (6.23)$$

де $Д\sum П$ – динаміка податку, збору, внесків, мита за періодами в грошовому виразі;

$\sum П_{з}$ – сума кожного податку, збору, внесків, мита у звітному періоді;

$\sum П_{п}$ – сума кожного податку, збору, внесків, мита у плановому.

Динаміка податку, збору, внесків, мита за періодами у відсотках розраховується за формулами:

$$Д\%П = \frac{\sum П_{план}}{\sum П_{факт}} \cdot 100\%, \quad (6.24)$$

де $Д\%П$ – динаміка податку, збору, внесків, мита за періодами у відсотках.

Визначення динаміки податку, збору, внесків, мита за цими формулами надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення планового та фактичного періоду в сплаті платежів до бюджету та позабюджетні фонди.

Для податкового планування необхідно розрахувати суму податків та зборів у плановому періоді.

Розрахунок податку на прибуток на плановий період відбувається за формулою:

$$\sum П_{приб_{план}} = (Доходи_{план} - Витрати_{план}) \times ставка\ ПП_{план} \div 100\%, \quad (6.25)$$

де $\sum П_{приб_{план}}$ – сума податку на прибутку в плановому періоді, грн.;

$Доходи_{план}$ – сума доходів у плановому періоді, грн.;

$Витрати_{план}$ – сума витрат у плановому періоді, грн.;

$ставка\ ПП_{план}$ – ставка податку на прибуток у плановому періоді.

Розрахунок податку на додану вартість на плановий період здійснюється за формулою:

$$\sum П_{ПДВ_{план}} = (Доходи_{ПДВ_{план}} \times ставка\ ПДВ_{план}) - (Витрати_{ПДВ_{план}} \times ставка\ ПДВ_{план}), \quad (6.26)$$

$\sum П_{ПДВ_{план}}$ – сума податку на додану вартість в плановому періоді, грн.;

$Доходи_{ПДВ_{план}}$ – сума у плановому періоді доходів, які оподатковуються ПДВ, грн.;

$Витрати_{ПДВ_{план}}$ – сума у плановому періоді витрат, які оподатковуються ПДВ, грн.;

$ставка\ ПДВ_{план}$ – ставка податку на додану вартість у плановому періоді.

Розрахунок ЄСВ на плановий період здійснюється за формулою:

$$\sum П_{ЄСВ_{план}} = (Нарахована_{ЗП_{план}} \times ставка\ ЄСВ_{план}) \div 100\%, \quad (6.27)$$

$\sum П_{ЄСВ_{план}}$ – сума ЄСВ у плановому періоді, грн.;

$Нарахована_{ЗП_{план}}$ – нарахована заробітна плата у плановому періоді, грн;

$ставка\ ЄСВ_{план}$ – ставка ЄСВ у плановому періоді, грн.

Розрахунок ПДФО на плановий період здійснюється за формулою:

$$\sum П_{ПДФО_{план}} = (Нарахована_{ЗП_{план}} \times ставка\ ПДФО_{план}) \div 100\%, \quad (6.28)$$

$\sum П_{ПДФО_{план}}$ – сума ПДФО у плановому періоді, грн.;

$Нарахована_{ЗП_{план}}$ – нарахована заробітна плата у плановому періоді, грн.;

$ставка\ ПДФО_{план}$ – ставка ПДФО у плановому періоді, грн.

Розрахунок військового збору на плановий період здійснюється за формулою:

$$\sum П_{ВЗ_{план}} = (Нарахована_{ЗП_{план}} \times ставка\ ВЗ_{план}) \div 100\%, \qquad (6.29)$$

$\sum П_{ПДФО_{план}}$ – сума ПДФО у плановому періоді, грн.;

$Нарахована_{ЗП_{план}}$ – нарахована заробітна плата у плановому періоді, грн.;

$ставка\ ВЗ_{план}$ – ставка військового збору в плановому періоді, грн.

Податкове навантаження на заробітну плату працівника у плановому періоді розраховується за наступною формулою:

$$ПН_{ЗП_{план}} = \frac{Пу_{вз\,план} + Пу_{пдфо_{план}}}{Зпл_{план}} \times 100\%, \qquad (6.30)$$

де Пу вз $_{план}$ – запланована сума утриманого військового збору із заробітної плати з працівника, %;

Пу $_{ПДФО\ план}$ – запланована сума утриманого податку на доходи фізичних осіб з працівника, грн.;

З $_{ПЛ\ план}$ – нарахована заробітна плата, грн.

Податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства у плановому періоді розраховується наступним чином:

$$ПН_{ФОП_{план}} = \frac{Пн_{ЄСВ план}}{Зпл_{план}} \times 100\%, \qquad (6.31)$$

де Пн $_{ФОП\ план}$ – запланована сума податкового навантаження на фонд оплати праці підприємства, %;

Пн $_{ЄСВ\ план}$ – запланована сума нарахованого єдиного соціального внеску на фонд оплати праці, грн.

Податкове навантаження показує частку сплачених внесків із заробітної плати.

Загальне податкове навантаження на заробітну плату у плановому періоді розраховується за наступною формулою:

$$ПН_{ЗПзаг_{план}} = \frac{Пу_{вз_{план}} + Пу_{пдфо_{план}} + Пн_{ЄСВ_{план}}}{Зпл_{план}} \times 100\%, \qquad (6.32)$$

де Пн $_{ЗПзаг\ план}$ – запланована сума загального податкового навантаження на заробітну плату ,%;

Пу $_{ЄСВ\ план}$ – запланована сума утриманого військового збору із заробітної плати працівника, %;

Пу $_{\text{ПДФО план}}$ – запланована сума утриманого податку на доходи фізичних осіб із працівника, грн.;

Пн $_{\text{ЄСВ план}}$ – запланована сума нарахованого єдиного соціального внеску на фонд оплати праці, грн.

Формула визначення податкового навантаження на заробітну плату вказує на розмір податків та внесків, які будуть утримані із заробітної плати та нараховані на фонд оплати праці в плановому періоді.

6.3. Методика аналізу ПДВ

Завдання аналізу ПДВ подано на рисунку 6.1.

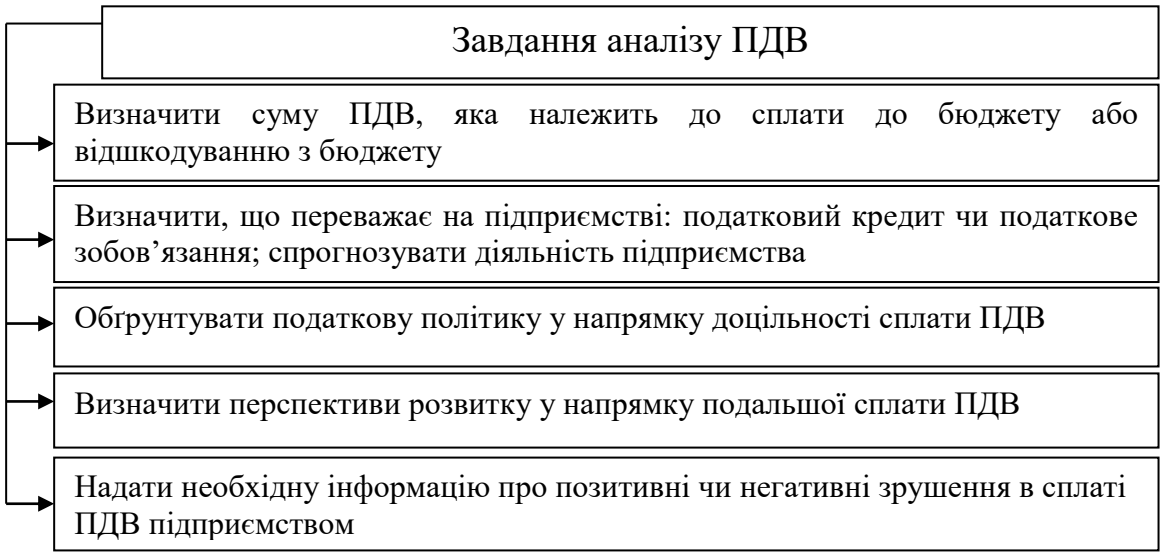

Рисунок 6.1 – Завдання аналізу ПДВ

Для аналізу податку на додану вартість використовують такі методи (рисунок 6.2):

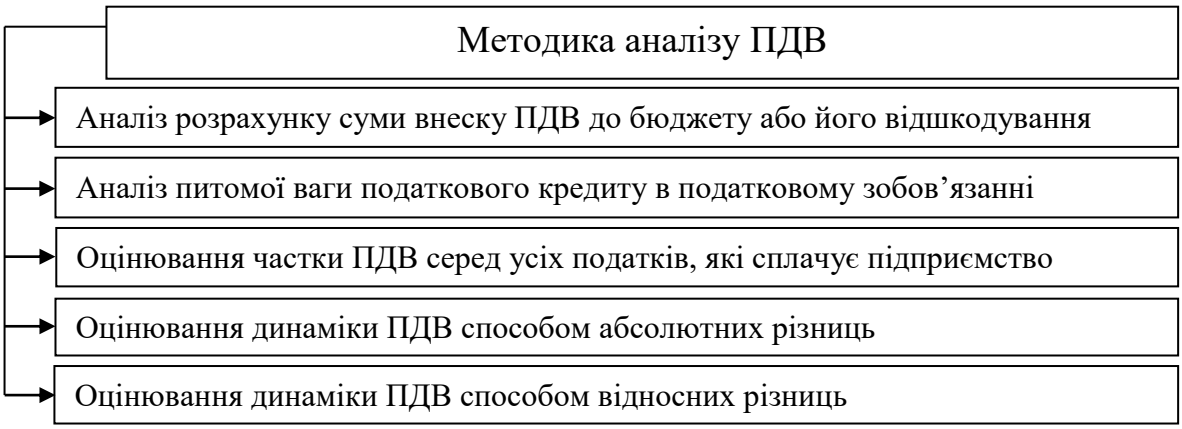

Рисунок 6.2 – Методика аналізу ПДВ

Вищезазначені методи передбачають розрахунок суми ПДВ до бюджету або його відшкодування:

$$\sum ПДВ = Рп - Зп = (Р - З) \times п, \quad (6.33)$$

де $\sum ПДВ$ – сума ПДВ до бюджету (або відшкодування);

$Р$ – вартість товарів підприємства до реалізації (база оподаткування);

$З$ – закупівельна вартість товарів, матеріалів, послуг інших підприємств (база оподаткування);

$п$ – ставка податку на додану вартість (у частках одиниці).

З наведеної формули видно, що $Рп$ – це податкове зобов'язання з податку на додану вартість, а $Зп$ – податковий кредит, різниця між якими сплачується платником до бюджету або відшкодовується з нього. За допомогою цієї формули підприємство визначає суму ПДВ, а саме позитивний результат показує суму до сплати, а від'ємний – суму відшкодування.

Для детальнішого аналізу стану розрахунків за податком на додану вартість підприємства необхідно визначити питому вагу податкового кредиту в податковому зобов'язанні:

$$ПДВ_{пв} = \frac{\sum ПК}{\sum ПЗ}, \quad (6.34)$$

де $ПДВ_{пв}$ – питома вага податкового кредиту в податковому зобов'язанні;

$\sum ПК$ – сума податкового кредиту податку на додану вартість;

$\sum ПЗ$ – сума податкового зобов'язання податку на додану вартість.

Формула визначення питомої ваги податкового зобов'язання з податку на додану вартість у податковому кредиті показує, що переважає на підприємстві – податковий кредит чи податкове зобов'язання, це дає змогу підприємству прогнозувати свою діяльність.

З метою з'ясування частки податку на додану вартість серед всіх податків, які сплачує підприємство, використовується розрахунок:

$$ПВ_{пдв} = \frac{\sum ПДВ}{\sum П}, \quad (6.35)$$

де $ПВ_{пдв}$ – частка податку на додану вартість серед всіх податків;

$\sum ПДВ$ – сума ПДВ, що сплатило підприємство у звітному періоді;

$\sum П$ – сума усіх податків, які сплатило підприємство у звітному періоді.

Наведена формула показує питому вагу податку на додану вартість у загальному обсязі сплачених податків підприємства, що дає змогу обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Важливим для аналізу податку на додану вартість є його динаміка за періодами діяльності підприємства, для цього треба розрахувати показник

динаміки ПДВ за періодами в грошовому виразі:

$$Д_{\sum пдв} = \sum ПДВ_з - \sum ПДВ_п, \quad (6.36)$$

де $Д_{\sum пдв}$ – динаміка ПДВ за періодами в грошовому виразі, грн.;

$\sum ПДВ_з$ – сума податку на додану вартість у звітному періоді;

$\sum ПДВ_п$ – сума податку на додану вартість у попередньому періоді.

Також необхідно розраховувати динаміку податку на додану вартість за періодами у відсотках, для цього треба розрахувати показник динаміки податку на додану вартість за періодами у відсотках:

$$Д_{\%пдв} = \frac{\sum ПДВ_з}{\sum ПДВ_п} \times 100\%, \quad (6.37)$$

де $Д\%_{пдв}$ – динаміка податку на додану вартість за періодами у відсотках.

Динаміка податку на додану вартість, визначена за цими формулами, надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в сплаті податку підприємством.

Перелік основних факторів, які впливають на формування суми ПДВ, наведено на рисунку 6.3, а позитивні або негативні наслідки впливу факторів на формування суми ПДВ – на рисунку 6.4.

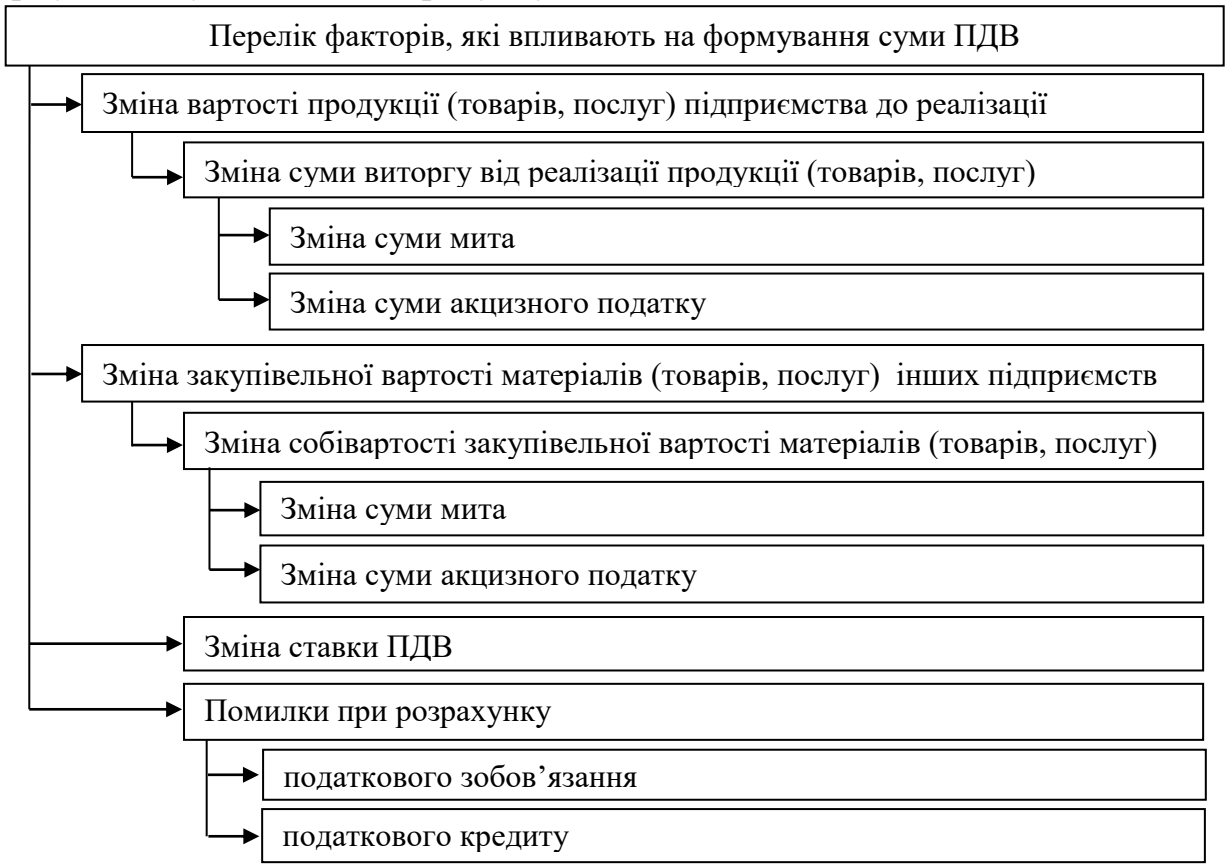

Рисунок 6.3 – Перелік факторів, які впливають на формування суми ПДВ

Рисунок 6.4 - Вплив факторів на формування суми ПДВ

6.4. Методика аналізу податку на прибуток

Завдання аналізу податку на прибуток, що належить сплатити до бюджету, представлено на рисунку 6.5.

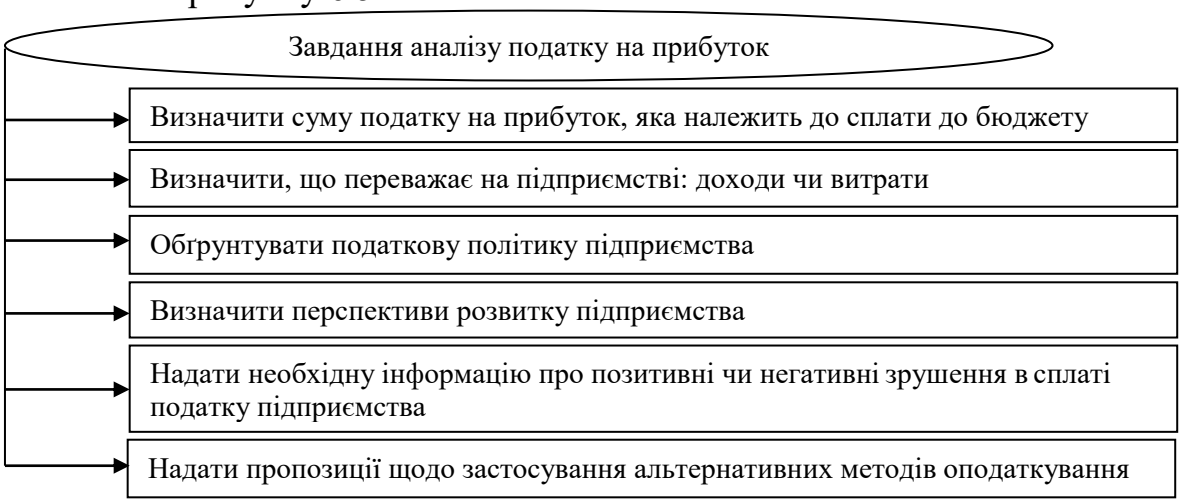

Рисунок 6.5 – Завдання аналізу податку на прибуток

Для аналізу податку на прибуток використовують наступні методи (рисунок 6.6).

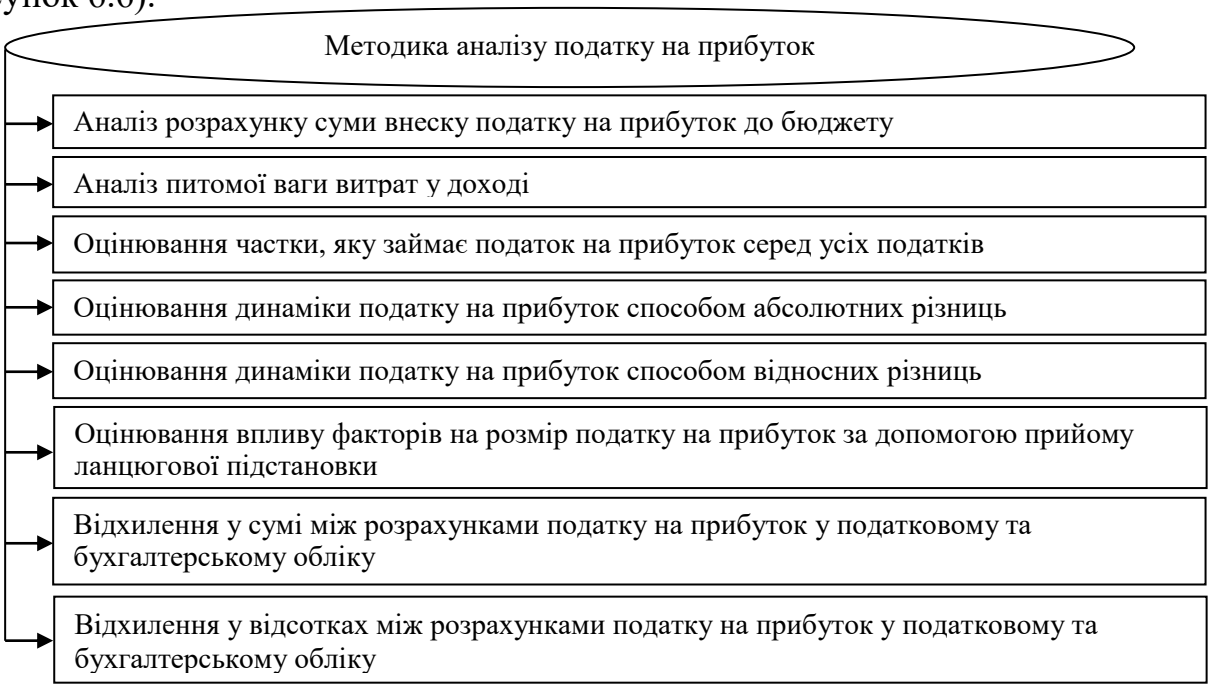

Рисунок 6.6 – Методика аналізу податку на прибуток

Вищезазначені методи включають розрахунок питомої ваги витрат у доході:

$$ПНП_{пв} = \frac{\sum В}{\sum Д}, \quad (6.38)$$

де $ПНП_{пв}$ – питома вага витрат у доході;

$\sum В$ – сума витрат підприємства;

$\sum Д$ – сума доходу підприємства.

Формула визначення питомої ваги витрат у доході підприємства демонструє, що переважає на підприємстві – дохід чи витрати, це дає змогу підприємству прогнозувати його діяльність.

З метою з'ясування частки, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які сплачує підприємство, використовується формула:

$$ПВ_{ппп} = \frac{\sum ПНП}{\sum П}, \quad (6.39)$$

де $ПВ_{ппп}$ – частка, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які сплачує підприємство;

$\sum ПНП$ – сума податку на прибуток, що сплатило підприємство у звітному періоді;

$\sum П$ – сума всіх податків, які сплатило підприємство у звітному періоді.

Наведена формула вказує на питому вагу податку на прибуток підприємств у загальному обсязі сплачених податків підприємства, що дає змогу обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Важливим для аналізу податку на прибуток є його динаміка за періодами діяльності підприємства, для цього треба розрахувати показник динаміки податку на прибуток за періодами в грошовому виразі. Для цього слід використовувати наступну формулу:

$$Д_{\sum ппп} = \sum ПНП_{з} - \sum ПНП_{б}, \quad (6.40)$$

де $Д_{\sum ппп}$ – динаміка податку на прибуток за періодами в грошовому виразі;

$\sum ПНП_{з}, \sum ПНП_{б}$ – сума податку на прибуток підприємств у звітному та базовому періоді відповідно.

Також розрахуємо динаміку податку на прибуток підприємств за періодами у відсотках, для цього треба розрахувати показник динаміки податку на прибуток за періодами у відсотках:

$$Д_{\%ппп} = \frac{\sum ПНП_{з}}{\sum ПНП_{б}} \times 100\%, \quad (6.41)$$

$Д_{\%ппп}$ – динаміка податку на прибуток за періодами у відсотках.

Динаміка податку на прибуток підприємств, визначена за цими формулами, надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в сплаті податку на прибуток підприємства.

Для більш детального аналізу стану податку на прибуток розраховують вплив факторів на розмір податку на прибуток (рисунок 6.7), що полягає в поетапній заміні базових даних підприємства на звітні дані за допомогою прийому ланцюгової підстановки:

$$\sum ПНП_{0} = (\sum Д_{0} - \sum В_{0}) \times С_{0}, \quad (6.42)$$

$$\sum ПНП_{\sum Д} = (\sum Д_{1} - \sum В_{0}) \times С_{0}, \quad (6.43)$$

$$\sum ПНП_{\sum В} = (\sum Д_{0} - \sum В_{1}) \times С_{0}, \quad (6.44)$$

$$\sum ПНП_C = (\sum Д_0 - \sum B_0) \times C_1, \quad (6.45)$$

$$\sum ПНП_1 = (\sum Д_1 - \sum B_1) \times C_1, \quad (6.46)$$

де $\sum ПНП_0, \sum ПНП_1$ – сума податку на прибуток підприємства в базовому та звітному періодах відповідно;

$\sum Д_0, \sum Д_1$ – загальна сума доходу підприємства в базовому та звітному періодах відповідно;

$\sum B_0, \sum B_1$ – загальна сума витрат підприємства в базовому та звітному періодах відповідно;

C_0, C_1 – ставка податку на прибуток за умов позитивної бази оподаткування (у частках одиниці) в базовому та звітному періодах відповідно.

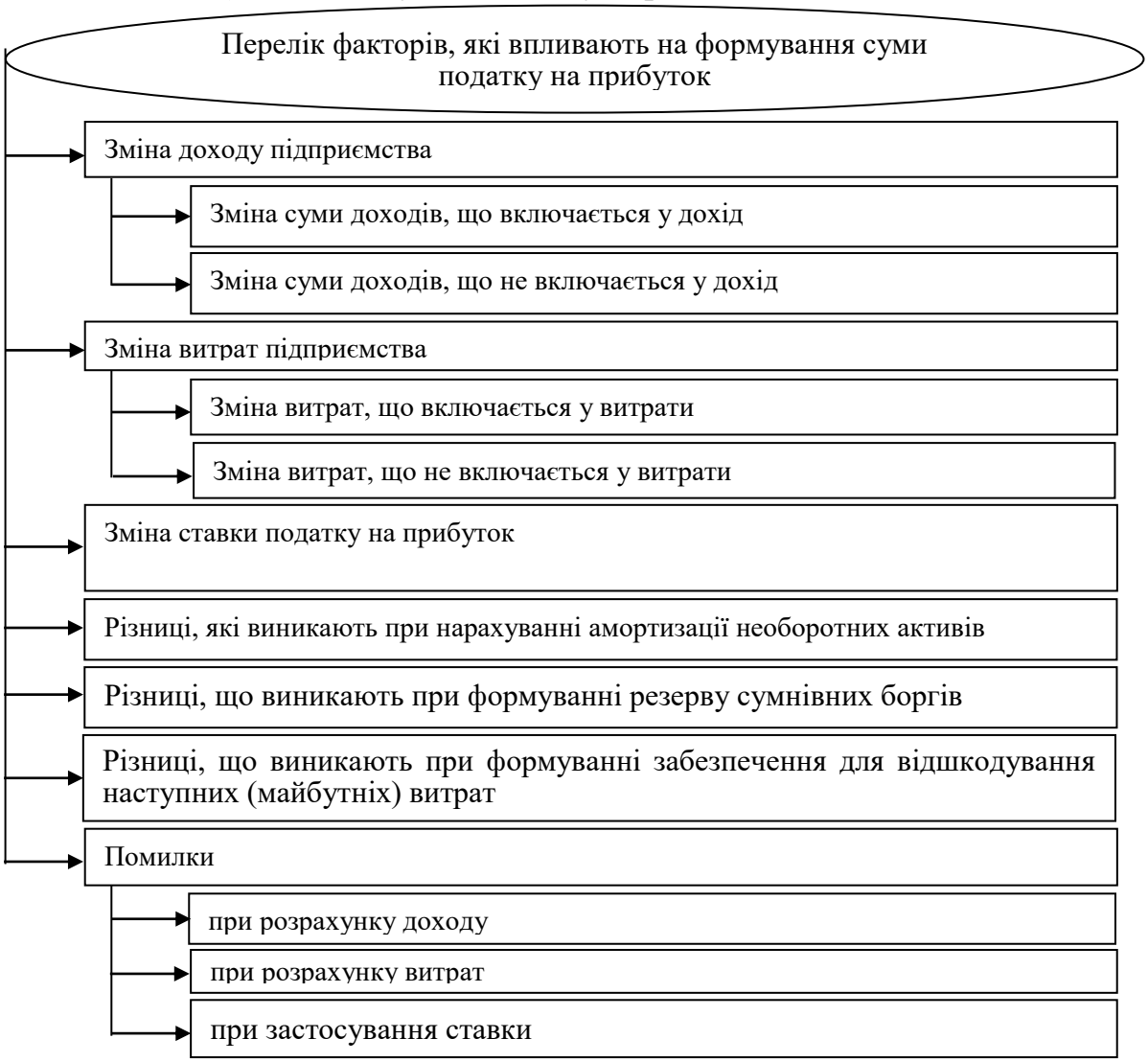

Рисунок 6.7 – Перелік факторів, які впливають на формування суми податку на прибуток

У цьому випадку визначити зміни податку на прибуток можливо за допомогою наступних формул:

$$\Delta \sum ПНП_{\sum Д_n} = \sum ПНП_{\sum Д_n} - \sum ПНП_0, \quad (6.47)$$

$$\Delta\sum ПНП_{\sum B_п} = \sum ПНП_{\sum B_п} - \sum ПНП_0, \quad (6.48)$$

$$\Delta\sum ПНП_{C_п} = \sum ПНП_{C_п} - \sum ПНП_0, \quad (6.49)$$

$$\sum ПНП = \sum ПНП_1 - \sum ПНП_0 \quad (6.50)$$

де $\Delta\sum ПНП_{\sum Д_п}$ – зміни податку на прибуток за рахунок зміни доходу;

$\Delta\sum ПНП_{\sum B_п}$ – зміни податку на прибуток за рахунок зміни витрат;

$\Delta\sum ПНП_{C_п}$ – зміни податку на прибуток за рахунок зміни ставки податку на прибуток;

$\sum ПНП$ – вплив факторів на розмір податку на прибуток підприємств.

За допомогою цих формул підприємство визначає вплив факторів на суму податку на прибуток, а саме за рахунок якого фактору зменшився або збільшився податок на прибуток.

Ефективність аналізу податку на прибуток підприємств значною мірою залежить від тимчасових та постійних різниць між податковим та бухгалтерським обліками, тому розрахуємо показник відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток у кожному періоді за допомогою формули:

$$ВПНП_{\sum пбо} = \sum ПНП_{по} - \sum ПНП_{бо}, \quad (6.51)$$

де $ВПНП_{\sum пбо}$ – відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток у кожному періоді, грн.;

$\sum ПНП_{по,} \sum ПНП_{\sum бо}$ – сума податку на прибуток підприємств за даними податкового та бухгалтерського обліку.

Для детальнішого аналізу необхідно порівняти доходи ($Д_{\sum пбо}$) та витрати ($B_{\sum пбо}$) у податковому та бухгалтерському обліку в грошовому виразі. Для цього використаємо наступні формули:

$$Д_{\sum пбо} = \sum Д_{по} - \sum Д_{бо}, \quad (6.52)$$

$$B_{\sum пбо} = \sum B_{по} - \sum B_{бо}, \quad (6.53)$$

де $\sum Д_{по,} \sum Д_{бо}$ – сума доходу за даними податкового та бухгалтерського обліку в грошовому виразі;

$\sum B_{по,} \sum B_{бо}$ – сума витрат за даними податкового та бухгалтерського обліку.

Також розрахуємо показник відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток у кожному періоді у відсотках:

$$ВПНП_{\%пбо} = \frac{\sum ПНП_{по}}{\sum ПНП_{бо}} \times 100\%, \quad (6.54)$$

де $ВПНП_{\%пбо}$ – відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток у кожному періоді у відсотках.

Для детальнішого аналізу необхідно порівняти доходи ($Д_{\%пбо}$) та витрати ($В_{\%пбо}$) у податковому та бухгалтерському обліку у відсотках. Це можливо здійснити за допомогою наступних формул:

$$Д_{\%пбо} = \frac{\sum Д_{по}}{\sum Д_{бо}} \times 100\%, \quad (6.55)$$

$$В_{\%пбо} = \frac{\sum В_{по}}{\sum В_{бо}} \times 100\%. \quad (6.56)$$

Визначене відхилення між податковим та бухгалтерським податком на прибуток у кожному періоді в грошовому виразі та відсотках надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в нарахуванні податку на прибуток підприємства.

6.5. Методика аналізу транспортного податку

Основні завдання аналізу транспортного податку, який підлягає сплаті до бюджету, зображено на рисунку 6.8.

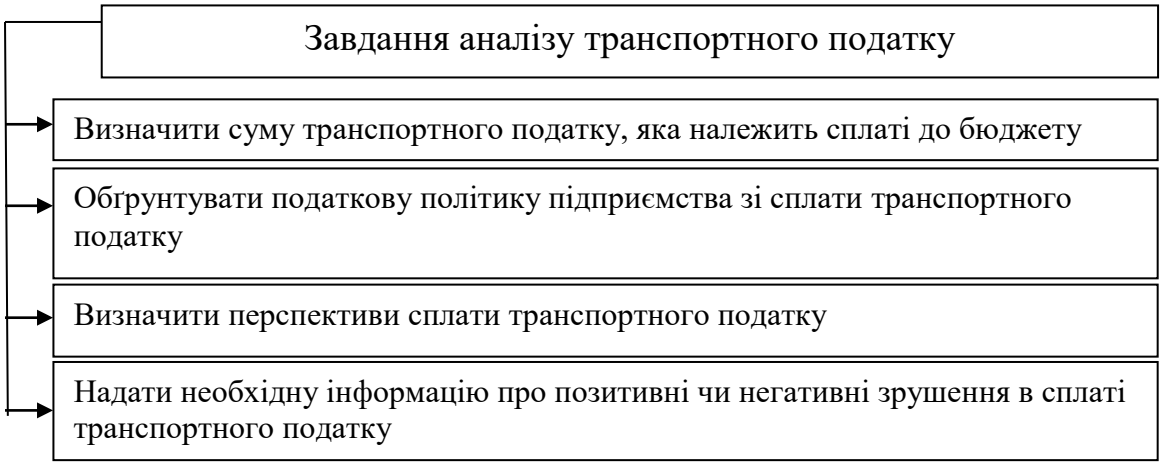

Рисунок 6.8 – Завдання аналізу транспортного податку

Для аналізу транспортного податку використовуються наступну методику (рисунок 6.9).

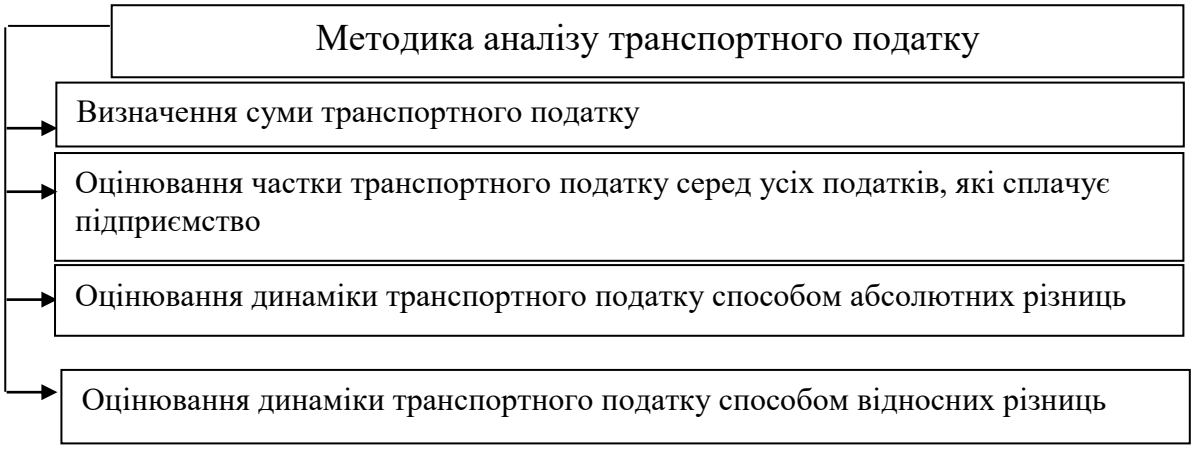

Рисунок 6.9 – Методика аналізу транспортного податку

З метою з'ясування частки транспортного податку серед усіх податків, які сплачує підприємство, використовується формула:

$$ПВ_{тр} = \frac{\sum ТР}{\sum П}, \quad (6.57)$$

де $ПВ_{тр}$ – частка транспортного податку серед усіх податків, які сплачує підприємство;

$\sum ТР$ – сума транспортного податку, що сплатило підприємство у звітному періоді;

$\sum П$ – сума усіх податків, які сплатило підприємство у звітному періоді.

Наведена формула демонструє питому вагу транспортного податку в загальному обсязі сплачених податків підприємства, що дає змогу обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Важливим для аналізу транспортного податку є його динаміка за періодами діяльності підприємства, для цього необхідно розрахувати показник динаміки транспортного податку за періодами в грошовому виразі:

$$Д_{\sum тр} = \sum ТР_{з} - \sum ТР_{п}, \quad (6.58)$$

де $Д_{\sum тр}$ – динаміка транспортного податку за періодами в грошовому виразі, грн.;

$\sum ТР_{з}$ – сума транспортного податку у звітному періоді;

$\sum ТР_{п}$ – сума транспортного податку в попередньому періоді.

Також розраховуємо динаміку транспортного податку за періодами у відсотках, для цього треба розрахувати показник динаміки транспортного податку за періодами у відсотках:

$$Д_{\%тр} = \frac{\sum ТР_{з}}{\sum ТР_{п}} \times 100\%, \quad (6.59)$$

де $Д_{\%тр}$ – динаміка транспортного податку за періодами у відсотках.

Визначення динаміки транспортного податку за цими формулами надасть необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в сплаті податку підприємством.

6.6. Методика аналізу податку на землю

Основні завдання аналізу податку на землю наведені на рисунку 6.10.

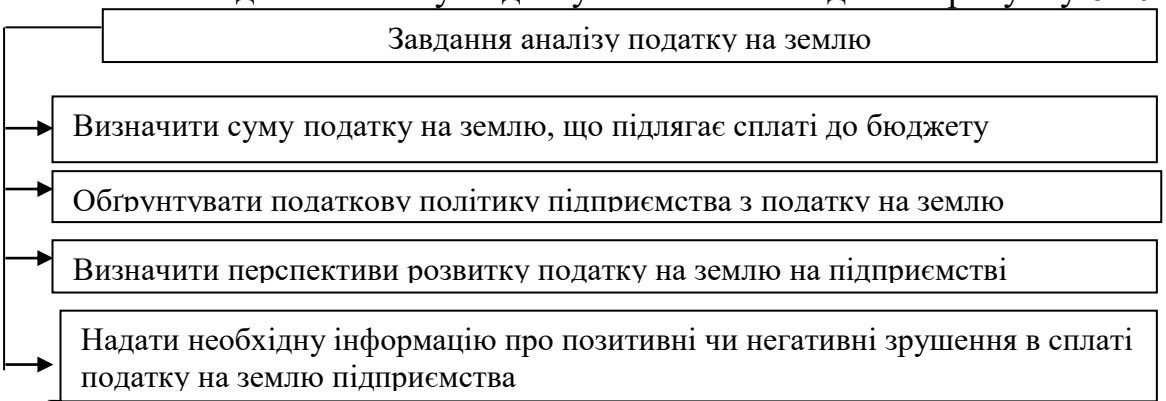

Рисунок 6.10 – Завдання аналізу плати за землю

Для аналізу податку на землю використовують методику наведену рисунку 6.11.

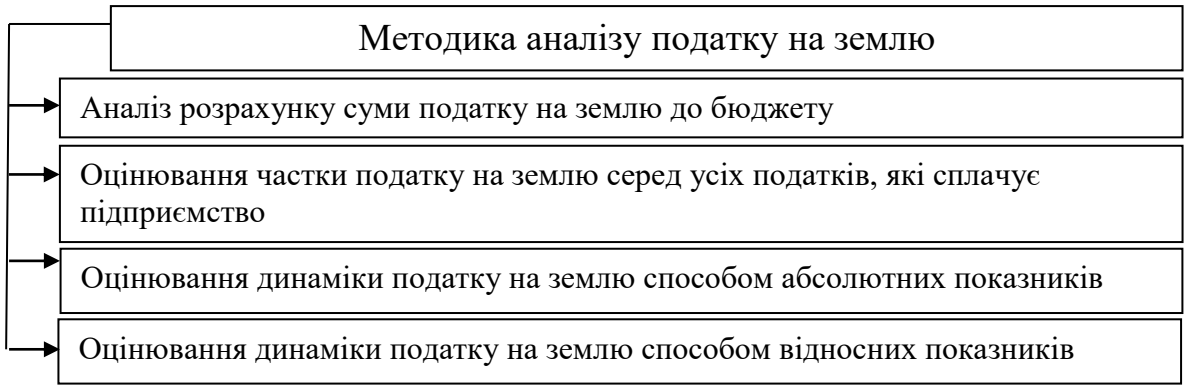

Рисунок 6.11 – Методика аналізу податку на землю

- суми податку на землю, що підлягає сплаті до бюджету, якщо грошову оцінку земель проведено, можна здійснити за наступною формулою:

$$\sum ЗП_{оц} = Z \times N, \tag{6.60}$$

де $\sum ЗП_{оц}$ – сума податку на землю до бюджету, якщо грошову оцінку земель проведено;

Z – грошова оцінка земельної ділянки;

N – ставка податку у відсотках до грошової оцінки.

- суми податку на землю, що підлягає сплаті до бюджету, якщо грошову оцінку земель не проведено здійснюють за формулою:

$$\sum ЗП_{не} = (S_{не} \times C \times K_i) \times K_з, \tag{6.61}$$

де $\sum ЗП_{не}$ – сума податку на землю до бюджету, якщо грошову оцінку земель не проведено;

$S_{не}$ – площа земельної ділянки, грошова оцінка якої не проведена;

C – ставка податку у грошових одиницях;

K_i – коефіцієнт індексації ставки податку.

За допомогою цих формул підприємство визначає суму податку на землю до бюджету за рік та заповнює податковий розрахунок податку на землю.

З метою з'ясування частки податку на землю серед усіх податків, які сплачує підприємство, використовується формула:

$$ПВ_{зп} = \frac{\sum ЗП}{\sum П}, \tag{6.62}$$

де $ПВ_{зп}$ – частка податку на землю серед усіх податків, які сплачує підприємство;

$\sum ЗП$ – сума податку на землю, що сплатило підприємство у звітному періоді.

Наведена формула показує питому вагу податку на землю в загальному обсязі сплачених податків підприємства, що дає змогу обґрунтовувати податкову політику підприємства.

Для аналізу податку на землю важливе значення має його динаміка за періодами діяльності підприємства в грошовому виразі, для цього необхідно розрахувати відповідний показник:

$$Д_{\sum ЗП} = \sum ЗП_з - \sum ЗП_п, \quad (6.63)$$

де $Д_{\sum ЗП}$ – динаміки податку на землю за періодами в грошовому виразі, грн.;

$\sum ЗП_з$ – сума податку на землю у звітному періоді;

$\sum ЗП_п$ – сума податку на землю в попередньому періоді.

Крім того, розраховується показник динаміки податку на землю за періодами у відсотках:

$$Д_{\%ЗП} = \frac{\sum ЗП_з}{\sum ЗП_п} \times 100\%, \quad (6.64)$$

де $Д_{\%зп}$ – динаміка податку на землю за періодами у відсотках.

Отримані за допомогою цих формул значення свідчитимуть про позитивні чи негативні зрушення податку на землю підприємства. Перелік основних факторів, які впливають на формування суми податку на землю, наведено на рисунку 6.12.

Рисунок 6.12 – Перелік факторів, які впливають на формування податку на землю

Аналіз податку на додану вартість, податку на прибуток, транспортного податку та податку на землю допоможе проаналізувати їх розмір за попередній період й визначити ефективну податкову політику на майбутнє. Проведений

аналіз дасть змогу виявити помилки в існуючий податковій політиці підприємства, обґрунтувати перспективи її розвитку та запропонувати найкращі рішення щодо застосування альтернативних методів оподаткування та підвищити рівень фінансової безпеки підприємства.

За допомогою методичних підходів до аналізу податків підприємства зможуть самостійно визначити найвигідніші умови нарахування та сплати податків. Це допоможе сформувати фінансову безпеку підприємства.

6.7 Контрольні питання

1. Що дасть проведення на підприємстві аналізу податку на додану вартість, податку на прибуток, транспортного податку та податку на землю?
2. Надайте перелік факторів, які впливають на формування податку на землю.
3. Розкрийте особливості розрахунку суми податку на землю, що підлягає сплаті до бюджету, якщо грошову оцінку земель не проведено.
4. Які складові входять до методики аналізу податку на землю?
5. Які складові входять до методики аналізу податку на прибуток?
6. У чому полягає завдання аналізу податку на прибуток?
7. Надайте перелік факторів, які впливають на формування суми ПДВ.
8. Що включає методика аналізу ПДВ?
9. Надайте перелік факторів, які впливають на формування суми податку на прибуток.
10. У чому полягає методика аналізу ПДВ?
11. Розкрийте сутність і значення завдань аналізу ПДВ.
12. Як розраховуються суми ПДВ до бюджету або його відшкодування для аналізу податку на додану вартість?
13. Як обчислюється податкове навантаження на заробітну плату працівника?
14. Що в себе включає система показників податкового навантаження?
15. Коефіцієнт податкового навантаження на одного працюючого на підприємстві для податків, зборів, внесків, мита: розрахунок та характеристика складових формули.
16. Значення при плануванні податкового навантаження на наступний рік його середньогалузевий нормативу.
17. У чому полягають завдання аналізу податку на землю?
18. Які завдання аналізу транспортного податку ви знаєте?
19. Що в себе включають завдання аналізу транспортного податку?
20. Які складові входять до методика аналізу транспортного податку?
21. Надайте перелік факторів, які впливають на формування суми ПДВ.

6.8 Тести для самоконтролю

1. Аналіз податку на додану вартість, податку на прибуток, транспортного податку та податку на землю допоможе:

а) виявити помилки в існуючий податковій політиці підприємства, обґрунтувати перспективи її розвитку та запропонувати найкращі рішення щодо застосування альтернативних методів оподаткування та підвищити рівень фінансової безпеки;

б) визначити строки сплати податків;

в) систематизувати їх для складання податкової звітності.

2. Вкажіть фактор, який не впливає на формування податку на землю:

а) зміна площі землі;
б) зміна грошової вартості землі;
в) природні явища.

3. Вкажіть складову, яка використовується при розрахунку суми податку на землю, що підлягає сплаті до бюджету, якщо грошову оцінку земель не проведено:

а) розмір екологічного податку в плановому періоді;
б) ставка податку у грошових одиницях;
в) площа земельної ділянки, грошова оцінка якої проведена.

4. Який із зазначених елементів не входить до методики аналізу податку на землю:

а) оцінювання частки податку на землю серед усіх податків, які сплачує підприємство;
б) оцінювання динаміки податку на землю способом абсолютних показників;
в) часткове оцінювання динаміки податку на землю способом відносних показників.

5. Який із зазначених елементів не входить до розрахунку питомої ваги витрат у доході для аналізу податку на прибуток:

а) оцінювання податку на прибуток;
б) сума витрат підприємства;
в) сума доходу підприємства.

6. Які із зазначених елементів не входять до методики аналізу податку на прибуток:

а) аналіз питомої ваги витрат у доході;
б) часткове оцінювання динаміки податку на прибуток способом відносних показників;
в) оцінювання впливу факторів на розмір податку на прибуток за допомогою прийому ланцюгової підстановки.

7. Яке із зазначених завдань входить до завдань аналізу податку на прибуток:

а) визначити інвестиційну привабливість;
б) визначити перспективи розвитку підприємства;
в) правильно скласти податкову звітність.

8. Які із зазначених факторів не впливають на формування суми ПДВ:

а) зміна суми виторгу від реалізації продукції (товарів, послуг);
б) зміна суми мита;
в) зміна суми витрат на збут.

9. Методика аналізу ПДВ включає:

а) Оцінювання частки ПДВ серед усіх податків, які сплачує підприємство;
б) аналіз питомої ваги витрат у доході;
в) строки сплати ПДВ.

10. Який із зазначених факторів не впливає на формування суми податку на прибуток:

а) рух грошових коштів на поточному рахунку;
б) зміна витрат підприємства;
в) помилки.

11. Який із зазначених елементів не входить до методики аналізу ПДВ:

а) аналіз питомої ваги податкового кредиту в податковому зобов'язанні;
б) оцінювання динаміки ПДВ способом відносних різниць;
в) аналіз місцевих податків.

12. Яке із зазначених завдань входить до завдань аналізу ПДВ:

а) обґрунтувати податкову політику у напрямку доцільності сплати ПДВ;
б) визначити перспективи розвитку підприємства;
в) правильно скласти податкову звітність.

13. Вкажіть складову, яка використовується при розрахунку суми ПДВ до бюджету або його відшкодування для аналізу ПДВ:

а) визначити загальну суму податків, яка належить до сплати до бюджету;
б) визначити розмір податку з доходів фізичних осіб;
в) визначити, що переважає на підприємстві: податковий кредит чи податкове зобов'язання; спрогнозувати діяльність підприємства.

14. Вкажіть складову, яка використовується при обчисленні податкового навантаження на заробітну плату працівника :

а) сплачена заробітна плата;
б) утриманий податок на доходи фізичних осіб з працівника, грн.;
в) нарахований ЄСВ.

15. Що не входить до системи показників податкового навантаження:

а) показники абсолютного податкового навантаження;
б) показники порівняльного податкового навантаження;
в) показники відносного податкового навантаження.

16. Який із зазначених елементів не входить до розрахунку коефіцієнту податкового навантаження на одного працюючого на підприємстві для податків, зборів, внесків, мита:

а) загальна чисельність працюючих адміністративного сектору на підприємстві у базовому та нових періодах, осіб аналіз питомої ваги витрат у доході;
б) індекс податків, зборів, внесків, мита, од.;
в) сума податків, зборів, внесків, мита в базовому та наступних періодах, грн.

17. Ретельний аналіз платежів до бюджету та позабюджетних фондів передбачає розрахунок податкового навантаження звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно чистої доданої вартості. Які із зазначених елементів не входять до розрахунку:

а) сума податків, зборів, внесків, мита у звітному періоді, грн.;
б) середньогалузевий норматив податкового навантаження на наступний рік;
в) сума чистої доданої вартості підприємства у звітному періоді, грн.

18. Ретельний аналіз платежів до бюджету та позабюджетних фондів передбачає розрахунок податкового навантаження звітного періоду для податків, зборів, внесків, мита відносно чистої доданої вартості. Який із зазначених елементів не входить до розрахунку:

а) сума податків, зборів, внесків, мита у звітному періоді, грн.;

б) середньогалузевий норматив податкового навантаження на наступний рік;
в) сума чистої доданої вартості підприємства у звітному періоді, грн.

19. Який із зазначених показників не використовується для розрахунку рівня податкового навантаження платежів (податків, зборів, внесків, мита) звітного періоду відносно доходу підприємства:

а) сума кожного платежу (податку, збору, внесків, мита), сплаченого підприємством у звітному періоді;
б) сума доходу у звітному період;
в) сума витрат у звітному період.

20. При плануванні податкового навантаження на наступний рік необхідно:

а) враховувати оптимальний його рівень за середньогалузевим нормативом;
б) не враховувати оптимальний його рівень за середньогалузевим нормативом;
в) враховувати оптимальний його рівень за середньогалузевим нормативом в окремих випадках.

21. Які із зазначених елементів не входять до методики аналізу транспортного податку:

а) оцінювання частки транспортного податку серед усіх податків, які сплачує підприємство;
б) визначення суми транспортного податку;
в) оцінювання частки транспортного податку відносно податку на прибуток, які сплачує підприємство.

22. Завдання аналізу податку на землю не передбачають:

а) визначити перспективи розвитку податку на землю на підприємстві
б) визначити суму екологічного податку;
в) надати необхідну інформацію про позитивні чи негативні зрушення в сплаті податку на землю підприємства

23. Завдання аналізу транспортного податку не передбачають:

а) обґрунтувати податкову політику підприємства лише в контексті транспортного податку;
б) визначити перспективи сплати транспортного податку;
в) визначити суму транспортного податку, яка належить сплаті до бюджету.

24. Методика аналізу податку на землю передбачає:

а) оцінювання частки податку на землю серед усіх податків, які сплачує підприємство;
б) не оцінювати частку податку на землю серед усіх податків, які сплачує підприємство;
в) часткове оцінювання динаміки податку на землю способом абсолютних показників.

6.9 Практичні завдання

Завдання 1.

Розрахувати податкове навантаження на заробітну плату згідно даних розрахунково-платіжної відомості (таблиця 6.2).

Таблиця 6.2 – Розрахунково-платіжна відомість

ПІБ	Нарахована ЗП	ПСП	ПДФО	ВЗ 1,5%	Сума ЗП до сплати
Іванов (0,5 ст.)	5000				
Петров	12000				
Сидоров	14000				
Разом	31000				

Після відображення нарахування та утримання заробітної плати за розрахунково-платіжною відомістю, розрахувати нарахування на фонд оплати праці (таблиця 6.3).

Таблиця 6.3 – Нарахування на ФОП

Групи працівників	Нарахована ЗП	Нарахування ЄСВ на ЗП 22%
Робітники	5000	
Адміністрація	12000	
Робітники збуту	14000	
Разом	31000	

Здійснити розрахунок впливу на чистий прибуток різних ставок єдиного соціального внеску за даними таблиці 6.4.

Таблиця 6.4 – Розрахунок чистого прибутку при різних ставках ЄСВ

Показник	Варіанти			
	1	2	3	4
Доход від реалізації, грн.	50000	50000	50000	50000
Витрати від реалізації, грн.:				
у тому числі на матеріали, грн.	8000	8000	8000	8000
заробітна плата, грн.	31000	31000	31000	31000
Ставка ЄСВ, %	37%	40%	45%	22%
Нарахування ЄСВ на ФОП, грн.				
Амортизація, грн.	1000	1000	1000	1000
Оподаткований прибуток, грн.				
Податок на прибуток, грн.				
Чистий прибуток, грн.				

Рішення.

Податкове навантаження на заробітну плату працівника:

$$ПН\ зппр = ((Пу_{ВЗ} + Пу_{ПДФО}) \div Зпл) \times 100\%, \quad (6.65)$$

де $Пу_{ПДФО}$ – утриманий податок на доходи фізичних осіб з працівника, грн.;

$З_{ПЛ}$ – нарахована заробітна плата, грн.

При визначенні податкового навантаження платежів на заробітну плату видно частку утриманих податків та зборів із заробітної плати.

Податкове навантаження на заробітну плату підприємства:

$$Пн_{ФОП} = (Пн_{ЄСВ} \div Зпл) \times 100\%, \quad (6.66)$$

де $Пн_{ФОП}$ – податкове навантаження на фонд оплати працівників, %;

Пн $_{ЄСВ}$ – нарахований єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці, грн.;

Податкове навантаження показує частку сплачених внесків, які було нараховано на заробітну плату.

Загальне податкове навантаження на заробітну плату:

$$Пн_{ЗПзаг} = ((Пу_{ВЗ} + Пу_{ПДФО} + Пн_{ЄСВ}) \div Зпл) \times 100\%, \quad (6.67)$$

де Пн $_{ЗПзаг}$ – загальне податкове навантаження на заробітну плату ,%.

Пу $_{ЄСВ}$ – утриманий єдиний соціальний внесок із заробітної плати з працівника, %;

Пу $_{ПДФО}$ – утриманий податок на доходи фізичних осіб з працівника, грн.;

Пн $_{ЄСВ}$ – нарахований єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці, грн.;

Формула визначення податкового навантаження на заробітну плату показує розмір податків та внесків, які утримані та нараховані із заробітної плати в звітному періоді.

Таблиця 6.5 – Розрахунок загального податкового навантаження на заробітну плату

ПІБ	Нарахована ЗП	Нарахування ЄСВ на ЗП 22%	податкове навантаження на з/п підприємства %	ПДФО 18%	ВЗ 1,5%	податкове навантаження на з/п робітника %	Разом податків	Загальне податкове навантаження %
Робітники	5000	1100	22,00	900	75	19,50	2075	41,50
Адміністрація	12000	2640	22,00	2160	180	19,50	4980	41,50
Робітники збуту	14000	3080	22,00	2520	210	19,50	5810	41,50
Разом	31000	6820	22,00	5580	465	19,50	12865	41,50

Розрахунок впливу на чистий прибуток різних ставок єдиного соціального внеску (таблиця 6.6).

Таблиця 6.6 – Розрахунок чистого прибутку при різних ставках ЄСВ

Показник	Варіанти			
	1	2	3	4
Доход від реалізації, грн.	50000	50000	50000	50000
Витрати від реалізації, грн.:				
у тому числі на матеріали, грн.	8000	8000	8000	8000
на заробітну плату, грн.	31000	31000	31000	31000
Ставка ЄСВ, %	37%	40%	45%	22%
Нарахування ЄСВ на ФОП, грн.	11470	12400	13950	6820
Амортизація, грн.	1000	1000	1000	1000
Оподаткований прибуток, грн.	8430	7600	6050	11180
Податок на прибуток, грн.	1517,4	1368	1089	2012,4
Чистий прибуток, грн.	6912,6	6232	4961	9167,6

З таблиці 6.6 видно наступний взаємозв’язок, що чим вище ставки єдиного соціального внеску при інших однакових умовах, тим менше розмір чистого прибутку підприємства.

Завдання 2.

Підприємством за звітний період було отримано наступні результати: доход – 600,0 тис. грн.; витрати – 378,0 тис. грн.; сума амортизаційних відрахувань – 45,0 тис. грн. Розрахувати показник податкового навантаження. З'ясувати чи є підстави для проведення перевірки контролюючими органами.

Рішення.

Об'єкт оподаткування має позитивне значення та складає 7,0 тис. грн. (300,0 тис. грн. – 278,0 тис. грн. – 15,0 тис. грн.); прибуток, що підлягає оподаткуванню за базовою ставкою, – 7,0 тис. грн.; нарахована сума податку на прибуток за базовою ставкою – 1260,0 грн. (7,0 тис. грн. × 18 % ÷ 100 %.); податкове зобов'язання звітного періоду – 1260,00 грн.; сума податку до сплати – 1260,00 грн.

Податкове навантаження для підприємства складає ≈0,42 % (1260,00 грн. ÷ 300000 грн. × 100 %).

З огляду на те, що об'єкт оподаткування має позитивне значення (7,0 тис. грн. > 0), а показник податкового навантаження менше 1 %, у органів ДПСУ є всі підстави включити підприємство до переліку перевірок і скласти інформаційно-аналітичну довідку. А потім провести податкову перевірку.

Можна порекомендувати підприємству, що має низький рівень податкового навантаження, подавати разом з декларацією роз'яснювальний лист, в якому викладаються вагомі докази, що обґрунтовують правоту розрахунку податку на прибуток.

Завдання 3.

Для одержання загальної картини про податкове навантаження проведемо розрахунки для підприємства, яке перебуває на загальній системі оподаткування. Підприємством за місяць отримано дохід від реалізації в сумі 500 тис. грн. з ПДВ. Адміністративні витрати підприємства становлять 80 тис. грн., нарахована заробітна плата директора – 30000 грн., головного бухгалтера – 25000 грн., слюсаря – 13000 грн. на одну особу (кількість осіб 6), прибиральниця – 8000 грн.

Здійснити всі необхідні розрахунки з оподаткування підприємства та заробітної плати. Розрахувати: податкове навантаження на заробітну плату робітника, податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства, загальне податкове навантаження на заробітну плату, податкове навантаження з податку на прибуток та частку, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які сплачує підприємство (крім податків, які утримуються з працівників).

Рішення

Таблиця 6.7 – Розрахунок податку на прибуток за даними бухгалтерського та податкового обліку

№ з/п	Найменування	Бухоблік, грн.	Податковий облік	
			Доход, грн.	Витрати, грн.
1	Доход від реалізації	500 000,00	416666,67	
2	Податкове зобов'язання з ПДВ (20%)	83333,33		
3	Нарахована зарплата	141000,00		141000,00
4	Нараховано ЄСВ на зарплату	31020,00		31020,00
5	Утримано ВЗ із зарплати	2115,00		
6	Утримано ПДФО із зарплати	25380,00		
7	Адміністративні витрати	80000,00		80000,00
	Разом		416666,67	252020,00
8	Прибуток			194646,67
9	Податок на прибуток (18%)			35036,40
10	Сплачено податків у зв'язку з виплатою зарплати	58515,00		
11	Всього сплачено податків	176884,73		

Таблиця 6.8 – Розрахунок утримань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці

№ з/п	Посада	Зарплата, грн. Кіл. осіб.	Зарплата, грн. Оклад	Зарплата, грн. Разом, грн.	Утримання, грн. ПДФО (18,0%)	Утримання, грн. ВЗ (1,5%)
1	Директор	1	30000	30000	5400	450
2	Головний бухгалтер	1	25000	5 000,00	4500	375
3	Слюсар	6	13000	78000	14040	1170
4	Прибиральниця	1	8000	8000	1440	120
5	Разом			138000	25420	2645
6	Нараховано ЄСВ 22%			30844		

Податкове навантаження на заробітну плату робітника становить:

ПДФО+ВЗ

(25420 + 2115) ÷138000×100 =19,5%

Податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства становить:

ЄСВ

30844÷138000 ×100 = 22%

Загальне податкове навантаження на заробітну плату становить:

(25420+2645+30844)÷138000×100 = 41,5 %

Податкове навантаження з податку на прибуток становить:

33000÷500000×100 = 6,6%

Частка, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які сплачує підприємство (крім податків, які утримуються з працівників) становить:

33000÷147177,3 = 0,224

Завдання 4.

Розрахувати податкове навантаження з ПДВ. Податкові зобов'язання, які були вказані в декларації, становлять 150 000 грн. При цьому податковий кредит становить 130000 грн. Розрахувати суму ПДВ, яка підлягає сплаті до бюджету.

Розрахувати податкове навантаження з податку на прибуток. Доход - 200000 грн. Витрати 170 000 грн. Амортизація - 10000 грн. Зробити висновки.

Рішення.

Сума ПДВ, яка підлягає сплаті до бюджету, дорівнює 20 000грн. Розраховуємо податкове навантаження(20 000÷150 000)×100%= 13,3%. Разом коефіцієнт податкової віддачі становить 13,3%. Для того щоб знизить цей коефіцієнт, необхідно провести оптимізацію оподаткування на підприємстві, яка повинна проходити кожен рік. Тобто кількість податків, які ви плануєте перерахувати в бюджет. Завданням оптимізації буде зниження коефіцієнта порівняно з минулим роком і якщо вдасться досягти цього, завдання, покладене на оптимізацію, було виконано.

Доход – 200 000грн. Витрати 170 000грн.

Амортизація –10 000грн.

Податок на прибуток = (200 000 – 170 000 – 10 000)×18%=3600грн.

Податкове навантаження = (3600÷200 000)×100%=1,8%

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, чим більше підприємство платить податків до бюджету, тим вище цей коефіцієнт, але використовуючи методи оптимізації оподаткування можна істотно знизити навантаження. Але необхідно бути обережним, бо органи ДПСУ в такому випадку можуть підприємство включити до плану перевірок.

Завдання 5.

Використовуючи вхідні дані таблиці 6.9 провести на промисловому підприємстві ТОВ «Айстра» аналіз податкового навантаження податку на прибуток. Результати аналізу податкового навантаження з податку на прибуток згідно даних промислового підприємства надати у таблиці 6.10.

Таблиця 6.9 – Вхідні дані для аналізу податкового навантаження податку на прибуток

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022р.	2023 р.
Податок на прибуток, тис. грн.	27112,4	17335,5	10067,1	62544,6	-18026,8
Доход, тис. грн.	4841500,0	1063527,61	977388,35	11800867,92	13653045,6
Середньогалузеве податкове навантаження, %	-	1,07	1,07	1,24	1,23

Рішення

Таблиця 6.10 – Аналіз податкового навантаження податку на прибуток

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022р.	2023 р.
1	2	3	4	5	6
Податок на прибуток, тис. грн.	27112,4	17335,5	10067,1	62544,6	-18026,8
Доход, тис. грн.	4841500,0	1063527,61	977388,35	11800867,92	13653045,6

Продовження таблиці 6.10

1	2	3	4	5	6
Середньогалузеве податкове навантаження, %	-	1,07	1,07	1,24	1,23
Податкове навантаження підприємства, %	0,56	1,63	1,03	0,53	0 (збитки)
Відхилення, %	-	+0,56	-0,04	-0,71	-1,23

Аналіз податкового навантаження з податку на прибуток виявив наступне: на ТОВ «Айстра» розмір податкового навантаження нижче від середньогалузевого та з 2022 р. даний показник знижується.

Такий самий аналіз податкового навантаження проводять і контролюючі органи. Якщо отримані дані будуть мати розходження з середньогалузевим податковим навантаженням, то такі підприємства будуть включені до графіку проведення планових виїзних перевірок.

Завдання 6.

Використовуючи вхідні дані таблиці 6.11 провести на промисловому підприємстві ТОВ «Айстра» аналіз податкового навантаження податку на додану вартість. Результати аналізу податкового навантаження з податку на додану вартість згідно даних промислового підприємства надати у таблиці 6.12.

Таблиця 6.11 – Вхідні дані для аналізу податкового навантаження податку на додану вартість

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022р.	2023 р.
Норма податкового навантаження , %	-	1	1	1	1
ПДВ, тис. грн.	153589,0	149535,5	30764,9	-373608,0	180182,0
Загальний обсяг поставки, тис. грн.	1841453,5	4812352,5	7461484,0	2223249,5	10711368,0

Рішення.

Таблиця 6.12 – Аналіз податкового навантаження ПДВ

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022р.	2023 р.
1	2	3	4	5	6
Норма податкового навантаження, %	-	1	1	1	1
ПДВ, тис. грн.	153589,0	149535,5	30764,9	-373608,0	180182,0
Загальний обсяг поставки, тис. грн.	1841453,5	4812352,5	7461484,0	2223249,5	10711368,0
Податкове навантаження підприємства, %	8,34	3,107	0,41	-	1,682
Відхилення від норми, %	-	+2,107	-0,59	-1	+0,682

В результаті проведеного аналізу податкового навантаження з податку на додану вартість було виявлено, що на розмір податкового навантаження у 2021 та у 2022 рр. нижче від норми, а у 2020 та 2023 рр. вище від норми

На сьогодні середньогалузеве податкове навантаження з ПДВ не розраховується, але промислові підприємства при аналізі орієнтуються на встановлену норму.

6.10 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Розрахувати податкове навантаження на заробітну плату згідно даних розрахунково-платіжної відомості (таблиця 6.17).

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 6.17 – Розрахунково-платіжна відомість

ПІБ	Нарахована ЗП*	ПСП	ПДФО	ВЗ 1,5%	Сума ЗП до сплати
Іванов	8000				
Петров	12000				
Сидоров	14000				
Разом					

Після відображення нарахування та утримання заробітної плати за розрахунково-платіжною відомістю, розрахувати нарахування на фонд оплати праці (таблиця 6.18).

Таблиця 6.18 – Нарахування на ФОП

Групи працівників	Нарахована ЗП*	Нарахування ЄСВ на ЗП 22%
Робітники	8000	
Адміністрація	12000	
Робітники збуту	14000	
Разом		

Визначити податкове навантаження на заробітну плату

Таблиця 6.19 – Розрахунок податкового навантаження на заробітну плату

ПІБ	Нарахована ЗП	Нарахування ЄСВ на ЗП 22%	податкове навантаження на з/п підприємства %	ПДФО 18%	ВЗ 1,5%	податкове навантаження на з/п робітника %	Разом податків	Загальне податкове навантаження %
Робітники	8000							
Адміністрація	12000							
Робітники збуту	14000							
Разом	32000							

Розрахувати вплив на чистий прибуток різних ставок єдиного соціального внеску (таблиця 6.20).

Таблиця 6.20 – Розрахунок чистого прибутку при різних ставках ЄСВ

Показник	Варіанти			
	1	2	3	4
1	2	3	4	5
Доход від реалізації, грн.*	50000	50000	50000	50000
Витрати від реалізації, грн.:				
у тому числі на матеріали, грн.*	8000	8000	8000	8000
на заробітну плату, грн.				
Ставка ЄСВ, %	37%	40%	45%	22%
Нарахування на ФОП, грн.				
Амортизація, грн.*	1000	1000	1000	1000
Оподаткований прибуток, грн.				
Податок на прибуток, грн.				
Чистий прибуток, грн.				

Вправа 2.

Підприємством за звітний період було отримано наступні результати: доход – 600,0* тис. грн.; витрати – 378,0* тис. грн.; сума амортизаційних відрахувань – 45,0* тис. грн.

Розрахувати показник податкового навантаження.

Зробити висновки та пояснення.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 3.

Для одержання загальної картини про податкове навантаження провести розрахунки для підприємства, яке перебуває на загальній системі оподаткування. Підприємством за місяць отримано дохід від реалізації в сумі 150,0* тис. грн. з ПДВ. Адміністративні витрати підприємства становлять 15,0* тис. грн.

Здійснити всі необхідні розрахунки з оподаткування підприємства та заробітної плати. Скласти таблиці 6.21, 6.22.

Розрахувати: податкове навантаження на заробітну плату робітника, податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства, загальне податкове навантаження на заробітну плату, податкове навантаження з податку на прибуток та частку, яку займає податок на прибуток серед усіх податків, які сплачує підприємство (крім податків, які утримуються з працівників).

Виходячи з отриманих даних, зробити висновки.

Таблиця 6.21 – Розрахунок утримань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці

№ з/п	Посада	Зарплата, грн.			Утримання, грн.	
		Кіл. осіб.	Оклад*	Разом, грн.	ПДФО (18,0%)	ВЗ (1,5%)
1	Директор	1	30 000,00			
2	Головний бухгалтер	1	15 000,00			
3	Слюсар	6	10 000,00			
4	Прибиральниця	1	8000			

5	Разом					
6	Нараховано ЄСВ 22%					

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Таблиця 6.22 – Розрахунок податку на прибуток за даними бухгалтерського та податкового обліку

№ п/п	Найменування	Бухоблік	Податковий облік	
			Доход	Витрати
1	Доход від реалізації			
2	Податкове зобов'язання з ПДВ (20%)			
3	Доход від реалізації			
4	Нарахована зарплата			
5	Нараховано ЄСВ на зарплату			
6	Утримано ВЗ із зарплати			
7	Утримано ПДФО з зарплати			
8	Адміністративні витрати			
	Разом			
9	Прибуток			
10	Податок на прибуток (18%)			
11	Сплачено податків у зв'язку з виплатою зарплати			
12	Всього сплачено податків			

Вправа 4.

Розрахувати податкове навантаження з ПДВ. Податкові зобов'язання, які були вказані в декларації, становлять 180 000* грн. При цьому податковий кредит становить 150 000* грн. Розрахувати суму ПДВ, яка підлягає сплаті до бюджету. Розрахувати податкове навантаження з податку на прибуток. Доход – 400 000* грн. Витрати 2100 000* грн. Амортизація – 15 000* грн.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Вправа 5.

Використовуючи вхідні дані таблиці 6.23 провести на промисловому підприємстві ТОВ «Айстра» аналіз податкового навантаження податку на прибуток.

Таблиця 6.23 – Аналіз податкового навантаження податку на прибуток

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Податок на прибуток, тис. грн.*	27112,4	17335,5	10067,1	62544,6	-18026,8
Доход, тис. грн.*	4841500,0	1063527,61	977388,35	11800867,92	13653045,6
Середньогалузеве податкове навантаження, %	-	1,07	1,07	1,24	1,23

Податкове навантаження підприємства, %					
Відхилення, %					

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 6.

Використовуючи вхідні дані таблиці 6.24 провести на промисловому підприємстві ТОВ «Айстра» аналіз податкового навантаження податку на додану вартість.

Таблиця 6.24 – Аналіз податкового навантаження ПДВ

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Норма податкового навантаження , %	-	1	1	1	1
ПДВ, тис. грн.*	153589,0	149535,5	30764,9	-373608,0	180182,0
Загальний обсяг поставки, тис. грн.*	1841453,5	4812352,5	7461484,0	2223249,5	10711368,0
Податкове навантаження підприємства, %					
Відхилення від норми, %					

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Тема 7. Міжнародне податкове планування

7.1 Основи міжнародного податкового планування
7.2 Сутність міжнародного податкового планування
7.3 Види міжнародного податкового планування
7.4 Міжнародні договори щодо подвійного оподаткування
7.5 Використання в міжнародному податковому плануванні офшорів
7.6 Співробітництво України з міжнародними організаціями
7.7 Трансферне ціноутворення
7.8 Контрольні питання
7.9 Тести для самоконтролю
7.10 Практичні завдання
7.11 Вправи для самостійної роботи

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок із міжнародного податкового планування

Основні терміни і поняття: інструменти міжнародного податкового планування, подвійне оподаткування в міжнародному бізнесі, офшор, низькоподаткові «гавані», «внутрішній» офшор, принцип «витягнутої руки», контрольовані операції, неконтрольовані операції

7.1. Основи міжнародного податкового планування

Міжнародне податкове планування можна розглядати як напрям податкового планування, який передбачає застосування специфічних міжнародних інструментів планування. Під інструментами міжнародного податкового планування розуміють організаційні, технологічні, правові та ресурсні фактори, використання яких приводить до досягнення цілей податкового планування.

Міжнародне податкове планування – це:

- вибір між різними варіантами і методами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів, направлених на досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, які при цьому виникають;
- зниження глобального податкового тягаря фізичних і юридичних осіб, яке допускається законодавством з метою максимізації їх сукупних доходів, одержаних у всіх юрисдикціях ведення зовнішньоекономічної діяльності;
- податкове планування, яке поширюється на зовнішньоекономічні операції суб'єктів підприємництва.

Результат міжнародного податкового планування – сукупна податкова економія в цілому за групою компаній; максимізація чистого прибутку, що виникає у всіх юрисдикціях діяльності та реєстрації за принципом резидентства; підвищення рівня добробуту власників у поточному і майбутньому періодах.

Податкове планування (tax planning) включає в себе:

1. аналіз правової інформації за здійснюваними операціями;
2. оцінку податкових зобов'язань, що накладаються на компанію при здійсненні операцій;
3. оптимізацію проведених операцій з урахуванням податкових зобов'язань;
4. підготовку необхідних документів і обґрунтувань для оформлення і забезпечення операцій;
5. здійснення розрахунків і оплати податків у разі потреби.

Концепція неупередженого міжнародного оподаткування має такі правила:

– неупередженість стосовно експорту капіталу. Податкова система відповідає цьому правилу, якщо на вибір платника податку інвестувати у себе в країні чи за кордоном питання оподаткування не впливають;

– неупередженість щодо імпорту капіталу (іноземна, або конкурентна неупередженість). Це правило вважається виконаним, якщо всі діючі на ринку підприємства обкладаються податком за однаковою ставкою;

– національна неупередженість. Згідно з цим правилом загальний прибуток на капітал, який розподіляється між платником податку та державою, має бути однаковим, незалежно від того, де інвестовано капітал: всередині країни чи за кордоном.

7.2 Сутність міжнародного податкового планування

Податкове планування базується не тільки на вивченні діючих податкових законів і інструкцій, але і на загальній позиції, яку займають фіскальні органи різних країн щодо проектів законів про оподаткування та податкових реформ, що готуються, а також на аналізі загальних напрямків податкової політики, яка проводиться урядом країни для уникнення в майбутньому додаткових податкових витрат при здійсненні міжнародної економічної діяльності. Це дозволить знизити податковий тиск за допомогою методів і заходів, спрямованих на збільшення коштів, які залишаються в розпорядженні підприємства після сплати належних податків.

Міжнародне податкове планування – це вибір між різними варіантами і методами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщенні активів, направлених на досягнення якнайнижчого рівня податкових зобов’язань, які при цьому виникають.

В основу оптимізації оподаткування міжнародних корпоративних компаній покладено відмінності у системі оподаткування країн, у яких засновані ці компанії холдингу з урахуванням укладених спеціальних угод між державами.

Податкові ставки на доходи компаній, дивіденди, роялті та інші в багатьох державах досить високі, тому компанії, зокрема крупні корпорації й холдинги, намагаються всіма можливими способами зменшити податковий

тягар. На жаль, не завжди законними способами, іноді навіть шляхом ухиляння від сплати податків, тому ці компанії інколи допускають помилки.

Типові помилки податкового планування міжнародних холдингів і компаній:

- ухиляння від сплати податків;
- обхід законно встановлених податків;
- нераціональна побудова корпоративної структури компанії;
- нераціональний розподіл прав на різні види активів усередині холдингової компанії;
- нераціональна побудова фінансових потоків і договірних відносин у холдинговій компанії.

Прагнучи якнайшвидше отримати надприбутки при одночасному зменшенні витрат по сплаті податків, міжнародні корпоративні структури формуються деколи дуже поспішно, що неминуче спричиняє згадані помилки, які можуть перетворити податкові виплати й витрати на обслуговування холдингової компанії не на податкову економію, а на значну переплату податків із-за попередніх прорахунків або неврахованих ризиків.

7.3 Види міжнародного податкового планування

Міжнародне податкове планування (далі – МПП) – це напрям податкового планування, який передбачає застосування специфічних міжнародних інструментів планування. Під інструментами МПП розуміємо організаційні, технологічні, правові та ресурсні фактори, використання яких приводить до досягнення мети податкового планування.

Основними інструментами міжнародного податкового планування є:

- комерційні, фінансові та інші технології отримання ефекту, що відповідає цілям податкового планування: трансфертне ціноутворення, переміщення місця реєстрації і/чи діяльності учасника в юрисдикцію з сприятливим податковим режимом і, відповідно, переміщення бази оподаткування, скорочення бази оподаткування та інше;
- ухилення від податків – незаконна технологія зменшення податкового тягаря чи навіть повного ухилення від податків вважається неприйнятною в МПП;
- іноземні податкові юрисдикції, економічні об’єкти і юридичні особи, зареєстровані в іноземних юрисдикціях, що володіють перевагами, які становлять інтерес для податкового планування;
- міжнародні податкові угоди про уникнення подвійного оподаткування;
- прогалини і непорозуміння в національних податкових законодавствах.

При правильному проведенні МПП відбувається маневрування фінансами, яке засноване на різницях у законодавстві, що дає можливість звести податки до нуля та уникнути небажаного контролю держави.

Перелік варіантів, які мають вплив на оподаткування компаній та які враховують при МПП:

1. Податкова політика в різних державах. При отриманні одного й того самого доходу в Україні і Німеччині треба буде сплатити різні податки, тому можна маневрувати, розміщуючи суб'єкт, який отримує прибуток, у найвигіднішому місці.

2. Організаційно-правова форма бізнесу. Це може бути акціонерне товариство (корпорація), повне товариство тощо. Оскільки найчастіше для різних форм передбачені різні правила оподаткування, існує можливість вибрати ту з них, яка в даній державі дасть найбільші податкові переваги.

3. Форма отримання доходу від свого бізнесу. Різні види доходу, як правило, обкладаються різними розмірами податків. Можна отримувати дохід від свого підприємства у вигляді дивідендів, заробітної плати чи виплати за надані цьому підприємству послуги. Перевага з'являється тоді, коли вдається юридично правильно трансформувати один вид доходу в інший.

Корисний ефект МПП може бути отриманий у вигляді підвищення рентабельності бізнесу, захисту активів, зростання конкурентоспроможності товарів на ринку, легалізації доходів, переведення платежів у готівку та інше.

Податкове планування здійснюється шляхом застосування податкових норм на території різних юрисдикцій. Юрисдикція - це держава або окрема його територіальна одиниця, місцеве законодавство якої передбачає надання податкових пільг.

Основні цілі податкового планування:

1. Зниження податкових ставок шляхом застосування податкових норм іноземних держав, які передбачають нижчі податкові ставки. Наприклад: корпоративний податок на о. Мен (Великобританія) становить 0%, податок на приріст капіталу в Чорногорії – 4,5%.

2. Усунення подвійного оподатковування шляхом застосування відповідних міжнародних договорів, у результаті чого, податки або не сплачуються взагалі, або сплачуються лише в одній країні. Наприклад: Україна має Міжнародні договори про запобігання подвійному оподатковуванню.

3. Зменшення бази оподаткування шляхом перенесення діяльності на території, де вони не підлягають оподатковуванню. Наприклад: на території Сінгапуру діяльність судновласників не обкладається податком на прибуток.

4. Здійснення діяльності в країнах, де не передбачений обов'язок вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність. Наприклад: Британські Віргінські Острови, Сент-Вінсент і Гренадіни.

5. Збільшення звітного фінансового періоду шляхом застосування відповідних податкових норм іноземних держав. Наприклад: Великобританія.

6. Одержання відтермінування для сплати податків шляхом внесення певного розміру інвестицій в економіку конкретної держави. Наприклад: Вірменія, Македонія.

При здійсненні більшості міжнародних комерційних операцій виникає два види оподаткування прибутку:

1. На території (платника коштів), де отриманий дохід виникає податок на дохід – репатріаційний податок.

2. На території, де одержувач доходу є резидентом, виникає податок на прибуток.

Податку на дохід можна уникнути наступним чином:

- здійснення міжнародної торгівельної діяльності;
- застосування норм діючого національного права (відсутність такого податку на території деяких країн);
- застосування положень міжнародних договорів про запобігання подвійного оподатковування.

Податку на прибуток можна уникнути таким чином:

- застосування юрисдикції, що звільняє певний вид доходу від оподатковування (дивіденди, фрахтові платежі, операції із цінними паперами й корпоративними правами і т.д.);
- застосування юрисдикції, що має територіальну систему оподатковування, у якій оподатковуванню підлягає тільки дохід, отриманий з національних джерел;
- застосування низькоподаткової юрисдикції, де національним законодавством передбачені низькі ставки податку на прибуток (0% – 12%);
- застосування юрисдикцій, чинне законодавство яких передбачає можливість повного звільнення від оподаткування.

В разі продажу активів (нерухомості, об'єктів інтелектуальної власності, транспортних засобів) звичайно у продавця виникне податок на прибуток за місцем його резидентності (або за місцем перебування нерухомості). Якщо нерухомість розташована на території юрисдикції, де передбачене стягнення, то податок на прибуток неодмінно буде стягуватись.

Якщо активи будуть реалізуватись методом продажу корпоративних прав на власника таких активів з боку юридичної особи, заснованої на території низькоподаткової юрисдикції – у такому випадку в продавця не буде виникати податок на прибуток.

В разі здійсненні міжнародної торгівельної діяльності, діяльності, пов’язаної з виконанням робіт, наданням послуг – податок на дохід не стягується, стягується лише податок на прибуток.

Торгівельний прибуток продавця, на законних підставах, не підлягає оподаткуванню ні за місцем отримання прибутку, ні за місцем заснування та реєстрації продавця якщо:

- компанію засновано на території низькоподаткової юрисдикції (Беліз, Британські Віргінські Острови, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сейшельські острови),
- компанію засновано на території юрисдикції з територіальною системою оподаткування, продавцем (одержувачем прибутку) виступає товариство з обмеженою відповідальністю (Limited Liability Partnership), учасниками якого є компанії, засновані на території низькоподаткових юрисдикцій.

Переваги податкового планування:

1. Побудова повністю законних комерційних відносин, що дозволяють повністю або частково не платити податки, як на території платника податку, так і на території одержувача грошової суми угоди.
2. Зниження функціональних видатків бізнесу.
3. Можливість розширення території комерційного ринку, а також розширення територіальної присутності за рахунок вибору привабливих, ліберальних у податкових і фінансових аспектах юрисдикцій.
4. Розширення корпоративної мережі за допомогою побудови холдингових структур.
5. Можливість підвищення рейтингу бізнесу за допомогою перенесення центра комерційної діяльності й центра прийняття рішень у юрисдикції з високим політичним і відносно стабільним економічним рейтингом.
6. Можливість додаткового залучення зовнішнього фінансування.
7. Диверсифікованість комерційної діяльності.
8. Запобігання спробам швидкого ворожого поглинання існуючого бізнесу (як законного, так і не законного).

7.4 Міжнародні договори щодо подвійного оподаткування

При податковому плануванні потрібно пам'ятати не тільки про податки, що виникають усередині країни, але й не забувати про аспекти подвійного оподатковування, які виникають при веденні міжнародної бізнес-діяльності.

Податкова оптимізація чи податкове планування як процес зменшення податкового навантаження в рамках легальної діяльності з використанням законних методів може відбуватись як у сфері національного, так і міжнародного бізнесу. Цей процес передбачає різні умови оподаткування в залежності від складу платників чи виду товарів або існування податкових пільг.

Податкова оптимізація в рамках національного законодавства має тим менше можливостей, чим більше універсальними є ставки оподаткування та чим менше пільг надається суб'єктам підприємницької діяльності. Так, в Україні реально можна зменшити податкове навантаження, використовуючи такі пільгові режими оподаткування: спеціальні економічні зони (розміщення виробництва в таких зонах суттєво зменшує в перші роки податок на прибуток, плату за землю, а також митні платежі); пільгове оподаткування сільгоспвиробників (повна несплата податку на прибуток та пільги щодо ПДВ); спрощену систему оподаткування малого підприємництва.

Можливості податкової оптимізації в рамках міжнародного бізнесу обумовлені різними умовами оподаткування в різних країнах, і поки світова економіка не досягне універсалізації в цих сферах, суб'єкти підприємницької діяльності будуть використовувати ці відмінності для мінімізації податкового навантаження. Для цього в країнах з пільговим режимом оподаткування реєструється компанія, і завдяки маніпуляції цінами продажу та купівлі товарів

та послуг в рамках холдингу, більша частина прибутку залишається в країні з низькими податками. Така політика податкового планування широко використовується як в Україні, так і в цілому світі. А оскільки така діяльність є цілком законною, податковим органам в усіх країнах досить важко боротись з цим явищем. Дієвим методом протидії цим процесам є в першу чергу оптимізація національного податкового законодавства.

Подвійне оподаткування в міжнародному бізнесі означає багаторазове оподаткування одного і того ж об'єкта оподаткування однотипними податками в різних країнах. Наслідками подвійного оподаткування є погіршення інвестиційного клімату у відповідних країнах, зменшення доходів бюджету та «втечу капіталів» за кордон. Подвійне оподаткування сприяє великій зацікавленості платників в ухиленні від сплати податків. Ця проблема набула великого значення вже на початку минулого століття, а з розширенням економічних зв'язків між країнами, глобалізацією світової економіки стала одним із аспектів міжнародного економічного та фінансового співробітництва.

Історично склалися два підходи до оподаткування доходів міжнародного бізнесу – за статусом платника та за джерелом походження доходів. В країнах, де оподаткування ведеться за статусом платника, підлягають оподаткуванню доходи резидентів, отримані як в даній країні, так і за її межами. В країнах, де оподаткування ведеться за джерелом походження доходів, оподатковуються лише доходи, отримані на території даної країни, без залежності хто їх отримав: резидент чи нерезидент даної країни. Зрозуміло, що якщо міжнародна корпорація має компанії в країнах з різними податковими режимами оподаткування, вона заплатить подвійну суму податків з одного і того ж доходу: в країні, де оподаткування ведеться за статусом платника – податок з доходу, який отримано не лише в цій країні, але й в усіх інших; в країні, де оподаткування ведеться за джерелом походження – повну суму податку з доходу, отриманого тільки на території даної країни.

Крім того, проблеми виникають і через різні юридичні трактування в законодавстві різних країнах статусу платника, в результаті чого, навіть якщо міжнародний бізнес ведеться в країнах, де оподаткування ведеться за статусом платника, можливе не лише подвійне оподаткування, а й повна несплата податків в будь-якій країні.

Для виключення подвійного оподаткування в міжнародному бізнесі можливо або гармонізувати національну податкову систему у напрямку міжнародної універсалізації, або досягати міждержавних домовленостей щодо взаємної узгодженості в оподаткуванні резидентів даних країн.

В Україні податок на доходи фізичних осіб стягуються за статусом платника, тобто у резидентів України оподаткуванню підлягають як доходи, отримані на території України, так і за її межами. Крім того, нерезиденти також сплачують податок на доходи фізичних осіб, але лише з доходів, отриманих в Україні (територіальний принцип) і лише в тому випадку, якщо міжнародними договорами України з відповідними країнами не передбачено іншого порядку. Для виключення подвійного оподаткування для резидентів України

застосовується метод податкового кредиту: податки, сплачені за межами України з доходу, одержаного в країнах, з якими у нашої держави є договори про виключення подвійного оподаткування, зменшують податкові зобов'язання при визначенні суми податку, що підлягає сплаті в Україні, але не на всю суму сплачених податків за кордоном, а лише в межах суми податків, обчислених за українським законодавством. Тобто, якщо рівень оподаткування в іншій країні вище, ніж в Україні, зарахуванню підлягатиме не вся сума податків, сплачених в іншій країні, а лише та її частина, що відповідає рівню оподаткування в Україні.

У рамках міжнародного податкового планування діють угоди про усунення подвійного оподаткування доходів і майна. Станом на 01.01.2019 р. набрали чинності *міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування* з Австрією (20.05.99), Азербайджаном (03.07.2000), Алжиром (01.07.2004), Бельгією (25.02.99), Білоруссю (30.01.95), Болгарією (03.10.97), Бразилією (26.04.2006), Великою Британією (11.08.93), В'єтнамом (19.11.96), Вірменією (19.11.96), Грецією (26.09.2003), Грузією (01.04.99), Данією (21.08.96), Єгиптом (27.02.2002), Естонією (24.12.96), Ізраїлем (20.04.2006), Індією (31.10.2001), Індонезією (09.11.98), Іраном (21.07.2001), Ірландією (17.08.2015), Ісландією (09.10.2008), Італією (25.02.2003), Йорданією (23.10.2008), Казахстаном (14.04.97), Канадою (22.08.96), Кіпром (07.08.2013); Киргизстаном (01.05.99), Китаєм (18.10.96), Республікою Корея (19.03.2002), Кувейтом (22.02.2004), Латвією (21.11.96), Ліваном (06.09.2003), Лівією (31.01.2010), Литвою (25.12.97), Люксембургом (18.04.2017), Македонією (23.11.98), Мальтою (28.08.2017), Марокко (30.03.2009), Мексикою (06.12.2012), Молдовою (27.05.96), Монголією (03.11.2006), Нідерландами (02.11.96), Норвегією (18.09.96), Об'єднаними Арабськими Еміратами (09.03.2004), Пакистаном (30.06.2011), Південно-Африканською Республікою (23.12.2004), Польщею (11.03.94), Португалією (11.03.2002), Російською Федерацією (03.08.99), Румунією (17.11.97), Саудівською Аравією (01.12.2012), Сінгапуром (18.12.2009), Сирією (04.05.2004), Словаччиною (22.11.96), Словенією (25.04.2007), США (05.06.2000), Таджикистаном (01.06.2003), Таїландом (24.11.2004), Туреччиною (29.04.98), Туркменістаном (21.10.99), Угорщиною (24.06.96), Узбекистаном (25.07.95), Фінляндією (14.02.98), Францією (01.11.99), ФРН (04.10.96), Хорватією (01.06.99), Чехією (20.04.99, зі змінами 09.12.2015), Швейцарією (26.02.2002), Швецією (04.06.96).

Припинено дію Угоди між Урядом України і Урядом Сирійської Арабської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи (Закон України від 23.08.2023 № 3346-IX) – угода припинила свою дію з 17 вересня 2023 року (лист Міністерства закордонних справ України від 20.09.2023 № 72/14-612/1-112284);

Верховною Радою України прийнято закон про припинення дії Угоди між Урядом України і Урядом Ісламської Республіки Іран про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно

податків на доход і на майно (Закон України від 23.08.2023 № 3347-IX) – угода припинить свою дію з 01 січня 2025 року (лист Міністерства закордонних справ України від 26.09.2023 № 72/14-612/1-114650);

Денонсовано Угоду між Урядом України і Урядом Російської Федерації про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження ухилень від сплати податків (Закон України від 22.05.2022 № 2277-IX) − угода припинила свою дію з 01 січня 2023 року (лист Міністерства закордонних справ України від 20.06.2022 № 72/14-612/1-42892);

Припинено дію Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь про уникнення подвійного оподаткування та запобігання ухиленню від сплати податків стосовно податків на доходи і майно (Закон України від 16.11.2022 № 2743-IX) − угода припинила свою дію з 20 грудня 2022 року (лист Міністерства закордонних справ України від 21.12.2022 № 72/14-612/1-105750).

Тож на сьогодні, між Україною та іншими державами діють 71 міжнародні двосторонні конвенції (угоди) про уникнення подвійного оподаткування, дві з яких були вчинені Урядом СРСР та продовжують застосовуватися відповідно до ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» до дня набрання чинності нових договорів, укладених Україною. Так, договори СРСР діють у відносинах України з Іспанією та Японією.

Конвенція між КМУ і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і капітал, яка була підписана 22 березня 2001 р. та набула чинності 29.11.2001, застосовується у відносинах України з Республікою Сербія та з Республікою Чорногорія.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про правонаступництво України» Україна застосовує *договори СРСР про уникнення подвійного оподаткування*, що діють до набуття чинності новими договорами. Договори СРСР діють у відносинах України з такими країнами: Іспанією, Малайзією, Японією.

Перелік країн та юрисдикцій, на які поширюється дія Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (станом на 01.09.2019)

Австралія, Австрія, Азербайджан, Албанія, Ангілья, Аргентина, Аруба, Беліз, Бельгія, Бермудські острови, Британські Віргінські Острови, Великобританія, Гана, Гернсі, Гібралтар, Гренландія, Греція, Грузія, Данія, Джерсі, Естонія, Індія, Індонезія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Казахстан, Кайманові острови, Канада, Кіпр, Колумбія, Корея, Коста Ріка, Кюрасао, Латвія, Литва, Люксембург, Маврикій, Мальта, Мексика, Молдова, Монсеррат, Нігерія, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Острів Мен, Південна Африка, Польща, Португалія, Російська Федерація, Румунія, Сан-Марино, Сінт-Мартен, Словаччина, Словенія, США, Туніс, Тьоркс і Кайкос, Угорщина, Фарерські острови, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція, Японія.

7.5 Використання в міжнародному податковому плануванні офшорів

Офшор (від англійського offshore – «поза берегом», «поза межами») – це один з найвідоміших і найефективніших методів податкового планування. Офшор означає як географічну область (світовий фінансовий центр), на території якої діє «офшорне» законодавство, так і безпосередньо компанію, зареєстровану та діючу згідно з «офшорним» законодавством тієї чи іншої держави. Офшорні методи міжнародного податкового планування – це спрощена звітність, пільгове оподаткування та часткова або повна анонімність. Основою «офшорного» методу податкового планування є законодавства багатьох країн, які частково або повністю звільняють від оподаткування компанії, що належать іноземним особам. На сьогоднішній день у світі існує близько 60 країн, законодавства яких передбачають податкові пільги для офшорних компаній. До числа найвідоміших відносяться: Британські Віргінські Острови, Беліз, Панама, Гібралтар, Кіпр, Багамські острови, Сейшельські острови та ін.

Чисті офшори – це класичні офшорні юрисдикції – країни, які повністю звільняють офшорні компанії від будь-якого оподаткування (у цьому випадку компанія платить уряду країни реєстрації фіксоване мито за продовження ліцензії на діяльність, як правило, не перевищує 300-400 $ в рік). У цю групу входять невеликі держави, острови з невисоким рівнем розвитку власної економіки, центральноамериканські країни, які є великими офшорними центрами: Панама, Багамські Острови, Британські Віргінські острови, Беліз, Тьоркс і Кайкос, Кайманові Острови, Сейшельські Острови та ін. Законодавство цих держав не висувають ніяких вимог до бухгалтерської або податкової звітності «офшорних» компаній за підсумками своєї «офшорної» діяльності, єдина вимога – це внести, як правило, щорічний фіксований збір у скарбницю. Зазвичай у таких країнах не ведеться реєстр акціонерів і директорів, конфіденційність володіння такою компанією дуже висока.

Низькоподаткові «гавані». За своєю суттю це не зовсім класичний офшор. Податкові «гавані» – країни, що надають податкові пільги, проте обкладають «офшорні» компанії за результатами їх «офшорної» діяльності мінімальним податком. Виділяють дві підгрупи податкових «гаваней»:

1. Держави, де крім офшорних компаній, існують звичайні (оншорні – onshore), які можуть належати нерезидентам, але за умови ведення господарської діяльності всередині цієї країни вони можуть втратити пільговий безподатковий статус. Для того, щоб довести, що компанія не вела такої діяльності, зазвичай в таких країнах щорічно слід проходити аудит і здавати звіти. З боку урядів цих держав контроль жорсткіший, ніж у випадку з чистими офшорами, ведеться реєстр директорів і акціонерів, але й престиж компаній набагато вищий. До даної групи належать: Кіпр, Ірландія, Гібралтар, Люксембург, Швейцарія.

2. Не офшорні країни, в яких якщо правильно вести бізнес, то можна зареєструвати підприємство з репутацією добросовісного платника податків, але одночасно сплачувати зовсім небагато податків. Їх представники – США, Великобританія, Канада та ін. У цих країнах все відкрито, треба сплачувати

податки і збори, ведуться регістри директорів і акціонерів. Однак, є організаційно-правові форми, що дозволяють спокійно функціонувати, сплачуючи тільки фіксовані збори. Такі компанії використовують як для ведення солідного бізнесу, так і для простого зберігання грошей.

Відмінною особливістю низькоподаткових «гаваней», на противагу «зовнішнім» офшорам, крім сплати податків, є також необхідність вести бухгалтерський облік своєї діяльності, а також за підсумками звітних періодів готувати і здавати бухгалтерську і податкову звітність. У деяких країнах цієї категорії також передбачено проходження обов'язкового аудиту для компаній, що займаються «офшорним» бізнесом.

«Внутрішній» офшор. Різновид низькоподаткових «гаваней» тільки в рамках однієї країни. Законодавчо визначена географічна область на території держави, на якій для резидентних компаній певної форми власності чи здійснюючих певні види діяльності на цій території, передбачені податкові пільги (деколи значні). Бухгалтерську, податкову та інші види звітності треба вести і здавати в уповноважені державні органи контролю. Проходження обов'язкового аудиту – за потребою.

7.6 Співробітництво України з міжнародними організаціями

Внутрішньо-європейська організація податкових адміністрацій (далі - ІОТА) – це міжнародна організація, завдання якої полягає у забезпеченні співробітництва між податковими адміністраціями у європейському регіоні та у підтримці їх розвитку відповідно до індивідуальних потреб кожної адміністрації. Вона створена у жовтні 1996 року.

Основною метою ІОТА є стимулювання багатосторонньої допомоги, обмін інформацією та кооперація між членами ІОТА через постійний форум для податкових адміністрацій, проведення навчання, організація конференцій, семінарів, видання публікацій, надання технічної допомоги з урахуванням інтересів країн – членів ІОТА.

Серед основних стратегічних завдань ІОТА слід відзначити сприяння зміцненню співробітництва між податковими адміністраціями країн-членів, підтримку податкових адміністрацій країн-членів у процесі впровадження програм модернізації, сприяння застосуванню позитивної практики у сфері адміністрування податків, забезпечення співробітництва з іншими міжнародними та регіональними організаціями, координацію консультацій між членами.

Метою діяльності *Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР)* є сприяння значному стабільному економічному зростанню та зниженню бідності шляхом поширення принципів та цінностей ОЕСР в усьому світі – відданість демократії, ринковій економіці та відкритій, регульованій, недискримінаційній торгівлі і фінансовим системам, що підтримуються ефективним керівництвом.

Центр податкової політики та адміністрування ОЕСР є безперечним лідером у розробці міжнародних податкових стандартів, таких, як модельна Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та Керівні принципи з проблем трансфертного ціноутворення. Центр на регулярній основі залучається до вирішення політично «чутливих» питань, які стосуються країн – не членів ОЕСР, як, наприклад, розробка інфраструктури оподаткування електронної комерції та проекту з шкідливої податкової конкуренції.

Також ОЕСР здійснює моніторинг податкових політик своїх країн-членів, що дозволяє здійснювати макроекономічні аналізи та прогнози. В контексті економічних досліджень ОЕСР здійснила детальний аналіз податкових систем багатьох країн світу. За результатами такого глибокого аналізу національні органи отримують інформацію щодо можливості реформування податкових систем, та, відповідно, підвищення ефективності та прозорості.

Що стосується діяльності ОЕСР у практичній сфері оподаткування, то слід зазначити, що значну роботу проводить Комітет з фіскальних питань (CFA – Committee on Fiscal Affairs), який є одним з визнаних лідерів у розробці стандартів та інструкцій у сфері сприяння співробітництву з питань міжнародного оподаткування. Комітет був заснований у 1971 році з метою надання можливості спеціалістам у сфері податкової політики працювати над розробкою міжнародних та національних податкових питань. До Комітету входять найкращі експерти з питань оподаткування усіх 30 країн – членів ОЕСР, які працюють у робочих групах за основними напрямами діяльності податкових адміністрацій. Завданням цього Комітету є усунення податкових заходів, які перешкоджають торгівлі та інвестиційним потокам, попередження подвійного оподаткування, протидія ухиленню від оподаткування та втечі від оподаткування, а також сприяння поширенню позитивної практики у сфері податкової політики та адміністрування.

Діяльність ОЕСР у сфері оподаткування зосереджена навколо наступних напрямів:

1) Розробка інструкцій з проведення переговорів та застосування двосторонніх Податкових угод.

2) Розробка інструкцій з трансфертного ціноутворення.

3) Обмін досвідом у сфері обміну інформацією та банківської таємниці, визначення проблемних сфер та шляхів їх вирішення, забезпечення захисту прав платників податків та конфіденційності їх інформації.

4) Вивчення методів податкового стимулювання у сфері податку з доходів фізичних осіб та прибуткового податку з юридичних осіб на прикладі країн членів та не членів ОЕСР.

5) Вивчення проблем міжнародного ухилення від оподаткування та втечі від податків, виявлення універсальних схем та структур, задіяних у податковому шахрайстві, підготовка відповідних рекомендацій.

6) Визначення юридичних та практичних проблем, з якими стикаються країни під час проведення аудиту багатонаціональних підприємств. Окреслення

кола адміністративних процедур, інформаційних вимог та процедур перевірки, які необхідні для проведення ефективного аудиту.

7) Дослідження адміністрування податку на додану вартість, вивчення процесу розробки законодавства з ПДВ та функціонування податку на міжнародному рівні.

8) Визначення шляхів модернізації податкових систем з метою адаптації до нових глобальних ринків фінансів та капіталу, що зокрема стосується оподаткування інноваційних фінансових інструментів та фінансових установ.

Всесвітня митна організація (далі – ВМО) – це міжнародна міжурядова організація, заснована у 1952 році на підставі положень Конвенції про створення Ради митного співробітництва (офіційна назва організації).

ВМО є незалежним міжурядовим органом, чиєю місією є підвищення ефективності діяльності митних органів, встановлення, підтримання та впровадження міжнародних інструментів для гармонізації та єдиного застосування спрощених та ефективних митних систем та процедур, які керують рухом товарів, людей та транспортних засобів через митні кордони.

Ця організація є форумом, де делегати з країн – учасниць можуть обговорювати митні питання на рівноправній основі. Кожна країна має одного представника та один голос. ВМО пропонує своїм членам широкий вибір Конвенцій та інших міжнародних інструментів.

Всесвітньою Митною Організацією розроблені і рекомендовані до підписання країнами – членами 18 Конвенцій з митних питань (одна з них не набула чинності). Україна приєдналась до 5 конвенцій, які розроблені і адмініструються ВМО, а також до 2 конвенцій, які розроблені іншими організаціями, але також адмініструються ВМО.

Пріоритетними напрямками співробітництва ДФС з ВМО є участь у діяльності комітетів та робочих органів ВМО (дозволяє у повній мірі знайомитись з нововведеннями та останніми подіями у митній справі, бути активними учасниками у розробці міжнародних норм та стандартів у сфері митної політики), забезпечення інституційного розвитку, приведення законодавства України до стандартів ВМО.

Організація за демократію і економічний розвиток (далі – ГУАМ) – це регіональна організація, створена в 1997 році (Хартія організації підписана у 2001 році, статут – у 2006 році) – Грузією, Україною, Азербайджаном і Молдовою (з 1999 по 2005 в організацію також входив Узбекистан), штаб-квартира якої розташована у Києві (Україна). Назва організації склалась з перших літер назв країн, які входять до неї.

Початок співпраці Грузії, України, Азербайджану та Молдови в рамках ГУАМ було покладено на зустрічі президентів цих країн 10 жовтня 1997 року в Страсбурзі в ході саміту Ради Європи. Тоді ж було прийнято офіційне комюніке про визнання союзу ГУАМ зі статусом «консультативний форум».

Представники ДФС також беруть участь у засіданнях таких робочих груп:

– з боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та розповсюдженням наркотиків;

та підгруп організації:

– з боротьби з торгівлею людьми та нелегальною міграцією;

– з боротьби з незаконним обігом наркотиків;

– з правової статистики.

Координаційна рада керівників податкових служб держав учасниць Співдружності Незалежних Держав (далі – КРКПС СНД), яку створено Рішенням Голів урядів СНД від 31.05.2001 р. за участі України, є органом галузевого співробітництва, що сприяє узгодженій діяльності податкових органів держав - учасниць СНД.

Участь у роботі організації дозволяє ініціювати обговорення важливих питань податкової життєдіяльності країн-членів КРКПС СНД, приймати спільні рішення щодо необхідності актуалізації положень багатосторонніх міжнародних угод, учасниками яких є країни СНД, та здійснювати спільний пошук шляхів вдосконалення роботи у податковій сфері.

До складу КРКПС СНД входять керівники податкових служб держав Співдружності.

Рада керівників митних служб держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (далі – РКМС СНД) є постійно діючим органом галузевого співробітництва СНД, призначеним для забезпечення координації взаємодії митних служб держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі митної політики. РКМС СНД засновано 23 грудня 1993 року з метою реалізації положень Угоди про створення Економічного союзу.

Метою діяльності РКМС СНД є поглиблення економічної інтеграції, координація дій митних служб країн СНД, гармонізація митного законодавства та створення єдиних митних послуг.

Угода про вільну торгівлю між державами-членами ЄАВТ і Україною була підписана в Рейк'явіку 24 червня 2010 року. Ця угода охоплює широке коло питань, у тому числі торгівлю товарами (промислова та перероблена сільськогосподарська продукція, риба та інші морські продукти), торгівлю послугами, інвестиції, захист прав інтелектуальної власності, державні закупівлі та положення про конкуренцію.

Двосторонні угоди щодо сільськогосподарської продукції між окремими державами-членами ЄАВТ та Україною також є одним з механізмів створення зони вільної торгівлі між обома сторонами.

Основним органом співробітництва у митній сфері з Європейським Союзом є *Підкомітет №5 «Митне та транскордонне співробітництво».*

Підкомітет №5 був утворений як складовий орган Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, який у свою чергу є допоміжним органом Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС (утворений рішенням Ради від 03.06.1998 р. відповідно до статті 87 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами).

Питання, які розглядає Підкомітет №5:

– покращення взаємодії зі стороною ЄС;

– удосконалення процесів імплементації та адаптації європейського законодавства;

– ідентифікація потреб української сторони з метою подальшого отримання рекомендацій та допомоги від сторони ЄС, обміну досвідом, налагодження механізму обміну інформацією, проведення спільних заходів на кордоні, запровадження методів аналізу ризиків, співпраці в боротьбі з контрабандою та з незаконним ввезенням контрафактної та піратської продукції.

У 2012 році набула чинності *Рамкова стратегія митного співробітництва між Україною та ЄС.*

Ініціатором виступила: Європейська Комісія в 2011 році.

Мета: подальший розвиток практичної взаємодії між Україною та ЄС у митній сфері.

Суть проекту: сприяння реалізації пріоритетів митної політики ЄС щодо країн – Східних сусідів.

Зміст Стратегії: складається з 3 основних елементів:

– безпечні торгівельні потоки;

– управління ризиками та боротьба з шахрайством;

– інвестиції в модернізацію митниці.

Місія Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону Україні та Республіці Молдові (далі – EUBAM) – консультативно-технічний орган, повністю фінансований Європейським Союзом в рамках Європейського інструменту добросусідства і партнерства. Партнером по реалізації виступає Програма розвитку ООН (ПРООН).

Завдання EUBAM – зміцнення потенціалу прикордонних і митних служб та інших правоохоронних і державних органів Молдови та України.

Правова основа EUBAM – Меморандум про взаєморозуміння, підписаний в кінці 2005 року Європейською Комісією, Урядом України та Урядом Республіки Молдова.

Початок діяльності 30 листопада 2005 р. у відповідь на спільне звернення Президентів Республіки Молдова та Україна.

Причини створення:

– транскордонна злочинність: торгівля людьми, незаконне переміщення товарів та інші види протиправної діяльності;

– ситуація погіршувалася існуванням Придністровського регіону Республіки Молдова неконтрольованого молдавським урядом;

– в результаті організованої злочинності обидві держави несли значні втрати доходів.

OLAF – абревіатура французької назви *Європейського офісу по боротьбі з шахрайством «Office Europeen de Lute Anti-fraude».*

Статус: адміністративно-слідча служба ЄС, яка не є підрозділом поліції, секретною чи прокурорською службою.

Головне завдання – боротьба із фінансовими зловживаннями та проявами корупції, що впливають на діяльність ЄС.

Місія – захист фінансових інтересів Європейського Союзу, і таким чином – його громадян, а також – репутації Європейських інституцій.

OLAF має повноваження щодо проведення адміністративних розслідувань, може надавати допомогу відповідним органам країн ЄС, сприяючи в проведенні їх адміністративних чи карних розслідувань, або шляхом координації транснаціональних справ.

OLAF організовано як Генеральний Директорат Європейської Комісії. Служба перебуває в сфері політичної відповідальності Віце-президента Європейської Комісії, який відповідає за адміністративні питання, аудит та заходи з протидії фінансовим зловживанням.

Основні напрями співпраці:

- протидія незаконному переміщенню тютюнових виробів.

- виявлення та розслідування фактів незаконного ввозу товарів з метою ухилення від сплати податків та порушень, пов'язаних із заборонами та обмеженнями.

7.7 Трансферне ціноутворення

Платник податку, який бере участь у контрольованій операції, повинен визначати обсяг його оподатковуваного прибутку відповідно *до принципу «витягнутої руки».*

Обсяг оподатковуваного прибутку, отриманого платником податку, який бере участь в одній чи більше контрольованих операціях, вважається таким, що відповідає принципу «витягнутої руки», якщо умови зазначених операцій не відрізняються від умов, що застосовуються між непов'язаними особами у співставних неконтрольованих операціях.

Якщо умови в одній чи більше контрольованих операціях не відповідають принципу «витягнутої руки», прибуток, який був би нарахований платнику податків в умовах контрольованої операції, що відповідає зазначеному принципу, включається до оподатковуваного прибутку платника податку.

Для цілей нарахування податку на прибуток підприємств контрольованими операціями є:

а) господарські операції, що впливають на об'єкт оподаткування сторін таких операцій, що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами - нерезидентами;

б) зовнішньоекономічні господарські операції з продажу товарів через комісіонерів - нерезидентів.

Для цілей нарахування податку на прибуток підприємств контрольованими є господарські операції, що впливають на об'єкт оподаткування платника податків, однією із сторін яких є нерезидент, зареєстрований у державі (на території), що включена до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Операції з контрагентом, зареєстрованим у державі (на території), включеній до зазначеного переліку, визнаються контрольованими з дати включення держави (території) до такого переліку.

Під час визначення переліку держав (територій) КМУ враховує такі критерії:

– держави (території), у яких загальна ставка податку на прибуток підприємств (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижча, ніж в Україні;

– держави, з якими Україною не укладені міжнародні договори про обмін інформацією.

Для контрольованих операцій з вивезення у митному режимі експорту та/або ввезення у митному режимі імпорту товарів, що мають біржове котирування, встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» з метою оподаткування доходів (прибутку, виручки) платників податків, що є сторонами контрольованої операції, здійснюється за методом порівняльної неконтрольованої ціни.

Для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки» використовується діапазон цін, що діють на ці товари на товарній біржі.

Зазначені ціни підлягають коригуванню з урахуванням обсягу контрольованої операції, умов оплати та постачання товарів, якісних характеристик, транспортних витрат.

Господарською операцією для цілей трансфертного ціноутворення є всі види операцій, договорів або домовленостей, документально підтверджених або непідтверджених, що можуть впливати на об’єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків, зокрема, але не виключно:

– операції з товарами, такими як сировина, готова продукція тощо;

– операції з надання послуг;

– операції з нематеріальними активами, такими як роялті, ліцензії, плата за використання патентів, товарних знаків, ноу-хау тощо, а також з будь-якими іншими об’єктами інтелектуальної власності;

– фінансові операції, включаючи лізинг, участь в інвестиціях, кредитах, комісії за гарантію тощо;

– операції з купівлі чи продажу корпоративних прав, акцій або інших інвестицій, купівлі чи продажу довгострокових матеріальних і нематеріальних активів.

Якщо в ланцюгу господарських операцій між платником податків і його пов’язаною особою-нерезидентом, право власності на предмет такої операції перш ніж перейти від платника податків до пов’язаної особи-нерезидента (у разі експортних операцій) або перш ніж перейти від пов’язаної особи-нерезидента до платника податків (у разі імпортних операцій) переходить до однієї або декількох непов’язаних осіб, така операція для цілей оподаткування податком на прибуток підприємств вважається *контрольованою операцією* між платником податків та його пов’язаною особою-нерезидентом, якщо ці

непов’язані особи:

– не виконують в такій сукупності операцій істотних функцій, пов’язаних з придбанням (продажем) товарів (робіт, послуг), між пов’язаними особами;

– не використовують в такій сукупності операцій істотних активів та/або не приймають на себе істотних ризиків для організації придбання (продажу) товарів (робіт, послуг) між пов’язаними особами.

Неконтрольовані операції – будь-які господарські операції, що здійснюються між непов’язаними особами.

Господарські операції, визнаються контрольованими, якщо одночасно виконуються такі умови:

– річний дохід платника податків від будь-якої діяльності, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 50 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік;

– обсяг таких господарських операцій платника податків з кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 5 мільйонів гривень (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік.

Умови, за яких господарські операції визнаються такими, що відповідають принципу «витягнутої руки»:

– якщо ціни (націнки) на товари (роботи, послуги) підлягають державному регулюванню згідно із законодавством, ціна вважається такою, що відповідає принципу «витягнутої руки», якщо вона встановлена відповідно до правил такого регулювання. Це положення не поширюється на випадки, коли встановлюється мінімальна (максимальна) ціна продажу або індикативна ціна. У такому разі ціна операції, що відповідає принципу «витягнутої руки», не може бути меншою за мінімальну або індикативну ціну та більшою за максимальну ціну;

– якщо під час здійснення операції обов’язковим є проведення оцінки, вартість об’єкта оцінки є підставою для встановлення відповідності принципу «витягнутої руки» для цілей оподаткування;

– у разі проведення аукціону (публічних торгів), обов’язковість проведення якого визначена законом, умови, які склалися за результатами такого аукціону (публічних торгів), визнаються такими, що відповідають принципу «витягнутої руки»;

– якщо продаж (відчуження) товарів, у тому числі майна, переданого у заставу позичальником з метою забезпечення вимог кредитора, здійснюється у примусовому порядку згідно із законодавством, умови, сформовані під час такого продажу, визнаються такими, що відповідають принципу «витягнутої руки».

Контрольовані операції визнаються зіставними з неконтрольованими, якщо:

– немає значних відмінностей між ними, що можуть істотно вплинути на фінансовий результат під час застосування відповідного методу трансфертного ціноутворення;

– такі відмінності можуть бути усунені шляхом коригування умов та фінансових результатів неконтрольованої операції для уникнення впливу таких відмінностей на порівняння.

Встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» здійснюється за одним із таких методів:

1. Порівняльної неконтрольованої ціни;
2. Ціни перепродажу;
3. «Витрати плюс»;
4. Чистого прибутку;
5. Розподілення прибутку.

Найбільш доцільний метод трансфертного ціноутворення обирається з числа методів з урахуванням наступних критеріїв:

– доцільності обраного методу відповідно до характеру контрольованої операції, що визначається, зокрема, на основі результатів функціонального аналізу контрольованої операції (з урахуванням виконуваних функцій, використовуваних активів і понесених ризиків);

– наявності повної та достовірної інформації, необхідної для застосування обраного методу та/або методів трансфертного ціноутворення;

– ступеня порівнюваності між контрольованими і неконтрольованими операціями, включаючи надійність коригувань порівнюваності, якщо такі застосовують, які можуть використовуватися для усунення розбіжностей між такими операціями.

Платник податку з урахуванням зазначених критеріїв використовує будь-який метод, який він вважає найбільш доцільним, однак у разі, коли існує можливість застосування, і методу порівняльної неконтрольованої ціни, і будь-якого іншого методу, застосовується метод порівняльної неконтрольованої ціни.

У разі коли з урахуванням таких критеріїв метод ціни перепродажу або метод «витрати плюс» та метод чистого прибутку або розподілення прибутку можуть застосовуватися платником податку з однаковою надійністю, слід застосовувати метод ціни перепродажу або метод «витрати плюс».

Платник податку може не застосовувати більше одного методу для визначення того, чи відповідають умови контрольованої операції принципу «витягнутої руки».

Метод порівняльної неконтрольованої ціни базується на порівнянні ціни, застосованої під час контрольованої операції, з ціною (діапазоном цін) у співставній (співставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях).

Під час застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни порівняння ціни контрольованої операції проводиться з ціною співставних неконтрольованих операцій, які фактично здійснені платником податків або іншими особами.

Порівняння ціни контрольованої операції з ціною (діапазоном цін) співставних неконтрольованих операцій проводиться на підставі наявної

інформації про ціни, застосовані протягом періоду, який аналізується, або інформації на найближчу до дня здійснення контрольованої операції дату.

Метод ціни перепродажу складається з порівняння результату перепродажу, який покупець товару у контрольованій операції отримує від перепродажу товару у неконтрольованій операції, з результатом перепродажу, який отримується у співставній неконтрольованій операції купівлі та операціях перепродажу.

Метод ціни перепродажу також може використовуватися, зокрема, але не виключно, якщо під час перепродажу товару здійснюються такі операції:

– підготовка товару до перепродажу та його транспортування (поділ товарів на партії, формування поставок, сортування, перепакування);

– змішування товарів, якщо характеристики кінцевої продукції (напівфабрикатів) істотно не відрізняються від характеристик змішуваних товарів.

Метод «витрати плюс» складається з порівняння надбавки на витрати, понесені прямо чи опосередковано під час поставки товарів (робіт, послуг) у контрольованій операції, з надбавкою на витрати, понесені прямо чи опосередковано під час поставки товарів (робіт, послуг) у співставній неконтрольованій операції.

Метод «витрати плюс» може застосовуватися, зокрема, але не виключно, під час:

– виконання робіт (надання послуг) особами, які є пов’язаними з отримувачами результатів таких робіт (послуг);

– реалізації товарів, сировини або напівфабрикатів за договорами між пов’язаними особами;

– реалізації товарів (робіт, послуг) за довгостроковими договорами (контрактами) між пов’язаними особами.

Метод чистого прибутку операції полягає у порівнянні чистого прибутку на основі відповідної бази (витрати, продаж, активи), що отримує платник податку у контрольованій операції, з чистим прибутком на основі тієї ж бази у співставній неконтрольованій операції.

Метод розподілення прибутку операції складається з виділення кожному пов’язаному підприємству, що бере участь у контрольованій операції, частини загального прибутку (або збитку), отриманого від такої операції, яку б непов’язане підприємство отримало від участі у співставній неконтрольованій операції.

Метод розподілення прибутку може використовуватися, зокрема, але не виключно, у разі наявності:

– істотного взаємозв’язку між контрольованими операціями та іншими операціями, що здійснюються сторонами контрольованої операції з пов’язаними з ними особами;

– власності (користуванні) сторін контрольованої операції прав на об’єкти нематеріальних активів, що істотно впливають на рівень рентабельності.

7.8 Контрольні питання

1. Дайте визначення міжнародного податкового планування.
2. Охарактеризуйте правила, якими необхідно керуватись, здійснюючи міжнародне податкове планування.
3. Яка мета корпоративного міжнародного податкового планування?
4. У чому полягає принцип «витягнутої руки»?
5. Які методи трансферного ціноутворення існують?
6. Що таке трансферне ціноутворення?
7. У чому полягає співробітництво України з міжнародними організаціями?
8. З якими міжнародними організаціями співпрацює Україна?
9. Що таке офшор?
10. Розкрийте, у чому полягає сутність подвійного оподаткування в міжнародному бізнесі?
11. Яке значення мають міжнародні договори щодо подвійного оподаткування.
12. У чому полягають основні цілі податкового планування в міжнародних відносинах?
13. Надайте визначення юрисдикції.
14. Що має вплив на оподаткування компаній при МПП?
15. Які основні інструменти міжнародного податкового планування?
16. Які існують типові помилки податкового планування міжнародних холдингів і компаній?
17. На чому базується податкове планування?
18. Які правила має концепція неупередженого міжнародного оподаткування?
19. Що в себе включає податкове планування?

7.9 Тести для самоконтролю

1. Метод трансфертного ціноутворення, який передбачає порівняння чистого прибутку на основі відповідної бази (витрати, продаж, активи), що отримує платник податку у контрольованій операції, з чистим прибутком на основі тієї ж бази у співставній неконтрольованій операції, це:

а) метод чистого прибутку;
б) метод «витрат плюс»;
в) метод ціни перепродажу.

2. Який метод трансфертного ціноутворення складається з порівняння надбавки на витрати, понесені прямо чи опосередковано під час поставки товарів (робіт, послуг) у контрольованій операції, з надбавкою на витрати, понесені прямо чи опосередковано під час поставки товарів (робіт, послуг) у співставній неконтрольованій операції:

а) метод чистого прибутку;
б) метод «витрат плюс»;
в) метод ціни перепродажу.

3. Метод трансфертного ціноутворення, що складається з порівняння результату перепродажу, який покупець товару у контрольованій операції отримує від перепродажу товару у неконтрольованій операції, з

результатом перепродажу, який отримується у співставній неконтрольованій операції купівлі та операціях перепродажу, це:

а) метод чистого прибутку;
б) метод «витрат плюс»;
в) метод ціни перепродажу.

4. Який метод трансфертного ціноутворення базується на порівнянні ціни, застосованої під час контрольованої операції, з ціною (діапазоном цін) у співставній (співставних) неконтрольованій (неконтрольованих) операції (операціях):

а) метод чистого прибутку;
б) метод порівняльної неконтрольованої ціни;
в) метод ціни перепродажу.

5. Законодавчо визначена географічна область на території держави, на якій для резидентних компаній певної форми власності чи здійснюючих певні види діяльності на цій території, передбачені податкові пільги (деколи значні) це:

а) внутрішній офшор;
б) чисті офшори;
в) зовнішній офшор.

6. Країни, які повністю звільняють офшорні компанії від будь-якого оподаткування (у цьому випадку компанія платить уряду країни реєстрації фіксоване мито за продовження ліцензії на діяльність, у розмірі, який, як правило, не перевищує 300-400 $ в рік) це:

а) внутрішній офшор;
б) чисті офшори;
в) зовнішній офшор.

7. Країни, що надають податкові пільги, однак все-таки обкладають «офшорні» компанії за результатами їх «офшорної» діяльності мінімальним податком це:

а) внутрішній офшор;
б) чисті офшори;
в) низькоподаткові «гавані».

8. Найвідоміші країни, законодавства яких не передбачають податкові пільги для офшорних компаній це:

а) Британські Віргінські острови;
б) о. Святого Лаврентія;
в) Багамські острови.

9. Спрощена звітність, пільгове оподаткування та часткова або повна анонімність це:

а) офшорні методи міжнародного податкового планування;
б) офшорні принципи міжнародного податкового планування;
в) офшорні функції міжнародного податкового планування.

10. Країна або територія, що надає іноземним компаніям особливі умови для ведення бізнесу, де дуже низькі або навіть нульові податки, прості правила звітності та управління компаніями це:

а) оншор;
б) офшор;
в) міджшор.

11. Багаторазове оподаткування одного і того ж об'єкта оподаткування однотипними податками в різних країнах означає:

а) змішане оподаткування в міжнародному бізнесі;
б) індивідуальне оподаткування в міжнародному бізнесі;
в) подвійне оподаткування в міжнародному бізнесі.

12. До переваг податкового планування в міжнародному бізнесі не відносяться:

а) побудова повністю законних комерційних відносин, що дозволяють повністю або частково не платити податки, як на території платника податку, так і на території одержувача грошової суми угоди;
б) можливість підвищення рейтингу бізнесу за допомогою перенесення центра комерційної діяльності й центра прийняття рішень у юрисдикції з високим політичним і відносно стабільним економічним рейтингом;
в) можливість звуження території комерційного ринку, а також звуження територіальної присутності за рахунок вибору привабливих, ліберальних у податкових і фінансових аспектах юрисдикцій.

13. До переваг податкового планування в міжнародному бізнесі відносяться:

а) збільшення функціональних видатків бізнесу**;**
б) розширення корпоративної мережі за допомогою побудови холдингових структур;
в) відсутність можливості додаткового залучення зовнішнього фінансування.

14. При здійсненні міжнародної торговельної діяльності та діяльності, пов'язаної з виконанням робіт, наданням послуг стягується лише:

а) податок на прибуток;
б) ПДВ**;**
в) мито.

15. Яким чином можна уникнути податку на прибуток при МПП:

а) застосування юрисдикції, що не звільняє певний вид доходу від оподатковування (дивіденди, фрахтові платежі, операції із цінними паперами й корпоративними правами і т.д.);
б) застосування юрисдикції, що має територіальну систему оподатковування, у якій оподатковуванню підлягає тільки дохід, отриманий з іноземних джерел;
в) застосування юрисдикцій, чинне законодавство яких передбачає можливість повного звільнення від оподаткування.

16. Податку на дохід при МПП можна уникнути наступним чином:

а) не здійснювати міжнародної торговельної діяльності;

б) не застосовувати положення міжнародних договорів про запобігання подвійного оподатковування;
в) застосовувати норми діючого національного права (відсутність такого податку на території деяких країн).

17. Основні цілі міжнародного податкового планування не включають:

а) збільшення оподатковуваної бази шляхом перенесення діяльності на території, де вони не підлягають оподатковуванню;
б) усунення подвійного оподатковування шляхом застосування відповідних міжнародних договорів, у результаті чого, податки або не сплачуються взагалі, або сплачуються лише в одній країні;
в) зниження податкових ставок шляхом застосування податкових норм іноземних держав, які передбачають нижчі податкові ставки.

18. До основних цілей міжнародного податкового планування відноситься:

а) обов'язкове складання фінансової звітності й ведення бухгалтерії шляхом здійснення діяльності в країнах, де не передбачений такий обов'язок;
б) зменшення звітного фінансового періоду шляхом застосування відповідних податкових норм іноземних держав;
в) одержання відтермінування для сплати податків шляхом внесення певного розміру інвестицій в економіку конкретної держави.

19. Не є основними інструментами міжнародного податкового планування:

а) ухилення від податків – незаконна технологія зменшення податкового тягаря чи навіть повного ухилення від податків вважається неприйнятною в МПП;
б) іноземні податкові юрисдикції, економічні об'єкти і юридичні особи, зареєстровані в іноземних юрисдикціях, що володіють перевагами, які становлять інтерес для податкового планування;
в) міжнародні податкові угоди про здійснення подвійного оподаткування.

20. Типові помилки податкового планування міжнародних холдингів і компаній:

а) ухиляння від сплати податків;
б) раціональна побудова корпоративної структури компанії;
в) раціональний розподіл прав на різні види активів усередині холдингової компанії.

21. Оберіть правило, при якому питання оподаткування не впливають на вибір платника податку «інвестувати у себе в країні чи за кордоном»:

а) неупередженість стосовно експорту капіталу;
б) неупередженість щодо імпорту капіталу;
в) національна неупередженість.

22. Оберіть правило, при якому всі діючі на ринку підприємства обкладаються податком за однаковою ставкою:

а) неупередженість стосовно експорту капіталу;
б) неупередженість щодо імпорту капіталу;
в) національна неупередженість.

23. Оберіть правило, відповідно до якого загальний прибуток на капітал, який розподіляється між платником податку та державою, має бути однаковим, незалежно від того, де інвестовано капітал: всередині країни чи за кордоном:

а) неупередженість стосовно експорту капіталу;
б) неупередженість щодо імпорту капіталу;
в) національна неупередженість.

24. Одним із правил концепції неупередженого міжнародного оподаткування є:

а) неупередженість стосовно експорту капіталу;
б) неупередженість щодо реімпорту капіталу;
в) міжнаціональна неупередженість.

25. До міжнародного податкового планування не відноситься:

а) вибір між різними варіантами і методами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів, направлених на досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, які при цьому виникають;
б) зниження глобального податкового тягаря фізичних і юридичних осіб, яке допускається законодавством з метою максимізації їх сукупних доходів, одержаних у всіх юрисдикціях ведення зовнішньоекономічної діяльності;
в) податкове планування, яке не поширюється на зовнішньоекономічні операції суб'єктів підприємництва.

26. Міжнародне податкове планування включає:

а) вибір між різними варіантами і методами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів, направлених на досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, які при цьому виникають;
б) збільшення глобального податкового тягаря фізичних і юридичних осіб, яке допускається законодавством з метою максимізації їх сукупних доходів, одержаних у всіх юрисдикціях ведення зовнішньоекономічної діяльності;
в) податкове планування, яке не поширюється на зовнішньоекономічні операції суб'єктів підприємництва.

7.10 Практичні завдання

Завдання 1.

Дистриб'юторська компанія Х продає телевізори, які вона закупає у трьох виробників – А, В та С. Компанія А є пов'язаною особою для Компанії Х. Припустимо, що не існує суттєвих відмінностей між функціями, які Компанія Х виконує при перепродажу товарів всіх трьох виробників. Ціна продажу складає 10 000 грн. Середній відсоток маржинального прибутку (відношення валового прибутку до ціни продажу) при продажу телевізорів марок В та С складає 20%. Розрахувати **за методом ціни перепродажу** трансфертні ціни придбання товарів у Компанії А**.**

Рішення.

Трансфертна ціна = Ціна продажу × (100 – 20) ÷ 100

Трансфертна ціна = 10000 × (100 – 20) ÷ 100=8000

Безпосередньо порівняти ціни придбання телевізорів у різних виробників неможливо, оскільки вони відрізняються залежно від моделі та бренда виробника. Але середній відсоток валового прибутку, який компанія Х отримує при продажу телевізорів різних виробників, буде однаковим, якщо операції відповідають принципу «витягнутої руки».

Завдання 2.

Компанія А є виробником та експортером споживчих товарів. Продаж своєї продукції на ринку США Компанія А веде через дочірню Компанію В, тоді як на ринку країн ЄС продаж товарів компанії здійснюють незалежні дистриб'ютори.

Припустимо, що не існує суттєвих відмінностей між функціями, які Компанія А виконує при продажу товарів дочірній компанії та незалежним дистриб'юторам. Середній відсоток націнки (відношення валового прибутку до собівартості товарів) при продажу незалежним дистриб'юторам складає 25%. Собівартість становить 15000 грн. Розрахувати трансфертні ціни продажу товарів у Компанії В за методом **«витрати плюс».**

Рішення.

Трансфертна ціна = Собівартість × (100 + 25) ÷ 100

Трансфертна ціна = 15000 × (100 + 25) ÷ 100=18,75

Завдання 3.

У якості показника прибутковості обрано рентабельність продажів (відношення операційного прибутку до чистого доходу від реалізації).

Рентабельність продажів у контрольованих операціях (РПк) складає 3%, тоді як середня рентабельність продажів у співставних неконтрольованих операціях (РПн) дорівнює 5%. Чистий доход за звітний період від продажу пов'язаним особам до коригування (ЧД) складає 100 млн. грн. розрахувати суму коригування (збільшення) оподатковуваного прибутку за методом **чистого прибутку**:

Рішення.

СКЧП = ЧД × (РПн – РПк) ÷ 100 = 100 млн. × (5 – 3) ÷ 100 = 2 млн. грн.

З метою оподаткування чистий прибуток має бути скоригований, виходячи з рентабельності продажів у неконтрольованих операціях.

Завдання 4.

На підприємстві при повному завантаженні виробнича потужність складає 1000 од., фактичний обсяг продажу 1000 од., ціна за одиницю 5 у.о., прямі виробничі витрати на одиницю 2,50 у.о., накладні виробничі та інші витрати 1000 у.о.

Необхідно порівняти показник рентабельності продажів двох компаній за методом **чистого прибутку** (трансферне ціноутворення), виробничі потужності

однієї з яких завантажені повністю, тоді як іншої – на 50 відсотків.

Рішення.

Таблиця 7.1 – Розрахунок рентабельності продажів двох компаній

Показник	Компанія А	Компанія В
Виробнича потужність, одиниць	1000	1000
Фактичний обсяг продажу, одиниць	1000	500
Ціна за одиницю, у.о.	5,00	5,00
Дохід від продажу, у.о.	5000	2500
Прямі виробничі витрати на одиницю, у.о	2,50	2,50
Всього виробничі витрати, у.о.	2500	1250
Накладні виробничі та інші витрати, у.о.	1000	1000
Всього операційні витрати, у.о.	3500	2250
Операційний прибуток, у.о.	1500	250
Рентабельність продажів,%	30,0	10,0

Як бачимо, навіть за відсутності інших відмінностей, внаслідок різного ступеня завантаження виробничих потужностей показники операційної прибутковості двох компаній відрізняються втричі.

Завдання 5.

Рентабельність продажу у контрольованих операціях Компанії А складає 25 відсотків. Показники діяльності Компанії А щодо доходу від продажу, собівартості продажу та операційних витрат щоквартально за звітний період надані у таблиці 7.2.

Таблиця 7.2 – Дані про операції Компанії А з незалежними сторонами за звітний рік.

Показник	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал	За рік
Дохід від продажу, у.о.	7500	10000	12000	9000	38500
Собівартість продажів, у.о.	3750	4800	5520	4500	18570
Операційні витрати, у.о.	2000	2100	2200	2000	8300

Розрахувати діапазон показників прибутковості, у межах якого умови операції вважатимуться такими, що відповідають принципу «витягнутої руки» використовуючи методом **чистого прибутку** (трансферне ціноутворення). Заповнити таблицю 7.3.

Рішення.

Таблиця 7.3 – Дані про операції Компанії А з незалежними сторонами за звітний рік.

Показник	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал	За рік
Дохід від продажу, у.о.	7500	10000	12000	9000	38500
Собівартість продажів, у.о.	3750	4800	5520	4500	18570
Операційні витрати, у.о.	2000	2100	2200	2000	8300
Операційний прибуток, у.о.	1750	3100	4280	2500	11630
Рентабельність продажів, %	23,3	31,0	35,7	27,8	30,2

Якщо порівнювати показник прибутковості контрольованої операції 25% з середньорічним показником прибутковості неконтрольованих операцій 30,2%,

можна зробити висновок про те, що контрольована операція не відповідає принципу «витягнутої руки». Але якщо застосувати діапазон рентабельності, картина буде іншою.

Діапазон цін (рентабельності) являє собою значення вибірки цін (фінансових показників) порівнянних операцій між нижнім і верхнім квартилем такого діапазону. Значення нижнього і верхнього квартиля є мінімальним і максимальним значенням діапазону цін (рентабельності).

Квартилі є величинами, що ділять вибірку даних на чотири групи, що містять (по можливості) однакові кількості спостережень. Квартилі – це перші, другі, треті і четверті 25% спостережуваних значень змінної в емпіричному статичному розподілі або четверта частина усієї сукупності даних вибірки, поданої у вигляді варіаційного ряду.

Граничними значеннями ринкового діапазону рентабельності будуть значення нижнього та верхнього квартилей , а саме:

(23,3+27,8) ÷ 2 = 25,6% та (31,0+35,7) ÷ 2 = 33,3%

Отже, показник рентабельності контрольованої операції знаходиться у межах ринкового діапазону.

Завдання 6.

Поясніть, якою повинна бути назва офшорної компанії.

Рішення.

Не можна реєструвати компанії під ім’ям, яке вже було зареєстровано. Компанії з обмеженою відповідальністю повинні мати в назві посилання на обмежену відповідальність (LTD , Limited , INC, CORP і пр.)

Не допускається використання в назві слів , що вводять в оману щодо статусу компанії (Bank , Bankers , Trust , Insurance , Goverment , Royal)

Назва транзитної компанії має бути непоказною і не запам'ятовуватися.

Назва холдингової компанії має бути яскравою і відповідати виду бізнесу.

Завдання 7.

Розташуйте у таблиці 7.4 повну назву організаційної форми офшорних компаній відповідно до їх скороченого варіанту:

– компанія зі спеціальною ліцензією;

– товариство з обмеженою відповідальністю;

– публічні компанії або акціонерні товариства;

– партнерство з обмеженою відповідальністю.

Рішення.

Таблиця 7.4 – Організаційні форми офшорних компаній

№	Повна назва організаційної форми	Скорочена назва організаційної форми
1	товариство з обмеженою відповідальністю	LTD, LIMITED, LLC, INC, IBC, CORPORATION, Gmbx
2	партнерство з обмеженою відповідальністю	LLP, PARTNERSHIP
3	компанія зі спеціальною ліцензією	CSL (Company Special Lasince)
4	публічні компанії або акціонерні товариства	PLC, AG, BV, SA

Завдання 8.

Розташуйте у таблиці 7.5 назву офшорної країни та характеристику офшорної групи, до якої вона відноситься, у певній відповідності: Великобританія, Панама, Кіпр, Швейцарія, Гібралтар, Британські Віргінські Острови, Гонконг, Сейшельські острови, Данія, Австрія, Нідерланди, Беліз,

Рішення.

Таблиця 7.5 – Офшорні країни

Назва країни	Офшорна група
Панама, Беліз, Британські Віргінські Острови, Сейшельські Острови	це класичні офшорні країни, де компанії звільнені від оподаткування, проходження аудиту і здавання будь-якої звітності. Застосовуються як правило в торговельній діяльності та побудові інших схем для забезпечення конфіденційності володіння активами.
Великобританія, Кіпр, Швейцарія, Гібралтар, Гонконг, Данія, Австрія, Нідерланди	Умовно-офшорні юрисдикції. Це країни, в нормативній базі яких містяться податкові правила, при дотриманні яких компанія звільняється від оподаткування або сплачує податок за пільговими ставками, проходить аудиторську перевірку, здає звітність, при необхідності платить податки.

Завдання 9.

Зазначте види діяльності офшорних компаній.

Рішення.

Торгово-посередницька діяльність.

Холдингова діяльність (володіння активами, володіння бізнесом, акціями, облігаціями та іншими цінними паперами).

Володіння і господарський оборот нематеріальних активів.

Відкриття банківського рахунку та зберігання грошей на рахунку.

Купівля нерухомості та управління нерухомістю.

Толінгові схеми ведення бізнесу (операції з давальницькою сировиною).

Інвестиційна діяльність

Володіння кораблями, яхтами, літаками.

Завдання 10.

Надайте перелік основних вимог до офшорних схем.

Рішення.

Офшорна схема повинна логічно вписуватися в концепцію ведення бізнесу і виглядати як його продовження.

Між структурними елементами схеми повинен вестися реальний документообіг , що підтверджує наявність бізнес відносин.

Офшорна компанія повинна мати атрибути реально діючої компанії (віртуальний офіс, поштову адресу, телефон, сайт)

Зміст схеми не повинен бути дорожче користі, яку вона приносить.

Власник повинен представляти модель оподаткування схеми, порядок і процедуру управління, порядок зміни органів управління, строки та механізм підготовки документів, порядок подання звітності.

Завдання 11.

Розглянути особливості та переваги офшорів на Сейшелах.

Рішення.

Переваги офшорів на Сейшелах:

– популярність офшорів на Сейшелах полягає в тому, що тут самий простий і швидкий спосіб реєстрації компанії , на який йде всього 24 години.

– Республіка Сейшели на думку ОЕСР впевнено входить «в білий» список завдяки незалежності від тиску Євросоюзу і США.

– законодавство Сейшельської Республіки розроблено на основі запитів фінансових структур, охочих відкрити тут офшори.

– на Сейшелах є можливість зареєструвати компанію зі спеціальними ліцензіями (банківська, страхова, брокерська і т.д.), а також оформити судна та яхти.

Всі ці переваги закономірно призвели до того, що купити офшор на Сейшелах прагнуть бізнесмени всього світу.

Особливості офшорів на Сейшелах:

– для того , щоб мати IBC на Сейшельських островах , не треба платити податки, але хіба що невеликий збір для видачі ліцензії, що дозволяє здійснювати комерційну діяльність ;

– не потрібно надання бухгалтерського обліку, аудиту та іншої фінансової звітності;

– вимоги до мінімального статутного капіталу зведені до нуля, а акції можуть бути на пред’явника або іменними;

– відкриваючи компанію на Сейшелах, досить наявності одного директора і одного акціонера, що не зобов’язані являтися резидентами Сейшельських островів;

– конфіденційність забезпечена тим, що дані про акціонерів ніяк не фігурують у різних публічних реєстрах;

– директором може бути будь-яка фізична або юридична особа;

– з боку державних структур повністю відсутній контроль валютних рахунків офшорних компаній;

– збори директорів і акціонерів компанії можуть проводитися в будь-якій точці світу;

– склад директорів, який може змінюватися, необов'язково реєструвати;

– IBC може здійснювати будь-який законний бізнес і операції в різній валюті в будь-якій країні;

– безпека та конфіденційність офшору досягається тим, що в державному реєстрі зберігається лише статут компанії і її Меморандум;

– на території офшору Сейшельських островів існує порядок апостилізації;

– офшор в цій країні відрізняється стабільністю і різноманітністю фінансових послуг та інструментів.

Завдання 12.

Розглянути придбання офшору та переваги, які пропонує офшорна компанія.

Рішення.

Організовуючи свою справу, багато бізнесменів приділяють особливу увагу щодо податкового планування, яке, в більшості випадків, передбачає купівлю офшору, в основному з метою зміцнити і розширити власний бізнес. Саме поняття – придбання офшорів, означає оформлення прав та отримання відповідних документів на володіння компанією. Головною перевагою офшорів є те, що їх власники мають можливість зберігати власні грошові кошти за кордоном держави, де вони можуть піддаватися і залежати від різних змін у податковому законодавстві.

Придбання офшору

Вважається за краще купувати вже готові офшори, так звані «поличні компанії», стаючи, таким чином, в найкоротші терміни власником цієї компанії. У такому випадку реєстрація офшору і оформлення всіх необхідних документів здійснюються заздалегідь. У свою чергу, з'являється можливість застосовувати вигідну систему оподаткування, вести бухгалтерську звітність за спрощеною схемою, займаючись при цьому будь-яким видом діяльності.

Однак, придбати офшор не так легко, як здається, адже багато компаній надають списки готових офшорів тільки для своїх клієнтів, роблячи цю інформацію конфіденційною.

Переваги, які пропонує офшорна компанія, наступні:

– різко знижується податкове навантаження, тим самим збільшується прибуток , яку можна направити на розвиток бізнесу;

– немає вимог подавати контролюючим органам бухгалтерську або фінансову звітність, що значно полегшує введення бізнесу;

– офшорна компанія дозволяє зберегти активи в разі різних політичних або економічних потрясінь;

– офшорна компанія може забезпечити конфіденційність інформації про її власника, що безпосередньо впливає на рівень безпеки активів такої компанії;

– з'являється можливість відкрити дочірні підприємства, а також філії в багатьох країнах світу;

– офшорні компанії часто використовуються як інструменти інвестування.

Всі перераховані вище переваги дозволяють впевнено говорити про те, що реєстрація офшорів дозволяє більш вигідно вести свій бізнес, не йдучи врозріз з законодавством. Жорстка конкуренція в сучасному економічному світі робить відкриття офшорів не примхою, а необхідністю. Але, з іншого боку, необхідно розуміти, що це шлях ухилення від сплати податків за допомогою різних схем, які підкріпленні законодавчо.

Завдання13.

Розглянути способи переведення в готівку коштів за допомогою

кредитної карти в Україні та за кордоном з метою МПП і ефективного використання активів.

Рішення.

Сьогодні кредитні картки користуються великою популярністю, адже вони надають можливість у найкоротші терміни здійснити покупки, якщо на рахунку є необхідна сума.

Ознайомившись з певними правилами, цілком можливо перевести в готівку кредитні кошти. При цьому слід пам’ятати, що за переведення коштів стягується комісія. Найчастіше вона може бути істотною. Це станеться у випадку, коли кредитна карта призначена для безготівкових операцій. Банківська установи при цьому, має право встановити досить високу комісію і одночасно обмежити суму коштів, яку можна буде зняти за певний період часу або за один раз.

Щоб уникнути істотних втрат, слід вивчити банківські ставки, передбачені для клієнтів. Звичайно, при необхідності буде краще використовувати кошти на безготівкові розрахунки, адже це більш вигідно. У цьому випадку можна скористатися пільговим періодом кредитування, при погашенні якого не існує процентних нарахувань на встановлений період (як правило, до 55 днів).

У разі, якщо гроші знадобилися терміново, то краще власнику картки відправитися у відділення банку і звернутися в касу банку. Комісію, при цьому, держатель картки заплатить набагато менше. Досить назвати касиру номер карти і надати паспорт. Якщо такої можливості немає , можна зняти гроші через банкомат , який належить банку, комісія при цьому складе 3%. Якщо кошти з карти будуть переводитися в готівку через банкомат іншої компанії або термінал , комісія зросте приблизно на 1%.

Ще більш вигідним способом переведення в готівку грошей з картки буде прив'язка її до віртуальної платіжній системі. Особливо це зручно при приватному її використанні. Вимоги в цьому випадку – створення свого електронного гаманця. Переказуючи гроші з кредитки на електронний гаманець, переводите їх через сайт на банківський рахунок або на свою дебетову карту. Перевівши гроші з кредитного в електронний стан, ви зможете використовувати їх і іншими способами (оплачувати товари через інтернет, різні послуги, включаючи комунальні заборгованості та поповнення рахунку мобільного телефону).

При використанні гривневої картки для здійснення розрахунків за кордоном використовується схема конвертації за курсом банку-емітента. Як правило, в безготівковий курс банк вже закладає комісію за конвертацію (зазвичай 1,5 – 3% від суми). Однак у деяких банків існує комісія крім курсу конвертації, що може призвести до додаткових витрат клієнтів.

Якщо валюта вашого рахунку гривня, а валюта розрахунку, наприклад, тайські бати, то для списання з рахунку спочатку бати будуть сконвертовані за курсом платіжних систем в долари США. Потім на дату списання з вашого рахунку (як правило, через 2 дні) ця сума в доларах буде списана з рахунку за курсом банку на дату списання.

Щоб уникнути максимальної переплати на конвертації, відкриваючи

карту в гривні фахівці радять відкривати MasterCard при подорожах у країни Євросоюзу з валютою євро, оскільки в цьому випадку конвертація проходить безпосередньо з євро в гривню без участі долара.

Хоча можуть бути і винятки, так як така настройка проводиться у кожного банку по-різному, і, відкривши карту MasterCard, де валюта розрахунку з банком долар, ви потрапите на подвійну конвертацію (зняті євро спочатку платіжна система сконвертує за своїм курсом на долар, а потім ваш банк долар сконвертує за курсом банку на гривню). Тому в будь-якому випадку цей момент краще уточнити у банку – емітента вашої карти.

Слід також враховувати, що існують обмеження щодо зняття коштів.

Завдання14.

Надайте основні характеристики офшорних фінансових центрів.

Рішення.

Міжнародний валютний фонд визначив такі характеристики офшорних фінансових центрів:

– наявність різних фінансових інститутів, створених для роботи з нерезидентами;

– наявність зовнішніх пасивів і активів, спрямованих на збагачення місцевої економіки;

– низька або нульова податкова ставка, помірне регулювання фінансового сектора, висока ступінь конфіденційності у всіх питаннях банківського обслуговування.

Фахівці різних країн оцінюють офшорні фінансові центри по-різному. Одні вважають, що цим зонам відведено значуще місце в питаннях міжнародної торгівлі та фінансування. Дані юрисдикції позитивно впливають на розвиток ділової сфери, як приватних осіб, так і компаній, адже їм дається можливість звести до мінімуму різні фінансові ризики і легко здійснювати податкове планування. Інші запевняють, що наявність офшорних фінансових світових центрів дозволяє процвітаючим компаніям і приватним особам відмивати гроші і не платити податки. Це в свою чергу підриває авторитет бізнесу в цілому.

Завдання 15.

Фізична особа є резидентом країни «А», а отримує дохід в Україні у сумі 100 од., при цьому ставка оподаткування в країні «А» становить 13% від оподаткованого доходу, а в Україні стосовно нерезидентів 30 % (данні умовні). Розрахувати суму податку в країні «А» з доходів, отриманих в Україні за наступних умов:

– при використанні в країні «А» системи податкових кредитів»;

– при використанні в країні «А» системи податкових заліків.

Рішення.

Одним із механізмів регулювання подвійного оподаткування є система податкових кредитів і заліків.

Система податкових кредитів надає право віднімати суму податків, сплачених за кордоном, від суми податкових зобов’язань. При цьому при

застосуванні податкового кредиту діє обмеження, яке полягає в тому, що податковий кредит надається на суму сплачених за кордоном податків тільки в межах суми податку, який стягується в країні резиденства особи. Якщо податкові ставки за кордоном вищі, то переплата податків не компенсується і платник податків зазнає фінансових втрат.

Припустимо що, в країні «А» використовується система податкових кредитів. Сума податку в країні «А» з доходів, отриманих в Україні при використанні системи податкових кредитів буде розраховуватися таким чином: 100 × 13 % - 100 × 30 % = -17 од., однак оскільки податковий кредит надається тільки у межах суми податку, що підлягає сплаті в країні «А», то 17 од. податку в перерахунок податку країні «А» не підлягають і повернені не будуть. Тобто загальна сума сплаченого податку становитиме 30 од.

Система податкових заліків передбачає, що сума податку, сплачена в іноземній юрисдикції за принципом територіальності створення доходів іноземної фізичної/юридичної особи, віднімається при підрахунку оподатковуваного прибутку компанії (доходу фізичної особи) у юрисдикції його резиденства.

Наприклад, якщо припустити, що в країні «А» застосовувалася б система податкових заліків, то за даними попереднього прикладу сума податку країні «А» з доходів, отриманих в Україні, розраховувалася б таким чином: (100 - (100 × 30%)) × 13% = 9,1 од. А загальна сума податку, сплаченого в Україні і країні «А» дорівнювала б: 9,1 + 30 = 39,1 од.

Тобто, система податкових кредитів є більш вигідною, ніж система податкових заліків.

В Україні щодо податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток щодо юридичних осіб застосовується система податкових кредитів.

7.11 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Здійснити розрахунки за допомогою механізмів регулювання подвійного оподаткування, таких як система податкових кредитів і заліків. Зробити висновки.

Припустити що, в країні «А» використовується система податкових кредитів. Якщо фізична особа є резидентом в країни «А», а отримує дохід в Україні у сумі 200 од., при цьому ставка оподаткування в країні «А» становить 12% від оподаткованого доходу, а в Україні стосовно нерезидентів 32 % (*данні умовні).

Якщо припустити, що в країні «А» застосовувалася б система податкових заліків, то якою буде за даними попереднього прикладу сума податку в країні «А» з доходів, отриманих в Україні (*данні умовні).

Вправа 2.

Заповнити таблицю та вказати принципи міжнародного планування, розкрити їх сутність.

Таблиця 7.6 – Принципи міжнародного планування

Принцип	Характеристика

Вправа 3.

Існує три основних підходи до формування схем міжнародного податкового планування. Необхідно вірно розташувати у таблиці зазначені характеристики кожного з підходів.

Таблиця 7.7 – Основні підходи до формування схем міжнародного податкового планування

Підхід	Характеристика
Різні держави мають різну податкову політику.	
Організаційно-правові форми підприємств і підхід до їх регулювання можуть бути різними в різних країнах	
Один і той самий дохід в різних державах може обкладатися різними податками.	

Характеристики:

1. Якщо правильно перекласти один вид доходу в інший і розмістити його в тій державі, де податкова ставка по таким видам доходу менше, можна істотно скоротити податкові витрати.

2. податкова політика України відрізняється від податкової політики Китаю і, отримавши один і той самий дохід, Ви заплатите абсолютно різні по сумі податки. Таким чином, цілком логічно розмістити свій дохід, а ще краще офіс з управителем, забезпечивши інфраструктуру свого бізнесу, в тій державі, де податків Ви заплатите менше.

3. Це дає Вам можливість вибирати ті організаційно-правові форми, які можуть представляти найбільшу податкову вигоду.

Вправа 4.

Як правильно зробити вибір юрисдикції для реєстрації своєї закордонної компанії? Все залежить від цілей, для досягнення яких створюється компанія. Для того щоб зробити правильний вибір, необхідно зрозуміти, чим відрізняються офшорні і не офшорні юрисдикції один від одного. Умовно можна розділити юрисдикції, використовувані в цілях МПП і захисту активів, на три групи:

- класичні офшорні зони, або офшори;
- юрисдикції, де встановлені низькі ставки податків для певних типів компаній;
- юрисдикції, що відрізняються високою респектабельністю.

Розташуйте вказані юрисдикцій відповідно до їх характеристик

Таблиця 7.8 – Групи юрисдикцій, які використовуються в цілях МПП і захисту активів

Група	Юрисдикції	Характеристика
Перша		Найчастіше їх зараховують до «офшорів», а зареєстровані в

Група	Юрисдикції	Характеристика
група		них компанії можуть називати «офшорними», а ще нерезидентними (non-resident) або звільненими (exempt). Як правило, такі держави вимагають від компаній ведення фінансової звітності і в ряді випадків сплати мінімальних податків від своєї діяльності. Найбільш показові приклади таких країн – Кіпр, Нідерландські Антильські Острови, Гібралтар, Гонконг, Ліхтенштейн, Люксембург, Уругвай.
Друга група		Вони надають у ряді випадків різні податкові пільги при дотриманні, як правило, певних жорстких умов і жодним чином не є офшорними зонами. Такі юрисдикції в основному вибирають в цілях покращення іміджу свого бізнесу, надання йому великий респектабельності, а також для можливого подальшого виходу на фінансові ринки цих високорозвинених країн. Серед таких країн – Нідерланди, США, Великобританія, Швейцарія.
Третя група		Це країни, які надають зареєстрованим в них офшорним компаніям, які не ведуть діяльність на їх території, повне звільнення від сплати будь-яких податків в обмін на невеликий фіксований щорічний збір та не потребують складання бухгалтерської звітності. Це, як правило, невеликі «острівні» держави. Найбільш відомі серед них Багамські Острови, Британські Віргінські Острови (БВО), Сейшельські Острови, Беліз, Маврикій, Невіс, Панама, Маршаллові Острови.

Тема 8. Ефективність податкового планування

8.1 Шляхи оптимізації податкового планування державою та підприємством
8.2 Ефективність оподаткування
8.3 Ефективність податкового планування
8.4 Ефективність податкового планування податку на прибуток
8.5 Порівняння загальної та спрощеної системи оподаткування для вибору ефективної системи оподаткування
8.6 Вибір ефективної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах
8.7 Контрольні питання
8.8 Тести для самоконтролю
8.9 Практичні завдання
8.10 Вправи для самостійної роботи

Мета: сформувати систему наукових знань, практичних вмінь і навичок стосовно ефективності податкового планування

Основні терміни і поняття: ефективність оподаткування підприємства, схеми оптимізації оподаткування, фіскальна ефективність оподаткування, соціальна ефективність оподаткування, економічна ефективність оподаткування

8.1 Шляхи оптимізації податкового планування державою та підприємством

Процес оптимізації оподаткування передбачає застосування платниками податків усіх чинних податкових інструментів та інших законних способів зменшення обсягів податкових відрахувань. Платник податків вибирає найдосконаліші з них для розрахунку оптимального обсягу податків у визначених різними чинниками умовах господарювання. Серед основних інструментів та способів оптимізації податкового навантаження розглядаються такі, як вибір податкового режиму, організаційно-правової форми діяльності, виду та умов цивільно-правових договорів, використання прогалин у законодавстві, застосування податкових пільг, обґрунтованої облікової політики, перегляд термінів сплати податків, використання офшорних зон, формування статутного капіталу.

Податкова оптимізація на вітчизняних підприємствах вимагає неухильного дотримання принципів, серед яких слід назвати принципи законності проведення операцій; обачності у використанні недоліків у законодавстві; послідовності у виборі інструментів податкового планування; поміркованості в отриманні максимальної вигоди та ефективності витрат щодо податкової оптимізації.

Створення й впровадження схеми оптимізації оподаткування є важливими складовими частинами податкової оптимізації та формують комплекс послідовних кроків із:

– забезпечення необхідного переліку та якості первинних документів, перевірки бухгалтерського й податкового обліку, бази договорів, усунення виявлених помилок для запобігання можливим штрафам під час виїзних податкових перевірок;

– розроблення схеми оптимізації податкового навантаження, а саме певного порядку взаємовідносин між суб'єктами господарювання, спрямованих на оптимізацію бюджетних платежів на вимогу законодавства;

– оновлення системи укладання договорів, формування внутрішніх організаційних документів підприємства, системи внутрішнього аудиту, розроблення сучасних форм взаємин на основі договорів з контрагентами та іншими учасниками господарських відносин, коригування облікової політики;

– застосування необхідних інструментів забезпечення рівномірності та законності нарахування обсягів сплачених податків, захисту інтересів підприємства у податкових та контролюючих органах і підтримки функціонування схеми оптимізації оподаткування.

Максимальна ефективність результатів оптимізації оподаткування досягається за умови злагодженої роботи юридичного та фінансового підрозділів підприємства. Податкові юристи розробляють схему оптимізації оподаткування та адаптують її до вимог податкового законодавства. Фінансові менеджери забезпечують поетапне впровадження схеми у чинну систему господарських процесів підприємства, здійснюють організаційну перебудову та реінжиніринг. Системний підхід розширює можливості прийняття ефективних управлінських рішень і створює умови реалізації ексклюзивних проєктів для різних підприємств.

Варіанти оптимізації на рівні підприємства:

Ефективність від застосування запропонованої ставки єдиного соціального внеску ($С_{ЄСВ15\%}$), що відображає економію єдиного соціального внеску визначається за формулою:

$$Е_{ЄСВ15\%} = С_{ЄСВ15\%} – С_{ЄСВ22\%,} \quad (8.1)$$

де $Е_{ЄСВ15\%}$ – економія єдиного соціального внеску від запропонованої ставки нарахування у розмірі 15 %;

$С_{ЄСВ15\%}$ – Ставка єдиного соціального внеску – 15 %;

$С_{ЄСВ22\%}$ – Ставка єдиного соціального внеску – 22 %;

Економія витрат на підприємстві, від зміни ставки нарахування ЄСВ, відображена в таблиці 8.1.

Таблиця 8.1 – Ефективність від застосування запропонованої ставки єдиного соціального внеску

Показник	2022 рік, ставка ЄСВ 22%, грн.	2023 рік, ставка ЄСВ 15%, грн.	Економія витрат, грн.
1	2	3	4
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	5000	5000	-
Нараховано ЄСВ за місяць 1 робітнику	1100	750	350
Нарахована заробітна плата за місяць 150 робітникам	750000	750000	-
Нараховано ЄСВ за місяць 150 робітникам	165000	112500	52500
Нарахована заробітна плата за рік 150 робітникам	9000000	9000000	-
Нараховано ЄСВ за рік 150 робітникам	1980000	1350000	630000
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	9000	9000	-
Нараховано ЄСВ за місяць 1 робітнику	1980	1350	630
Нарахована заробітна плата за місяць 150 робітникам	1350000	1350000	-
Нараховано ЄСВ за місяць 150 робітникам	297000	202500	94500
Нарахована заробітна плата за рік 150 робітникам	16200000	16200000	-
Нараховано ЄСВ за рік 150 робітникам	3564000	2430000	1134000

З таблиці 8.1 видно, що з нарахованої заробітної плати 5000 грн. нараховано ЄСВ за 2022 рік з ставкою 22 % – 1100 грн., а за 2023 рік за запропонованою ставкою 15 % – 750 грн. Економія витрат на кожні нараховані 5000 грн. складає 350 грн. на 1 робітника. А якщо взяти 150 робітників що по чисельності дорівнює штату одного структурного підрозділу, економія на місяць – 52500 грн. При нарахуванні заробітної плати 9 000 грн. нарахування ЄСВ в 2022 році за ставкою 22 % – 1980 грн., а за ставкою 15 % – 1350 грн. Економія витрат на кожні нараховані 9 000 грн. складає 630 грн. на місяць. А для 150 робітників за ставкою нарахування ЄСВ 15 %, на місяць – 94500 грн., на рік – 1134000 грн.

Ефективність від застосування запропонованої ставки ПДВ ($С_{ПДВ7\%}$), що враховує економію ПДВ від різниці між його ставками розраховується за формулою:

$$Е_{ПДВ7\%} = С_{ПДВ7\%} – С_{ПДВ20\%,} \quad (8.2)$$

де $Е_{ПДВ7\%}$ – економія ПДВ від запропонованої ставки у розмірі 7 %;

$С_{ПДВ7\%}$ – Ставка ПДВ – 7 %;

$С_{ПДВ20\%}$ – Ставка ПДВ – 20 %.

Ефективність від застосування запропонованої ставки податку на прибуток (СПП10%), що враховує економію податку на прибуток від різниці між його ставками можна розрахувати за формулою:

$$Е_{ПП10\%} = С_{ПП10\%} – С_{ПП18\%,} \quad (8.3)$$

де $Е_{ПП10\%}$ – економія податку на прибуток від запропонованої ставки у розмірі 10 %;

$С_{ПП10\%}$ – Ставка податку на прибуток – 10 %;

$С_{ПП18\%}$ – Ставка податку на прибуток – 18 %.

Ефективність від застосування запропонованої ставки ПДФО (СПДФО10%), що враховує економію ПДФО від різниці між його ставками розраховується за формулою:

$$Е_{ПДФО10\%} = С_{ПДФО10\%} - С_{ПДФО18\%} \quad (8.4)$$

де $Е_{ПДФО10\%}$ - економія ПДФО від запропонованої ставки у розмірі 10 %;

$С_{ПДФО10\%}$ – Ставка ПДФО – 10 %;

$С_{ПДФО18\%}$ – Ставка ПДФО – 18 %.

Варіанти оптимізації на рівні держави:

1. Зменшення ставки оподаткування.

Для удосконалення оподаткування ПДВ пропонуємо зменшити ставку ПДВ до 7%, що наведено у таблиці 8.2.

Таблиця 8.2 – Удосконалення оподаткування ПДВ шляхом зменшення ставки ПДВ до 7%

Період	Вартість до реалізації	ПЗ	Вартість придбання	ПК	ПДВ до сплати
Грудень 2024 рік факт	800 000	160 000	200 000	40 000	120 000
Грудень 2024 рік прогноз, якщо ставка 7%	800 000	56 000	200 000	40 000	16 000
Відхилення	-	104 000	-	-	104 000

З таблиці 8.2 видно, що при зменшенні ставки ПДВ до 7% податкове зобов'язання зменшилось на 104 000 грн., а також зменшилась сума до сплати у бюджет на 104 000 грн. Ціна продукції, яку виробляє підприємство теж зменшиться на 13% через зниження ставки ПДВ для них.

Основним моментом вдосконалення регулювання податку на додану вартість є диференціювання ставок податку на додану вартість. Запропонована шкала ставок податку на додану вартість залежно від рівня групи товарів представлена в таблиці 8.3.

Таблиця 8.3 – Запропонована шкала ставок податку на додану вартість залежно від рівня групи товарів

Групи Платників	Ставки податку на додану вартість	Група товарів
1	2	3
І-група	0%	Військово-технічні товари
ІІ- група	5%	Перша група їжа (продукція вартістю до 30 грн. за одиницю), медичні товари, товари для дітей, комунальні послуги
ІІІ- група	8%	Друга група їжа (продукція вартістю до 100 грн. за одиницю), одяг, взуття, послуги пасажирських перевезень та перевезень багажу, побутова техніка

		вартістю до 15000 грн., меблі вартістю до 15000 грн.
IV-група	15%	Меблі вартістю до 50000 грн., побутова техніка вартістю до 50000 грн.
V-група	25%	Предмети розкоші

Запропоновані ставки податку на додану вартість на різні групи товарів дадуть змогу стимулювати випуск продукції соціального призначення та отримати додатковий рівень податкових надходжень з товарів, якими користуються люди, що мають можливість сплатити податок на додану вартість. Соціально незахищене населення та домогосподарства з низьким рівнем доходу відчують полегшення в забезпеченні своїх фізіологічних потреб. Окрім того рівень податкових надходжень до бюджету зросте за рахунок оподаткування предметів розкоші.

Для зменшення оподаткування заробітної плати, пропонуємо у 2025 році ставку ПДФО зробити прогресивною та встановити ставку 10 % для робітників, доходи яких не перевищують 10 МЗП в календарному місяці, а ставку 18 % залишити для робітників, доходи яких перевищують 10 МЗП в календарному місяці. Відобразимо зменшення оподаткування заробітної плати та ефективність від пропозицій в таблиці 8.4.

Таблиця 8.4 – Оподаткування заробітної плати та ефективність від пропозицій після зміни ставки ПДФО

Показник	2024		2025		Відхилення	
	Сума, грн.	Ставка %	Сума, грн.	Ставка %	Сума, грн.	Ставка, %
1	2	3	4	5	6	7
Нарахована заробітна плата 1 робітнику	5000	-	5000	-	-	-
Утримання ПДФО	900	18	500	10	-400	-8
Утримання Військового збору	75	1,5	75	1,5	-	-
Разом, утримання	975	19,5	575	11,5	-400	-8

Як бачимо в таблиці 8.4, зменшення ставки ПДФО на 8 % від діючої ставки для робітників, доходи яких не перевищують 10 МЗП, є дуже суттєвим та матиме позитивний вплив на добробут громадян.

Для зменшення оподаткування заробітної плати, пропонуємо у 2025 році зменшити ставку ЄСВ з 22% до 15 %. Відобразимо зменшення ставки ЄСВ в таблиці 8.5.

Таблиця 8.5 – Запропоноване зменшення оподаткування заробітної плати після зміни ставки нарахування ЄСВ

Показник	2024		2025		Відхилення	
	Сума, грн.	Ставка %	Сума, грн.	Ставка %	Сума, грн.	Ставка, %
Нарахована заробітна плата	5000	-	5000	-	-	-
Нараховано ЄСВ	1110	22	750	15	-350	-7

В таблиці 8.5, відображено зменшення ставки ЄЄСВ на 7% від діючої ставки нарахування ЄСВ. Таке нововведення повинно зменшити витрати підприємств.

Пропозиції щодо зниження ставок єдиного податку наведено у таблиці 8.6.

Таблиця 8.6 – Пропозиції щодо зниження ставок єдиного податку

Єдиний податок	Грудень 2024 рік факт		Січень 2025 рік факт		Січень 2025 рік прогноз		Відхилення	
	%	сума	%	сума	%	сума	2025 р. факт від 2024 р.	2025 р. прогноз від 2025 р. факт
1 група	10	137,80	10	320	7	224	182,2	-137,8
2 група	20	275,60	20	640	14	448	364,4	-192,0
3 група з ПДВ	3	900	3	900	2	600	-	-300
3 група без ПДВ	5	1500	5	1500	4	1200	-	-300

З таблиці 8.6 видно, що збільшення мінімальної заробітної плати призведе до збільшення суми єдиного податку для приватних підприємців 1 та 2 груп. Також для 3 групи єдиного податку вважаємо високі ставки єдиного податку від доходу, тому пропонуємо знизити та встановити ставки для платників єдиного податку 1 групи 7 %, 2 групи 14 %, 3 групи 2 % з ПДВ та 4 % без ПДВ.

Зменшення ставок єдиного податку надасть економію 1 групі на 137,8 грн., 2 групі 192,0 грн., для приватного підприємця 300 грн. щомісячно на умовному розмірі доходу.

2. Зміна системи розподілу податків

Якщо 50% податку залишати на підприємстві та направляти його на поліпшення обладнання, яке використовується на підприємстві, а також використання більш безпечних технологій для зменшення підприємством заподіяної шкоди навколишньому природному середовищу для підприємств, які сплачують екологічний податок більше 1 млн. грн. (таблиця 8.7).

Таблиця 8.7 – Пропозиції щодо повернення 50% екологічного податку

Показник	Діючий екологічний податок		Запропоновані зміни з екологічного податку		Ефективність від пропозицій, грн.
	у бюджет, грн.	повертається підприємству на впровадження екологічно-безпечних технологій, грн.	у бюджет, грн.	повертається підприємству на впровадження екологічно-безпечних технологій, грн.	
Квартал	1624396,65	-	1624396,65	812198, 33	812 198,33
Рік	6497586,6	-	6497586,6	3248793,32	3 248 793,32

Тобто за звітний квартал підприємство могло залишити 812 198, 33 грн., які можливо використати на впровадження безпечних технологій, що за рік складає 3 248 793,32 грн.

3. *Зміна бази оподаткування*

Проаналізуємо ситуацію, яка існує на даний момент з єдиним соціальним внеском в Україні за допомогою таблиці 8.8.

Таблиця 8.8 – Справляння ЄСВ та пропозиції щодо його удосконалення

Показники	На 01.01.2023 р. фактичне значення	На 01.01.2024 р. фактичне значення	2025 рік пропонується	Відхилення	
				Фактичне 2023/2024	Факт./Проп. 2024/2025
1	2	3	4	5	6
Мінімальна заробітна плата, грн.	6700	7100	8000	400	900
Прожитковий мінімум (працездатні особи), грн.	2684	3028	3028	344	-
База податкової соціальної пільги (ПСП)	1342	1514	1514	172	-
Мінімальний граничний розмір бази ЄСВ, грн.	6700	7100	8000	400	900
Нарахування ЄСВ (22%), грн.	1474	1562	1760	88	198

Аналіз справляння ЄСВ показав, для того щоб збільшення сплати ЄСВ у 2025 році не було таким різким, пропонуємо за базу оподаткування взяти прожитковий мінімум - 1514 грн.

Варіанти оптимізації на рівні підприємства:

1. Зміна в наказі про облікову політику для зменшення податкового навантаження.

Розрахунок податку на прибуток за 2024 рік та прогноз на 2025 рік з урахуванням запропонованих змін в наказі про облікову політику наведено у таблиці 8.9.

Таблиця 8.9 – Розрахунок податку на прибуток

Рік	Доходи	Витрати на матеріали	Витрати на оплату праці	Витрати на ЄСВ	Витрати на амортизацію	Разом витрат	Прибуток до оподаткування	Податок на прибуток
2024 р. факт, грн.	1000000	200 000	160000	35 200	180000	575 200	424 800	76 464

2025 р. прогноз, грн.	1000000	250 000	320 000	70 400	280 000	920 400	79 600	14 328
Відхилення, грн.	-	+50 000	+160000	+35200	+100000	+344600	+345 200	-62 136

З таблиці 8.9 видно, що розмір податку на прибуток після впровадження пропозицій щодо удосконалення оподаткування з податку на прибуток та перегляду основних положень у наказі про облікову політику на 2025 рік зменшилось на 62 136 грн. або у 5 разів.

Розрахунок зменшення податкового навантаження з податку на прибуток наведено у таблиці 8.10.

Таблиця 8.10 – Пропозиції зі зменшення податкового навантаження з податку на прибуток

Показники	2024 р. факт	2025 р. прогноз	Відхилення
Доходи, грн.	1000 000	1000 000	-
Податок на прибуток, грн.	76 464	14 328	-62 136
Податкове навантаження, %	7,6464	1,4328	-6,2136

З таблиці 8.10 видно, що податкове навантаження з податку на прибуток у 2024 році склало 7,6464 %, а після впроваджених змін у 2025 році прогнозується 1,4328 %, тобто зменшиться на 6,2136 пп.

2. Збільшення доходів шляхом збільшення тарифів на надання послуг

Для збільшення доходів збільшимо тарифи на надання послуг з вивозу сміття, що наведено у таблиці 8.11.

Таблиця 8.11 – Пропозиції щодо збільшення доходів шляхом збільшення тарифів на надання послуг з вивозу сміття

Показник	Обсяг сміття, т	Існуючі тарифи		Пропонуємі тарифи		Ефектив-ність від пропозицій, грн.
		тариф, грн.	сума, грн.	тариф, грн.	сума, грн.	
1	2	3	4	5	6	7
1. За квітень 2024 року	14175	58,81	833661	89,66	1270975,15	+437314,15
1.1 Побутові відходи	10982	58,81	645861	89,66	984660,47	+338799,47
у т.ч. роздільний збір	140,42		0		0	
1.2 Комунальні змішані відходи, які здійснюються за талонами	3165,3	58,81	186154	89,66	283804,205	+97650,205
1.3 Разові	28	58,81	1646,68	89,66	2510,48	+863,8

Пропозиції щодо збільшення доходів шляхом збільшення тарифів на надання послуг з вивозу сміття нададуть збільшення доходу на 50%.

3. Розподіл видів діяльності на окремих платників податків

Приватному підприємцю пропонуємо замість використання праці найманого працівника, розподілити торгівлю підакцизними та не підакцизними

товарами на два окремих приватних підприємця, на одній території магазину, через здачу її частини в оренду. Одному приватному підприємцю зареєструватися на загальній системі оподаткування для реалізації підакцизних товарів, а іншому приватному підприємцю на спрощеній для реалізації не підакцизних товарів.

Пропозиції щодо розподілу двох видів діяльності на різних приватних підприємців з різною системою оподаткування наведено у таблиці 8.12.

Таблиця 8.12 – Пропозиції щодо розподілу двох видів діяльності на різних приватних підприємців з різною системою оподаткування

	Загальна система оподаткування		Загальна система оподаткування		Спрощена система оподаткування		Разом податок	Економія
	Загальний дохід	Податок	Дохід від реалізації підакцизних товарів	Податок	Дохід від реалізації не підакцизних товарів	Податок		
Грудень 2024 року	30000	1 800	10 000	300	20 000	275,60	575,60	-1224,4
Січень 2025 року	30000	1 800	10 000	300	20 000	640	940	-860

При розподілі дохід зменшиться, тому можливо працювати саме на 2 групі єдиного податку та сплачувати 20% від розміру мінімальної заробітної плати не залежно від доходу підприємства, але відслідковувати, щоб дохід був не більше 1,5 млн. грн., щоб не переходити на 3 групу єдиного податку. Другий приватний підприємець на загальній системі оподаткування буде реалізовувати підакцизні товари та сплачувати 18% від прибутку приватного підприємця. Розрахунок показав економію у грудні 2024 році 1224,80 грн., а у січні 2025 року 860 грн.

8.2 Ефективність оподаткування

Ефективність оподаткування залежить від побудови механізму справляння кожного податку окремо і податкової системи в цілому.

Фіскальна ефективність – це спроможність податку забезпечувати наповнення бюджетів різних рівнів, а конкретні характеристики її вимірювання – це абсолютні обсяги та питома вага надходжень податку в доходах бюджетів і ВВП, рівень ефективної ставки податку, його продуктивності тощо.

Економічна ефективність оподаткування – зведення до мінімуму негативного впливу податкової системи на ефективний розподіл ресурсів та господарську діяльність економічних суб'єктів.

Соціальна ефективність оподаткування – справедливий розподіл коштів державного бюджету між виробничою і соціальною сферами, бюджетами різних рівнів; створення гідних умов праці, підвищення рівня зайнятості та доходів населення; належна державна підтримка незахищених верств населення.

Зовнішня ефективність проявляється у відповідності рівня податкових надходжень до бюджету розміру фінансування основних державних витрат.

Систему оцінювання ефективності оподаткування на рівні держави формують наступні показники:

− частка податкових надходжень у загальній сумі доходів відповідного бюджету (державного, обласного, міського, районного);

− частка податків у валовому національному продукті, національному доході;

− структура податкових надходжень до бюджету;

− втрати сум податкових надходжень у результаті неефективної та незбалансованої податкової системи;

− втрати сум податкових надходжень внаслідок існування тіньового сектору економіки.

Ефективність оподаткування підприємства – визначається шляхом аналізу впливу податкових механізмів на результати діяльності суб'єктів господарювання, зокрема на обсяги виробленої та реалізованої продукції, динаміку прибутку, тенденції інвестиційної діяльності підприємств, оновлення основних виробничих фондів, нарощування капіталу тощо. Оцінювання ефективності оподаткування проводять на основі даних податкової звітності підприємств шляхом аналізу розміру податків, їх динаміки, структури податкових виплат, податкового навантаження. Під податковим навантаженням на мікрорівні розуміють відношення загальної маси податків та зборів, сплачених підприємством, до показників його діяльності. Рівень податкового навантаження є індикатором доцільності здійснення підприємницької діяльності взагалі, і зокрема ведення його в легальному полі.

Оцінюючи ефективність оподаткування підприємства, більшість науковців дотримуються думки, що вона характеризується системою показників, серед яких варто виділити наступні групи:

- загальні (індекс загального податкового навантаження, структура податків, податкомісткість, коефіцієнт податкового навантаження на фінанси підприємства, коефіцієнт податкового навантаження на власний капітал, коефіцієнт ефективності оподаткування);
- часткові (ефективна ставка оподаткування, коефіцієнт оподаткування прибутку, коефіцієнт оподаткування виручки, коефіцієнт оподаткування експортних операцій);
- спеціальні (коефіцієнт пільгового оподаткування, коефіцієнт ефективності використання податкових пільг) (таблиця 8.13).

Таблиця 8.13 – Система показників оцінювання ефективності оподаткування підприємства

Показник	Методика розрахунку	Економічний зміст показника
1	2	3
Загальні показники ефективності оподаткування		

1. Індекс загального податкового навантаження	$I_{заг} = \frac{\sum П_i}{ДВ}$	Показує відношення загального розміру всіх сплачених підприємством податків до доданої вартості
2. Питома вага податку у структурі податкових платежів	$Ч_{П_i} = \frac{П_i}{\sum П_i}$,	Визначає питому вагу кожного податку у структурі податкових платежів
3. Податкомісткість	$ПМ = \frac{\sum П_i}{Q(ЧП, ВД)}$	Відображає суму всіх податкових платежів підприємства, що припадає на одиницю обсягу реалізованої продукції (прибутку, валового доходу)

Продовження таблиці 8.13

1	2	3
4. Коефіцієнт податкового навантаження на фінанси підприємства	$К_{нф} = \frac{\sum П_i}{ВБ}$,	Показує відношення загального розміру всіх сплачених підприємством податків до середньорічної вартості валюти балансу
5. Коефіцієнт податкового навантаження на власний капітал	$К_{нк} = \frac{\sum П_i}{ВК}$,	Показує відношення загального розміру всіх сплачених підприємством податків до середньорічного розміру власного капіталу підприємства
6. Коефіцієнт ефективності оподаткування	$К_{еф} = \frac{ЧП}{\sum П_i}$,	Відображає відношення чистого прибутку підприємства до загального розміру всіх сплачених податків
Часткові показники ефективності оподаткування		
7. Ефективна ставка оподаткування	$СО_{еф} = \frac{П_i}{БО}$,	Відображає відношення конкретного податку до бази оподаткування. Розраховане значення порівнюють з номінальною ставкою оподаткування
8. Коефіцієнт оподаткування прибутку	$К_{оп} = \frac{П_{ВП}}{ВП}$,	Питома вага податкових платежів, що сплачуються з валового прибутку, у сумі валового прибутку
9. Коефіцієнт оподаткування виручки	$К_Q = \frac{П_Q}{Q}$,	Питома вага податкових платежів, що сплачуються з виручки (ПДВ, акцизи), у загальній сумі виручки від реалізації
10. Коефіцієнт оподаткування експортних операцій	$К_{експ} = \frac{МП_{експ}}{Q_{експ}}$,	Визначає питому вагу митних платежів у виручці від реалізованої на експорт продукції
Спеціальні показники ефективності оподаткування		
11. Коефіцієнт пільгового оподаткування	$К_{пп} = \frac{\sum ПП}{\sum ПП + П_в}$	Визначає ефективність використання підприємством передбачених законодавством податкових пільг. Розраховується відношенням загального розміру податкових пільг до суми податкових пільг та планових податкових платежів
12. Коефіцієнт ефективності використання податкових пільг	$К_{еф_{пп}} = \frac{\sum ПП}{Q(ЧП, ВД)}$	Визначається відношенням використаних податкових пільг до виручки (чистого прибутку, валового

		доходу)

8.3 Ефективність податкового планування

Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами.

Ефективність організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві визначається через показники результативності – наскільки досягнуті поставлені цілі, а саме, вивільнення додаткових обігових коштів підприємства в короткостроковій перспективі, а також продуктивності – чи досягнуто поставлену мету шляхом мінімальних витрат, в т.ч. трудових.

З точки зору суб'єктивних факторів, слід оцінювати трудову та суспільну активність робітників, що займаються оперативним податковим плануванням на підприємстві, яка виявляється не лише рівнем професійності, але й творчим та раціоналізаторським відношенням до виконання покладених на них обов'язків; їх задоволеність трудовою діяльністю – показник особистого відношення людини до своєї праці та членів групи; відносну стабільність організації; спрацьованість співробітників підрозділу, що займається оперативним податковим плануванням на промисловому підприємстві, відображає стійкість та міцність міжособистісних взаємовідносин та психологічний стан функціональної злагодженої взаємодії співробітників.

Даний підхід, можна охарактеризувати певною простотою та зручністю в оцінці, однак він носить досить суб'єктивний характер, особливо в частині психологічних факторів ефективності організації оперативного податкового планування, оскільки провести її можна лише за допомогою опитування персоналу.

Для найбільш точної та об'єктивної оцінки ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві використовують методичний підхід на основі розрахунку системи показників ефективності його організаційних елементів з подальшим розрахунком на їх підставі інтегрального показника ефективності.

Ефективність організаційної структури як ключового елементу організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві оцінюють за допомогою коефіцієнта сумісності організаційних зв'язків:

$$K_{соз} = \frac{КСЗ}{ЗКЗ}, \qquad (8.5)$$

де $K_{соз}$ – коефіцієнт сумісності організаційних зв'язків;

$КСЗ$ – кількість зв'язків, сумісних між собою;

$ЗКЗ$ – загальна кількість зв'язків підрозділу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві.

Наведений показник також характеризує процес, функції та організаційні відносини з питань оперативного податкового планування. Ефективність

функцій, як зазначено вище, полягає у відповідності виконуваних в процесі оперативного податкового планування функцій завданням діяльності профільного підрозділу та підприємства в цілому.

Досить важливим з точки зору оцінки ефективності організаційної структури є визначення коефіцієнту глибини спеціалізації управлінської роботи персоналу, що займається безпосередньо оперативним податковим плануванням на підприємстві. Даний показник дорівнює:

$$K_{гл.спец.} = \frac{V_{пр}}{V_{заг}}, \tag{8.6}$$

де $K_{гл.спец.}$ – коефіцієнт глибини спеціалізації управлінської роботи персоналу, що займається безпосередньо оперативним податковим плануванням на підприємстві;

$V_{пр}$ – обсяг профільних робіт з оперативного податкового планування;

$V_{заг}$ – загальна кількість рішень, прийнятих у відповідному підрозділі.

Що стосується ефективності принципів як основних положень оперативного податкового планування, що відносяться до всіх елементів його організації, то для її оцінки доцільним є визначення наступних показників:

1) показника гнучкості, що має особливе значення також при визначенні ефективності організаційної структури оперативного податкового планування та повинен розраховуватися поряд з коефіцієнтом сумісності організаційних зв'язків, оскільки вони є показниками зворотними:

$$K_{гн} = \frac{Ч_{с}}{Ч_{з}}, \tag{8.7}$$

де $K_{гн}$ – коефіцієнт гнучкості організаційної структури оперативного податкового планування на промисловому підприємстві;

$Ч_{с}$ – чисельність персоналу, що займається оперативним податковим плануванням, та може виконувати не лише свої, а й суміжні функції;

$Ч_{з}$ – загальна чисельність робітників підрозділу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві.

2) показника раціональності, що відноситься як безпосередньо до організаційної структури , так і відповідає основному принципу організації та здійснення податкового планування на підприємстві в цілому та оперативної його частини зокрема:

$$K_{рац} = \frac{Ч_{ф}}{Ч_{н}}, \tag{8.8}$$

де $K_{рац}$ – коефіцієнт раціональності організаційної структури оперативного податкового планування на промисловому підприємстві;

$Ч_{ф}$ – фактична чисельність робітників підрозділу, що займається оперативним податковим плануванням;

$Ч_н$ – нормативна чисельність робітників підрозділу, що займається оперативним податковим плануванням.

Наведений показник, безпосередньо пов'язаний з визначенням рівня управлінських витрат на організацію оперативного податкового планування на підприємстві, ефективності діяльності персоналу – об’єктивні показники ефективності, що саме й виражаються у результативності та продуктивності організації та здійснення оперативного податкового планування та залежності оплати праці профільних робітників від результатів оперативного податкового планування – суб’єктивний мотиваційний аспект організації даного процесу.

Так, рівень управлінських витрат на організацію оперативного податкового планування ($РУВ$) визначається наступним чином:

$$РУВ = \frac{В_{орг}}{ПВ}, \tag{8.9}$$

де $РУВ$ – рівень управлінських витрат на організацію оперативного податкового планування;

$В_{орг}$ – сума витрат на організацію оперативного податкового планування;

$ПВ$ – податкові витрати звітного періоду.

Ефективність діяльності персоналу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві, в свою чергу, можна розрахувати наступним чином:

$$ЕДП = \frac{В}{Ч_п}, \tag{8.10}$$

де $ЕДП$ – ефективність діяльності персоналу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві;

$В$ – вигоди, отримані від здійснення оперативного податкового планування в звітному періоді;

$Ч_п$ – чисельність персоналу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві.

В даному випадку, під вигодами, отриманими в результаті здійснення заходів з оперативного податкового планування слід, розуміти суму зменшення податкових витрат підприємства за рахунок мінімізації у межах діючого законодавства сум податків, що підлягають сплаті до бюджету, або суми додатково вивільнених обігових коштів підприємства в даному періоді, що залишаються в його розпорядженні та можуть бути спрямовані на ведення господарської діяльності.

Досить важливим при організації ефективного оперативного податкового планування на підприємстві, як і будь-якого іншого процесу, є визначення рівня зацікавленості (мотивації) профільного персоналу в результатах його здійснення. Одним з показників, що відображають зацікавленість робітників, є залежність оплати праці від отриманих в результаті оперативного податкового планування вигод:

$$З = \frac{\Delta ЗП}{\Delta В}, \tag{8.11}$$

де $З$ – залежність оплати праці від отриманих в результаті оперативного податкового планування вигод;

$\Delta ЗП$ – зміна заробітної плати персоналу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві;

$\Delta В$ – зміна вигод, отриманих від здійснення оперативного податкового планування в звітному періоді.

Особливу увагу слід приділити оцінці ефективності організаційних відносин в процесі здійснення оперативного податкового планування, яка характеризується ступенем їх організованості та визначається за допомогою наступних показників:

1) коефіцієнт інформаційного навантаження ($КІН$) – як відношення внутрішнього документообігу, документів, що надійшли та чисельності персоналу підрозділу, що займається оперативним податковим плануванням на промисловому підприємстві;

2) норма керованості підрозділом оперативного податкового планування на підприємстві ($НК$), який характеризує завантаженість керівника даного підрозділу;

3) показники:

– регулярності взаємодії ($РВ$) – відношення кількості нарад по вертикалі та горизонталі до періоду часу, що обраний за базовий;

– регулярності зв'язку ($РЗ$) – відношення суми документів, що надійшли, та вихідних документів до періоду часу, що обраний за базовий;

– та обсягу зв'язку ($ОЗ$) – відношення документів, що надійшли до періоду часу, що обраний за базовий та відношення вихідних документів до періоду часу, що обраний за базовий.

Особливого значення, при здійсненні оперативного податкового планування та оцінці його ефективності набуває визначення долі підрозділу (персоналу) ($ДП$), що вивчає зовнішнє податкове середовище підприємства, та достовірності інформації ($ДІ$) про зовнішнє податкове середовище підприємства:

$$ДП = \frac{Ч_{зов}}{Ч_{заг}}, \tag{8.12}$$

де $ДП$ – доля підрозділу (персоналу), що вивчає зовнішнє податкове середовище підприємства;

$Ч_{зов}$ – кількість персоналу, що отримує інформацію із зовнішнього податкового середовища;

$Ч_{заг}$ – загальна кількість персоналу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві.

$$ДІ = \frac{КФ}{ЗКФ}, \quad (8.13)$$

де $ДІ$ – достовірність інформації про зовнішнє податкове середовище підприємства;

$КФ$ – кількість інформаційних факторів податкового середовища підприємства, що враховуються при прийнятті рішення в межах оперативного податкового планування;

$ЗКФ$ – загальна кількість факторів податкового середовища, що впливають на прийняття рішень з точки зору податкових наслідків .

Виходячи з вищенаведеного, інтегральний показник ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві має наступний вигляд:

$$E = f\{КЕОС, КЕФ, КЕОВ, КЕПр, КПроц\}, \quad (8.14)$$

де $КЕОС$ – коефіцієнти ефективності, що характеризують організаційну структуру оперативного податкового планування на промисловому підприємстві;

$КЕФ$ – коефіцієнти ефективності, що характеризують відповідність функцій оперативного податкового планування завданням діяльності підрозділу оперативного податкового планування та підприємства в цілому;

$КЕОВ$ – коефіцієнти, що характеризують ефективність організаційних відносин з питань оперативного податкового планування на промисловому підприємстві;

$КЕП_р$ – коефіцієнти ефективності, що відповідають принципам організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві;

$КП_{роц}$ – коефіцієнти, що відображають ступінь завершеності певного етапу оперативного податкового планування на промисловому підприємстві.

Для оцінки ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві розраховуються показники ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві (таблиця 8.14).

Таблиця 8.14 – Розрахунок показників ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві

№	Показник	Характеристика показника	Оптимальне значення показника	Можливе значення	Бал
1	2	3	4	5	6
1	$К_{соз}$	Відображає питому вагу сумісних організаційних зв'язків у загальній їх сумі	1	0-0,25	0,25
				0,25-0,5	0,5
				0,5-0,75	0,75
				0,75-1,0	1
2	$К_{гл.спец.}$	Спеціалізація виконуваних професійних функцій кожного робітника підрозділу	1	0-0,25	0,25
				0,25-0,5	0,5
				0,5-0,75	0,75

		оперативного податкового планування на підприємстві		0,75-1,0	1
3	$К_{гн}$	Здатність керівника відповідного підрозділу до оперативного перерозподілу функцій та зміни організаційної структури підрозділу	1	0-0,25	0,25
				0,25-0,5	0,5
				0,5-0,75	0,75
				0,75-1,0	1
4	$К_{рац}$	Рівень забезпечення підрозділу оперативного податкового планування персоналом	1	0-0,25	0,25
				0,25-0,5	0,5
				0,5-0,75	0,75
				0,75-1,0	1

Продовження таблиці 8.14

1	2	3	4	5	6
5	*РУВ*	Доля витрат на організацію у вигодах, отриманих від організації оперативного податкового планування	Зменшення у динаміці	Зменшення	1
				Залишається на тому ж рівні	0
				Збільшується	-1
6	*ЕДП*	Внесок персоналу, зайнятого оперативним податковим плануванням, у покращення фінансового результату діяльності підприємства	Збільшення у динаміці	Зменшення	-1
				Залишається на тому ж рівні	0
				Збільшується	1
7	*З*	Відповідність отриманої персоналом винагороди отриманим від здійснення оперативного податкового планування вигодам	Стабільність значення в динаміці	Пряма залежність	1
				Стабільність	0
				Зворотна залежність	-1
8	*КІН*	Якість розподілу функцій по обробці інформації (ведення документообігу) (за винятком керівника підрозділу)	Рівномірне значення між робітниками підрозділу	Рівномірне значення	1
				Розбіжності в значеннях	0
9	*НК*	Завантаженість керівника підрозділу оперативного податкового планування	1	0,5-1	1
				0-0,5	0
10	*РВ*	Характеризує поінформованість про цілі та завдання, що стоять перед персоналом	Визначається експертним шляхом		
11	*РЗ*	Регулярність зв'язку персоналу підрозділу з зовнішнім податковим середовищем	Стабільність значення в динаміці	Збільшення	1
				Стабільність	0
				Зменшення	-1
12	*ОЗ*	Обсяг обміну інформацією між користувачами інформацією	Рівномірне значення між користувачами	Рівномірне значення	1
				Розбіжності в значеннях	0
13	*ДП*	Поінформованість персоналу	Збільшення у динаміці	Збільшення	1
				Стабільність	0
				Зменшення	-1
14	*ДІ*	Поінформованість персоналу та керівника підрозділу про фактори зовнішнього податкового середовища	1	0-0,25	0,25
				0,25-0,5	0,5
				0,5-0,75	0,75
				0,75-1,0	1

В такому разі, інтегральний показник ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві буде дорівнювати сумі балів, отриманих за наведеною у таблиці 8.14 шкалою.

Таким чином, чим вище сума балів, отримана на даному підприємстві, тим вищий рівень ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві при максимально допустимому його значенні при даній методиці, рівному 13.

8.4 Ефективність податкового планування податку на прибуток

На розмір податку на прибуток впливає:

1. Вибір методу вибуття запасів.

При відпуску запасів у виробництво, з виробництва, продажу та іншому вибутті оцінка їх здійснюється за одним з методів, що наведено у таблиці 8.15.

Таблиця 8.15 – Методи оцінки запасів при їх вибутті

Метод	Характеристика методу
1	2
Ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів	Оцінюються запаси, які відпускаються, та послуги, що виконуються для спеціальних замовлень і проектів, а також запаси, які не замінюють одне одного
Середньозваженої собівартості	Оцінка проводиться щодо кожної одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів.
Собівартості перших за часом надходжень запасів (ФІФО)	Оцінка запасів базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство (відображені у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.
Нормативних витрат	Оцінка полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін. Для забезпечення максимального наближення нормативних затрат до фактичних норми затрат і ціни повинні регулярно у нормативній базі перевірятися і переглядатися. Оцінка продукції за нормативними затратами коригується до фактичної виробничої собівартості.
Ціни продажу	Оцінка заснована на застосуванні підприємствами роздрібної торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів. Цей метод можуть застосовувати (якщо інші методи оцінки вибуття запасів не виправдані) підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки. Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю реалізованих товарів і сумою

	торговельної націнки на ці товари. Сума торговельної націнки на реалізовані товари визначається як добуток продажної (роздрібної) вартості реалізованих товарів і середнього відсотку торговельної націнки. Середній відсоток торговельної націнки визначається діленням суми залишку торговельних націнок на початок звітного місяця і торговельних націнок у продажній вартості одержаних у звітному місяці товарів на суму продажної (роздрібної) вартості залишку товарів на початок звітного місяця та продажної (роздрібної) вартості одержаних у звітному місяці товарів.

2. Вибір форми оплати праці.

Тарифна система оплати праці – це сукупність правил, за допомогою яких забезпечується порівняльна оцінка праці, залежно від кваліфікації, умов її виконання, відповідальності, значення галузі та інших факторів, що характеризують якісну сторону праці.

Структуру заробітної плати наведено на рисунку 8.2.

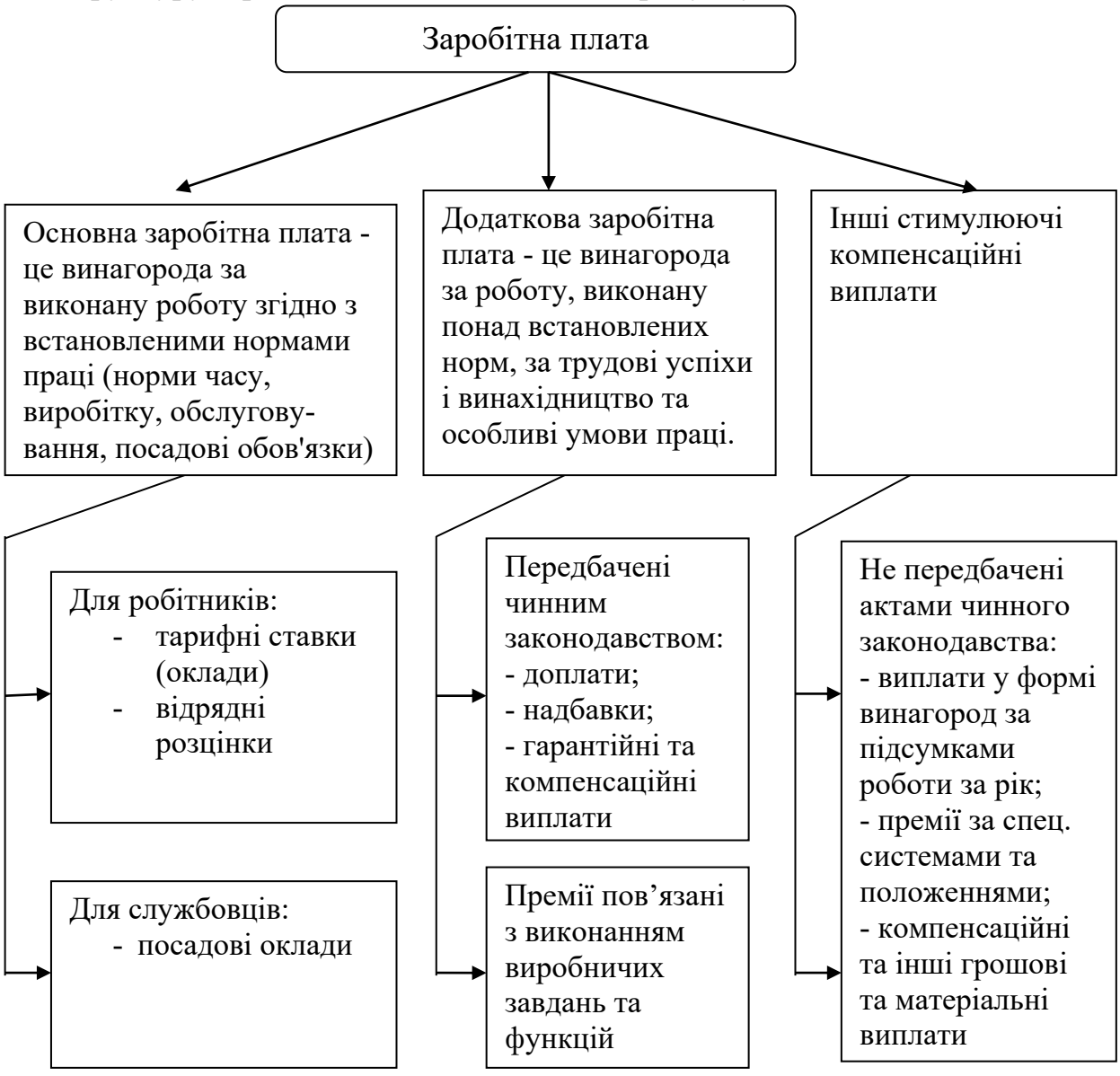

Рисунок 8.2 – Структура заробітної плати

Система оплати праці – це сукупність правил, які визначають співвідношення між мірою праці й мірою винагороди працівників.

Відповідно до чинного законодавства застосовуються наступні системи оплати праці: почасова, проста почасова, погодинно-преміювальна, відрядна, індивідуальна відрядна, колективна (бригадна) відрядна, непряма відрядна, відрядно-прогресивна, акордна, відрядно-преміювальна. Всі вони зображені на рисунку 8.3.

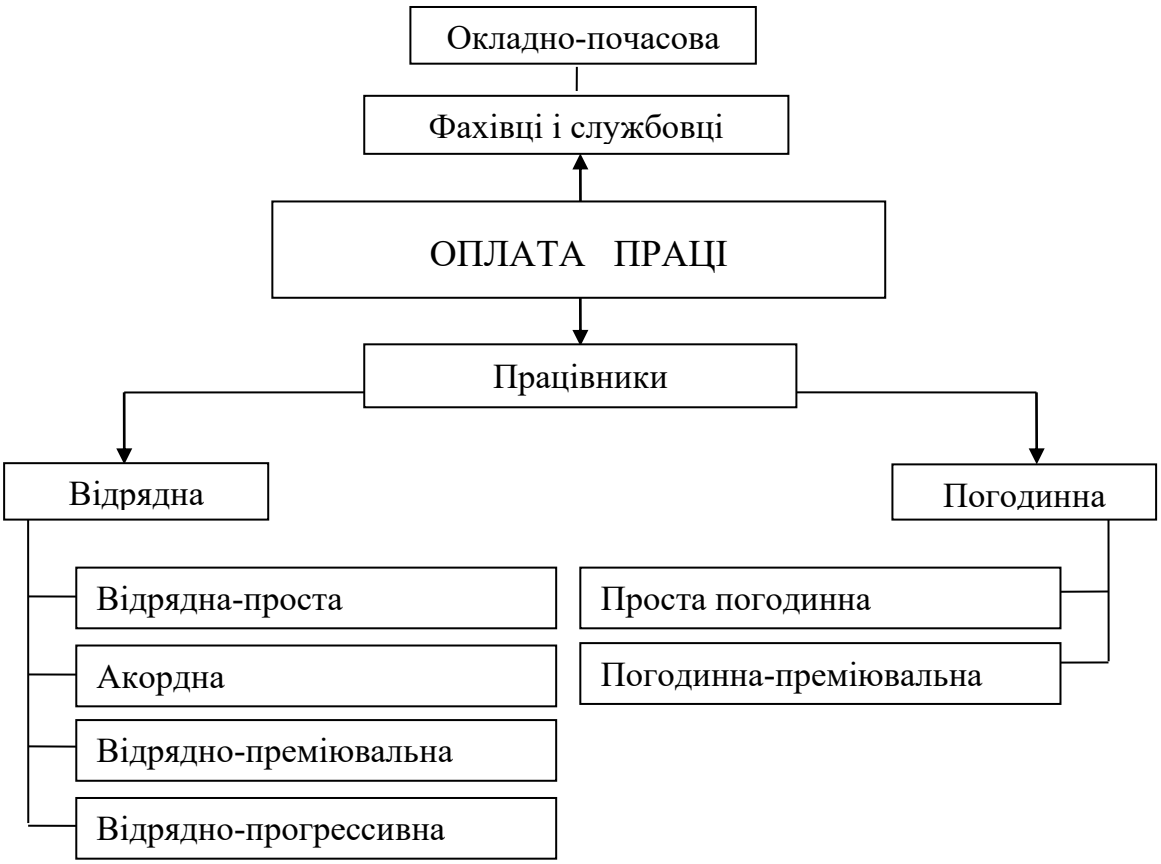

Рисунок 8.3 – Форми оплати праці працівників

Погодинна форма оплати праці – це оплата праці, яка залежить від кількості відпрацьованих годин і тарифної ставки (окладу) за одну годину.

Погодинно-преміальна система оплати праці – це різновид погодинної оплати праці, при якій понад заробітної плати, належної за фактично відпрацьований час, сплачується преміальна винагорода за досягнення високих кількісних і якісних показників.

Відрядна форма оплати праці має наступні системи: пряма відрядна, преміальна, прогресивна, акордна, бригадна.

Відрядно-преміальна система - це різновид відрядної форми оплати праці, при якій понад заробітної плати, належної за виконану роботу, виплачується премія.

Відрядно-прогресивна система оплати праці – це різновид відрядної форми оплати праці, при якій робота, виконана в межах встановлених норм, оплачується за звичайними відрядними розцінками, а частина роботи, виконаної понад норму, за прогресивно-зростаючими розцінками і в залежності від проценту перевиконання норм.

Акордна система оплати праці – це різновид відрядної системи, при якій норма і розцінка для виконавця або групи виконавців встановлюється не за кожною окремою операцією, а на весь комплекс робіт.

Відрядна бригадна система оплати праці – це оплата, яку визначають шляхом множення розцінки за одиницю роботи на фактично виконаний обсяг робіт бригадою. Пряма відрядна система – це система, при застосуванні якої заробіток нараховується тільки за виконану роботу (виготовлену продукцію). Найбільш простий спосіб розподілу заробітку між членами бригади здійснюється пропорційно відпрацьованого часу. Заробіток також може бути розподілений між членами бригади за допомогою інших методів (наприклад, за допомогою коефіцієнту розподілу).

3. Вибір методів амортизації.

Метод амортизації завжди обирається підприємством самостійно, згідно до ПКУ амортизація нараховується з врахуванням нової класифікації основних засобів та інших необоротних активів та встановлених мінімально допустимих строків їх використання.

Метод амортизації обирається підприємством самостійно, вказується у обліковій політиці і може переглядатись у випадку зміни очікуваного способу отримання економічних вигод від використання основних засобів.

Методи амортизації основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) наведено в таблиці 8.16.

Таблиця 8.16 – Методи амортизації основних засобів

Методи амортизації	Розрахунок
Прямолінійний	річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об’єкта основних засобів
Зменшення залишкової вартості	річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об’єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об’єкта на його первісну вартість
Прискорене зменшення залишкової вартості	річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об’єкта, і подвоюється
Кумулятивний	річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об’єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання

Виробничий	місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів

Отже, обраний варіант методу вибуття запасів, форми оплати праці, амортизації впливає на збільшення або зменшення витрат підприємства, а тому він впливає на розмір податку на прибуток.

8.5 Порівняння загальної та спрощеної системи оподаткування для вибору ефективної системи оподаткування

Методи розрахунку показників для малих підприємств із загальною системою оподаткування (рисунок 8.4) визначаються за такими формулами:

1. Визначаємо суму податкового зобов'язання з ПДВ в сумі чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$ПЗ = \frac{ЧД \times 20}{120}, \qquad (8.15)$$

де $ПЗ$ – сума податкового зобов'язання;

$ЧД$ – сума доходу, одержаного від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

2. Визначаємо суму чистого доходу, одержаного від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$ЧД = ВД - ПЗ, \qquad (8.16)$$

де $ЧД$ – сума чистого доходу, одержаного від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

3. Визначаємо суму податкового кредиту:

$$ПК = \frac{(З_м + З_{ор} + З_р + З_{ау} + З_в + З_{ів}) \cdot 20}{120}, \qquad (8.17)$$

де $З_м$ – матеріальні витрати на господарські потреби з ПДВ;

$З_{ор}$ – витрати на сплату орендної плати з ПДВ;

$З_р$ – витрати на рекламу з ПДВ;

$З_{ау}$ – витрати на аудиторські та юридичні послуги з ПДВ;

$З_в$ – витрати на відрядження з ПДВ;

$З_{ів}$ – інші витрати з ПДВ.

4. Визначаємо суму витрат від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

$$В = М + ОП + ЄСВ + ОР + В + РК + Р + АУ + ІВ, \qquad (8.18)$$

де B – витрати на реалізовану продукцію (товарів, робіт, послуг);
M – матеріальні витрати на господарські потреби без ПДВ;
$ОП$ – витрати на оплату праці;
$ЄСВ$ – витрати на ЄСВ на фонд оплати праці;
$ОР$ – витрати на сплату орендної плати без ПДВ;
$В$ – витрати на відрядження без ПДВ;
$РК$ – витрати за розрахунково-касове обслуговування банку без ПДВ;
$Р$ – витрати на рекламу без ПДВ;
$АУ$ – витрати на аудиторські та юридичні послуги без ПДВ;
$ІВ$ – інші витрати без ПДВ.

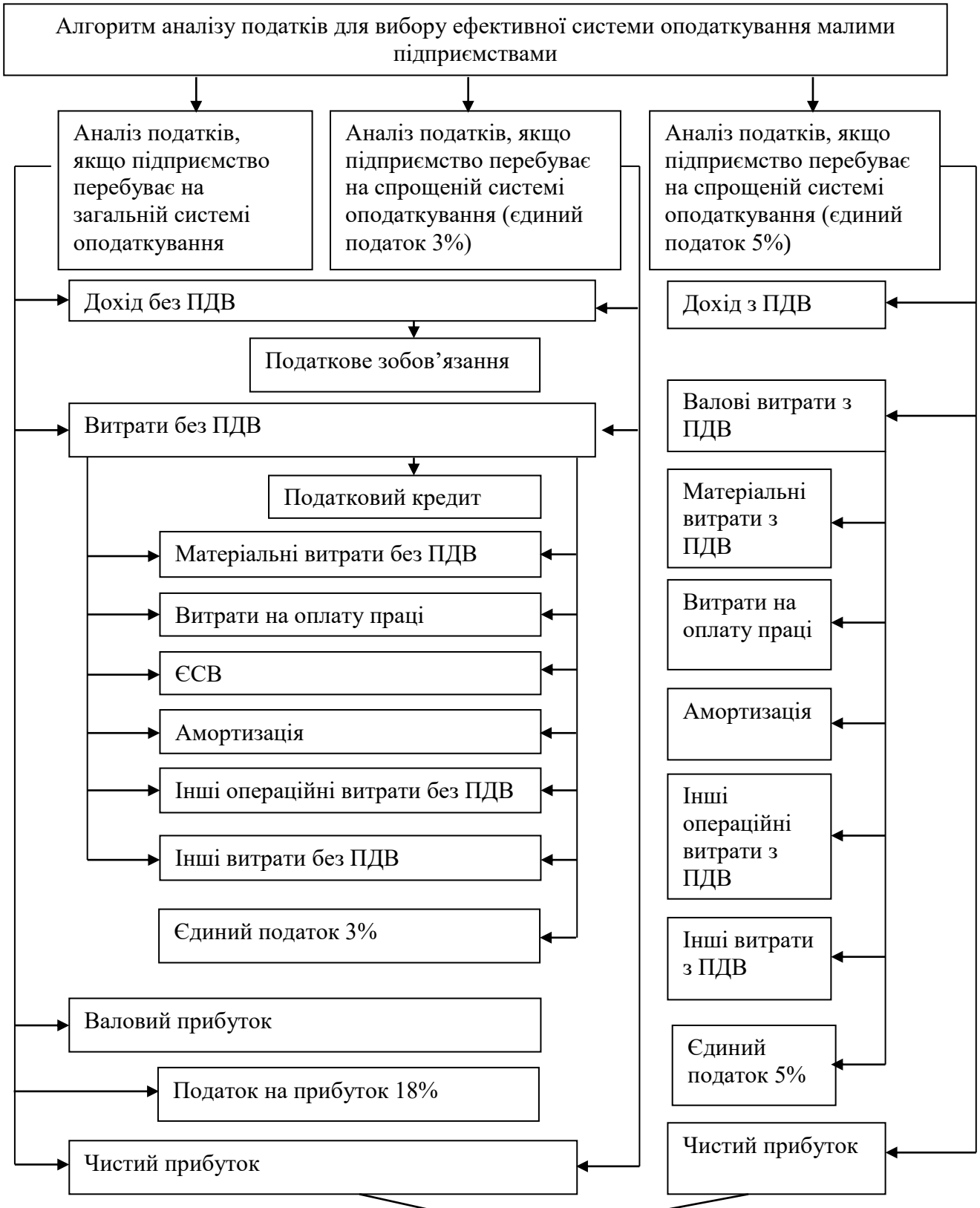

Рисунок 8.4 – Алгоритм аналізу податків для вибору ефективної системи оподаткування

5. Визначаємо суму прибутку до оподаткування:

$$ПО = Д - В \pm різниці, \tag{8.19}$$

де $ПО$ – прибуток до оподаткування.

6. Визначаємо суму податку на прибуток:

$$П_{пр} = \frac{ПО \times ставка}{100}, \tag{8.20}$$

де $П_{пр}$ – нарахована сума податку на прибуток.

7. Визначаємо суму загальних витрат підприємства з податком на прибуток:

$$ЗВ = В + П_{пр}, \tag{8.21}$$

де $ЗВ$ – сума загальних витрат підприємства.

8. Визначаємо суму чистого прибутку підприємства:

$$ЧП_{18\%} = ПО - П_{пр}, \tag{8.22}$$

де $ЧП_{18\%}$ – сума чистого прибутку після сплати податку на прибуток.

9. Визначаємо відсоток податку на прибуток у відношенні до суми чистого прибутку підприємства:

$$\%_{18} = \frac{П_{пр}}{ЧП_{18\%} \times 100}, \tag{8.23}$$

де $\%_{18}$ – відсоток податку на прибуток у відношенні до суми чистого прибутку підприємства.

10. Визначаємо суму ПДВ до сплати у бюджет:

$$\sum ПДВ_{сп} = ПЗ - ПК, \tag{8.24}$$

де $\sum ПДВ_{сп}$ – сума ПДВ до сплати до бюджету.

11. Визначаємо відсоток податку на прибуток та ПДВ у відношенні до суми чистого прибутку підприємства:

$$\%_n = \frac{(П_{пр} + \sum ПДВ_{сп})}{ЧП_{18\%} \times 100}, \quad (8.25)$$

де $\%_n$ – відсоток податку на прибуток та ПДВ у відношенні до суми чистого прибутку підприємства.

Методи розрахунку показників для малих підприємств зі спрощеною системою оподаткування за ставкою 3% визначають за такими формулами:

1. Визначаємо суму податкового зобов'язання у сумі доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за формулою 8.22.

2. Визначаємо суму доходу, одержаного від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за формулою 8.23.

3. Визначаємо суму податкового кредиту за формулою 8.24.

4. Визначаємо суму витрат від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за формулою 8.25.

5. Визначаємо суму єдиного податку за ставкою 3%:

$$Є_{3\%} = \frac{Д \times 3}{100}, \quad (8.26)$$

де $Є_{3\%}$ – нарахована сума єдиного податку за ставкою 3%.

6. Визначаємо суму загальних витрат підприємства:

$$ЗВ = В + Є_{3\%}. \quad (8.27)$$

7. Визначаємо суму чистого прибутку підприємства:

$$ЧП_{3\%} = ЧД - ЗВ, \quad (8.28)$$

де $ЧП_{3\%}$ – сума чистого прибутку після сплати єдиного податку за ставкою 3%.

8. Визначаємо відсоток єдиного податку за ставкою 3% у відношенні до суми чистого прибутку підприємства:

$$\%_6 = \frac{Є_{6\%}}{ЧП_{6\%} \times 100}, \quad (8.29)$$

де $\%_6$ – відсоток єдиного податку за ставкою 6% у відношенні до суми чистого прибутку підприємства.

9. Визначаємо суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету з формулою 8.24.

10. Визначаємо відсоток єдиного податку за ставкою 6% та ПДВ у відношенні до суми чистого прибутку підприємства:

$$\%_n = \frac{(Є_{3\%} + \sum ПДВ_{сп})}{ЧП_{3\%} \times 100}. \quad (8.30)$$

Методи розрахунку показників для малих підприємств зі спрощеною системою оподаткування за ставкою 5% пропонуємо визначати за такими формулами:

1. Визначаємо суму витрат реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за формулою 8.23.

2. Визначаємо суму єдиного податку за ставкою 5%:

$$Є_{5\%} = \frac{Д \times 5}{100}, \tag{8.31}$$

де $Є_{5\%}$ – нарахована сума єдиного податку за ставкою 5%.

3. Визначаємо суму загальних витрат підприємства:

$$ЗВ = В + Є_{5\%}. \tag{8.32}$$

4. Визначаємо суму чистого прибутку підприємства:

$$ЧП_{5\%} = Д - ЗВ, \tag{8.33}$$

де $ЧП_{5\%}$ – сума чистого прибутку після сплати єдиного податку за ставкою 5%.

5. Визначаємо відсоток єдиного податку за ставкою 5% у відношенні до суми чистого прибутку підприємства:

$$\%_5 = \frac{Є_{5\%}}{ЧП_{5\%} \times 100}, \tag{8.34}$$

де $\%_5$ – відсоток єдиного податку за ставкою 5% у відношенні до суми чистого прибутку підприємства.

Методи визначення ефективної системи оподаткування для підприємств малого бізнесу пропонуємо визначати за такими формулами:

1. Визначаємо ефективність від застосування спрощеної системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 3% замість загальної системи оподаткування:

$$E_{3\%} = ЧП_{3\%} - ЧП_{18\%}, \tag{8.35}$$

де $E_{6\%}$ – економія (перевитрати) при переході від загальної системи на спрощену систему оподаткування зі ставкою єдиного податку 3%.

2. Визначаємо ефективність від застосування спрощеної системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 5% замість загальної системи оподаткування:

$$E_{5\%} = ЧП_{5\%} - ЧП_{18\%}, \tag{8.36}$$

де $E_{10\%}$ – економія (перевитрати) при переході від загальної системи на спрощену систему оподаткування зі ставкою єдиного податку 10%.

3. Визначаємо ефективність від застосування спрощеної системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 6% замість єдиного податку зі ставкою 10% за допомогою формули:

$$E_є = Є_{6\%} - Є_{10\%}, \tag{8.37}$$

де $E_є$ – економія (перевитрати) нарахованої суми єдиного податку при переході від системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 3% на ставку єдиного податку 5%.

4. Визначаємо ефективність суми чистого прибутку при переході від

системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 3% на ставку єдиного податку 5% за допомогою формули:

$$E_{чп} = ЧП_{3\%} - ЧП_{5\%}, \quad (8.38)$$

де $E_{чп}$ – економія (перевитрати) суми чистого прибутку при переході від системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 3% на ставку єдиного податку 5%.

Методика аналізу податків для вибору ефективної системи оподаткування для підприємств малого бізнесу допоможе визначити найвигідніші умови нарахування та сплати податків.

Порівняльна таблиця способів оподаткування приватних підприємців наведена в Україні 8.17.

Таблиця 8.17 – Порівняльна таблиця способів оподаткування ФОП (СПД, ПП) в Україні

Показники	Загальна система	Єдиний податок група 1	Єдиний податок група 2	Єдиний податок група 3
Податкова ставка	18% від прибутку	До 10% від мінімальної заробітної плати	До 20% від мінімальної заробітної плати	3% від прибутку + ПДВ 5% від прибутку
Обмеження кількості співробітників	Немає	Забороняється використовувати найману силу	Не більше 10	Немає
Обмеження розміру доходу	Немає	300 тис. грн. за рік	1,5 млн. грн. за рік	5 млн. грн. за рік

Порівняння загальної та спрощеної системи оподаткування приватного підприємця наведено у таблиці 8.18.

Таблиця 8.18 – Порівняння загальної та спрощеної системи оподаткування приватного підприємця

Період	Загальна система оподаткування				Спрощена система оподаткування – єдиний податок				Відхилення			
					група							
	Дохід	Витрати	Прибуток	ПДФО	1	2	3 з ПДВ	3 без ПДВ	2 від 1	3 з ПДВ від 2	3 з ПДВ від 3 без ПДВ	загальної від 3 без ПДВ
Грудень 2024 факт	30000	20000	10000	1800	137,80	275,60	900	1500	137,80	624,4	+600	+300
Січень 2025 (прогноз)	30000	20000	10000	1800	320	640	900	1500	+320	+260	+600	+300
Відхилення у сумі	-	-	-	-	+182,2	+364,4	-	-	+182,2	-	-	-
Відхилення у відсотках	-	-	-	-	132,22	132,22	-	-		-	-	-

З таблиці 8.18 видно, що у січні 2025 року приватні підприємці 1 групи повинні сплачувати на спрощеній системі оподаткування більше на 182,2 грн. або на 132,22% єдиного податку, а приватні підприємці 2 групи більше на 364,4 грн. або на 132,22%. Тобто зі зміною мінімальної заробітної плати збільшиться податкове навантаження на малий бізнес, так як додатково вони повинні сплачувати ЄСВ у 2024 році 352 грн. за місяць, а у 2025 році 704 грн.

8.6 Вибір ефективної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах

Сільськогосподарські підприємства в Україні можуть оподатковуватися за двома системами оподаткування незалежно від форм власності:

- загальна система оподаткування;
- спрощена система оподаткування.

Ефективність застосування спрощеної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах (групи 4) взамін загальної системи оподаткування (СПс) визначається наступним чином:

$$СПс = ЧП(СПс) - ЧП18\%, \quad (8.39)$$

де ЧП(СПС) – сума чистого прибутку після сплати єдиного податку на сільськогосподарських підприємствах;

ЧП18% – сума чистого прибутку після сплати податку на прибуток;

Ефективність застосування спрощеної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах (групи 4) взамін спрощеної системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 3% у разі сплати ПДВ (СПс) (групи 3) можна розрахувати за формулою:

$$СПс = ЧП(СПс) – ЧП3\%, \quad (8.40)$$

де ЧП(СПс) – сума чистого прибутку після сплати єдиного податку на сільськогосподарських підприємствах (групи 4);

ЧП3% – сума чистого прибутку після єдиного податку зі ставкою 3% (групи 3);

Ефективність застосування спрощеної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах (групи 4) взамін спрощеної системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 5% без ПДВ (СПс) (групи 3) розраховується наступним чином:

$$СПС = ЧП(СПс) – ЧП5\%, \quad (8.41)$$

де ЧП(СПс) – сума чистого прибутку після сплати єдиного податку на сільськогосподарських підприємствах (групи 4);

ЧП5% – сума чистого прибутку після сплати єдиного податку зі ставкою 5% (групи 3);

Важливим для аналізу податків є визначення відсотка податку на прибуток по відношенню до суми валового прибутку згідно загальної системи оподаткування (К%18), який обчислюється наступним чином:

$$К\%18 = ППР \div ВП18\% \times 100, \quad (8.42)$$

де ППР – сума податку на прибуток згідно даним податкового обліку;

ВП 18% – сума валового прибутку розрахована згідно фінансового обліку.

Порівняння показує розмір нарахованого відсотка податку на прибуток, розрахованого згідно податкового обліку, до валового прибутку, розрахованого згідно фінансового обліку.

Наступним етапом аналізу є визначення відсотку єдиного податку зі ставкою 3% по відношенню до суми валового прибутку підприємства (К%3):

$$К\%3 = Е3\% \div ВП3\% \times 100, \quad (8.43)$$

де Е3% – сума єдиного податку зі ставкою 3%;

ВП3% – сума валового прибутку у платника єдиного податку зі ставкою 3%.

Далі визначаємо відсоток єдиного податку зі ставкою 5% по відношенню до суми валового прибутку підприємства (К%5) для цього використовуємо формулу:

$$К\%5 = Е5\% \div ВП5\% \times 100, \quad (8.44)$$

де Е5% – сума єдиного податку зі ставкою 5%;

ВП5% – сума валового прибутку у платника єдиного податку зі ставкою 5%.

Останнім етапом аналізу податків є визначення відсотку єдиного податку на сільськогосподарських підприємствах (групи 4) по відношенню до суми валового прибутку підприємства (КСПс), який можна розрахувати за формулою:

$$КСПс = СПс \div ВП(СПс) \times 100, \quad (8.45)$$

де СПс – сума єдиного податку на сільськогосподарських підприємствах (групи 4);

ВП(СПс) – сума валового прибутку у платника єдиного податку на сільськогосподарських підприємствах (групи 4).

8.7 Контрольні питання

1. У чому полягає оптимізація та ефективність податкового планування?
2. Яким чином впливають на податки методи амортизації?
3. Яким чином впливають на податки методи вибуття запасів?
4. Як впливає вибір ефективної системи оподаткування на витрати

сільськогосподарських підприємств?

5. У чому полягає вибір ефективної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах?
6. Розкрийте особливості методів розрахунку показників для малих підприємств зі спрощеною системою оподаткування за ставкою 5%.
7. У чому полягає сутність методів розрахунку показників для малих підприємств зі спрощеною системою оподаткування за ставкою 3% ?
8. Наведіть алгоритм аналізу податків для вибору ефективної системи оподаткування.
9. Розкрийте особливості порівняння загальної та спрощеної системи оподаткування для вибору ефективної системи оподаткування.
10. За якими формулами визначаються методи розрахунку показників для малих підприємств із загальною системою оподаткування?
11. Що означає соціальна ефективність оподаткування?
12. Як впливає вибір форми оплати праці на розмір податку на прибуток?
13. Що означає економічна ефективність оподаткування?
14. Що впливає на розмір податку на прибуток
15. У чому полягає ефективність податкового планування податку на прибуток?
16. Що означає фіскальна ефективність?
17. Надайте визначення ефективності податкового планування.
18. Які показники входять до система оцінювання ефективності оподаткування підприємства?
19. Які показники формують систему оцінювання ефективності оподаткування на рівні держави?
20. Які існують варіанти оптимізації оподаткування на рівні держави?
21. Які існують варіанти оптимізації оподаткування на рівні підприємства?

8.8 Тести для самоконтролю

1. Ефективність застосування спрощеної системи оподаткування на сільськогосподарських підприємствах (групи 4) взамін спрощеної системи оподаткування зі ставкою єдиного податку 5% без ПДВ (СПс) (групи 3) розраховується наступним чином:

а) СПС = ЧП(СПс) – ЧП5%;
б) СПС = ЧП(СПс) + ЧП5%;
в) СПС = ЧП(СПс) ÷ ЧП5%.

2. Визначення суми податкового зобов'язання з ПДВ в сумі чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) розраховується за наступною формулою:

а) $ПЗ = \frac{ЧД + 20}{120}$;

б) $ПЗ = \frac{ЧД \times 20}{120}$;

в) $ПЗ = \frac{ЧД - 20}{120}$.

3. На розмір податку на прибуток впливає:

а) методи амортизації;

б) методи надходження запасів;

в) утримання з оплати праці.

4. Ефективність діяльності персоналу, що займається оперативним податковим плануванням на підприємстві можна розрахувати наступним чином:

а) $ЕДП = \frac{В}{Ч_п}$;

б) $ЕДП = В + Ч_п$;

в) $ЕДП = В \div Ч_п$.

5. Рівень управлінських витрат на організацію оперативного податкового планування ($РУВ$) визначається наступним чином:

а) $РУВ = В_{орг} + ПВ$;

б) $РУВ = В_{орг} \times ПВ$;

в) $РУВ = \frac{В_{орг}}{ПВ}$.

6. Коефіцієнт глибини спеціалізації управлінської роботи персоналу, що займається безпосередньо оперативним податковим плануванням на підприємстві визначається за формулою:

а) $К_{гл.спец.} = V_{пр} + V_{заг}$;

б) $К_{гл.спец.} = \frac{V_{пр}}{V_{заг}}$;

в) $К_{гл.спец.} = V_{пр} \times V_{заг}$.

7. Оцінка ефективності оподаткування підприємства характеризується системою показників, серед яких варто виділити наступні групи:

а) загальні, часткові, спеціальні;

б) суспільні, часткові, спеціальні;

в) загальні, часткові, фінансові.

8. До якої групи відносяться такі показники оцінки ефективності оподаткування підприємства, як індекс загального податкового навантаження, структура податків, податкомісткість, коефіцієнт податкового навантаження на фінанси підприємства, коефіцієнт податкового навантаження на власний капітал, коефіцієнт ефективності оподаткування:

а) загальні,

б) часткові;
в) спеціальні.

9. До якої групи відносяться такі показники оцінки ефективності оподаткування підприємства, як ефективна ставка оподаткування, коефіцієнт оподаткування прибутку, коефіцієнт оподаткування виручки, коефіцієнт оподаткування експортних операцій:

а) загальні,
б) часткові;
в) спеціальні.

10. До якої групи відносяться такі показники оцінки ефективності оподаткування підприємства, як коефіцієнт пільгового оподаткування, коефіцієнт ефективності використання податкових пільг:

а) загальні,
б) часткові;
в) спеціальні.

11. Які показники формують систему оцінювання ефективності оподаткування на рівні держави:

а) частка податкових надходжень у загальній сумі доходів відповідного тільки обласного бюджету;
б) частка податків у валовому національному продукті, маржинальному доході;
в) структура податкових надходжень до бюджету.

12. Які показники не входять до системи оцінювання ефективності оподаткування на рівні держави:

а) втрати сум податкових надходжень у результаті неефективної та збалансованої податкової системи;
б) втрати сум податкових надходжень внаслідок існування тіньового сектору економіки;
в) структура податкових надходжень до бюджету.

13. Справедливий розподіл коштів державного бюджету між виробничою і соціальною сферами, бюджетами різних рівнів; створення гідних умов праці, підвищення рівня зайнятості та доходів населення; належна державна підтримка незахищених верств населення це:

а) економічна ефективність оподаткування;
б) фіскальна ефективність оподаткування;
в) соціальна ефективність оподаткування.

14. Зведення до мінімуму негативного впливу податкової системи на ефективний розподіл ресурсів та господарську діяльність економічних суб'єктів це:

а) економічна ефективність оподаткування;
б) фіскальна ефективність оподаткування;
в) соціальна ефективність оподаткування.

15. Спроможність податку забезпечувати наповнення бюджетів різних рівнів, а конкретні характеристики її вимірювання – це абсолютні обсяги та питома вага надходжень податку в доходах бюджетів і ВВП, рівень ефективної ставки податку, його продуктивності тощо це:

а) економічна ефективність оподаткування;
б) фіскальна ефективність оподаткування;
в) соціальна ефективність оподаткування.

16. Ефективність від застосування запропонованої ставки ПДФО (СПДФО10%), що враховує економію ПДФО від різниці між його ставками розраховується за формулою:

а) ЕПДФО10% = СПДФО10% - СПДФО18%;
б) ЕПДФО10% = СПДФО10% + СПДФО18%;
в) ЕПДФО10% = СПДФО10% ÷ СПДФО18%.

17. Ефективність від застосування запропонованої ставки ПДВ (СПДВ7%), що враховує економію ПДВ від різниці між його ставками розраховується за формулою:

а) ЕПДВ7% = СПДВ7% + СПДВ20%;
б) ЕПДВ7% = СПДВ7% - СПДВ20%,;
в) ЕПДВ7% = СПДВ7% ÷ СПДВ20%.

18. Ефективність від застосування запропонованої ставки єдиного соціального внеску (СЄСВ15%), що відображає економію єдиного соціального внеску визначається за формулою:

а) ЕЄСВ15% = СЄСВ15% ÷ СЄСВ22%,
б) ЕЄСВ15% = СЄСВ15% + СЄСВ22%,
в) ЕЄСВ15% = СЄСВ15% - СЄСВ22%.

19. Який із варіантів відноситься до варіанту оптимізації на рівні підприємства:

а) зміна в наказі про облікову політику для збільшення податкового навантаження;
б) зменшення доходів шляхом збільшення тарифів на надання послуг;
в) розподіл видів діяльності на окремих платників податків.

20. Який із варіантів відноситься до варіанту оптимізації на рівні держави:

а) збільшення ставки оподаткування;
б) зміна системи розподілу податків;
в) не змінювати базу оподаткування.

8.9 Практичні завдання

Завдання 1.

Доход підприємства складає 1700000 грн., витрати на матеріали 300000 грн., витрати на заробітну плату 200000 грн.

Таблиця 8.19 – Вхідні дані щодо основних засобів на підприємстві.

Показник	Первісна вартість,	Строк корисного	Ліквідаційна

	грн.	використання, років	вартість, грн.
Будівля	700000	20	300000
Верстат	85000	5	50000
Комп’ютер	5500	2	1500
Автомобіль	102000	5	73400
Офісні меблі	8000	4	3000

На підставі даних таблиці 8.19 здійснити розрахунок амортизації основних засобів 3, 4, 5, 6 груп за чотирма методами (за винятком виробничого, оскільки на його розрахунок впливає багато факторів виробничого процесу). Отримані результати порівняти. Визначити взаємозв’язок методів нарахування амортизації та чистого прибутку.

Зробити висновки.

Рішення.

За прямолінійним методом річна сума амортизації – відношення вартості, яка амортизується до очікуваного періоду часу використання об’єкта основних засобів.

За методом зменшення залишкової вартості річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об’єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об’єкта на його первісну вартість.

За методом прискореного зменшення залишкової вартості річна сума амортизації розраховується аналогічно нормі амортизації при використанні прямолінійного методу нарахування амортизації, тобто використовується подвійна ставка амортизаційних відрахувань, розрахована методом прямолінійного списання.

За кумулятивним методом річна сума амортизації визначається як добуток амортизуючої вартості й кумулятивного коефіцієнта, який розраховується діленням кількості років, що залишилась до кінця строку корисного використання об'єкта, на суму чисел років корисного використання об'єкта.

Розрахувавши суму амортизації за кожен рік експлуатації будівлі з таблиці 8.20 бачимо, що найбільш вигідними є методи: прямолінійний та залишкового зменшення вартості, бо у цих випадках залишкова вартість будівлі є найменшою. На другому місці – кумулятивного методу, а метод прискореного зменшення є зовсім не прибутковим.

Таблиця 8.20 – Розрахунок амортизації будівлі (3 група основних засобів)

Метод	Строк використання	Первісна вартість	Залишкова вартість	Сума річної амортизації, грн.																	
				1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	6 рік	7 рік	8 рік	9 рік	10 рік	11 рік	12 рік	13 рік	14 рік	15 рік	16 рік	17 рік	18 рік	19 рік	20 рік

Прямо-лінійний	20	700000	7000	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650	34650
Залишкового зменшення вартості	20	700000	7000	143970	114359	90839	72156	57315	45527	36163	28725	22818	18124	14397	11436	9083	7215	5731	4552	3616	2872	2281	1812
Прискореного зменшення вартості	20	700000	87014	69300	62439	56257	50688	45670	41148	37075	33404	30098	27117	24433	22014	19835	17871	16102	14507	13072	11778	10612	9561
Кумулятивний	20	700000	248850	66666	57301	49374	42634	36878	31938	27680	23989	20774	17954	15467	13257	11279	9493	7866	6367	4972	3658	2404	1190

Таблиця 8.21 – Розрахунок амортизації верстату (4 група основних засобів)

Метод	Строк використання, років	Первісна вартість, грн.	Залишкова вартість, грн.	Сума річної амортизації, грн.				
				1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Прямолінійний	5	85000	8500	15300	15300	15300	15300	15300
Залишкового зменшення вартості	5	85000	8500	31368	19792	12488	7879	4971
Прискореного зменшення вартості	5	85000	9126	30600	19584	12533	8021,61	5133
Кумулятивний	5	85000	26891	28333	15111	8311	4432	1920

Розрахувавши суму амортизації за кожен рік експлуатації верстату з таблиці 8.21 бачимо, що найбільш вигідними є методи: прямолінійний та залишкового зменшення вартості, бо у цих випадках залишкова вартість верстату є найменшою. На другому місці знаходиться використання методу прискореного зменшення вартості.

Таблиця 8.22 – Розрахунок амортизації комп’ютера (4 група основних засобів)

Метод	Строк використ-	Первісна вартість,	Залишкова вартість,	Сума річної амортизації, грн.

	тання, років	грн.	грн.	1 рік	2 рік
Прямолінійний	2	5500	550	2475	2475
Залишкового зменшення вартості	2	5500	550	3760	1189
Прискореного зменшення вартості	2	5500	55	4950	495
Кумулятивний	2	5500	1222	3666	611

Розрахувавши суму амортизації за кожен рік експлуатації комп'ютера з таблиці 8.22 бачимо, що найбільш вигідним э метод прискореного зменшення вартості комп'ютера, бо у цьому випадку залишкова вартість є найменшою.

Таблиця 8.23 – Розрахунок амортизації автомобіля (5 група основних засобів)

Метод	Строк використання, років	Первісна вартість, грн.	Залишкова вартість, грн.	Сума річної амортизації, грн.				
				1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Прямолінійний	5	102000	10200	201960	201960	201960	201960	201960
Залишкового зменшення вартості	5	102000	10200	613930	244410	97301	38736	15421
Прискореного зменшення вартості	5	102000	56270	403920	243967	147356	89003	53758
Кумулятивний	5	102000	32269	340000	181333	99733	53191	23049

Розрахувавши суму амортизації за кожен рік експлуатації автомобіля з таблиці 8.23 бачимо, що найбільш вигідними є методи: прямолінійний та залишкового зменшення вартості, бо у цих випадках залишкова вартість автомобіля є найменшою.

Таблиця 8.24 – Розрахунок амортизації офісних меблів (6 група основних засобів)

Метод	Строк використання, років	Первісна вартість, грн.	Залишкова вартість, грн.	Сума річної амортизації, грн.			
				1 рік	2 рік	3 рік	4 рік
Прямолінійний	4	8000	800	1800	1800	1800	1800
Залишкового зменшення вартості	4	8000	800	3501	1968	1107	622
Прискореного зменшення вартості	4	8000	732	3600	1980	1089	598
Кумулятивний	4	8000	2419	3200	1440	672	268

Розрахувавши суму амортизації за кожен рік експлуатації офісних меблів з таблиці 8.24 бачимо, що найбільш вигідним є метод прискореного зменшення вартості, бо у цьому випадку залишкова вартість офісних меблів є найменшою.

На рисунку 8.5 графічно зображено, що розмір чистого прибутку за однакових економічних умов залежить від обраного підприємством методу амортизації.

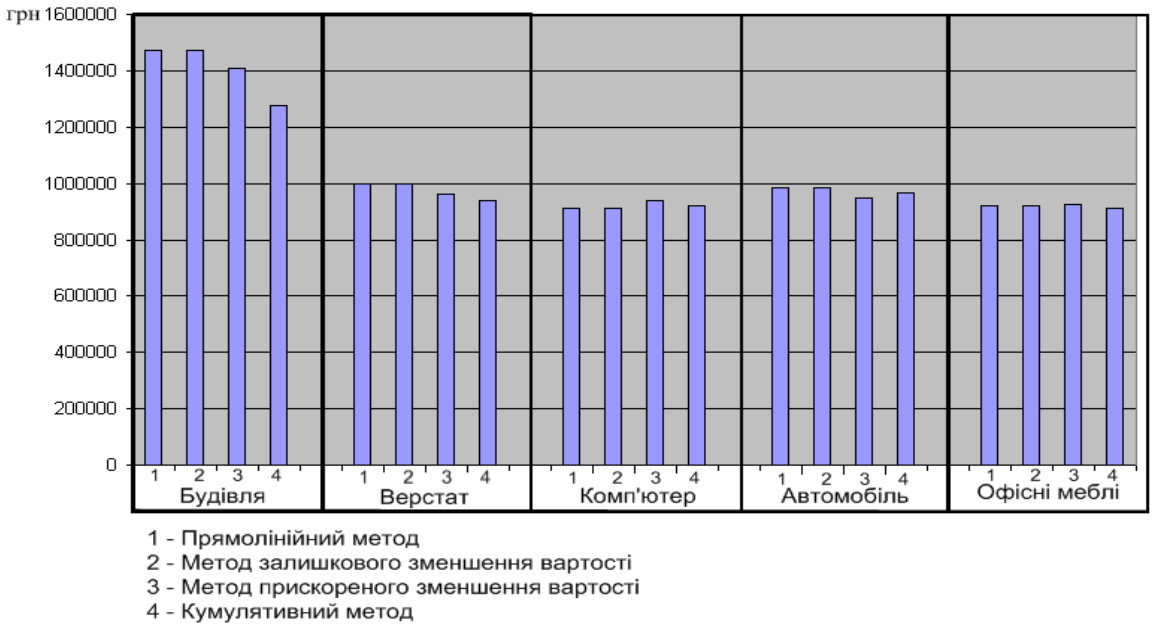

Рисунок 8.5 – Розмір чистого прибутку згідно різних методів амортизації основних засобів

У таблиці 8.25 наведено прямий зв'язок між методами нарахування амортизації, ЄСВ та чистого прибутку. Підприємствам пропонується розглядати та обирати методи амортизації у сукупності показників.

Таблиця 8.25 – Взаємозв’язок методів нарахування амортизації та чистого прибутку

ОЗ	Метод амортизації	Доход	Витрати у т.ч. :	Матері-али	Оплата праці	Нарахо-вано ЄСВ (22%)	Сума амортиза-ції	Прибуток, на який нараховується податок	Податок на прибуток (18%)	Чистий прибуток
Будівля	Прямолінійний	1700000	1237000	300000	200000	44000	693000	463000	83340	379660
	Залишкового зменшення вартості	1700000	1237000	300000	200000	44000	693000	463000	83340	379660
	Прискореного зменшення вартості	1700000	1156986	300000	200000	44000	612986	543014	97742,52	445271,48
	Кумулятивний	1700000	995150	300000	200000	44000	451150	704850	126873	577977
Верстат	Прямолінійний	1700000	620500	300000	200000	44000	76500	1079500	194310	885190
	Залишкового зменшення вартості	1700000	620500	300000	200000	44000	76500	1079500	194310	885190
	Прискореного зменшення вартості	1700000	619874	300000	200000	44000	75874	1080126	194422,68	885703,32
	Кумулятивний	1700000	602109	300000	200000	44000	58109	1097891	197620,38	900270,62
Комп'ютер	Прямолінійний	1700000	548950	300000	200000	44000	4950	1151050	207189	943861
	Залишкового зменшення вартості	1700000	548950	300000	200000	44000	4950	1151050	207189	943861
	Прискореного зменшення вартості	1700000	549445	300000	200000	44000	5445	1150555	207099,9	943455,1
	Кумулятивний	1700000	548278	300000	200000	44000	4278	1151722	207309,96	944412,04
Автомобіль	Прямолінійний	1700000	635800	300000	200000	44000	91800	1064200	191556	872644
	Залишкового зменшення вартості	1700000	635800	300000	200000	44000	91800	1064200	191556	872644
	Прискореного зменшення вартості	1700000	589730	300000	200000	44000	45730	1110270	199848,6	910421,4
	Кумулятивний	1700000	613731	300000	200000	44000	69731	1086269	195528,42	890740,58
Офісні меблі	Прямолінійний	1700000	551200	300000	200000	44000	7200	1148800	206784	942016
	Залишкового зменшення вартості	1700000	551200	300000	200000	44000	7200	1148800	206784	942016
	Прискореного зменшення вартості	1700000	551268	300000	200000	44000	7268	1148732	206771,76	941960,24
	Кумулятивний	1700000	549581	300000	200000	44000	5581	1150419	207075,42	943343,58

Порівнявши розмір амортизації об’єктів основних засобів методами: прямолінійним, залишкового зменшення вартості, прискореного зменшення вартості, кумулятивним. Виходячи з отриманих розрахунків, для підприємства більш доцільно використовувати прямолінійний метод або метод залишкового зменшення вартості. Це підвищить прибутковість підприємства.

Завдання 2.

На підприємстві застосований метод оцінки ТМЦ FIFO.

Розрахуємо вартість запасів за різними методами: FIFO, LIFO та середньозваженої собівартості.

В Україні на даний час метод LIFO не використовується, але в міжнародній практиці він може застосовуватися. Тому необхідно слідкувати за змінами у законодавстві щодо його використання в Україні.

Розглянемо як метод оцінки впливає на прибуток. Звіт про рух товарів на 2024 рік показано у таблиці 8.26.

Таблиця 8.26 – Звіт про рух товарів на 2024 рік

Дата		Кількість, уп.	Ціна, грн.
01.07	Залишок на початок місяця	30	57,00
10.07	Надійшло	50	58,50
15.07	Реалізовано	18	62,50
17.07	Надійшло	15	59,00
23.07	Реалізовано	40	62,50
Залишок на кінець місяця		37	

Рішення.

Розрахуємо собівартість реалізованих товарів за:

1. Методом FIFO:

Залишок товарів на кінець місяця: 22 × 58,50 = 1287

15 × 59,00 = 885

Всього 2172

Розрахуємо собівартість реалізованих товарів:

30 × 57 + 50 × 58,50 + 15 × 59 – 2172 = 3348.

або

18 × 57 + 12 × 57+ 28 ×58,50 = 3348.

2. Методом LIFO (зараз метод не використовується):

Залишок товарів на кінець місяця: 7 × 58,50 = 409,50

30 × 57,00 = 1710

Всього 2119,5

Розрахуємо собівартість реалізованих товарів:

30 × 57 + 50 × 58,50 + 15 × 59 – 2119,5 = 3400,5.

або

15 × 59 + 25 × 58,50 + 18 × 58,5 = 3400,5.

3. Розрахуємо середньозважену собівартість:

Розрахуємо середню ціну:

(30×57+50×58,5+15×59)÷(30+50+15)=5520÷95=58,11

Залишок товарів на кінець місяця:

37 × 58,11 = 2150,07

Розрахуємо собівартість реалізованих товарів:

30 × 57 + 50 × 58,50 + 15 × 59 – 2150,07 = 3369,93

Щоб побачити, який вплив має метод оцінки товарів на зміну прибутку, складемо таблицю 8.27.

Таблиця 8.27 – Вплив на прибуток різних методів оцінки ТМЦ

№	Показник	Середньо-зважена собівартість	FIFO	LIFO (не використовується)
1	Реалізовано 58 одиниць (58×62,5)	3625	3625	3625
2	Залишок на початок місяця (30×57)	1710	1710	1710
3	Надійшло(50×58,5+15×59)	3810	3810	3810
4	Залишок на кінець місяця	2150,07	2172	2119,5
5	Собівартість реалізованих товарів	3369,93	3348	3400,5
6	Валовий прибуток	255,07	277	224,5
7	Операційні витрати	45	45	45
8	Прибуток до оподаткування	210,07	232	179,5
9	Податок на прибуток 18%	37,81	41,76	32,31
10	Чистий прибуток	172,26	190,24	147,19

Із таблиці 8.27 видно, що при застосуванні методу оцінки товарів FIFO ми отримуємо більший прибуток, але при застосуванні методу LIFO – менший податок на прибуток. Виходячи з того, що метод LIFO не використовується в Україні пропонуємо підприємству перейти на метод середньозваженої собівартості.

Завдання 3.

На основі даних за третій квартал 2024 року проаналізуємо податковий облік на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Зоря», розглянувши декілька варіантів: підприємство знаходиться на загальній системі оподаткування; підприємство знаходиться на спрощеній системі оподаткування за ставкою 3% у разі сплати ПДВ, 5% у разі включення ПДВ до ЄП; підприємство сплачує ЄП 4 гр. У розпорядженні підприємства знаходиться земля, із них рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження.

Рішення.

Таблиця 8.28 – Розрахунок фіксованого сільськогосподарського та земельного податку

№	Вид сільгоспугідь	Оцінка землі в грн.	Ставка оподаткування		ЄП 4 гр.	Земельний податок
			ЄП 4 гр.	Земельний податок		
1	Рілля	45000	0,95%	1%	427,5	450
2	Сіножаті	18000	0,95%	1%	171	180
3	Пасовища	12000	0,95%	1%	114	120
4	Багаторічні насадження	58000	0,57%	0,90%	330,6	522
	Всього				1043,1	1272

Приклад визначення ефективної системи оподаткування для ТОВ «Зоря» наведено в таблиці 8.29.

Таблиця 8.29 – Розрахунок визначення ефективної системи оподаткування для сільськогосподарського підприємства ТОВ «Зоря»

№ з/п	Показник	Загальна система оподатку-вання	Спрощена система ЄП 3 гр.		ЄП 4 гр.
			У разі сплати ПДВ 3%	У разі включення ПДВ до ЄП 5%	
1	Дохід від реалізації продукції з ПДВ	60000	60000	60000	60000
2	Податкове зобов'язання	10000	10000	-	10000
3	Чистий дохід	50000	50000	60000	50000
4	Матеріальні витрати	3000	3000	3000	3000
5	Податковий кредит	600	600	-	600
6	Витрати на оплату праці	4000	4000	4000	4000
7	ЄСВ 22%	880	880	880	880
8	Земельний податок	1272	-	-	-
9	Амортизація	1100	1100	1100	1100
10	Єдиний податок 3 група	-	1500	3000	-
11	Єдиний податок 4 група	-	-		1043,1
12	Разом витрат	10252	10480	11980	10023,1
13	Прибуток до оподаткування	39748			
14	Податок на прибуток	7154,64	-	-	-
15	Чистий прибуток	32593,4	39520	48020	39976,9
16	К %	18	3,80	6,25	2,61

Е3% = 39520 –32593,4 = 6926,6 грн.

Е5% = 48020 – 32593,4 = 15426,6 грн.

ЄП 4 гр. = 39976,9 – 32593,4 = 7383,5 грн.

ЄП 4 гр. = 39976,9 – 39520= 456,9 грн.

ЄП 4 гр. = 39976,9 – 48020 = - 8043,10 грн.

К%18 = 7154,64 ÷ 39748 × 100 = 18

К%3 = 1500 ÷ 39520 × 100 = 3,80

К%5 = 3000 ÷ 48020 × 100 = 6,25

КЄП4гр. = 1043,1 ÷ 39976,9 × 100 = 2,61

З даних таблиці 8.29 видно, що найбільша сума чистого прибутку виникає при застосуванні єдиного податку у розмірі 5% у разі включення ПДВ до ЄП і дорівнює 48020 грн., але так буває не завжди.

Основним видом діяльності ТОВ «Зоря» є вирощування та реалізація сільськогосподарської продукції, оскільки постійно виникає потреба в податковому кредиті з податку на додану вартість, тому підприємству вигідніше сплачувати єдиний податок за ставкою 3%. Економія коштів за цією системою оподаткування в порівнянні з загальною системою оподаткування складає: 6926,6 грн., в порівнянні з ЄП 4 гр. – 456,9 грн. За проведених розрахунків рекомендовано сільськогосподарському підприємству ТОВ «Зоря» сплачувати єдиний податок за ставкою 3%.

Завдання 4.

Підприємство отримало дохід (Д) у розмірі 3 270 тис., собівартість (СбВ) склала 1 500 тис. грн., адміністративні витрати (АВ) – 190 тис. грн., витрати на збут (ВЗ) - 30 тис. грн., інші витрати (ІВ) – 5 тис. грн.

Розрахувати, на якій системі оподаткування вигідно працювати підприємству (на загальній або на спрощеній (єдиний податок за різними умовами) на підставі однакових даних доходу. Зробити висновки.

Рішення.

Розрахунок суми податку на прибуток:

Д – СбВ – АВ – ВЗ - ІВ = Об'єкт оподаткування

3270-1500-190-30-5 = 1545 тис. грн.

1545 ×18% = 278,1 грн.

Єдиний податок по ставці 5%

Д х 5% = Податок до сплати в бюджет

(3270+(3270×1,2)) × 5% = 359,70 грн.

Єдиний податок по ставці 3%+ПДВ

Д х 3% = Податок до сплати в бюджет

3270 х 3% = 98,1 грн.

При співставленні різних систем оподаткування (загальної та спрощеної при різних умовах) підприємства, та розрахунку при однакових даних отриманого доходу, найбільш вигідним слід вважати спрощену систему оподаткування з сплатою єдиного податку по ставці 3%.

Завдання 5.

Дохід від реалізації продукції 200000,00 грн., з них за горілчані вироби 120000,00 грн. Собівартість продукції 150000,00 грн., з них за горілчані вироби 80000,00 грн. Інші витрати підприємства – 20000,00 грн.

Здійснити оподаткування підприємства при загальній та спрощеній системі оподаткування:

1) розрахувати податок на прибуток при загальній системі оподаткування;

2) підприємство розбити на мале підприємство, що знаходиться на загальній системі оподаткування та на фізичну особу підприємця 3-ї групи:

- здійснити оподаткування малого підприємства, що залишилось на загальній системі оподаткування, яке виготовляє підакцизну продукцію;
- здійснити оподаткування фізичної особи приватного підприємця 3-ї групи, яке відокремилось та перейшло на спрощену систему оподаткування.

3) розрахувати ефективність від структурних перетворень.

Рішення.

1. Розрахунок податку на прибуток при загальній системі оподаткування

200000–150000-20000=30000×18% =5400,00 грн.

2. Підприємство розбити на мале підприємство, що знаходиться на загальній системі оподаткування та на фізичну особу підприємця 3-ї групи.

Оподаткування малого підприємства, що залишилось на загальній системі оподаткування, яке виготовляє підакцизну продукцію.

120000–80000–20000=20000×18%=3600,00 грн.

Оподаткування фізичної особи приватного підприємця 3-ї групи, яке відокремилось та перейшло на спрощену систему оподаткування.

Розрахуємо доход без врахування операцій з підакцизною продукцією:

200000-120000 = 80000 грн.

Розрахуємо витрати без врахування операцій з підакцизною продукцією:

150000-80000 = 70000 грн.

Розрахуємо єдиний податок:

80000-70000=10000×5%=500,00 грн.

Сума податку на прибуток підприємства та сума єдиного податку приватного підприємця складає:

3600+500 = 4100,00 грн.

3. Ефективність від структурних перетворень:

4100-5400=-1300 грн.

Отже, підприємству вигідно структурне перетворення, так як воно отримає економію 13000 грн.

Завдання 6.

1 квітня 2024 року розмір мінімальної заробітної плати складає 8000 грн. Відповідно платники 1-3 групи будуть щомісяця сплачувати ЄСВ у таких розмірах:

1 група. В сумі не менш 880 грн. (8000 × 22% × 1/2);

2 і 3 групи. У сумі не менше 1760 грн. (8000 × 22%).

Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб становитиме 3 028 грн.

Так, для платників 1 групи єдиний податок буде 302,8 грн. (3028×10%), а для платників другої групи 605,6 грн. (8000 × 20%).

Розрахувати загальну річну суму податків (ЄСВ та єдиного податку) для ФОП I та II груп в 2024 році. Розрахувати ефективність від переходу з I на II групу єдиного податку для ФОП.

Рішення.

Фізична особа – підприємець І групи за рік повинна буде платити незалежно від факту отримання доходу: ЄСВ не менш 10560,00 грн. (880 грн. × 12 міс.) і єдиний податок максимум в сумі 3633,6грн. (302,8 грн. × 12 міс.). Тобто загальна річна сума податків (ЄСВ та єдиного податку) ФОП І групи в 2024 році буде становити 14193,6 грн.

Фізична особа – підприємець ІІ групи за рік повинна буде платити незалежно від факту отримання доходу: ЄСВ не менш 21120,00 грн. (1760 грн. × 12 міс.) і єдиний податок максимум в сумі 19200грн. (1600 грн. × 12 міс.). Тобто ФОП ІІ групи в 2024 році буде становити 40320 грн.

Розрахувати ефективність від переходу з І на ІІ групу єдиного податку для ФОП:

40320−14193,6= 26126,4 грн.

Отже при переході з І на ІІ групу єдиного податку ФОП у 2024 р. необхідно врахувати збільшення витрат на податки на 26126,4 грн.

8.10 Вправи для самостійної роботи

Вправа 1.

Доход підприємства складає 1800000* грн., витрати на матеріали 350000* грн., витрати на заробітну плату 260000* грн.

Первісна вартість будівлі – 700000* грн. Строк корисного використання - 20 р. Ліквідаційна вартість – 300000* грн.

Первісна вартість верстату – 85000* грн. Строк корисного використання - 5 р. Ліквідаційна вартість – 50000* грн.

Первісна вартість комп'ютера – 5500* грн. Строк корисного використання – 2 р. Ліквідаційна вартість – 1500* грн.

Первісна вартість автомобіля – 102000* грн. Строк корисного використання – 5 р. Ліквідаційна вартість – 73400* грн.

Первісна вартість офісних меблів – 8000* грн. Строк корисного використання – 4 р. Ліквідаційна вартість – 3000* грн.

Здійснити розрахунок амортизації основних засобів 3, 4, 5, 6 груп за чотирма методами (за винятком виробничого, оскільки на його розрахунок впливає багато факторів виробничого процесу). Отримані результати порівняти. Визначити взаємозв'язок методів нарахування амортизації та чистого прибутку.

Скласти та заповнити таблиці за формою таблиць 8.20 – 8.25.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 2.

На підприємстві застосований метод оцінки ТМЦ FIFO. Розглянути як різні методи оцінки впливають на прибуток. Звіт про рух товарів на 2024 рік показано у таблиці 8.30.

Заповнити таблиці.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 1 останню цифру номеру залікової книжки, а з позначкою ** – на 2 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 8.30 – Звіт про рух товарів на 2024 рік

Дата		Кількість, уп.*	Ціна, грн.**
01.07	Залишок на початок місяця	40	58,00
10.07	Надійшло	60	58,50
15.07	Реалізовано	28	63,50
17.07	Надійшло	25	60,00
23.07	Реалізовано	50	63,50
Залишок на кінець місяця			

Таблиця 8.31 – Вплив на прибуток різних методів оцінки ТМЦ

№	Показник	Середньо-зважена собівартість	FIFO	LIFO (не використовується)
1	Реалізовано одиниць			
2	Залишок на початок місяця			
3	Надійшло			
4	Залишок на кінець місяця			
5	Собівартість реалізованих товарів			
6	Валовий прибуток			
7	Операційні витрати**	55	55	55
8	Прибуток до оподаткування			
9	Податок на прибуток 18%			
10	Чистий прибуток			

Вправа 3.

На основі даних за третій квартал 2024 року проаналізувати податковий облік на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Зоря», розглянувши декілька варіантів: підприємство знаходиться на загальній системі оподаткування; підприємство знаходиться на спрощеній системі оподаткування за ставкою 3% у разі сплати ПДВ, 5% у разі включення ПДВ до ЄП; підприємство сплачує ЄП 4 гр. У розпорядженні підприємства знаходиться земля, із них рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 8.32 – Розрахунок ЄП 4 гр. та земельного податку

№	Вид сільгоспугідь	Оцінка землі в грн.*	Ставка оподаткування		ЄП 4 гр.	Земельний податок
			ЄП 4 гр.	земельний податок		
1	Рілля	45000	0,95%	1%		
2	Сіножаті	18000	0,95%	1%		
3	Пасовища	12000	0,95%	1%		
4	Багаторічні насадження	58000	0,57%	0,90%		
	Всього					

Таблиця 8.33 – Розрахунок визначення ефективної системи оподаткування для сільськогосподарського підприємства ТОВ «Зоря»

№ з/п	Показник	Загальна система оподатку-вання	Спрощена система ЄП 3 гр.		ЄП 4 гр.
			У разі сплати ПДВ 3%	У разі включення ПДВ до ЄП 5%	
1	2	3	4	6	8
1	Дохід від реалізації *продукції з ПДВ	60000	60000	60000	60000
2	Податкове зобов'язання*				
3	Чистий дохід				
4	Матеріальні витрати*	3000	3000	3000	3000
5	Податковий кредит				
6	Витрати на оплату праці*	4000	4000	4000	4000
7	ЄСВ 22%				
8	Земельний податок				
9	Амортизація	1100	1100	1100	1100
10	Єдиний податок 3 група				
11	Єдиний податок 4 група				
12	Разом витрат				
13	Прибуток до оподаткування				
14	Податок на прибуток				
15	Чистий прибуток				
16	К %				

Вправа 4.

Підприємство отримало дохід (Д) у розмірі 5 270* тис., собівартість (СбВ) склала 2 180* тис. грн., адміністративні витрати (АВ) – 690* тис. грн., витрати на збут (ВЗ) – 112* тис. грн., інші витрати (ІВ) – 14* тис. грн. Розрахувати, на якій системі оподаткування вигідно працювати підприємству

(на загальній або на спрощеній (єдиний податок за різними умовами) на підставі однакових даних доходу.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 5.

Дохід від реалізації продукції 200000,00* грн., з них за горілчані вироби 120000,00* грн. Собівартість продукції 150000,00* грн., з них за горілчані вироби 80000,00* грн. Інші витрати підприємства – 20000,00 * грн.

Здійснити оподаткування підприємства при загальній та спрощеній системі оподаткування:

1) розрахувати податок на прибуток при загальній системі оподаткування;
2) підприємство розбити на мале підприємство, що знаходиться на загальній системі оподаткування та на фізичну особу підприємця 3-ї групи:
   - здійснити оподаткування малого підприємства, що залишилось на загальній системі оподаткування, яке виготовляє підакцизну продукцію;
   - здійснити оподаткування фізичної особи приватного підприємця 3-ї групи, яке відокремилось та перейшло на спрощену систему оподаткування.
3) розрахувати ефективність від структурних перетворень.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Вправа 6.

Розрахувати ефективність від застосування запропонованої ставки єдиного соціального внеску. Заповнити таблицю 8.34.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки, а данні з позначкою ** – збільшити на 1 останню цифру номеру залікової книжки

Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування завдання.

Таблиця 8.34 – Ефективність від застосування запропонованої ставки єдиного соціального внеску

Показник	2024 рік, ставка ЄСВ 22%, грн.	2025 рік, ставка ЄСВ 15%, грн.	Економія витрат, грн.
1	2	3	4
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	5000*	5000*	
Нараховано ЄСВ за місяць 1 робітнику			

Нарахована заробітна плата за місяць 150** робітникам			

Продовження таблиці 8.34

1	2	3	4
Нараховано ЄСВ за місяць 150** робітникам			
Нарахована заробітна плата за рік 150** робітникам			
Нараховано ЄСВ за рік 150** робітникам			
Нарахована заробітна плата за місяць 1 робітнику	9000*	9000*	
Нараховано ЄСВ за місяць 1 робітнику			
Нарахована заробітна плата за місяць 150** робітникам			
Нараховано ЄСВ за місяць 150** робітникам			
Нарахована заробітна плата за рік 150** робітникам			
Нараховано ЄСВ за рік 150** робітникам			

Вправа 7.

Для податкового планування розглянути варіанти зменшення ставки ПДВ. Розрахувати ефективність від застосування запропонованої ставки.

Заповнити таблицю 8.35.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки, а данні з позначкою ** зменшити на 1 останню цифру номеру залікової книжки.

Таблиця 8.35 – Розрахунок зменшення ставок ПДВ та ефективність від застосування запропонованої ставки

Період	Вартість до реалізації	ПЗ	Вартість придбання	ПК	ПДВ до сплати
Грудень 20хх рік факт	800 000*		200 000*		
Грудень 20хх рік прогноз, якщо ставка 20%**	800 000*		200 000*		
Відхилення	-		-	-	

Вправа 8.

Розглянути варіанти податкового планування для зменшення податкового навантаження заробітної плати шляхом перегляду ставок ПДФО. Порівняти з поточною ставкою ПДФО.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки, а з позначкою ** – зменшити на одну останню цифру. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Таблиця 8.36 – Запропоноване зменшення податкового навантаження на заробітну плату після зміни ставки ПДФО

Показник	2024		2025		Відхилення	
	Сума, грн.	Ставка 18%	Сума, грн.	Ставка %**	Сума, грн.	Ставка, %
1	2	3	4	5	6	7
Нарахована заробітна плата 1 робітнику	5000*		5000*			
Утримання ПДФО						
Утримання Військового збору						
Разом, утримання						

Вправа 9.

Розглянути результат впровадження запропонованого Верховною радою підвищення ВЗ з 01.12.2024. Порівняти з попередньою ставкою ВЗ.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Таблиця 8.36 – Запропоноване зменшення податкового навантаження на заробітну плату після зміни ставки ВЗ

Показник	2024		2025		Відхилення	
	Сума, грн.	Ставка 1,5%	Сума, грн.	Ставка 5%	Сума, грн.	Ставка, %
1	2	3	4	5	6	7
Нарахована заробітна плата 1 робітнику	5000*		5000*			
Утримання ПДФО						
Утримання Військового збору						
Разом, утримання						

Вправа 10.

З метою податкового планування розрахувати зменшення ставки ЄСВ на 2025 рік. Розрахувати ЄСВ за новими ставками та визначити ефективність від зменшення ставки.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки, а з позначкою ** – зменшити на одну останню цифру.

Таблиця 8.37 – Розрахунок ЄСВ за новими ставками та ефективність від зменшення ставки.

Показник	2024		2025		Відхилення	
	Сума, грн.	Ставка %	Сума, грн.	Ставка %	Сума, грн.	Ставка, %
Нарахована заробітна плата	5000*	-	5000*	-	-	-
Ставка ЄСВ		22		22*		
Нараховано ЄСВ						

Вправа 11.

Розрахувати податок на прибуток за 2024 рік та прогноз на 2025 рік з урахуванням запропонованих змін в наказі про облікову політику та навести отримані дані у таблиці 8.38.

Розрахувати зменшення податкового навантаження з податку на прибуток у таблиці 8.39.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи.

Таблиця 8.38 – Розрахунок податку на прибуток

Рік	Доходи*	Витрати на матеріали*	Витрати на оплату праці*	Витрати на ЄСВ*	Витрати на амортизацію*	Разом витрат	Прибуток до оподаткування	Податок на прибуток
2024 р. факт, грн.	1000 000	200 000	160 000	35 200	180 000			
2025 р. прогноз, грн.	1000 000	250 000	320 000	70 400	280 000			
Відхилення, грн.								

Таблиця 8.39 – Пропозиції зі зменшення податкового навантаження з податку на прибуток

Показники	2024 р. факт	2025 р. прогноз	Відхилення
Доходи, грн.			
Податок на прибуток, грн.			
Податкове навантаження, %			

Вправа 12.

З метою податкового планування розрахувати збільшення тарифів на надання послуг з вивозу сміття на 2025 рік. Розрахувати розмір доходу від збільшення тарифів на надання послуг з вивозу сміття та визначити ефективність від збільшення тарифів.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 2 останні цифри номеру залікової книжки.

Таблиця 8.40 – Розрахунок розміру доходу від збільшення тарифів на надання послуг з вивозу сміття та ефективність від збільшення тарифів

Показник	Обсяг сміття, т*	Існуючі тарифи		Запропоновані тарифи		Ефектив-ність, грн.
		тариф, грн.	сума, грн.	тариф, грн.*	сума, грн.	
1	2	3	4	5	6	7
1. За квітень 20ХХ року	14175	58,00		58,00		
1.1 Побутові відходи	10982	58,00		58,00		
у т.ч. роздільний збір	140,42					
1.2 Комунальні змішані відходи, які здійснюються за талонами	3165,3	58,00		58,00		
1.3 Разові	28	58,00		58,00		

Вправа 13.

З метою податкового планування розподілити два види діяльності на різних приватних підприємців з різною системою оподаткування та визначити ефективність, отримані дані навести у таблиці 8.41.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки.

Таблиця 8.41 – Розподіл двох видів діяльності на різних приватних підприємців з різною системою оподаткування

	Загальна система оподаткування		Загальна система оподаткування		Спрощена система оподаткування		Разом податок 5+7	Економія 8-3
	Загальний доход 4+6	ПДФО 18%	Доход від реалізації підакциз-них товарів*	ПДФО 18%	Доход від реалізації не підакциз-них товарів*	Єдиний податок (на діючу дату)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Грудень 20хх року	30000		10 000		20 000			
Січень 20хх року	30000		10 000		20 000			

Вправа 14.

Проаналізувати ситуацію, яка існує на даний момент з єдиним соціальним внеском в Україні. Отримані дані внести до таблиці 8.42. Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв’язування вправи.

Зробити висновки.

Данні з позначкою * збільшити на 3 останні цифри номеру залікової книжки.

Таблиця 8.42 – Розрахунок ЄСВ та ефективність від зміни показників

Показники	Фактичне значення на 1 січня поточного року	Фактичне значення на 1 січня наступного року	Пропонується фактичне значення на наступний рік*	Відхилення	
				Наступного від попереднього періоду (3-2)	Пропозицій від фактичного (4-3)
1	2	3	4	5	6
Мінімальна заробітна плата, грн.					
Прожитковий мінімум, грн.					
База оподаткування	Нарахована заробітна плата, але не менше ніж МЗП	Нарахована заробітна плата, але не менше ніж МЗП	Надати пропозиції		
Мінімальний граничний розмір бази ЄСВ, грн.					
Нарахування ЄСВ (22%), грн.					

Вправа 15

Скласти у таблиці 8.43 способи оподаткування приватних підприємців України на наступний рік та порівняти критерії загальної системи оподаткування від спрощеної за різними групами.

Всі розрахунки та пояснення здійснювати з урахуванням законодавчих норм та ставок діючих на дату розв'язування вправи. Зробити висновки.

Таблиця 8.43 – Порівняльна таблиця способів оподаткування ФОП (СПД, ПП) в Україні

Показники	Загальна система	Єдиний податок група 1	Єдиний податок група 2	Єдиний податок група 3
1	2	3	4	5
Податкова ставка				
Обмеження кількості співробітників				
Обмеження розміру доходу				

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення: 06.12.2024).
2. Оподаткування іноземних доходів : Роз'яснення Міністерства доходів і зборів України від 18.03.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0007810-14#Text (дата звернення: 01.12.2024).
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.12.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 06.12.2024).
4. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Чакалова Н. С. Податкове планування та мінімізація податкових ризиків : навч. посіб. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 260 с.
5. Melikhova T., Melikhov Y. Information support for financial analysis of industrial enterprises and the influence of the size of shop expenses on tax planning at the micro levelto improve management efficiency. *Economics, Finance and Management Review.* 2023. № 4 (16). *71–79.* DOI: https://doi.org/10.36690/2674-5208-2023-4-71-79.
6. Барабанова В. В. Теоретичні аспекти податкового планування підприємств. *Інвестиції: практика та досвід.* 2013. № 2. С.115-117.
7. Вецепура Н. В. Система показників економічного аналізу в контексті податкового планування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 34. С.29–34.
8. Лєгостаєв О. О., Лисьонкова Н. М. Податковий аналіз як складова оптимізації податкової політики підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2016. № 55. С. 50-58.
9. Магопець О. А. Методологічні підходи до організації податкового планування на підприємстві. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2009. № 16 (2). С.171-181.
10. Орищан Т. М. Сучасні підходи до оптимізації оподаткування підприємств. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 3. С.83–86.
11. Тучак Т. В., Богдан С. В. Концептуальні засади становлення та функціонування інституту податкового консультування. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 1(18). С. 312-316.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.12.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 06.12.2024).
2. Атаманенко І. Особливості організації податкового планування на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 32–35.
3. Бідник Р. Напрями оптимізації податкового навантаження в Україні. URL: http://libfor.com/index.php? newsid=2283 (дата звернення: 01.12.2024).
4. Зельдіна О., Гришко В. Податкові стимули як складник справедливого оподаткування. *Господарське право і процес*. 2017. № 10. С.67–71.
5. Меліхова Т. О., Кулик Ю. С. Удосконалення обліку, оподаткування та аудиту земельного податку на підприємствах великого та малого бізнесу з метою оптимізації їх податкового планування. *Агросвіт*. 2022. № 4. С. 27–36. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.4.27.
6. Меліхова Т. О., Маслєннікова І. А. Удосконалення обліку, оподаткування та аудиту товарів при здійсненні експортно-імпортних операцій для ефективного податкового планування на торговельних підприємствах. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9520 (дата звернення: 07.12.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.11.1.
7. Меліхова Т. О., Штепа В. В. Удосконалення оподаткування, обліку та аудиту податку на додану вартість для поліпшення податкового планування. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 34–42. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.22.34.
8. Новосельська Л. Методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємствах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 23 (10). С. 239–244.
9. Орищин Т. Оптимізація податкового навантаження підприємства: теоретичний та методичний аспекти. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 58–62.
10. Ткачик Ф. П. Податкове консультування : навч. посіб. Тернопіль : Вектор, 2015. 252 с.
11. Хоронжий А. Податкове регулювання діяльності вітчизняних підприємств при становленні ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20 (2). С. 104–109.
12. Яндульська Ю., Мельник Т. І. Комплексний підхід до контролю розрахунків за ПДВ в системі податкового планування на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2053 (дата звернення: 01.12.2024). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-43.

Навчальне видання
(українською мовою)

Макаренко Андрій Петрович
Меліхова Тетяна Олегівна
Меліхов Євгеній Валентинович

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА МІКРОРІВНІ

Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми
«Облік, аналіз, контроль в управлінні підприємством»

Рецензенти: *В. В. Бобиль, Є. В. Міщук*

Відповідальний за випуск *Т. О. Меліхова*
Коректор *А. П. Макаренко*